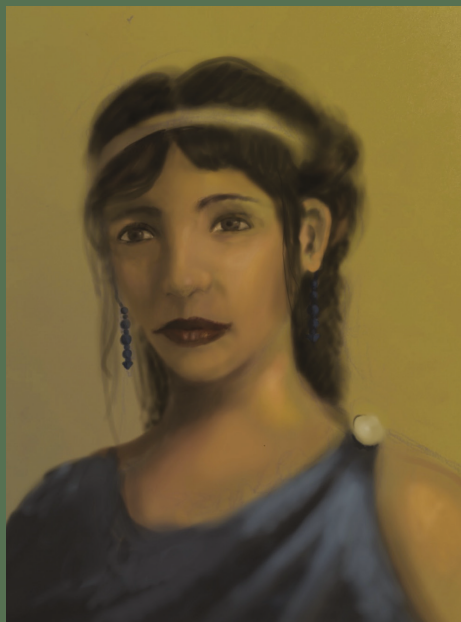

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ • ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ
ΘΕΟΔΩΡΑ ΓΛΑΡΑΚΗ • ΗΡΑΚΛΗΣ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ευριπίδη Ἄλκηστις

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΑΛΚΗΣΤΗ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Γ΄ Γυμνασίου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής/τρια / Αξιολογητής/τρια

Αξιολογητής/τρια

Αξιολογητής/τρια

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

**Υπεύθυνος/η του μαθήματος/γνωστικού
αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης**

Βαζούρα Ζωή

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Παπαπαναγιώτου Μαρία

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Κουρκουλάκος Ηλίας

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Μηλιτσόπουλος Χρήστος

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Καμβίσιου Σταματία

Πτυχιούχος τεχνολογίας γραφικών τεχνών

Βασιλική Βαρτζιώτη, Σύμβουλος Β΄ ΙΕΠ,

μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

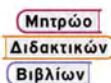
Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων
και Αθλητισμού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Γρηγοριάδου Αναστασία – Μπετσάκος Βασίλειος
Γλαράκη Θεοδώρα – Χατζηιωαννίδης Ηρακλής

Άλκηστη

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Γ΄ Γυμνασίου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ **Αναστασία Γρηγοριάδου**, Φιλολόγος
Βασίλειος Μπετσάκος, Φιλολόγος,
μέλος ΕΔΙΠ, Τμ. Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ
Θεodώρα Γλαράκη, Φιλολόγος
Ηρακλής Χατζηιωαννίδης, Φιλολόγος

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ **Νίκος Χουρμουζιάδης**, Καθηγητής Φιλολογίας του ΑΠΘ &
σκηνοθέτης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ & ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ **Γιώργος Μπετσάκος**, Εικονογράφος

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ **Αλέξιος Μάστορης**, Γραφίστας

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ **Βασίλειος Μπετσάκος**

ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ **Βαγγέλης Μπακλαβάς**, Φιλολόγος

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ **Βασιλική Καρμίρη**, Γραφίστρια

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

Καλωσόρισμα	6
Ταυτότητα του βιβλίου	7
Εισαγωγή	9
Πρόλογος	20
Διδακτική Ενότητα 1	21
Διδακτική Ενότητα 2	26
Πάροδος	32
Διδακτική Ενότητα 3	33
A' Επεισόδιο	40
Διδακτική Ενότητα 4	41
Διδακτική Ενότητα 5	44
A' Στάσιμο	53
Διδακτική Ενότητα 6	54
1η Ανασκόπηση	61
B' Επεισόδιο	62
Διδακτική Ενότητα 7	63
Διδακτική Ενότητα 8	68
Διδακτική Ενότητα 9	72
Διδακτική Ενότητα 10	75
Διδακτική Ενότητα 11	78
B' Στάσιμο	84
Διδακτική Ενότητα 12	85
Γ' Επεισόδιο	90
Διδακτική Ενότητα 13	91
Διδακτική Ενότητα 14	94
Γ' Στάσιμο	100
Διδακτική Ενότητα 15	101
2η Ανασκόπηση	106
Δ' Επεισόδιο	107
Διδακτική Ενότητα 16	108
Διδακτική Ενότητα 17	111
Διδακτική Ενότητα 18	116
Διδακτική Ενότητα 19	121
Διδακτική Ενότητα 20	124
Δ' Στάσιμο	131
Διδακτική Ενότητα 21	132
Έξοδος	137
Διδακτική Ενότητα 22	138
Διδακτική Ενότητα 23	142
3η Ανασκόπηση	148
Γλωσσάριο	150

Καλωσόρισμα...

Αγαπητές μαθήτριες και αγαπητοί μαθητές
Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι

Οι τραγωδίες που συνέθεσαν οι σπουδαίοι ποιητές της Αθήνας τον 5ο αι. π.Χ. συνιστούν, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά. Μελετώνται εξαντλητικά από ερευνητές πολλών επιστημονικών κλάδων, αλλά εμπνέουν και λογοτέχνες ή καλλιτέχνες· ανεβάζονται σε ανοικτά ή κλειστά θέατρα, αλλά μεταφέρονται και στον κινηματογράφο· κυρίως, όμως, συγκινούν και προβληματίζουν αναγνώστες και θεατές σε όλο τον κόσμο, από γενιά σε γενιά.

Αυτό, γιατί ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης έθεσαν στο κέντρο της προσοχής τους τον ίδιο τον άνθρωπο: τα πάθη του και τα λάθη του, τα ήθη του και τους πόθους του, τις χαρές και τις λύπες του, τη συλλογική ευτυχία και δυστυχία του. Οι τρεις μεγάλοι τραγικοί ποιητές κατόρθωσαν αυτό που επιτυγχάνει η αληθινή τέχνη και όλα τα κλασικά δημιουργήματά της: να καθρεφτίζονται σε αυτά και να βρίσκουν κάτι από τη δική τους ζωή και ψυχή άνθρωποι όλων των ηλικιών και κοινωνικών τάξεων, άνθρωποι που μεγάλωσαν μέσα σε πολύ διαφορετικά πολιτιστικά περιβάλλοντα αλλά προβληματίζονται με τα ίδια προαιώνια ζητήματα: τη ζωή και τον θάνατο, την αλήθεια και το ψέμα, το δίκαιο και το άδικο, το όμορφο και το άσχημο.

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι βρίσκουν στην αρχαία ελληνική τραγωδία την πιο γνήσια ψυχαγωγία· απολαμβάνουν την ανάγνωση των *Περσών*, του *Αίαντα* και της *Μήδειας*, χαίρονται παραστάσεις των *Ευμενίδων*, της *Αντιγόνης* και των *Βακχών*, βυθίζονται σε σκοτεινές κινηματογραφικές αίθουσες για να δουν ταινίες όπως ο *Προμηθέας Δεσμώτης*, ο *Οιδίποδας Τύραννος* και οι *Τρωάδες*, περιμένουν με προσδοκία το επόμενο επεισόδιο μιας τηλεοπτικής ή διαδικτυακής παραγωγής που αναφέρεται σε κάποια αττική τραγωδία.

Μία από αυτές τις τραγωδίες θα μελετήσουμε και θα απολαύσουμε και εμείς φέτος, την *Άλκηστη* του Ευριπίδη. Θα νιώσουμε την αγωνία για την τύχη της ομώνυμης ηρωίδας, μιας γυναίκας που αποφάσισε να δώσει τη ζωή της, για να ζήσει ο σύζυγός της Άδμητος και να προστατευτούν τα παιδιά της. Θα συμπονέσουμε την ίδια και όλους τους ανθρώπους της, που χάνουν πρόωρα ένα αγαπημένο τους πρόσωπο. Θα προβληματιστούμε για την απόφαση του Άδμητου να αποδεχτεί τη θυσία της. Θα μάθουμε πολλά για τις ανθρώπινες σχέσεις, την αληθινή φιλία αλλά και την απατηλή υποκρισία. Θα ανακουφιστούμε από όλα όσα βιώσαμε μαζί με τα πρόσωπα του έργου, όταν στο τέλος της τραγωδίας τα παραγμένα επεισόδια του πολύπαθου βίου των προσώπων της κατασταλάξουν σε μια καινούργια δυναμική ισορροπία, σε μια καινούργια συνέχεια της ζωής.

Και είναι όντως στη ζωή που συναντιούνται και συμπορεύονται η γνώση με την αγάπη. Μελετώντας στο βιβλίο μας την *Άλκηστη*, θα αγαπάμε την τραγωδία· κι όσο πιο πολύ την αγαπάμε, άλλο τόσο θα θέλουμε να τη μελετάμε και να αντλούμε πολύτιμα διδάγματα για τη ζωή μας. Αυτή τη γνώση και την αγάπη είναι σίγουρο ότι θα τη χαρούμε όλοι μαζί.

Ένα διδακτικό εγχειρίδιο παίρνει ζωή στα χέρια των μαθητών και των μαθητριών. Οι δημιουργοί του εύχονται να θυμούνται όλοι και όλες με εκτίμηση και αγάπη τους πραγματικούς δασκάλους τους, αυτούς που κάποτε μέσα στη σχολική τάξη δίδαξαν με αφοσίωση και δημιουργικότητα την υπέροχη *Άλκηστη* του Ευριπίδη.

Η συγγραφική ομάδα

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το διδακτικό εγχειρίδιο των Αρχαίων Ελληνικών (από μετάφραση) για την Γ΄ Γυμνασίου υποστηρίζει τη μελέτη μιας αρχαιοελληνικής τραγωδίας, της *Άλκηστης* του Ευριπίδη. Η *Άλκηστη* προσεγγίζεται, βέβαια, ως δράμα, δηλαδή ως ποιητικό θεατρικό έργο. Αυτό σημαίνει ότι το βιβλίο από τη μία συμβάλλει στην κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου της τραγωδίας, από την άλλη εστιάζει στην *Άλκηστη* ως θεατρική παράσταση: α) ως ένα αρχαιοελληνικό δράμα, που προοριζόταν να παρασταθεί στα ανοικτά θέατρα της Αρχαίας Ελλάδας με τις συμβάσεις και τις δυνατότητες της κλασικής εποχής, β) ως παράσταση νεότερη ή και σύγχρονη, που πραγματοποιείται με τους όρους και τις συνθήκες του θέατρου κατά τον 20ο και 21ο αι. Παράλληλα, το βιβλίο διασυνδέει, όπου είναι δυνατό, το μεταφρασμένο κείμενο της *Άλκηστης* με το πρωτότυπο κείμενο του Ευριπίδη, συμβάλλοντας συγχρόνως στην αρχαιογνωσία αλλά και αρχαιογλωσσία των μαθητριών και μαθητών.

Από αυτά τα δεδομένα προκύπτει και η δομή του βιβλίου: αποτελείται από 11 μεγάλες ενότητες βασισμένες στα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας· αυτές αρθρώνονται σε 23 διδακτικές ενότητες που ακολουθούν τις σκηνικές και θεματικές τομές του κειμένου. Κάθε μία από τις 11 μεγάλες ενότητες ανοίγει με προοργανωτική σελίδα και κλείνει με σελίδα αποτιμητική· κάθε διδακτική ενότητα περιλαμβάνει, εκτός από το μεταφρασμένο κείμενο, τίτλους και νοηματικές ερωτήσεις σε συνάφεια με αυτό, πραγματολογικές υποσημειώσεις, ερμηνευτικό μέρος («Κατανοώντας και ερμηνεύοντας το κείμενο»), θεατρολογικό μέρος («Από το κείμενο στην παράσταση») και διασύνδεση με το πρωτότυπο κείμενο («Από το πρωτότυπο στη μετάφραση»).

Ειδικότερα, το ερμηνευτικό μέρος οργανώνει τη μελέτη της τραγωδίας αξιοποιώντας τα κειμενικά κατά ποιόν μέρη της, όπως τα όρισε ο Αριστοτέλης (*μύθος, ήθος, διάνοια, λέξεις*)· το θεατρολογικό μέρος καλύπτει τα άλλα δύο κατά ποιόν μέρη, αυτά δηλαδή που από τη φύση τους συνδέονται με την παράσταση της τραγωδίας (*όψις, μέλος*), προσφέροντας έντυπο φωτογραφικό υλικό και ψηφιακό οπτικοακουστικό υλικό από νεότερες παραστάσεις. Παράλληλα κείμενα ποικίλων γραμματειακών ειδών και εποχών συμβάλλουν στην πολυεπίπεδη πρόσληψη της *Άλκηστης*. Τρεις ανακεφαλαιωτικές ενότητες δίνουν την ευκαιρία σε μαθητές και διδάσκοντες να ανασυνθέσουν την πορεία του έργου και της διδασκαλίας.

Συγχρόνως, ερωτήσεις και ασκήσεις ποικίλων μορφών πλαισιώνουν κάθε διδακτικό τμήμα. Ανακεφαλαιωτικές δραστηριότητες (ατομικές ή ομαδικές-συνεργατικές, ερευνητικές, δημιουργικής γραφής, ψηφιακού γραμματισμού, θεατρικού παιγνιδιού και άλλες) ολοκληρώνουν τη διδασκαλία τού κάθε κατά ποσόν μέρους της τραγωδίας. Διδάσκοντες και μαθητές μπορούν να διαλέξουν με ποιες από τις πολλές ερωτήσεις, ασκήσεις και δραστηριότητες θα ασχοληθούν. Αρκετές, εξάλλου, από αυτές, εμπνευσμένες από θέματα και προβληματισμούς που γεννά ο λόγος του Ευριπίδη, σχετίζονται άμεσα με το παρόν και τη ζωή μας σήμερα και στο μέλλον.

Η επιλογή και η σειρά των θεμάτων σε σχόλια και ασκήσεις αποτελούν ερμηνευτική και διδακτική πρόταση της συγγραφικής ομάδας –καθόλου δεσμευτική–, αφού κάθε εκπαιδευτικός θα κινηθεί δημιουργικά, χτίζοντας το δικό του μάθημα. Έτσι κι αλλιώς, είναι μεγάλα τα ερμηνευτικά ζητήματα που θέτει το κείμενο, με κυριότερο αυτό των κινήτρων της *Άλκηστης* και του *Άδμητου*. Η συγγραφική ομάδα προσπάθησε να αναδείξει σε ένα βαθμό τα ερωτήματα αυτά, όπως και κάποια άλλα, από τα πάμπολλα που θέτει ακόμη η έρευνα. Αλλά τόσο από προσωπική πεποίθηση, όσο και επειδή το βιβλίο απευθύνεται σε εφήβους, που έχουν πολλή ανάγκη από θετικά μηνύματα στη ζωή, έδωσε προτεραιότητα στις θετικές αξίες που αναμφίβολα τονίζονται στο έργο.

***

Η φιλοσοφία και η δομή του βιβλίου στοχεύουν στη μελέτη και στην απόλαυση της *Άλκηστης* με δημιουργικό, κριτικό και ερευνητικό πνεύμα, ως ένα δημιούργημα που ανήκει στην παγκόσμια πολιτιστική και μορφωτική κληρονομιά, μακριά από κάθε τόνο ελληνολατρίας και αρχαιολατρίας. Εφόσον ο Ευριπίδης (όπως και ο Αισχύλος και ο Σοφοκλής) έβεσαν στο κέντρο της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας τους τον ίδιο τον άνθρωπο, μόνο μέσα στο πνεύμα ενός κριτικού ανθρωπισμού μπορεί να δικαιωθεί και σήμερα η μελέτη μιας αρχαιοελληνικής τραγωδίας.

Ευχαριστίες...

Στο βιβλίο αξιοποιούμε την εξαιρετική μετάφραση της *Άλκηστης*, που συνέθεσε ένας από τους κορυφαίους μελετητές του αρχαίου ελληνικού δράματος, ο Νίκος Χ. Χουρμουζιάδης. Ο αείμνηστος καθηγητής του Τμήματος Φιλολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης πλαισίωσε τη συγκεκριμένη μετάφραση με πλούσιο ερμηνευτικό σχολιασμό. Το βιβλίο του (*Ευριπίδου Άλκηστις, Εισαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις*, εκδ. Στιγμή 2008) δεν έλειψε από τα χέρια μας κατά τη μακρόχρονη προετοιμασία του διδακτικού μας εγχειριδίου. Ευχαριστούμε, λοιπόν, τις εκδόσεις Στιγμή και τους κατόχους των αντίστοιχων πνευματικών δικαιωμάτων για την ευγενική τους άδεια να χρησιμοποιήσουμε τη μετάφραση του Ν. Χουρμουζιάδη.

Ευχαριστούμε, επίσης, θερμά: τον Γιώργο Κόρδη για τις ζωγραφιές, τον Κώστα Βόμβολο για τις μουσικές, τον Θεόδωρο Παπακώστα για τα podcast, τον Γιώργο Σαλακίδη για την «τουρκική Άλκηστη», τον Γιάννη Παπαθανασίου και τον ιστότοπο «Ελληνικός Πολιτισμός», το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας για το πλούσιο επιστημονικό και εκπαιδευτικό υλικό του, το Μουσείο Κοτσανά, τον σύλλογο «Διάζωμα», το ίδρυμα «Μιχάλης Κακογιάννης», το περιοδικό *Αρχαιολογία και Τέχνες*, το Ινστιτούτο Έρευνας Μουσικής και Ακουστικής (ΙΕΜΑ), τους θεατρικούς οργανισμούς που προσέφεραν υλικό για την έντυπη και την ψηφιακή έκδοση (Εθνικό Θέατρο, ΚΘΒΕ, Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης», Εταιρεία Θεάτρου Monks, Fresh Target Theatre Ensemble, Istituto Nazionale del Dramma Antico, National Theatre of Târgu-Mures, Teatro La Fenice, Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαίου Δράματος της Κύπρου, καθώς και πολλούς άλλους από διάφορα μέρη του πλανήτη), τους φωτογράφους των παραστάσεων για την άδεια δημοσίευσης φωτογραφιών, τους συντελεστές του «Αρχαίο Θέατρο στον Κύκλο του Χρόνου» και «24 γράμματα για μια θεατρική παράσταση»· επίσης, τους παλιούς / παλιές μαθητές / μαθήτριές μας, που έδωσαν άδεια να δημοσιευτούν φωτογραφίες τους από σχολικές θεατρικές παραστάσεις. Ευχαριστούμε, τέλος, τις Εκδόσεις Πατάκη και τον υπεύθυνο Βαγγέλη Μπακλαβά για την άριστη συνεργασία.

Η συγγραφική ομάδα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο μεταφραστής ακολουθεί στη μετάφρασή του τη στιχαρίθμηση του αρχαίου κειμένου και όχι του νεοελληνικού κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α. ΤΟ ΔΡΑΜΑ

Τα ποιητικά είδη που καλλιεργήθηκαν στην αρχαία Ελλάδα ήταν:

- η επική ποίηση (άκμασε τον 8ο αι. π.Χ.)
- η λυρική ποίηση (άκμασε τον 7ο και τον 6ο αι. π.Χ.)
- η δραματική ποίηση (άκμασε τον 5ο αι. π.Χ.)

Η αρχαιοελληνική τέχνη συνδεόταν πάντα με τη ζωή της πόλης και των πολιτών. Έτσι, και τα τρία είδη ποίησης είχαν καταρχάς λειτουργίες προφορικού λόγου· ο έμμετρος, δηλαδή ρυθμικός και μουσικός, λόγος της ποίησης προοριζόταν να ακουστεί δημόσια από κάποια ομάδα ανθρώπων (ένα «κοινό»). Ένα επικό ποίημα (π.χ. η *Οδύσσεια*) απαγγελλόταν με ρυθμό· ένα λυρικό ποίημα (π.χ. ένα *χορικό*, δηλαδή ομαδικό άσμα) τραγουδιόταν με τη συνοδεία μουσικής. Ένα δραματικό ποίημα (π.χ. η *Άλκηστη*) συνθέτει αυτά τα γνωρίσματα των δύο ειδών ποίησης: έχει και απαγγελίες και τραγούδια.

Τελικά, όμως, η δραματική ποίηση διακρίνεται και από την επική και από τη λυρική ποίηση, καθώς δεν προορίζεται απλώς να ακουστεί, αλλά να παρασταθεί. Σε μια δραματική παράσταση αναπαρίστανται πρόσωπα και πράξεις· ζωντανεύουν μπροστά στους θεατές. Αυτό σημαίνει, εξάλλου, και η λέξη *δρᾶμα*, που παράγεται από το ρήμα *δράω/-ῶ* (: 'πράττω', 'ενεργώ'). Και ακριβώς επειδή το δράμα παριστάνει πρόσωπα, έχει οπωσδήποτε, εκτός από τον απαγγελλόμενο λόγο ή τα τραγούδια, και διαλόγους ανάμεσα σε αυτά τα πρόσωπα. Το αρχαιοελληνικό δράμα είναι, τελικά, ένα είδος θεάτρου.

Ιφιγένεια εν Ταύροις του Ευριπίδη. Αγγειογραφία (τέλος 4ου αι. π.Χ., Λούβρο, Παρίσι). Πηγή: *Ιστορία Ελληνικού Έθνους* (Εκδοτική Αθηνών).

Το θεατρικό είδος του αρχαίου δράματος δημιουργήθηκε και άκμασε στην αρχαία Αθήνα την κλασική εποχή. Τρία ήταν τα είδη του αττικού δράματος: η τραγωδία, η κωμωδία και το σατυρικό δράμα.

Δράμα, δηλαδή, δεν ονομάζουμε μόνο το τραγικό ή σοβαρό θέατρο. Δράμα είναι και η κωμωδία ή το σατυρικό δράμα, που έχουν αστείο χαρακτήρα. Η τραγωδία μπορεί να μας κάνει να κλάψουμε, ενώ η κωμωδία και το σατυρικό δράμα να γελάσουμε. Οπωσδήποτε, όταν αναφερόμαστε στο αρχαίο δράμα, δεν χρησιμοποιούμε τη λέξη «δράμα» με τη συχνή στα Νέα Ελληνικά (ΝΕ) μεταφορική της χρήση (: 'κατάσταση ή γεγονός πολύ δυσάρεστο και συγκλονιστικό'). Το τολμού-

Οδηγός για το αρχαίο δράμα

Το σατυρικό δράμα

Η κωμωδία

Τα ποιητικά είδη στην Αρχαία Ελλάδα (νοητικός χάρτης)

με μόνο όταν θέλουμε να χαρακτηρίσουμε μια παράσταση κακής ποιότητας: τότε λέμε «η παράσταση ήταν δράμα»!

A1. ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

Το δράμα κατάγεται από τη λατρεία του Διονύσου. Χαρακτηριστικά της λατρείας του θεού τα οποία συνδέονται με την καταγωγή του δράματος ήταν:

- **Η έκσταση και η μεταμόρφωση:** Οι θιασώτες του Διονύσου, υπό την επήρεια του κρασιού, παραδίνονταν στην ιερή μανία, «έβγαιναν» από τον εαυτό τους, ένιωθαν μεταμορφωμένοι και ταυτίζονταν με πρόσωπα που συνδέονταν με μύθους για τον Διόνυσο.

Διόνυσος

Χάλκινο προσωπίο (τέλος 4ου αι. π.Χ., Πειραιάς, Αρχαιολογικό Μουσείο). Πηγή: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Εκδοτική Αθηνών)

- **Η μάσκα και η μεταμφίεση:** Η έκσταση των πιστών του Διονύσου διευκολυνόταν από το ότι αυτοί φορούσαν προσωπίο (μάσκα) και μεταμφιέζονταν.
- **Η μίμηση και τα δρώμενα:** Οι μεταμφιεσμένοι οπαδοί του Διονύσου μιμούνταν με τις κινήσεις τους γεγονότα της μυθικής ζωής του. Οι μιμήσεις αυτές ονομάζονταν *δρώμενα*.
- **Ο διθύραμβος και ο χορός του:** Ο διθύραμβος ήταν θρησκευτικό άσμα που το τραγουδούσε και το χόρευε ο θίασος των πιστών του Διονύσου. Το τραγούδι αυτό περιείχε αφηγήσεις σχετικές με τη ζωή του θεού. Αρχικά ο διθύραμβος ήταν ομαδικό δημιούργημα, αυτοσχέδιος και άτεχνος. Σταδιακά, όμως, τη δημιουργία του ανέλαβαν συγκεκριμένοι ποιητές, και ο διθύραμβος έγινε περίτεχνος. Στην εξέλιξη αυτή πρωτοστάτησε ο Αρίων από τη Λέσβο που έγραφε τον διθύραμβο πριν από τη γιορτή του Διονύσου και προετοιμάζε τον Χορό των πιστών στην εκτέλεσή του.

Πρόσωπα που συνέβαλαν στη γένεση και εξέλιξη του δράματος (νοητικός χάρτης)

A2. ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

A2.1. Η συμβολή του Θέσπη και η τελειοποίηση του είδους

Με τις ρίζες της στη λατρεία του Διονύσου και στον διθύραμβο η τραγωδία διέθετε ήδη τη μία από τις δύο μορφές του έμμετρου λόγου της, το τραγούδι. Ως προς αυτό διατηρούσε συγγένεια με τη λυρική ποίηση. Ένας όμως ποιητής από την Αττική, ο Θέσπης, προσέθεσε απαγγελίες προσώπων. Τις ρήσεις αυτές τις ερμήνευε ο ίδιος, και έτσι έγινε ο πρώτος υποκριτής. Χάρη στον απαγγελόμενο λόγο (και τον διάλογο) το καινούριο ποιητικό είδος που γεννιόταν, η τραγωδία, απέκτησε συγγένεια και με την επική ποίηση. Οι υποκριτές έγιναν ο φορέας του απαγγελόμενου λόγου και των διαλόγων, ενώ ο Χορός παρέμεινε ο κύριος φορέας των τραγουδιών.

Την τελειοποίηση του θεατρικού είδους της τραγωδίας την πέτυχαν οι τρεις μεγάλοι τραγικοί ποιητές της Αθήνας, ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης, τον 5ο αι. π.Χ.

Η λέξη τραγωδία

Ο Αριστοτέλης για τη γένεση της τραγωδίας

A3. Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ

A3.1. Θεματολογία

Οι τραγωδίες αντλούσαν τα θέματά τους είτε από ιστορικά γεγονότα είτε, πολύ συχνότερα, από πασίγνωστους μυθικούς κύκλους, όπως:

- α. ο Τρωικός μυθικός κύκλος: γεγονότα που συνέβησαν στον Τρωικό πόλεμο και κατά την επιστροφή των Ελλήνων στις πατρίδες τους.
- β. ο Θηβαϊκός μυθικός κύκλος: αφηγήσεις σχετικές με την οικογένεια του Οιδίποδα.
- γ. ο Αργεΐος μυθικός κύκλος: αφηγήσεις σχετικές με την οικογένεια του Αγαμέμνονα.

Λυδία Φωτοπούλου (Ηλέκτρα) και Χορός στον *Ορέστη* του Ευριπίδη. ΚΘΒΕ (σκηνοθεσία Σλόμπονταν Ούνκοβσκι, 2008). Φωτ.: Κώστας Αμοιρίδης.

Η αρχαία τραγωδία είναι ένα συνθετικό είδος τέχνης, όπως και γενικότερα το θέατρο, καθώς αξιοποιεί τις δυνατότητες πολλών τεχνών (λογοτεχνία, μουσική, χορός), συνθέτοντας ένα ενιαίο καλλιτεχνικό γεγονός. Ο Αριστοτέλης επισήμανε ότι την ενότητα του συγκεκριμένου καλλιτεχνικού έργου εξασφαλίζει η μίμηση, η αναπαραστατική δυνατότητα. Με ποικίλα μέσα, κυρίως όμως με τη δράση των προσώπων, η τραγωδία μιμείται, αναπαριστά μια πράξη μεγάλης σημασίας, ένα γεγονός με συγκεκριμένη αρχή, μέση και τέλος. Συνήθως το γεγονός αυτό έχει κατάληξη τραγική, όπως λέμε σήμερα, καθώς ταυτίζεται με την καταστροφή των εμπλεκόμενων προσώπων.

Γι' αυτό και στη διάρκεια μιας παράστασης αρχαίας τραγωδίας οι θεατές βιώνουν έντονα συναισθήματα, όπως αγωνία και φόβο (*φόβος*) για την τύχη των προσώπων και συμπόνια (*ἔλεος*) για την πορεία τους προς την καταστροφή. Με το τέλος, όμως, του έργου και την αποκατάσταση της τάξης και της δικαιοσύνης νιώθουν ανακουφισμένοι (*κάθαρσις*), έχοντας αποκομίσει την απόλαυση της τέχνης.

A3.2. Οι γιορτές προς τιμήν του Διονύσου και οι δραματικοί αγώνες

Οι παραστάσεις δραμάτων ήταν συνδεδεμένες με τις γιορτές προς τιμήν του Διονύσου. Το επίσημοτερο πρόγραμμα δραματικών παραστάσεων εντασσόταν στα Μεγάλα Διονύσια· κάλυπτε το μεγαλύτερο μέρος της γιορτής και είχε χαρακτήρα διαγωνισμού για τους καλύτερους ποιητές και υποκριτές. Κάθε τραγικός ποιητής συμμετείχε με τέσσερα έργα: τρεις τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα. Όλα τα έξοδα για τον Χορό τα κάλυπτε ο *χορηγός*, ένας πλούσιος Αθηναίος. Αξίζει να προσέξουμε τα συνθετικά της λέξης *χορηγός*: *χορός* και *ἄγω*· δηλώνουν ότι ο πλούσιος αυτός Αθηναίος οδηγεί, φέρνει τον Χορό στο θέατρο.

A3.3. Το αρχαίο θέατρο και οι συντελεστές της παράστασης

Το αρχαίο θέατρο αρχαίο θέατρο είχε αμφιθεατρικό σχήμα, όπως ένα σημερινό στάδιο, και χωρούσε αρκετές χιλιάδες θεατές. Το τμήμα των καθισμάτων

Ο αριστοτελικός ορισμός της τραγωδίας

Ένας Αθηναίος θεατής στα εν Άστει Διονύσια: Πάμε να δούμε τραγωδία!

ονομαζόταν *θέατρον* (μεταγενέστερα, *κοίλον*). Καθέτως χωριζόταν από σκάλες σε *κερκίδες*: οριζοντίως χωριζόταν σε δύο μεγάλα τμήματα, τα *διαζώματα*, από έναν διάδρομο, που ονομάζεται επίσης *διάζωμα*. Στην *ορχήστρα*, έναν κυκλικό χώρο ορατό από κάθε σημείο του θεάτρου, εκτελούσε τις ρυθμικές του κινήσεις ο Χορός: στην ορχήστρα, κάποιες φορές, κινούνταν και οι ηθοποιοί.

Πίσω από την ορχήστρα βρισκόταν η *σκηνή*, ένα, αρχικά, ξύλινο κτίσμα που χρησίμευε κυρίως για να αλλάζουν προσωπεία και κοστούμια οι ηθοποιοί. Η πρόσοψη της σκηνής παρίστανε συνήθως ανάκτορο ή ναό. Στο κέντρο της σκηνής υπήρχε θύρα, από όπου μπορούσαν να βγαίνουν και να μπαίνουν οι ηθοποιοί, σαν από το ανάκτορο ή τον ναό. Δεν είμαστε βέβαιοι για το ποιος ήταν ο χώρος στον οποίο «έπαιζαν» οι ηθοποιοί. Ίσως ο στενός χώρος ανάμεσα στη σκηνή και την ορχήστρα, το *λογεῖον*, να αποτελούσε τον κύριο χώρο δράσης τους. Δεξιά και αριστερά της ορχήστρας δύο διάδρομοι, οι *πάροδοι*, διευκόλυναν την είσοδο ή την έξοδο του χορού και όσων ηθοποιών υποτίθεται ότι έρχονταν από μακριά.

Το θέατρο της Επιδαύρου (τέλος 4ου αι. π.Χ.). Πηγή: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Εκδοτική Αθηνών). Φωτ.: Ι. Α. Σπυρόπουλος. [Γνωρίζετε κάτι για την εξαιρετική ακουστική του;](#)

Συντελεστές μιας δραματικής παράστασης ήταν:

- **Ο ποιητής:** Εκτός από θεατρικός συγγραφέας, ο ποιητής ήταν και σκηνοθέτης, σκηνογράφος, ενδυματολόγος, χοροδιδάσκαλος, συνθέτης μουσικής. Σε παλαιότερες εποχές ο ποιητής ήταν και ηθοποιός.
- **Ο Χορός:** Τα μέλη των τραγικών Χορών ήταν αρχικά 12 και αργότερα 15. Όλα μαζί υποδύονταν μια ομάδα προσώπων, π.χ. σύμβουλοι του βασιλιά ή αιχμάλωτες γυναίκες. Ο Χορός δεν παίρνει ενεργό μέρος στη δράση: απλώς σχολιάζει ή προσεύχεται ή προειδοποιεί τα πρόσωπα του έργου. Αφού ο Χορός έπαιρνε τη θέση του στην ορχήστρα, παρέμενε εκεί ως το τέλος του έργου, εκτελώντας χορικά άσματα στα ενδιάμεσα των διαλογικών μερών, τα οποία ονομάζονται Στάσιμα*.
- **Οι υποκριτές:** Οι ηθοποιοί (*υποκριταί*) ήταν μόνο άντρες. Καθώς φορούσαν προσωπεία και χαρακτηριστικά ενδύματα (*σκευή*), μπορούσαν να ερμηνεύουν και τους γυναικείους ρόλους. Κατά τη διάρκεια της παράστασης οι ηθοποιοί έπρεπε να αλλάζουν προσωπεία και κοστούμια, καθώς ήταν μόνο δύο (στον Αισχύλο) ή τρεις (από τον Σοφοκλή και έπειτα) για όλους τους ρόλους. Γι' αυτό και ο ποιητής, γράφοντας το κείμενό του, φρόντιζε εκ των προτέρων να αποσύρονται οι υποκριτές και να απουσιάζουν από τη σκηνή όση ώρα απαιτούνταν για να αλλάξουν εμφάνιση. Σίγουρα οι αλλαγές αυτές θα γίνονταν με μεγάλη βιασύνη! Συγχρόνως, οι ηθοποιοί έπρεπε να «μπουν» το ίδιο βιαστικά στον καινούριο τους ρόλο. Αυτό, με τα τόσο βαριά ενδύματα και συναισθη-

Ο συντελεστές μιας παράστασης στην αρχαιότητα (νοητικός χάρτης)

Η σκηνογραφία και τα μηχανήματα στο αρχαίο θέατρο

* Στάσιμα όχι επειδή ο Χορός έμενε στάσιμος όταν τα τραγουδούσε -ίσα ίσα, πάντα κινιόταν και χόρευε όταν τα ερμήνευε- αλλά σε διάκριση από την κίνηση της Παρόδου, του τραγουδιού που ο Χορός ερμήνευε και χόρευε όταν έμπαινε στην ορχήστρα.

ματα της τραγωδίας, δεν πρέπει να ήταν καθόλου εύκολο!

Ευριπίδη *Βάκχες*, Circle in the Square, ΗΠΑ (σκηνοθεσία Μιχάλη Κακογιάννη, 1980). Κοστούμια Τζον Κόνκλιν. Φωτ.: Martha Swore. Ευγενική παραχώρηση από το «Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης».

- **Η πόλη-κράτος:** Η πολιτεία είχε την οργανωτική ευθύνη των δραματικών παραστάσεων. Μέγιστης σημασίας ήταν η απόφαση του Περικλή να παράσχει τα *θεωρικά*, χρηματικό βοήθημα στους πολίτες, για να παρακολουθούν δωρεάν τις παραστάσεις. Η πολιτεία δαπανούσε το σημαντικό αυτό ποσό, διότι θεωρούσε ότι οι δραματικές παραστάσεις συνιστούσαν κορυφαίο μάθημα παιδείας, αυτογνωσίας και δημοκρατικού ήθους. Αυτός ήταν και ο λόγος που ονομάζονταν *διδασκαλίες*.

- **Το κοινό:** Το ανώνυμο πλήθος στην αρχαία Αθήνα «τρελαινόταν» για θέατρο. Οι πολίτες περίμεναν με αγωνία τους δραματικούς αγώνες, ενημερώνονταν από πριν για τους μύθους που θα δραματοποιούσε κάθε ποιητής, καθώς και για τα πρόσωπα που θα ερμήνευε κάθε υποκριτής. Ζωηρές συζητήσεις «άναβαν» μετά τις παραστάσεις. Πολλοί, εξάλλου, Αθηναίοι συμμετείχαν σ' αυτές: μέλη των Χορών, βουβά πρόσωπα, κριτές, κατασκευαστές σκηνογραφικών υλικών, κοστούμιών και προσωπίδων. Όλη η πόλη εκείνες τις ημέρες ζούσε για το θέατρο. Ακόμα και οι γυναίκες, αποκλεισμένες κατά τα άλλα από τις δημόσιες λειτουργίες, μπορούσαν πιθανότατα να παρακολουθήσουν τις παραστάσεις.

Το δράμα αποτελούσε σημαντική πτυχή στη ζωή της δημοκρατικής Αθήνας. Η εικόνα ενός θεάτρου γεμάτου από συμπολίτες, που ως ισότιμα μέλη της κοινότητας συμμετέχουν σε μια καλά οργανωμένη κοινή δράση, απηχεί τις αξίες της ισότητας και της ελευθερίας. Το θέατρο συνιστούσε έναν πολιτικό θεσμό που επιβεβαίωνε τον σεβασμό στον πολίτη, προήγε τον δημόσιο λόγο και λειτουργούσε ως μηχανισμός παιδείας. Μόνο μέσα στο πνευματικό κλίμα της ελεύθερης Αθήνας, στο κλίμα της ορθολογικής αμφισβήτησης και της εμπιστοσύνης στη λογική, μπορούσε να ανθίσει ο κριτικός λόγος της τραγωδίας και της κωμωδίας.

Α4. Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ

Το κείμενο μιας τραγωδίας αρθρώνεται αυστηρά, καθώς διακρίνονται τα **κατὰ ποσόν** μέρη της. Η ιστορία ξεδιπλώνεται σταδιακά στα διαλογικά μέρη, τα *ἐπεισόδια*. Αυτά χωρίζονται το ένα από το άλλο με χορικά άσματα, τα *στάσιμα*. Το πρώτο από τα τραγούδια του Χορού λέγεται *πάροδος*: ό,τι προηγείται είναι ο *πρόλογος* του έργου. Το τελευταίο διαλογικό μέρος, όταν πια η τραγωδία βαίνει προς το τέλος της, ονομάζεται *ἔξοδος*.

Αρχαία θέατρα
(slide show)

Τα είδη δραματικής
ποίησης και
η θεματολογία τους
(νοητικός χάρτης)

Τα κατὰ ποσόν και κατὰ
ποιόν μέρη της τραγωδίας
(νοητικός χάρτης)

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, κάθε τραγωδία χαρακτηρίζεται από τα **κατὰ ποιόν** μέρη της. Ο **μῦθος** είναι ο τρόπος σύνθεσης της ιστορίας, η πλοκή, η εξέλιξη των γεγονότων. Τα **ἦθη** αναφέρονται στον χαρακτήρα των προσώπων του έργου. Η **διάνοια** περιλαμβάνει όλες τις σκέψεις με τις οποίες τα πρόσωπα παρουσιάζουν και υποστηρίζουν τις θέσεις τους. Η **λέξις** είναι η έμμετρη σύνθεση, το ύφος του λόγου. Η **ὄψις** περιλαμβάνει τα οπτικά στοιχεία μιας παράστασης (σκηνικά, κοστούμια, προσωπεία, σκηνικά αντικείμενα). Το **μέλος** είναι η μουσική και τα τραγούδια της.

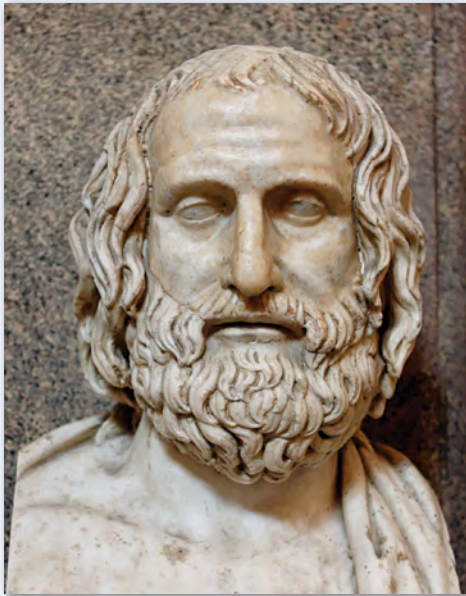
Αριστοτέλης, *Ποιητική*,
1449b31-1450a10

Β. Ο ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΚΑΙ Η ΑΛΚΗΣΤΗ

Όπως είδαμε, ο Ευριπίδης μαζί με τον Αισχύλο και τον Σοφοκλή είναι οι τρεις μεγάλοι τραγικοί ποιητές της αρχαιότητας. Οι σπουδαίοι αυτοί ποιητές έθεσαν στο κέντρο του προβληματισμού τους τον ίδιο τον άνθρωπο. Σχετικά με αυτό ο Αριστοτέλης αποφαινεται: ο Αισχύλος παρουσιάζει τους ανθρώπους ανώτερους από ό,τι είναι· ο Σοφοκλής όπως πρέπει να είναι· και ο Ευριπίδης όπως είναι.

Αισχύλος

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Τὰ κατὰ ποσὸν μέρη

Πρόλογος
Πάροδος
Επεισόδιο Α΄
Στάσιμο Α΄
Επεισόδιο Β΄
Στάσιμο Β΄
Επεισόδιο Γ΄
Στάσιμο Γ΄
...
Έξοδος

Τὰ κατὰ ποιὸν μέρη

Μῦθος
ἦθος
Διάνοια
Λέξις
Μέλος
Ὅψις

Προτομή του Ευριπίδη. Μάρμαρο, ρωμαϊκό αντίγραφο ελληνικού πρωτότυπου, περ. 330 π.Χ. Μουσείο Βατικανού. Πηγή: Wikipedia.

Β1. ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ: ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟ

Ο Ευριπίδης καταγόταν από την Αθήνα. Γονείς του ήταν ο Μνήσαρχος από τη Φλύα (σημερινό Χαλάνδρι) και η Κλειτώ. Γεννήθηκε στη Σαλαμίνα ανάμεσα στα 485 και 480 π.Χ., την εποχή των Περσικών πολέμων. Μεγαλώνοντας μέσα στο υψηλό μορφωτικό περιβάλλον της Αθήνας, ο Ευριπίδης απέκτησε αξιόλογη παιδεία. Γνώρισε τη διδασκαλία φιλοσόφων και σοφιστών, ενώ συνδέθηκε φιλικά και με τον Σωκράτη. Έτσι, μέσα στο έργο του ανιχνεύονται ερεθίσματα που δέχτηκε ο ποιητής από τις νέες ιδέες της εποχής του.

Σοφοκλής

Ο Ευριπίδης έζησε στα χρόνια της αθηναϊκής ακμής, μέσα σε ένα περιβάλλον άμεσης δημοκρατίας, οικονομικής ευμάρειας και πολιτιστικής δημιουργίας. Η πατρίδα του, η Αθήνα, είχε χαρακτηριστεί από τον Θουκυδίδη *Ἑλλάδος παιδευσις*, ακριβώς επειδή εκεί άνθιζαν τα γράμματα και οι τέχνες. Ο Ευριπίδης, όμως, δεν έζησε μόνο την Αθήνα της ελευθερίας, της δύναμης και του πολιτισμού, αλλά και την Αθήνα του Πελοποννησιακού πολέμου. Τόσο ο πολιτισμός της εποχής του όσο και ο πόλεμος αντανακλώνται στο ποιητικό του έργο.

Ο ποιητής πρωτοπήρε μέρος σε δραματικούς αγώνες το 455 π.Χ., αλλά μόλις το 441 βραβεύτηκε για πρώτη φορά. Οι αρχαίες μαρτυρίες μάς δίνουν την εικόνα ενός ανθρώπου που δεν συμμετείχε ενεργά στην πολιτική ζωή, ενός μάλλον απόμακρου πνευματικού ανθρώπου, χωρίς πολλούς φίλους. Μια αρχαία πηγή αναφέρει ότι ο ποιητής συνήθιζε να απομονώνεται σε μια σπηλιά στη Σαλαμίνα, και εκεί, μακριά από τον θόρυβο του πλήθους, με το βλέμμα αφημένο στην πλατιά θάλασσα, στοχαζόταν τα αινίγματα της ανθρώπινης ζωής.

Ορέστης, 340: ὁ μέγας ὄλθος οὐ μόνιμος ἐν βροτοῖς

Αυτό το σπήλαιο, που μέχρι και τα ρωμαϊκά χρόνια ήταν γνωστό αξιοθέατο, εντοπίστηκε από την αρχαιολογική έρευνα και ανάμεσα στα ευρήματά της ξεχωρίζει μία κούπα της κλασικής εποχής που έχει χαραγμένο το όνομα ΕΥΡΙΠ[ΙΔΗΣ]. Πηγή φωτογραφίας: Αρχαιολογία και Τέχνες (www.archaiologia.gr).

Σε μεγάλη ηλικία ο Ευριπίδης πήγε να ζήσει στη Μακεδονία. Στα θεάτρά της διδάχτηκαν οι τελευταίες τραγωδίες του. Λίγο αργότερα, το 406 π.Χ., πέθανε και ενταφιάστηκε μακριά από την πατρίδα του. Όταν η είδηση του θανάτου του έφτασε στην Αθήνα, ο Σοφοκλής εμφανίστηκε φορώντας γκρίζο πένθιμο χιτώνα και παρουσίασε τους χορευτές και τους υποκριτές του χωρίς στεφάνια· το πλήθος δάκρυσε. Από το συνολικό έργο του Ευριπίδη (περ. 90 δράματα) διασώθηκαν ολόκληρα 18 τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα, ο *Κύκλωψ*.

Γιώργος Σεφέρης
Ευριπίδης Αθηναίος

Γέρασε ανάμεσα στη φωτιά της Τροίας
και στα λατομεία της Σικελίας.
Του άρεσαν οι σπηλιές στην αμμουδιά κι οι ζωγραφιές της θάλασσας.
Είδε τις φλέβες των ανθρώπων
σαν ένα δίκτυ των θεών, όπου μας πιάνουν σαν τ' αγρίμια·
προσπάθησε να το τρυπήσει.
Ήταν στρυφνός, οι φίλοι του ήταν λίγοι·
ήρθε ο καιρός και τον σπαράξαν τα σκυλιά.

... Κύπρον, οὐ μ' ἐδέσπισεν, 1955...

Το αρχαίο θέατρο του Δίου
στην Πιερία

Ιδιαίτερα γνωρίσματα
της ποίησης του Ευριπίδη

Το θεατρικό κοινό της Αθήνας έδωσε ελάχιστες φορές το πρώτο βραβείο στην ποιητή. Ίσως σε αυτό να συνέβαλε και η ανατρεπτικότητα στον χειρισμό των μύθων και η νεωτερικότητα των ιδεών που προβάλλονται στις τραγωδίες του Ευριπίδη. Πάντως, οι Αθηναίοι αφενός ενδιαφέρονταν ζωηρά να δουν τα έργα του, αφετέρου τραγουδούσαν με αγάπη τα λυρικά κομμάτια των τραγωδιών του. Λέγεται ότι οι Αθηναίοι αιχμάλωτοι στη Σικελία, ύστερα από την καταστροφή στην οποία κατέληξε η εκστρατεία τους, κέρδισαν την αναστολή της ποινής τους τραγουδώντας λυρικούς στίχους του Ευριπίδη.

Οι σωζόμενες τραγωδίες του Ευριπίδη

Άλκηστις	Ίκέτιδες	Ίων
Μήδεια	Ήρακλῆς	Φοίνισσαι
Ήρακλειδαί	Τρωάδες	Όρέστης
Ίππόλυτος	Ήλέκτρα	Ίφιγένεια ἐν Αἰλίδι
Άνδρομάχη	Ίφιγένεια ἐν Ταύροις	Βάκχαι
Έκάβη	Έλένη	Ψῆσος
		(αμφίβολης γνησιότητας)

Έλένη, 906:
κοινὸς γάρ ἐστιν
οὐρανὸς πᾶσιν βροτοῖς

Οι τρεις
μεγάλοι
τραγικοί
(podcast)

Η γλώσσα του Ευριπίδη χαρακτηρίζεται από απλότητα και ακρίβεια. Ο λόγος είναι διανθισμένος από γνωμικά. Τα πρόσωπα μιλούν σχεδόν την καθημερινή γλώσσα, αλλά η συλλογιστική τους είναι συχνά περίτεχνη, καθώς ο ποιητής αξιοποιούσε τεχνικές της ρητορικής.

Οι χαρακτήρες του Ευριπίδη παρουσιάζονται ρεαλιστικά, ως κοινοί άνθρωποι που βιώνουν πάθη και ψυχικές μεταστροφές. Σημαδεύονται από τις αρετές και τα ελαττώματά τους και συχνά παρουσιάζονται ασταθείς στις επιλογές τους. Πάνω, όμως, από τις αδυναμίες των ηρώων, πάνω από τα μικροπρεπή μίσση και τις ιδιοτελείες τους, υψώνεται η αυτοθυσία και η καθαρότητα των νέων, που δεν έχουν ακόμη διαβρωθεί από το δηλητήριο του κόσμου.

Μεταγενέστεροι συγγραφείς χαρακτήρισαν τον Ευριπίδη *ἀπὸ σκηνῆς φιλόσοφον*, διότι ασχολήθηκε με μεγάλα ανθρώπινα προβλήματα, κοινωνικά, πολιτικά, υπαρξιακά κ.ά. Γνωρίζοντας τη διδασκαλία των σοφιστών, ο Ευριπίδης θέτει ερωτήματα, αμφισβητεί παραδοσιακές απαντήσεις, αναδεικνύει τις εσωτερικές αντιφάσεις τους, θέτει στο στόμα των ηρώων του πότε τη μία άποψη και πότε την αντίθετή της. Αλλά μέσα από τις αντινομικές θέσεις που διατυπώνουν οι ήρωες του Ευριπίδη, οι δέκτες του έργου του αναπτύσσουν ισχυρούς προβληματισμούς για τον θεό, τον κόσμο, την κοινωνία και τον άνθρωπο.

Ο Ευριπίδης έζησε στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου, ωστόσο ο **φιλειρηνισμός** του είναι ολοφάνερος. Στις *Τρωάδες* και την *Έκάβη* παρουσιάζονται με ένταση η φρίκη του πολέμου, η δυστυχία των ηττημένων και η αλαζονεία των νικητών.

Διάχυτο στις ευριπίδειες τραγωδίες είναι ένα **πνεύμα ανθρωπισμού**. Οι γυναίκες έρχονται στο προσκήνιο της προσοχής του· και είναι πρωτοποριακή για

Catharine Hepburn (Έκάβη) και Vanessa Redgrave (Άνδρομάχη). Από την ταινία του Μ. Κακογιάννη *Trojan women* (1971). Ευγενική παραχώρηση από το «Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης».

Κάτια Δανδουλάκη (Αίθρα), *Ιππόλυτος* του Ευριπίδη, Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Στάθη Λιβαθηνού, 2019). Φωτ.: Ελίνα Γιουνανλή.

την εποχή του η αντιμετώπιση της γυναίκας ως ισότιμου ανθρώπινου όντος. Δούλοι και υπηρέτες, εξάλλου, παίρνουν τον λόγο και δείχνουν ότι διαθέτουν ένα πνεύμα εσωτερικής ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Ακόμα και τα παιδιά βρίσκουν μια θέση στο έργο του ποιητή. Η απόφαση, τέλος, του Αριστοτέλη ότι ο Ευριπίδης *τραγικώτατος τῶν ποιητῶν φαίνεται* όχι μόνο συνοψίζει τη μεγαλοσύνη του στην αποτύπωση της ανθρώπινης οδύνης αλλά, ίσως, υπογραμμίζει και τη βαθιά απαισιοδοξία του ποιητή.

Σήμερα οι τραγωδίες του Ευριπίδη ανεβαίνουν σε θεατρικές σκηνές όλου του κόσμου, συναρπάζουν και προβληματίζουν. Το έργο του αποτελεί παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά.

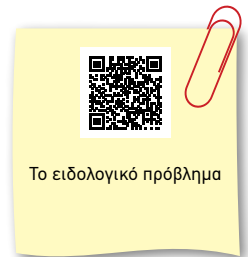
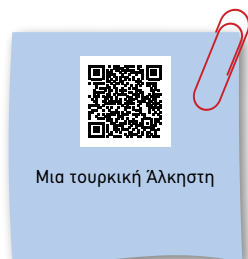
B2. Η ΑΛΚΗΣΤΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Η *Άλκηστη*, το παλαιότερο από τα σωζόμενα δράματα του Ευριπίδη, «διδάχτηκε» το 438 π.Χ., κερδίζοντας το 2ο βραβείο. Στην τετραλογία με την οποία ο ποιητής έλαβε μέρος στους δραματικούς αγώνες, η *Άλκηστη* είχε την τέταρτη θέση, δηλαδή τη θέση που συνήθως κατείχε το σατυρικό δράμα. Η αντικατάσταση του σατυρικού δράματος, που είχε χορό Σατύρων και κωμικό χαρακτήρα, από μια τραγωδία με αίσιο τέλος αλλά και η παρουσία κωμικών στοιχείων στο έργο οδηγούν αρκετούς μελετητές να αμφισβητήσουν τον χαρακτηρισμό «τραγωδία» για την *Άλκηστη*.

B2.1. Ο μύθος του Άδμητου και της Άλκηστης πριν από τον Ευριπίδη. Τα προδραματικά γεγονότα

Όπως είδαμε, οι τραγικοί ποιητές αντλούν υλικό για τα έργα τους από τη μυθολογία, κάνοντας όμως τις δικές τους παρεμβάσεις σε αυτήν. Έτσι, και ο μύθος της Άλκηστης δεν είναι επινοήση του Ευριπίδη. Η ιστορία της γυναίκας που πεθαίνει με τη θέλησή της στη θέση του άντρα της κυκλοφορούσε στην προφορική παράδοση, σαν παραμύθι. Στοιχείο του παραμυθιού αυτού είναι και η ευγνωμοσύνη του Απόλλωνα για τον Άδμητο, που δέχτηκε τον θεό ως υπηρέτη –χωρίς να γνωρίζει την πραγματική ταυτότητά του– και του συμπεριφέρθηκε με ανθρωπιά και ευγένεια. Αποτέλεσμα της αγάπης του Απόλλωνα για τον φιλόξενο Άδμητο ήταν να του χαρίσει ο θεός παράταση της ζωής, με την προϋπόθεση όμως κάποιος άλλος να δεχτεί να πεθάνει στη θέση του.

Από τη μακρόχρονη αυτή μυθολογική παράδοση εμπνέεται ο Ευριπίδης και γράφει την *Άλκηστη*. Ενώ όμως στην παράδοση η υπόσχεση της Άλκηστης να προσφέρει τη ζωή της για τον άντρα της και ο θάνατός της συντελούνται την ίδια μέρα –τη μέρα τέλεσης του γάμου–, στο ευριπίδειο έργο ανάμεσα στην υπόσχεση και στον θάνατο της ηρωίδας μεσολαβεί αρκετό διάστημα. Έτσι, το έργο του Ευριπίδη ξεκινά τη μέρα του θανάτου, όταν η Άλκηστη, έχοντας στο μεταξύ αποκτήσει

δύο παιδιά και έχοντας ζήσει μια όμορφη οικογενειακή ζωή, πρέπει πια να εκπληρώσει την υποσχεσή της και να πεθάνει.

Johann Heinrich Tischbein ο πρεσβύτερος,
Ο Άδμητος θρηνεί την Άλκηστη, περ. 1780.
Πηγή: Wikimedia Commons.

B2.2. Τα βασικά θέματα της Άλκηστης

Στον πυρήνα του μύθου αλλά και του έργου βρίσκεται ένα θέμα που απασχόλησε τον άνθρωπο από πολύ παλιά: το **θέμα του θανάτου και του ανθρώπινου πόθου να τον νικήσει**.

Η παράταση της ζωής που προσφέρει ο Απόλλωνας ως δώρο στον Άδμητο είναι μια νίκη πάνω στον θάνατο· επίσης, αντίστοιχη νίκη είναι η αναβίωση της Άλκηστης. Είναι ξεκάθαρο ότι η τραγωδία περιστρέφεται γύρω από την ανθρώπινη θνητότητα.

Η νίκη πάνω στο θάνατο, ωστόσο, δωρίζεται από τον θεό μόνο σε ορισμένους ευσεβείς ανθρώπους ως παράταση της ζωής τους - μια πρόσκαιρη νίκη. Στην Άλκηστη ο θεός επιβραβεύει τον σεβασμό προς τον ξένο. Το **θέμα της φιλοξενίας**, λοιπόν, γίνεται κυρίαρχο, αφού ο Άδμητος εκδηλώνει τον φιλόξενο χαρακτήρα του προς τρία διαφορετικά πρόσωπα: τον Απόλλωνα στα προδραματικά γεγονότα, τον Ηρακλή στο μέσο της τραγωδίας και την «ξένη» (την Άλκηστη καλυμμένη με πέπλο) στο τέλος του έργου. Και στις τρεις περιπτώσεις, μάλιστα, η φιλοξενία δεν είναι μια άνετη επιλογή αλλά το αποτέλεσμα μιας επιτυχημένης δοκιμασίας: αρχικά, ο Άδμητος δεν γνωρίζει την ταυτότητα του δούλου Απόλλωνα, κι όμως του φέρεται ευγενικά· έπειτα, κρύβει από τον Ηρακλή τον θάνατο της Άλκηστης που κείται νεκρή μέσα στο παλάτι· και, τέλος, παρακάμπτει τους δισταγμούς και τον πόνο του, προκειμένου να δεχτεί την «ξένη». Και στις τρεις δοκιμασίες ο ήρωας υπερβαίνει προσωπικούς εγωισμούς ή πάθη και έχει κυρίαρχη έγνοια να ικανοποιήσει τις ανάγκες του φίλου του. Και ο φίλος τού ανταποδίδει το καλό με καλό. Έτσι, στενά συνδεδεμένα με το θέμα της φιλοξενίας είναι και **τα θέματα της φιλίας και της ανταπόδοσης της χάρης**.

Στην καρδιά, ωστόσο, και του μύθου και του ευριπίδειου έργου βρίσκεται και **το θέμα της συζυγικής αγάπης**, η οποία φτάνει ως την αυτοθυσία. Η Άλκηστη προσφέρεται να πεθάνει στη θέση του άντρα της, προκειμένου να ζήσει εκείνος. Η προσφορά, μάλιστα, αυτή θέτει **το ζήτημα της αληθινής συγγένειας** πέρα από δεσμούς αίματος, αφού αντιδιαστέλλεται προς την άρνηση των γονέων του Άδμητου να θυσιαστούν οι ίδιοι. Επί αιώνες μετά το έργο του Ευριπίδη και μέχρι την εποχή μας, το όνομα της Άλκηστης υπήρξε ταυτόσημο με τις έννοιες της συζυγικής αγάπης και θυσίας και ενέπνευσε καινούρια έργα τέχνης (θεατρικά, ποιητικά, μουσικά, εικαστικά).

Στο έργο, εξάλλου, του Ευριπίδη η Άλκηστη δικαιολογεί την απόφαση της να πεθάνει, κάνοντας αναφορά όχι μόνο στην αγάπη για τον σύζυγό της αλλά και στην επιθυμία της να προστατεύσει τόσο την ενότητα του οίκου της -ενότητα που διασφάλιζε η παρουσία του άντρα- όσο και τα παιδιά της. Έτσι, σημαντικό αναδεικνύεται και **το θέμα της ενότητας του οίκου**, καθώς και **το θέμα της μητρικής αγάπης**.

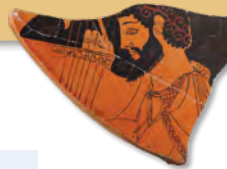
Τα πρόσωπα του έργου
(βοηθικός χάρτης)

Ερμηνευτική εμβάθυνση
στα κύρια θέματα
της τραγωδίας

Το αρχαίο δράμα
και το σύγχρονο θέατρο:
διαφορές

ΑΛΚΗΣΤΗ του ΕΥΡΙΠΙΔΗ: ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΕΤΟΣ	ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ (Άλκηστη, Άδμητος, Ηρακλής) Ειμαρμένη Ξανθάκη Νικόλαος Παπαγεωργίου Πέτρος Λέων Φρόσω Κοκκόλα, Κάρολος Κουν, Παντελής Ζερβός Άννα Συνοδινού Θάνος Κωτσόπουλος Θόδωρος Μορίδης Ελένη Χατζηπαργύρη Θάνος Κωτσόπουλος Θόδωρος Μορίδης Μιράντα Ζαφειροπούλου Νικήτας Τσακίρογλου Γιάννης Αργύρης Ελένη Βουτυρά Μπάμπης Πισιμίσης Άρης Μιχόπουλος Φιλαρέτη Κομνηνού Αλέκος Ουδινόπουλος Χάρης Τσιτσάκης Ελένη Δημοπούλου Νίκος Κουμαριάς Δημήτρης Ναζίρης Λυδία Κονιόρδου Νίκος Καραθάνας Χρήστος Σαπουντζής Κάτια Γέρου Περικλής Μουστακίης Περικλής Καρακωνσταντόγλου Τάνια Παπαδοπούλου / Γεωργία Τσαγκαράκη Πέτρος Πετράκης Άρτο Απαρτιάν Μαρία Σκουλά, Χρήστος Λούλης Αργύρης Ξάφης Κίττυ Παϊταζόγλου Οδυσσέας Παπασπηλιόπουλος Δημήτρης Παπανικολάου Νόβη Χαλαλμπους Ανδρέας Παπαμιχαλόπουλος Γιάννης Καραούλης Μυρσίνη Καρματζόγλου Γιάννης Μαυρόπουλος Ιωάννης Καμπούρης
ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ	1901	Κωνσταντίνος Χριστομάνος	
ΛΑΪΚΗ ΣΚΗΝΗ	1934	Κάρολος Κουν	
ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	1963	Τάκης Μουζενίδης	
ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	1968	Τάκης Μουζενίδης (επανάληψη)	
ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	1974	Σπύρος Ευαγγελιάτος	
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΥΝΤΕΧΝΙΑ	1981	Νίκος Αρμάος	
ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ	1984	Γιάννης Χουβαρδάς	
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΤΗΣ «ΤΕΧΝΗΣ»	1992	Νίκος Χουρμουζιάδης	
ΔΗΠΕΘΕ ΒΟΛΟΥ	1995	Λυδία Κονιόρδου	
ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ	1996	Γιώργος Λαζάνης	
ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	2000	Λυδία Κονιόρδου	
ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	2009	Θωμάς Μοσχόπουλος	
ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ	2017	Κατερίνα Ευαγγελιάτου	
FRESH TARGET THEATRE ENSEMBLE	2018	Πάρις Ερωτοκρίτου	
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ «MONKS»	2023	Γιάννης Μαυρόπουλος	

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

(στ. 1-76)

«ἔστιν δὲ πρόλογος μὲν μέρος ὅλον τραγωδίας
τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου»
Αριστοτέλης, *Ποιητική*, 1452b19-20

Η ΜΟΙΡΑΙΑ ΗΜΕΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΚΗΣΤΗ ΕΧΕΙ ΕΡΘΕΙ

«ἦ νῦν κατ' οἴκους ἐν χειροῖν βαστάζεται ψυχορραγοῦσα· [...] ἤδη δὲ τόνδε Θάνατον εἰσορῶ πέλας»
(στ. 19, 20, 24, μτφρ. στ. 19, 20, 24)

Πλοκή

- Τα προδραματικά γεγονότα
- Το δῶρο του Απόλλωνα στον Ἄδμητο
- Η κατάσταση στο παλάτι: θα πεθάνει η Ἄλκηστη
- Ἄφιξη του Θανάτου. Διάλογος με Απόλλωνα
- Προφητεία του Απόλλωνα
- Εἴσοδος του Θανάτου στο παλάτι

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Λειτουργίες του προλόγου
- Σύγχρονες ενδυματολογικές και σκηνογραφικές επιλογές
- Η σύμβαση της δεξιάς και της αριστερής παρόδου
- Η έννοια της σύγκρουσης
- Η προοικονομία
- Το ειδολογικό πρόβλημα

Θέματα

Εισαγωγή σε βασικά θέματα του έργου:

- φιλοξενία
- ανταπόδοση της χάρις
- επιεικής αγάπη και αμείλικτη δικαιοσύνη
- εθελούσια θυσία
- θάνατος

Στον Πρόλογο:

- Θα αρχίσουμε να γνωρίζουμε τα πρόσωπα της *Ἄλκηστης* του Ευριπίδη
- Θα πάρουμε τις απαραίτητες πληροφορίες για τον χώρο, τον χρόνο και την υπόθεση
  - Θα συνειδητοποιήσουμε ότι μια αρχαία τραγωδία είναι θέατρο
- Θα προβληματιστούμε πάνω σε σημαντικά θέματα του έργου, επίκαιρα και στις μέρες μας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

(στ. 1-37)

ΠΩΣ ΦΤΑΣΑΜΕ ΩΣ ΕΔΩ

ΑΠΟΛΛΩΝ¹

Χαίρε, παλάτι του Άδμητου², όπου εγώ, ένας θεός,
σε δουλικό τραπέζι να καθήσω καταδέχτηκα.
Κι αίτιος γι' αυτό ο Δίας, που θανάτωσε τον γιο μου,
τον Ασκληπιό³, φωτιά εμφυτεύοντας στο στέρνο του.
Τότε κι εγώ χολώθηκα με αυτό και σκότωσα
τους Κύκλωπες⁴, τους τεχνουργούς του δείου κεραυνού του
και ο πατέρας μου για τιμωρία με ανάγκασε
να υπηρετήσω έναν θνητό. Λοιπόν, ήρθα στη χώρα αυτή
κι έβוסκα τα κοπάδια του άρχοντα και ως σήμερα
προστάτευα τον οίκο του - στον γιο του Φέρητα,
άνδρωπο έντιμο⁵, του φέρθηκα έντιμα κι εγώ: τον έσωσα
από τον θάνατο, με δόλο⁶ παρασέρνοντας τις Μοίρες⁷,
που συμφώνησαν να αποφύγει ο Άδμητος τον άμεσο Άδη,
αν έστελνε για αντάλλαγμα στον Κάτω Κόσμο άλλον νεκρό.
Και τότε εκείνος όλους τους δικούς του ερώτησε,
τον πατέρα του πρώτα και τη γριά μητέρα του,
αλλά από τη γυναίκα του άλλον πρόθυμο δεν βρήκε
για εκείνον να πεθάνει και το φως του ήλιου να στερηθεί.
Και τώρα, στο παλάτι μέσα την κρατούν στην αγκαλιά,

Ο ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ

ΑΠΟΛΛΩΝΑ

Πού βρίσκεται

ο Απόλλωνας;

Πώς βρέθηκε εκεί;

Ποιο ήταν το δώρο του
προς τον Άδμητο και πώς
αυτός το διαχειρίστηκε;

10

Ποια είναι η κατάσταση
στο παλάτι;

1. Ο Απόλλωνας ήταν γιος του Δία και της Λητώς και ένας από τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου, θεός της μουσικής, του φωτός και προστάτης των τεχνών και της μαντείας. Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή, ο Απόλλωνας εμφανίζεται μέσα από το παλάτι.
2. Ο Άδμητος ήταν γιος του Φέρητα και της Περικλυμένης και βασιλιάς των Φερών της Θεσσαλίας (κοντά στη σημερινή πόλη του Βόλου). Το όνομα Άδμητος σημαίνει 'αδάμαστος', 'ακαταμάχητος' (ρ. δάμνημι = δαμάζω). Πώς σχετίζεται το όνομα του Άδμητου με τον μύθο για το πρόσωπό του; Στην απάντησή σας λάβετε υπόψη ότι στον στ. 127 η μετοχή «δμαθέντας» σημαίνει 'τους νεκρούς'.
3. Ο Ασκληπιός, γιος του Απόλλωνα και μιας θνητής, εξελίχθηκε σε γιατρό τόσο σπουδαίο, που ανάστανε και νεκρούς. Ο Δίας, ενοχλημένος από τη διατάραξη αυτή των φυσικών νόμων, τον σκότωσε με τον κεραυνό.
4. Οι Κύκλωπες βοήθησαν τους Ολύμπιους θεούς στην Τιτανομαχία, κατασκευάζοντας τον κεραυνό του Δία.
5. «Όσιου άνδρός» στο πρωτότυπο κείμενο. Όσιος, κατά την αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων, είναι ο ευσεβής άνθρωπος που όχι μόνο τηρεί τις θρησκευτικές του υποχρεώσεις, αλλά προστατεύει τους αδύναμους και τους ικέτες. Γενικά, όσιος είναι ο άνθρωπος που εφαρμόζει το άγραφο ηθικό δίκαιο, ακόμη και όταν δεν δεσμεύεται από τους γραπτούς νόμους.
6. Στις *Ευμενίδες* του Αισχύλου (στ. 723-728) μαθαίνουμε ότι ο Απόλλωνας μέθυσε τις Μοίρες, για να τους αποσπάσει την παράταση της ζωής του προστατευόμενου του.
7. Οι τρεις Μοίρες, η Κλωθώ, η Λάχεσις και η Άτροπος, σύμφωνα με τη *Θεογονία* του Ησιόδου, όριζαν τη ζωή και τον θάνατο των ανθρώπων. Θεωρούνταν πιο δυνατές και από τους θεούς, οι οποίοι δεν μπορούσαν να παρέμβουν στις αποφάσεις των Μοιρών. Αναζητήστε την ετυμολογία και τη σημασία των ονομάτων τους, καθώς και αναφορές τους στη λαϊκή μας παράδοση, όπου η παρουσία τους είναι συχνή.

ενώ ψυχορραγεί -τη μέρα αυτή γραφτό είναι να πεθάνει
και από τον κόσμο αυτόν να φύγει. Γι' αυτό πρέπει
να αφήσω εγώ τη στέγη αυτή, που τόσο αγάπησα,
μήπως το μίasma εκεί μέσα με προλάβει⁸.
Ωστόσο, ιδού, βλέπω ήδη να πλησιάζει ο Θάνατος⁹,
ο ιερέας των νεκρών, στον Άδη να την οδηγήσει.
Πάνω στην ώρα του έρχεται: καρδακούσε να έρθει
η μέρα αυτή, που είναι γραφτό της να πεθάνει.

20

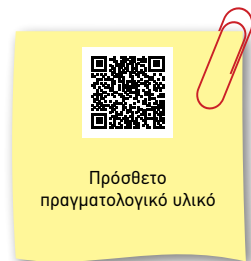
ΑΦΙΞΗ
ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΘΑΝΑΤΟΣ

Αα! Φοίβε, τι θέλεις εσύ μπρος σε αυτό το παλάτι;
Και γιατί περιφέρεσαι εδώ;
Να με βλάψεις και πάλι ζητείς,
τα δικαιώματα του Κάτω Κόσμου στερώντας μου;
Δεν σου αρκεί που τον θάνατο του Άδμητου εμπόδισες
ξεγελώντας τις Μοίρες με δόλια τεχνάσματα;
Με το τόξο και πάλι στο χέρι σου¹⁰ καρδακούεις
του Πελία να σώσεις την κόρη¹¹,
που τον άντρα της γλίτωσε
ως αντάλλαγμα η ίδια πεθαίνοντας;

30

Ποια είναι τα παράπονα
του Θανάτου στον Απόλ-
λωνα;

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

- Όπως είπαμε και στην Εισαγωγή, οι μύθοι, που αποτελούσαν την πρώτη ύλη των τραγικών ποιητών, ήταν λίγο - πολύ κοινόχρηστοι και γνωστοί στους θεατές, χωρίς να λείπουν βέβαια και οι καινοτομίες του κάθε ποιητή κατά τον χειρισμό τους. Αυτό που δεν γνώριζαν όμως οι θεατές ήταν από ποιο καίριο σημείο θα επέλεγε ο ποιητής να ξεκινήσει τη δική του δραματοποίηση του μύθου, ποια από όλα τα γεγονότα θα όριζε ως προδραματικά (έχουν ήδη λάβει χώρα, όταν ξεκινάει το έργο) και ποια ως δραματικά. Μια από τις λειτουργίες του Προλόγου* είναι **να εισαγάγει τους θεατές στην υπόθεση του έργου**, κάνοντας αναφορά στα προδραματικά γεγονότα (εκθετικός Πρόλογος), ορίζοντας το καίριο χρονικό σημείο έναρξης της δράσης του έργου και εκθέτοντας τη βασική σύγκρουση ή επιδίωξη των προσώπων.
  - Προσπαθήστε με βάση τον μονόλογο του Απόλλωνα να συναγάγετε τα προδραματικά γεγονότα και να τα βάλετε σε χρονολογική σειρά (δημιουργία χρονογραμμής).
  - Περιγράψτε το καίριο σημείο εκκίνησης του έργου.

8. Η επαφή με νεκρό θεωρούνταν μίasma για θεούς και ανθρώπους. Βλ. και στ. 90, σχόλιο 3.

9. Ο Θάνατος δεν πρέπει να ταυτίζεται με τον Πλούτωνα ή Άδη. Στην *Άλκηστη* παρουσιάζεται μαυροντυμένος (στ. 843), φτερωτός (στ. 261), με ξίφος, με το οποίο θα αρχίσει τη θυσία στον Άδη, τον θεό του Κάτω Κόσμου, από τον οποίο διαφοροποιείται (στ. 74).

10. Το τόξο ήταν τυπικό στοιχείο του Απόλλωνα. Θα θυμάστε ότι και στη ραψωδία Α της *Ιλιάδας* ο Απόλλωνας με το τόξο του σπέρνει τον θάνατο στο στρατόπεδο των Αχαιών.

11. Η Άλκηστη ήταν κόρη του Πελία, βασιλιά στην Ιωλκό της Θεσσαλίας.

* Οι λέξεις με το σύμβολο αυτό (*) επεξηγούνται και στο Γλωσσάρι Όρων της Αρχαίας Ελληνικής Τραγωδίας.

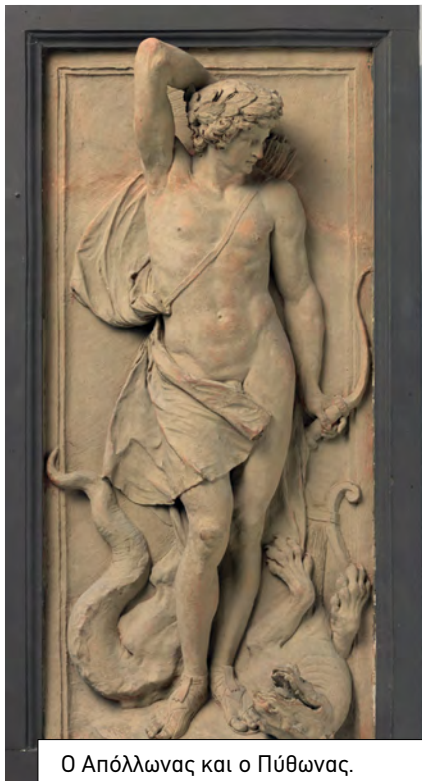

- Σε τι καινοτομεί ο Ευριπίδης ως προς αυτό το σημείο; Τι προσφέρει αυτή η καινοτομία στα πρόσωπα και το έργο; Για να απαντήσετε συμβουλευτείτε την Εισαγωγή, σελ. 17-8.
- Μια ακόμη βασική λειτουργία του Προλόγου είναι **να δώσει στους θεατές στοιχεία για τα πρόσωπα**.
Ο Απόλλωνας κατονομάζεται για πρώτη φορά στον στ. 30, αλλά οι αρχαίοι θεατές μπορούσαν να τον αναγνωρίσουν ήδη από την αρχή.
  - Ποια στοιχεία του κειμένου μάς βοηθούν να ταυτίσουμε με τον Απόλλωνα το πρόσωπο που μιλάει πρώτο;
  - Ο Απόλλωνας στο κείμενό μας παρουσιάζεται ως φιλόανθρωπος θεός, σαν τον Προμηθέα. Αναζητήστε στο κείμενο στοιχεία που δικαιολογούν αυτόν τον χαρακτηρισμό.
  - Ποια άλλα βασικά πρόσωπα του έργου αναφέρει ο Απόλλωνας και τι μαθαίνουμε για αυτά;
- Μια άλλη βασική λειτουργία του Προλόγου είναι **να δώσει στους θεατές στοιχεία για τον τόπο όπου εκτυλίσσεται η δράση**.
  - Ποιες πληροφορίες αντλούμε για τον τόπο δράσης του έργου;
- Τέλος, μια σημαντική ακόμη λειτουργία του Προλόγου είναι να θέτει βασικά ζητήματα όλου του έργου, όπως εδώ το θέμα **της φιλοξενίας**, το θέμα **της ανταπόδοσης στη χάρη**, το θέμα **της εθελούσιας θυσίας**, το θέμα **της αγάπης**.
  - Εντοπίστε τα θέματα αυτά στον μονόλογο του Απόλλωνα.
  - Παρουσιάστε δικές σας εμπειρίες σχετικές με τα θέματα αυτά.
- Ένα ακόμη σημαντικό θέμα που τίθεται στον Πρόλογο είναι αυτό **του θανάτου**. Η *Άλκηστη* είναι το μόνο δράμα, από όσα τουλάχιστον έφτασαν ως εμάς, στο οποίο το συγκεκριμένο θέμα κατέχει κεντρική θέση και δεν αποτελεί μόνο την κατάληξη για κάποιον ή κάποιους ήρωες.
  - Αφού διαβάσετε την περίληψη του έργου στην Εισαγωγή, σκεφτείτε σε τι εξυπηρετεί την εξέλιξη της δράσης η παρουσίαση του θανάτου -μοναδική σε ολόκληρη την αρχαία δραματουργία- ως πρόσωπο του έργου με ανθρώπινα χαρακτηριστικά.
  - Ποιες αντιλήψεις των αρχαίων για τον θάνατο μπορούμε να συναγάγουμε από την παρουσίασή του (την εμφάνιση, τον λόγο του, τους λόγους για αυτόν) στον Πρόλογο της *Άλκηστης*;

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

ΟΨΙΣ

- Αν δεχτούμε ότι ο Απόλλωνας στον Πρόλογο εμφανίζεται με τη θεϊκή του όψη και όχι με την ανθρώπινη που έλαβε ως βοσκός του Άδμητου, με ποια σκευή* θα παρουσιάζατε τον ηθοποιό, ώστε οι θεατές να τον ταυτίσουν με το πρόσωπο του Απόλλωνα; Μπορείτε να πάρετε ιδέες από τις παρακάτω φωτογραφίες ή να κάνετε τη δική σας έρευνα. Μπορείτε, επίσης, να δώσετε κλασικιστικό (κατά μίμηση του αρχαίου κόσμου) ή μοντέρνο χαρακτήρα στο **κοστούμι του ηθοποιού** σας.

Ο Απόλλωνας και ο Πύθωνας.
Εργαστήριο του Artus Quellinus (I), πε-
ρίπου 1650-1665 μ.Χ., Rijksmuseum, ΒΚ-
ΑΜ-51-19
(Πηγή: Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα)

Βασίλης Κανάκης (Απόλλωνας). Εθνικό Θέατρο
(σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, 1963). Φωτ.: Δ.Α.
Χαρσιιάδης.

- Η δράση εκτυλίσσεται μπροστά στο παλάτι του Άδμητου στις Φερές. Η **σκηνική απεικόνιση** του παλατιού όμως σε σύγχρονες παραστάσεις ποικίλει και εξαρτάται από τη σκηνοθετική και σκηνογραφική γραμμή. Έτσι, μπορεί να είναι κλασικιστική (να επιδιώκει να μιμηθεί ένα αρχαιοελληνικό παλάτι), αφαιρετική, (να αποδίδει αφαιρετικά τις βασικές γραμμές και λειτουργίες), ποιητική, συμβολιστική κλπ.
  - Παρατηρήστε τις φωτογραφίες και σχολιάστε τις ομοιότητες και τις διαφορές στην απεικόνιση των τριών παλατιών. Ποια ήταν, πιστεύετε, η πρόθεση του δημιουργού καθενός από αυτά;

Η Άλκηστις από τη «Νέα Σκηνή» του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου είναι η πρώτη παράσταση του έργου στη νεοελληνική σκηνή σε μετάφραση και σκηνογραφία του σκηνοθέτη. Θέατρον Βαριετέ, Νοέμβριος 1901.

Σοφοκλή *Οιδίπους Τύραννος*, σκηνοθεσία: Γιώργος Κιμούλης, σκηνικά: Πάβελ Ντομπρζίσκου (Pawel Dobrzyski), Επίδαυρος 2005.

Φωτ.: Γ. Κανελλόπουλος.

(Παρατηρήστε και σχολιάστε ότι το παλάτι του Οιδίποδα σε αυτή τη σκηνική απόδοση γέρνει προς τη μια πλευρά).

Αισχύλου *Αγαμέμνων*, Εθνικό Θέατρο, σκηνοθεσία: Ιώ Βουλγαράκη, σκηνικά: Πάρις Μέξης, Επίδαυρος 2019. Φωτ.: Πάτροκλος Σκαφίδας.

Παρατηρήστε και σχολιάστε ότι το παλάτι του Αγαμέμνονα θυμίζει μυκηναϊκό νεκρικό προσωπείο.

- Κατά τις παραστάσεις δράματος στην αρχαιότητα –τουλάχιστον από την ελληνιστική εποχή κι έπειτα– τα πρόσωπα δεν έμπαιναν στον σκηνικό χώρο από τυχαία πλευρά, αλλά από την **δεξιά** ως προς τους θεατές **είσοδο**, όταν έρχονταν από την πόλη ή το λιμάνι, και από την **αριστερή**, όταν έρχονταν από τους αγρούς ή από ξένα μέρη.
  - Από ποια **πάροδο*** (=είσοδο στην ορχήστρα) θα πρέπει να εισέρχεται ο Θάνατος στον σκηνικό χώρο, αν εφαρμόσουμε αυτή τη σύμβαση της αρχαιότητας;

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

ὄσιος: Στον στίχο 10 του πρωτότυπου κειμένου διαβάζουμε: *ὄσιον γὰρ ἄνδρὸς ὄσιος ὦν ἐτύγγανον*. Στα ΑΕ *ὄσιον* ήταν κάθε τι 'καθαγιασμένο, επικυρωμένο από τον θεϊκό νόμο', σε αντίθεση με το *δίκαιον* που ήταν 'επικυρωμένο από τον ανθρώπινο νόμο'. Όταν χρησιμοποιείται για πρόσωπα σημαίνει τον 'ευσεβή', 'θεοσεβή', 'αγνό', 'αὐτόν που είναι ευλαβής στην επιτέλεση τελετουργιών των προγόνων του'.

- Γράψτε νεοελληνικά σύνθετα με α' ή β' συνθετικό τη λέξη «όσιος».

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

(στ. 38-76)

ΔΙΕΛΚΥΣΤΙΝΔΑ ΑΠΟΛΛΩΝΑ-ΘΑΝΑΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ

ΑΠΟΛΛΩΝ

Ηρέμησε. Δίκαιο και λόγους φρόνιμους προσφέρω.

ΘΑΝΑΤΟΣ

Και τι σου χρειάζεται το τόξο, αν δίκαιο προσφέρεις;

ΑΠ. Είναι συνήθειο μου πάντα να το κρατώ στο χέρι.

ΘΑ. Και, βέβαια, χωρίς δίκαιο να βοηθείς τον οίκο αυτόν.

ΑΠ. Ανθρώπου αγαπημένου με βαραίνει η συμφορά.

ΘΑ. Κι έχεις σκοπό και από αυτόν τον νεκρό να με στερήσεις;

ΑΠ. Αλλά ούτε και τον άλλον βίαια σου τον άρπαξα.

ΘΑ. Πώς τότε βρίσκεται πάνω στη γη και όχι στον Κάτω Κόσμο;

ΑΠ. Φεύγει ως αντάλλαγμα η γυναίκα του. Γι' αυτήν τώρα ήρθες.

ΘΑ. Και θα την πάρω κάτω από τη γη, στη χώρα των νεκρών.

ΑΠ. Παρ' την λοιπόν — δεν ξέρω αν θα μπορούσα να σε πείσω.

ΘΑ. Να θανατώνω αυτούς που πρέπει; Αφού γι' αυτό έχω ταχθεί.

ΑΠ. Όχι· για έναν ετοιμοθάνατο το τέλος να αναβάλλεις.

ΘΑ. Τώρα καταλαβαίνω και τους λόγους και τη διάθεσή σου.

ΑΠ. Λοιπόν; Γίνεται η Άλκηστη να φθάσει στα γεράματα;

ΘΑ. Δεν γίνεται. Ξέρεις, κι εγώ, όταν με τιμούνε, χαίρομαι.

ΑΠ. Έτσι κι αλλιώς, τι περισσότερο από μια ψυχή θα λάβεις;

ΘΑ. Όταν πεθαίνουν νέοι, το κέρδος μου είναι μεγαλύτερο.

ΑΠ. Και γριά αν πεθάνει, πλούσια θα είναι η ταφή της.

ΘΑ. Φοίβε, νομοθετείς γι' αυτούς που τα έχουν άφθονα.

ΑΠ. Πώς είπες; Διαθέτεις και πνεύμα και δεν το ήξερα;

ΘΑ. Θα το εξαγόραζαν όσοι μπορούνε να πεθάνουν γέροι.

ΑΠ. Λοιπόν, νομίζεις πως μπορείς αυτή τη χάρη να μου κάνεις;

ΘΑ. Και βέβαια όχι· αφού τους τρόπους μου, θαρρώ, τους ξέρεις.

ΑΠ. Οι άνθρωποι τους μισούν κι οι θεοί τους απεχθάνονται.

ΘΑ. Να παίρνεις δεν μπορείς και όσα δεν δικαιούσαι.

ΑΠ. Είσαι άτεγκτος αλλά κι εσύ στο τέλος θα λυγίσεις:

Θα έρθει εδώ στο ανάκτορο του Φέρητα ένας άντρας,
που ο Ευρυσθέας τον έστειλε να φέρει από τους παγερούς
τόπους της Θράκης τα άλογα που είναι ζεμένα σε άρμα¹².
αυτός θα φιλοξενηθεί στο σπίτι του Άδμητου
και βίαια θα σου αποσπάσει τη γυναίκα αυτή.

ΣΤΙΧΟΜΥΘΙΑ ΑΠΟΛΛΩΝΑ-
ΘΑΝΑΤΟΥ

Τι ζητά ο Απόλλωνας
από τον θάνατο; Με ποια
επιχειρήματα;

40

Τι απαντά ο θάνατος; Με
ποια επιχειρήματα;

50

60

Η ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ
ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ

12. Ο Απόλλωνας, όπως καταλαβαίνουν αμέσως οι αρχαίοι θεατές, αναφέρεται στον όγδοο άθλο του Ηρακλή, την αρπαγή των αλόγων του Διομήδη, βασιλιά της Θράκης. Ο Ηρακλής περνάει από τις Φερέες καθ' οδόν για τη Θράκη.

Έτσι, ούτε ευγνωμοσύνη θα κερδίσεις από εμένα
και όλα όπως σου τα λέω θα γίνουν κι επιπλέον θα σε μισήσω.

70

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ
ΘΑΝΑΤΟΥ ΣΤΟ
ΠΑΛΑΤΙ

ΘΑ. Όσα και αν πεις, τίποτε περισσότερο δεν παίρνεις·
αυτή η γυναίκα, έτσι κι αλλιώς, θα κατεβεί στον Άδη¹³.
Κοντά της τρέχω, τη θυσία να αρχίσω με το ξίφος μου·
όποιοι την κόμη καθαγιάσει αυτή η λεπίδα¹⁴,
στους θεούς του Κάτω Κόσμου αυτός είναι ταμένος.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

- Ένα θεατρικό έργο τις περισσότερες φορές χτίζεται γύρω από μια σύγκρουση, είτε εξωτερική (ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα του έργου) είτε εσωτερική (ανάμεσα σε αντιφατικά συναισθήματα ή επιθυμίες ενός κεντρικού προσώπου).
  - Ποια θεμελιακή για το έργο σύγκρουση θέτει, κατά τη γνώμη σας, η διαλογική –και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό με στιχομυθία*– σκηνή του Προλόγου ανάμεσα στον Απόλλωνα και τον Θάνατο;
  - Με ποια επιχειρήματα υπερασπίζεται κάθε πρόσωπο τη θέση του κατά τη σύγκρουση;
  - Ποια βασική αξία αναδεικνύεται μέσα από τα επιχειρήματα του καθενός;
- Ο Απόλλωνας, ως θεός και μάλιστα της μαντικής, προοικονομώντας την έκβαση της σύγκρουσης, προφητεύει την άφιξη του Ηρακλή, ο οποίος θα αποσπάσει την Άλκηστη από τα χέρια του Θανάτου (στ. 65-69).
  - Η προφητεία του Απόλλωνα για τη σωτηρία της Άλκηστης μειώνει, πιστεύετε, το ενδιαφέρον των θεατών; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
  - Σε τι εξυπηρετεί τελικά αυτή η **προοικονομία*** του τέλους στον Πρόλογο ήδη του έργου; Στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη τη θέση του δράματος στην τετραλογία (βλ. Εισαγωγή) αλλά και τη βασική σύγκρουση του έργου ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Υπάρχουν σημαντικές διαφωνίες ανάμεσα στους μελετητές σχετικά με **το ύφος και το είδος της Άλκηστης** του Ευριπίδη. Κάποιοι βλέπουν να κυριαρχεί στο έργο το κωμικό στοιχείο, άλλοι το τραγικό (βλ. Εισαγωγή, Το ειδολογικό πρόβλημα).

13. Το ρήμα «θα κατεβεί» (*κάτεισι* στο αρχαίο κείμενο) δείχνει ότι οι αρχαίοι φαντάζονταν τον Άδη κάτω από τη γη. Γενικά, τόσο στο έπος όσο και στην τραγωδία ο θάνατος παρουσιάζεται αναπόφευκτος, τρομακτικός και θλιβερός, ενώ ο Κάτω Κόσμος σαν ένας τόπος σκοτεινός, ανήλιαγος και ζοφερός. Εξαιρεση αποτελούν τα Ηλύσια Πεδία, στα οποία πηγαίνουν μετά τον θάνατό τους οι ελάχιστοι δίκαιοι και συνεχίζουν να ζουν μέσα στο φως και τη μακαριότητα. Παρόμοιες αντιλήψεις για τον θάνατο και τον «άλλο κόσμο» συναντάμε και στη λαϊκή μας παράδοση.

14. Τα πρώτα στάδια μιας θυσίας περιλάμβαναν τον καθαρισμό του θυσιαζόμενου ζώου με τρεχούμενο νερό και την κοπή και ρίψη στη φωτιά μιας τούφας από τα μαλλιά του. Ανάλογη συνήθεια συναντούμε σήμερα στη χριστιανική βάφτιση. Ο ιερέας κόβει τούφες από τα μαλλιά του νεοφώτιστου παιδιού, σημείο εξαγνισμού που του επιτρέπει να εισέλθει στον χριστιανικό κόσμο. Πρόκειται για έθιμα που συναντούμε σε πολλούς πολιτισμούς και σηματοδοτούν τη μετάβαση από έναν κόσμο σε έναν άλλο. Οι ανθρωπολόγοι τα έχουν ονομάσει διαβατήρια έθιμα.

- Παρατηρήστε τις φωτογραφίες του Θανάτου από δύο διαφορετικές παραστάσεις του έργου. Ποιο ύφος (κωμικό ή σοβαρό) πιστεύετε ότι θα υπηρετούσε η απεικόνιση του Θανάτου σε κάθε περίπτωση και γιατί;

Κώστας Βασαρδάνης (Απόλλων) και Σωτήρης Τσακομίδης (Θάνατος). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Κατερίνας Ευαγγελάτου, Επίδαυρος, 2017). Φωτ.: Θωμάς Δασκαλάκης.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

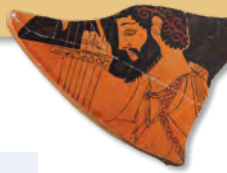
γυνή: Στον στίχο 69 του πρωτότυπου κειμένου διαβάζουμε: *γυναῖκα τήνδε*. Με τη βοήθεια της γραμματικής της Αρχαίας Ελληνικής αναζητήστε τον τρόπο κλίσης του ουσιαστικού *γυνή* και καταγράψτε τον.

- Ποιοι από τους κλιτικούς τύπους της λέξης έχουν επιβιώσει στα ΝΕ και ποιοι έχουν πάψει να χρησιμοποιούνται;

ΜΕΛΟΣ

Μουσική του Γιώργου Χριστιανάκη για την παράσταση «Μικρά Διονύσια».

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Στις *Ευμενίδες* του Αισχύλου ο Ορέστης, που σκότωσε τη μητέρα του Κλυταιμνήστρα για να εκδικηθεί τον φόνο του πατέρα του Αγαμέμνονα, δικάζεται στον Άρειο Πάγο της Αθήνας. Στο απόσπασμα μιλάνε ο Κορυφαίος του Χορού των Ερινύων ως κατήγορος και ο Απόλλωνας ως συνήγορος υπεράσπισης του Ορέστη.

ΧΟΡΟΣ (ΕΡΙΝΥΩΝ)

Εσύ το λες, μ' αν δεν κερδίσω εγώ τη δίκη,
θα νιώσει τότε η χώρ' αυτή πόσο βαραίνω.

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ

Εσύ και μέσα στους παλιούς και μες στους νέους
θεούς τιμή δεν έχεις· και θα σε νικήσω.

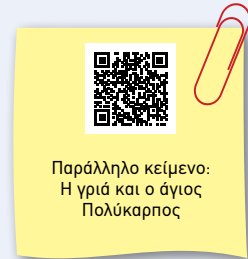
ΧΟ. Τα ίδια στου Φέρητα έκαμες τα σπίτια· ανθρώπους
τις Μοίρες έπεισες απέθαντους να κάμουν.

ΑΠ. Έναν που σε τιμά, δεν είναι λοιπόν δίκιο
να ευεργετείς, αν τύχει μάλιστα σε ανάγκη;

ΧΟ. Συ 'σαι που χάλασες τις παλιές μοιρασιές μας
και με κρασί ξεγέλασες θεές αρχαίες.

ΑΠ. Συ 'σαι που παίρνοντας σε λίγο τη χαμένη,
τ' άβλαβο θα ξερνάς φαρμάκι στους εχθρούς σου.

Αισχύλου *Ευμενίδες*, στ. 719-730, μετ. Ι.Ν. Γρυπάρης

Παράλληλο κείμενο:
Η γριά και ο άγιος
Πολύκαρπος

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Με βάση τις πληροφορίες του Προλόγου, αναδιηγηθείτε σε 10-12 σειρές την ιστορία του Άδμητου και της Άλκηστης μέχρι αυτό το σημείο.
2. Είναι χαρακτηριστική στον Ευριπίδη η έναρξη μιας τραγωδίας με δύο σκηνές, μια μονολογική και μια διαλογική. Αναζητήστε τον Πρόλογο των *Τρωάδων*.
  - Ποιες ομοιότητες αναγνωρίζετε σε σχέση με τον Πρόλογο της *Άλκηστης*;
  - Τι πετυχαίνει ο Ευριπίδης επιλέγοντας θεότητες ως πρόσωπα στους συγκεκριμένους προλόγους;
3. Αναζητήστε τα Προοίμια της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας* και συγκρίνετέ τα με τον Πρόλογο της *Άλκηστης*, αναγνωρίζοντας διαφορές (π.χ. ως προς το ποιος μιλάει) αλλά και ομοιότητες (π.χ. ως προς τον ρόλο των θεών).
4. Ο Απόλλωνας επιθυμεί τη σωτηρία της Άλκηστης από αγάπη για τον Άδμητο και το σπιτικό του (στ. 22, 42) και όχι από υποχρέωση προς αυτόν, αφού του έχει ήδη ξεπληρώσει το καλό με την παράταση της ζωής του. Από την άλλη, ο Θάνατος αρνείται τη σωτηρία αυτή, μιλώντας στο όνομα της δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων του (στ. 31, 41, 63). Οργανώστε έναν αγώνα λόγων / αγώνα αντιλογίας πάνω στο δίπολο «επιεικής αγάπη - αυστηρή δικαιοσύνη» με βάση κάποια υποθετική περίπτωση (π.χ. κάποια παραβατική συμπεριφορά στο περιβάλλον σας).
5. Το κείμενο που έχουμε στα χέρια μας προοριζόταν την εποχή της δημιουργίας του για παράσταση και όχι για ανάγνωση. Και μάλιστα σκηνοθέτης της παράστασης ήταν ο ίδιος ο ποιητής. Συνεπώς δεν χρειάζονταν σκηνικές οδηγίες, όπως αυτές που συνήθως βλέπουμε στα

σύγχρονα θεατρικά κείμενα, με τις οποίες ο συγγραφέας καθοδηγεί τον σκηνοθέτη για το στήσιμο κάθε σκηνής. Ωστόσο υπάρχουν διάσπαρτες πληροφορίες ενσωματωμένες στο κείμενο που μας προσανατολίζουν για τον τόπο όπου διεξάγεται η δράση, τη σκευή* των προσώπων, τη συναισθηματική τους κατάσταση. Υποθέστε ότι καλείστε να σκηνοθετήσετε τον Πρόλογο του έργου. Διατρέξτε όλο το κείμενο και συγκεντρώστε αυτές τις πληροφορίες.

6. Στον Πρόλογο παρακολουθούμε τη σύγκρουση ανάμεσα στον Απόλλωνα, θεό του φωτός και τον Θάνατο, που προσωποποιεί το σκοτάδι. Αξιοποιώντας τα στοιχεία που δίνονται για τα δύο πρόσωπα στο κείμενο αλλά και τη φαντασία σας, αποδώστε αυτή τη σύγκρουση σε μια ζωγραφιά ή σε μια σειρά κόμικς. Εναλλακτικά μπορείτε να δημιουργήσετε το κόμικ σας ηλεκτρονικά, χρησιμοποιώντας ένα από τα ελεύθερα διαθέσιμα λογισμικά.
7. Τι εκφράζει, κατά τη γνώμη σας, ο Θάνατος στους στίχους 28-37 με τα απανωτά του ερωτήματα προς τον Απόλλωνα; Παίξτε με τους στίχους αυτούς, διαβάζοντάς τους με τρόπο ώστε να εκφράζονται διαφορετικά συναισθήματα κάθε φορά (παράπονο, θυμός, παράκληση, φόβος, περιφρόνηση κλπ.).
8. Φανταστείτε ότι έχετε αναλάβει να σκηνοθετήσετε την *Άλκηστη* για μια παράσταση του σχολείου. Καταγράψτε με καταιγισμό ιδεών κινητικές ασκήσεις - αυτοσχεδιασμούς με τους οποίους θα μπορούσατε να βάλετε τους ηθοποιούς σας στο κλίμα έντασης -δραματικής ή κωμικής- της στιχομυθίας του Προλόγου (π.χ. οι ηθοποιοί προφέρουν τα λόγια τους, ενώ ξιφομαχούν ή παίζουν πιγκ-πογκ ή ... ή ...). Δοκιμάστε σε ζευγάρια να παίξετε κάποιους στίχους του κειμένου σε συνδυασμό με τις κινητικές αυτές ασκήσεις.

Η θεατρική παράσταση
και οι συντελεστές
της (νοητικός χάρτης)

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΜΕ...

1. Καταγράψτε τις απόψεις περί θανάτου κάθε φορά που συναντάτε μια αναφορά σε αυτόν, ώστε, όταν φτάσετε στο τέλος του έργου, να έχετε αποκομίσει μια πληρέστερη εικόνα του θέματος.
2. Το θέμα της φιλοξενίας, το θέμα της ανταπόδοσης στη χάρη και το θέμα της εθελούσιας θυσίας ενός για τη σωτηρία κάποιου άλλου αποτελούν τρία από τα σημαντικότερα θέματα στην *Άλκηστη* του Ευριπίδη. Με αφετηρία τον Πρόλογο, αρχίστε -ατομικά ή σε ομάδες- να σημειώνετε τα σημεία του έργου όπου γίνεται λόγος για αυτά τα θέματα και κάθε φορά να αξιολογείτε τη σημασία τους στην εξέλιξη του έργου.
3. Το πρόσωπο του Άδμητου έχει εγείρει πολλές συζητήσεις ανάμεσα στους μελετητές του έργου. Ο Απόλλωνας εδώ τον ονομάζει *ὄσιον* (=έντιμο, θεοσεβούμενο άνθρωπο, στ. 10), ενώ για κάποιους είναι ο εγωιστής και φίλαυτος άνθρωπος που άφησε κάποιον άλλο να πεθάνει για χάρη του. Ξεκινήστε να σημειώνετε τον τρόπο που παρουσιάζεται ο κεντρικός ήρωας από τους γύρω του, καταγράφοντας τα επίθετα και τους χαρακτηρισμούς του, ώστε να ολοκληρώνεται σιγά-σιγά η σκιαγράφησή του και να φτάσετε στα δικά σας συμπεράσματα σχετικά με το «αίνιγμα» του Άδμητου.
4. Συνεχίστε και στις παρακάτω ενότητες, μέχρι το τέλος, την καταγραφή των «σκηνικών οδηγιών» που είναι ενσωματωμένες στο κείμενο. Σημειώνετε, δηλαδή, τους σκηνοθετικούς δείκτες για τον τόπο / το σκηνικό, την είσοδο και τη θέση των προσώπων στη σκηνή, την εμφάνιση και τη συναισθηματική τους κατάσταση, κλπ. Έτσι, αν το θελήσετε, θα είστε έτοιμοι να σκηνοθετήσετε το έργο στηριγμένοι στο κείμενο.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ τον ΠΡΟΛΟΓΟ!

*οὐχ ἤϊρε πλὴν γυναικὸς ὅστις ἤθελεν
θανῶν πρὸ κείνου μηκέτ' εἰσορᾶν φάος*

Κρίμα να χάσει τη ζωή της η Άλκηστη!
Δεν υπάρχει τρόπος να σωθούν και αυτή και ο Άδμητος;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Το πρώτο πρόσωπο που βλέπουν οι θεατές στην Άλκηστη είναι ο ..... και το δεύτερο ο ..... Αυτοί συνομιλούν μπροστά στο ..... του ..... στην αρχαία πόλη των ..... Ο Απόλλωνας αγάπησε τον βασιλιά Άδμητο και το σπιτικό του, γιατί ..... και σε ανταπόδοση του έκανε ένα απίστευτο δώρο! Να ξεφύγει ο Άδμητος τον πρόωρο θάνατο, αν ..... Ο μόνος άνθρωπος που το δέχτηκε αυτό ήταν η γυναίκα του Άδμητου, η Άλκηστη. Τώρα ο Απόλλωνας θέλει ..... Δύσκολα όμως τα πράγματα, γιατί .....

ΤΟ ΘΕΜΑ ΠΟΥ, ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΜΟΥ, ΞΕΧΩΡΙΖΕΙ ΣΤΟΝ ΠΡΟΛΟΓΟ ΕΙΝΑΙ .....
ΓΙΑΤΙ .....

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ! ΘΥΜΑΜΑΙ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ;

The crossword puzzle grid consists of white squares for letters and empty spaces. The numbered starting points are:

- 1: Top right vertical word.
- 2: Middle left vertical word.
- 3: Middle right vertical word.
- 4: Middle vertical word.
- 5: Long horizontal word starting from the right side.
- 6: Horizontal word starting from the left side.
- 7: Horizontal word starting from the left side.
- 8: Horizontal word starting from the left side.
- 9: Horizontal word starting from the bottom left.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

- 5. Όταν ο συγγραφέας προετοιμάζει τα επόμενα.
- 6. Για αυτά τα γεγονότα μας ενημερώνει ο Πρόλογος.
- 8. Από αυτή την πάροδο έμπαιναν όσοι έρχονταν από τους αγρούς ή την ξενιτιά.
- 9. Λέγονται και έτσι τα κοστούμια και τα σκηνικά αντικείμενα των προσώπων.

ΚΑΘΕΤΩΣ

- 1. Μας τα συστήνει ο Πρόλογος.
- 2. Κάθε θεατρικό έργο χτίζεται γύρω από κάποια ...
- 3. Η φιλοξενία, η ανταπόδοση της χάρης, η εθελούσια θυσία, η αγάπη / φιλία, ο θάνατος είναι τα πιο σημαντικά...
- 4. Είναι η σκηνογραφία, όταν προσπαθεί να μιμηθεί την αρχαία εποχή.
- 7. Από αυτή την πάροδο έμπαιναν όσοι έρχονταν από την πόλη ή το λιμάνι.

ΠΑΡΟΔΟΣ

(στ. 77-135)

«χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἢ πρώτη λέξις ὄλη χοροῦ»
Αριστοτέλης, Ποιητική, 1452b22-23

ΑΓΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΚΗΣΤΗ

«τί σεσίγηται δόμος Ἄδμητου;»
(στ. 78)

Πλοκή

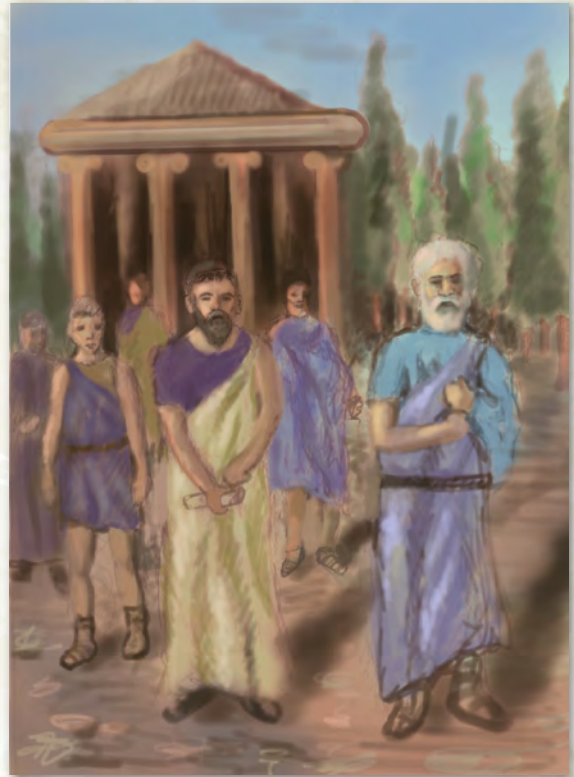
- Ο Χορός ανησυχεί για την Ἄλκηστη
- Οι ελπίδες του Χορού εξανεμίζονται

Θέματα

- Η συμπαράσταση των φίλων στις δύσκολες στιγμές
- Ο θάνατος (συνέχεια)
- Ο θρήνος

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Η Πάροδος
- Ο Χορός και η ταυτότητα των μελών του
- Τα ποιητικά μέτρα
- Κοστούμια και προσωπεία του Χορού

Στην Πάροδο:

- Θα γνωρίσουμε τον Χορό του δράματος και θα διαπιστώσουμε την εκτίμηση που τρέφουν τα μέλη του για το βασιλικό ζευγάρι, την Ἄλκηστη και τον Ἄδμητο
- Θα βιώσουμε κι εμείς την αγωνία του Χορού για τον επικείμενο θάνατο της Ἄλκηστης

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

(στ. 77-135)

ΑΓΩΝΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΛΠΙΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΚΗΣΤΗ

ΧΟΡΟΣ

- Γιατί τόση ησυχία μπροστά στο παλάτι;
- Γιατί τόση σιωπή βασιλεύει στον οίκο του Άδμητου;
- Κι εδώ γύρω κανείς, ούτε φίλος,
να μου ειπεί αν η βασίλισσα πέθανε,
να πενθήσω γι' αυτήν,
ή αντικρίζει το φως ζωντανή
του Πελία η κόρη, η Άλκηστη,
που τον άντρα της τίμησε όσο άλλη καμία,
όπως με όλους κι εγώ το πιστεύω¹.
- Ακούει κανείς μες στο παλάτι στεναγμούς,
θρήνους γοερούς ή κοπετούς²,
σαν να έχει γίνει κιόλας το κακό;
- Και ούτε υπηρέτης στέκεται κανείς
στην πύλη εδώ μπροστά.³
Ας ήταν, Παιάνα⁴, να έφερνες
στην τρικυμία γαλήνη!
Δεν θα σωπαίναν, αν είχε πεθάνει εκείνη.
- Νεκρή είναι πια.
- Δεν πρέπει να έχει φύγει ακόμα απ' το παλάτι.
- Πώς είναι δυνατό; Δεν το πιστεύω.
Κι ελπίδα τι σου δίνει;
- Αυτήν, λέγω, τη σεβαστή γυναίκα
ο Άδμητος μπορεί
να την τιμήσει με έρημη ταφή;

Και ούτε νερό αγιασμού από καθαρή πηγή
δεν βλέπω εμπρός στην πύλη εδώ,
καταπώς συνηθίζουν σε νεκρό.

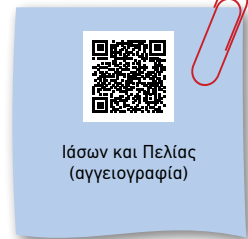
στροφή α'

αντιστροφή α'

Ο ΧΟΡΟΣ
ΑΝΗΣΥΧΕΙ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΛΚΗΣΤΗ

80

Τι κάνει εντύπωση στα
μέλη του Χορού;

Ιάσων και Πελίας
(αγγειογραφία)

90

Ποια δικογνωμία υπάρχει
ανάμεσά τους;

100

1. Στο αρχαίο κείμενο: *ἐμοί πᾶσι τ' ἀρίστη δόξασα γυνή*. Ο χαρακτηρισμός *ἀρίστη* αποδίδεται συχνά στην Άλκηστη και κανένα από τα πρόσωπα του έργου, εκτός από τον Φέρρητα, δεν αμφισβητεί την αξία της αυτοθυσίας της.
2. κοπετός: γοερός θρήνος που συνοδεύεται συνήθως από στηθοκοπήματα.
3. Σημάδια της ύπαρξης νεκρού σε ένα σπίτι ήταν: α) οι θρήνοι και τα στηθοκοπήματα, β) η παρουσία υπηρέτη στην εξώπορτα, ο οποίος πληροφορούσε για το συμβάν, γ) μια γαβάθα με νερό, για να πλυθούν οι επισκέπτες και να εξαγιστούν από το μiasma που επιφέρει η θέαση του θανάτου, δ) οι κρεμασμένες μπούκλες μαλλιών των συγγενών (στ. 98-104), ε) τα μαύρα ρούχα (στ. 215-217).
4. Αρχικά ο *Παιάν* ήταν ξεχωριστός θεός θεραπευτής. Αργότερα ταυτίστηκε με τον Απόλλωνα ή τον Ασκληπιό. *Παιάνες* ονομάζονταν και ύμνοι στον Απόλλωνα ή άσματα θριάμβου.

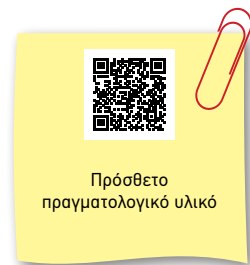
- Και ούτε κομμένα κρέμονται μαλλιά,
πένδιμη προσφορά.
- Και ούτε γυναικείος κοπετός
ακούεται από μέσα.
- Και ωστόσο αυτή, θαρρώ, είναι η πεπρωμένη ημέρα...
  - Σαν τι εννοείς;
  - που ορίστηκε να κατεβεί στον Κάτω Κόσμο.
  - Άγγιξες την καρδιά μου,
με άγγιξες ως τα κατάβαθά μου.
  - Όταν πεθαίνουν άνθρωποι με αξία
χρέος του να τους πενθεί
όποιος θεωρείται πάντα ενάρετος

110

Και πουθενά της γης
δεν θα μπορούσε πλοίο να στείλει,
ή στην Λυκία
ή στου Άμμωνα την άνυδρη έδρα⁵,
της άμοιρης τη ζωή να εξαγοράσει
μοίρα θανάτου ανελέητη
επέρχεται.

Αλλά ούτε και που ξέρω
σε ποιον θεϊκό βωμό
θυσία σωτηρίας να προσφέρω.

στροφή 6'

120

Μόνο του Φοίβου ο γιος
το φως της μέρας αν θωρούσε
θα άφηνε εκείνη
το σκότος και την πύλη του Άδη
νεκρούς μπορούσε εκείνος να αναστήσει,
προτού η φωτιά τον πλήξει η θεϊκή
του κεραυνού
και τη ζωή του σβήσει⁶.

Και τώρα πια από πού
ελπίδα σωτηρίας μού έχει μέινει;

- Κάθε πράξη ιερή ο άρχοντάς μας ετέλεσε
κι απ' τις τόσες θυσίες που πρόσφερε
εραντίσθηκαν με αίμα οι βωμοί των θεών.
Όμως για το κακό θεραπεία δεν υπάρχει.

αντιστροφή 6'

**ΟΙ ΕΛΠΙΔΕΣ
ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ
ΕΞΑΝΕΜΙΖΟΝΤΑΙ**

Πού αναζητά ελπίδες ο
Χορός;

Γιατί απελπίζεται;

130

5. Ο Χορός αναφέρεται σε δύο φημισμένα μαντεία (του Απόλλωνα στα Πάταρα της Λυκίας, στη σημερινή Ν.Δ. Τουρκία και του Άμμωνα Δία στην όαση της Σίβας, στη Λιβύη), προκειμένου να δείξει ότι καμιά ανθρώπινη θρησκευτική ενέργεια, ούτε καν η αποστολή προσφορών στους πιο μακρινούς τόπους, δεν θα μπορούσε να σώσει τη ζωή της Άλκηστης.
6. Πρόκειται για τον Ασκληπιό. Ο Χορός, με την αναφορά του στον θεραπευτή γιο του Απόλλωνα -νεκρό πια από τον κεραυνό του Δία-, τονίζει την απουσία κάθε ελπίδας για τη σωτηρία της Άλκηστης. Η απελπισία του, μάλιστα, τον κάνει να μιλάει για την ηρωίδα σαν να είναι ήδη νεκρή.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΞΙΣ - ΟΨΙΣ

- **Πάροδος** είναι: ◊ το πρώτο τραγούδι του Χορού, καθώς εισέρχεται στην ορχήστρα, ◊ το αντίστοιχο κατά ποσόν μέρος της τραγωδίας, ◊ καθεμία από τις δύο πλάγιες εισόδους –δεξιά και αριστερά της σκηνής– που οδηγούν στην ορχήστρα του αρχαίου θεάτρου.
  - Μπορείτε να διακρίνετε τις δύο παρόδους στην παρακάτω φωτογραφία;

Αρχαίο θέατρο Δελφών.
Πηγή: Διάζωμα.

ΗΘΟΣ

- **Ο Χορός** εκφράζει την κοινή γνώμη και τη στάση της μεσότητας. Ακόμη κι όταν μιλάει μέσω ενός προσώπου, του Κορυφαίου, εκφράζει το σύνολο. Το μοίρασμα του λόγου του εδώ –όπως σηματοδοτείται με παύλες ήδη στο αρχαίο κείμενο– είναι κάτι σπάνιο.

Οι τραγωδίες, αν και δραματοποιούν μυθικά δεδομένα δανεισμένα από τον Όμηρο ή τους μεταγενέστερους ποιητές, εισάγουν σ' αυτά σχεδόν πάντοτε μια συλλογική παρουσία: πολίτες, πολεμιστές, σύμβολα του συνόλου ολοκλήρου, για το οποίο (σύνολο) οι ήρωες είναι υπεύθυνοι, και που η δυστυχία τους επεκτείνεται σ' αυτό το ίδιο. Η δομή των ελληνικών τραγωδιών επέτρεπε άνετα την ανάδειξη της διπλής αυτής όψης χάρη στην παρουσία του Χορού.

Jacqueline de Romilly, *Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία*, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1988, σελ. 83

Ο Χορός στην Άλκηστη αποτελείται από άρχοντες Φεραίους, που **συμπαρίστανται στη συμφορά** του βασιλικού οίκου.

- Παρακολουθήστε και καταγράψτε τα συναισθήματα που εκφράζει ο Χορός.
- Με ποιους εκφραστικούς τρόπους γίνονται αυτά τα συναισθήματα φανερά στους θεατές;
- Είναι σημαντική, κατά τη γνώμη σας, η εκδήλωση συμπάθειας και συμπάραστασης στις δύσκολες στιγμές ενός ανθρώπου και, αν ναι, γιατί, αν όχι, γιατί;

ΛΕΞΙΣ

- Η δραματική ποίηση στην αρχαιότητα είναι έμμετρη, γράφεται δηλαδή με συγκεκριμένη εναλλαγή μακρών (πιο εκτεταμένων σε διάρκεια) και βραχέων (πιο σύντομων σε διάρκεια) συλλαβών. Τα **μέτρα** ήταν ποικίλα, άλλα απαγγελτικά (για απαγγελία) και άλλα αδόμενα (για τραγούδι). Στην *Άλκηστη* η Πάροδος* αποτελείται:

α) από έμμετρους στίχους που απαγγέλλονταν με συνοδεία μουσικής, β) από έμμετρους στίχους που τραγουδιούνταν με συνοδεία μουσικής.

Πόσο εντυπωσιακή θα ήταν η είσοδος του Χορού των Φεραίων αρχόντων στην ορχήστρα, καθώς και το πρώτο τραγούδι τους!

ΔΙΑΝΟΙΑ

- **Το θέμα του θανάτου** έχει κεντρική θέση και στην Πάροδο. Είχε προηγηθεί στον Πρόλογο η παρουσία του θανάτου ως προσώπου του έργου (κάποιοι, μάλιστα, ερευνητές αναγνωρίζουν κωμικά στοιχεία στην σκηνή), αλλά στην Πάροδο πια ο θάνατος παρουσιάζεται με τη σκληρότητα μιας άμεσης απειλής: απειλείται ο θάνατος της Άλκηστης και αυτό προκαλεί αγωνία και προβληματισμούς.
  - Ποιες συνήθειες σχετικές με τον θάνατο αλλά και αντιλήψεις για αυτόν αποτυπώνονται στα λόγια του Χορού;
- στ. 86-87 και 103-104: Συνυφασμένος με τον θάνατο είναι και **ο θρήνος** για την απώλεια αγαπημένου προσώπου. Ο θρήνος στην αρχαία Ελλάδα ακολουθούσε ένα τελετουργικό τυπικό (όπως και σε πολλά μέρη της νεότερης Ελλάδας, π.χ. στη Μάνη ή την ορεινή Κρήτη). Επικεφαλής του θρήνου ήταν κάποιο πρόσωπο από τον στενό συγγενικό κύκλο, ενώ οι παριστάμενοι συνόδευαν με αναστεναγμούς. Κάποιες φορές, επαγγελματίες μοιρολογίστρες αναλάμβαναν το μοιρολόι με αυτοσχέδιους στίχους. Ο λόγος συνοδευόταν από έντονες κινήσεις, όπως χτυπήματα του στήθους.
  - Στις μέρες μας οι Έλληνες προσπαθούν να επιδείξουν αυτοσυγκράτηση και χαμηλούς τόνους στον θρήνο. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, επικράτησε η στάση αυτή;

Ο θρήνος στην Αρχαία Ελλάδα

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Τα μέλη του Χορού μπαίνουν στην ορχήστρα σε ένα ενιαίο σώμα ή χωρισμένα σε δύο ημικόρια, χωρίς να συστηθούν. Η ταυτότητά τους αναφέρεται μόλις στον στ. 212 (Θεράπαινα: «Εσύ όμως είσαι από παλιά στους κύριους μου αφοσιωμένος»). Οι θεατές, ωστόσο, μπορούσαν να την αναγνωρίσουν πολύ νωρίτερα.
  - Ποια **στοιχεία στην ὄψιν του Χορού** φαντάζεστε ότι θα παρέπεμπαν στην ταυτότητά του κατά την αρχαιότητα; Μπορείτε να πάρετε ιδέες από την εικόνα και τα ψηφιακά κείμενα.

Κοστούμια και προσωπεία του τραγικού χορού

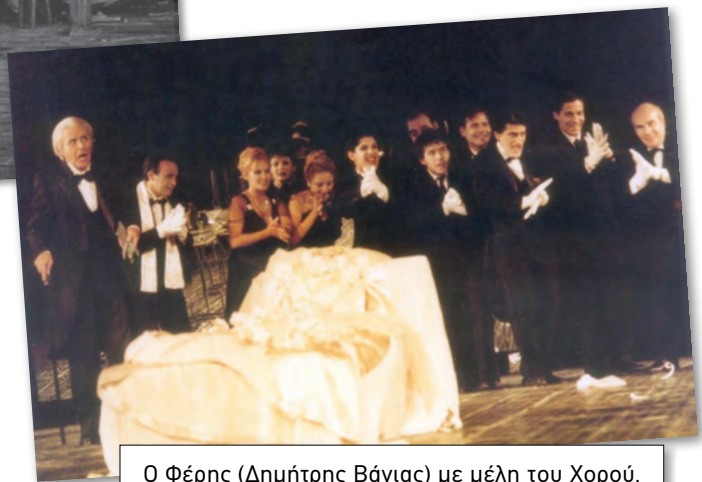
Μελανόμορφη κύλικα με σκηνή χορού γερόντων αρχαίου δράματος. Μέσα 4ου αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Θηβών.

- Δείτε φωτογραφίες από σύγχρονες παραστάσεις της *Άλκηστης*. Ποιες ελευθερίες σε σχέση με την ταυτότητα του Χορού παίρνει ο σύγχρονος σκηνοθέτης σε συνεργασία με τον ενδυματολόγο και ποιον στόχο υπηρετούν, κατά τη γνώμη σας, οι επιλογές αυτές;

Ηρακλής (Γιάννης Αργύρης), Άδμητος (Νικήτας Τσακίρογλου), Άλκηστη (Μιράντα Ζαφειροπούλου) με μέλη του Χορού. Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Σπύρου Ευαγγελάτου, 1974). Φωτ.: Νίκος Μαυρογένης.

Ο Φέρης (Δημήτρης Βάγιας) με μέλη του Χορού. ΚΘΒΕ (σκηνοθεσία Γιάννη Χουβαρδά, 1984). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

Μέλη του Χορού (Δημήτρης Ναζίρης, Έφη Σταμούλη, Ρούλα Μανισσάνου). Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη, 1992). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

ΜΕΛΟΣ

Μελοποίηση Παρόδου από τον Κώστα Βόμβολο (Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης»)

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

οἶκος: Στα ΑΕ *οἶκος* (στ. 94 του αρχαίου κειμένου, «παλάτι» στη μετάφραση) σήμαινε 'σπίτι', 'κατοικία', αλλά και 'πατρίδα'. Ωστόσο, ο *οἶκος* δήλωνε και τον θεσμό της 'οικογένειας', που περιλάμβανε, εκτός από τα μέλη της που συνδέονταν με συγγενικούς δεσμούς, και περιουσιακά στοιχεία (γη, δούλους, ζώα, κτήρια κ.ά.). Στα ΝΕ η λέξη «οίκος» επιβιώνει μόνο σε λόγιες ή ιδιωματικές εκφράσεις. Μια άλλη λέξη, το «σπίτι», έρχεται να αναλάβει το κύριο σημασιολογικό βάρος. Ποιος, όμως, φαντάζεται ότι το γνωστό και οικείο μας «σπίτι» έχει καταγωγή ξενική;

- Αναζητήστε στο λεξικό της ΝΕ την ετυμολογία της λέξης «σπίτι» καθώς και τις σύγχρονες χρήσεις της λέξης «οίκος».

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΔΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Προσπαθήστε να αποδώσετε το περιεχόμενο της Παρόδου σε 8-10 σειρές.
2. Ο Ασκληπιός θανατώθηκε από τον Δία, γιατί ανάσταινε νεκρούς, διαταράσσοντας έτσι την κοσμική τάξη και διαπράττοντας ύβρη. Μελετήστε την ιστορία του Ασκληπιού και παρουσιάστε την στους/στις συμμαθητές/-τριές σας.
3. Μπορείτε να σκεφτείτε σύγχρονες έρευνες της Ιατρικής και Γενετικής που ίσως διαταράξουν τη φυσική ισορροπία;
4. Ο πόνος και ο θρήνος για την απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου είναι πανανθρώπινα φαινόμενα. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο θα εκδηλωθεί ο θρήνος, η ένταση και η διάρκεια του διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό. Χωριστείτε σε ομάδες και κάντε μια μικρή έρευνα στο διαδίκτυο για τους τρόπους με τους οποίους εκφράζουν το πένθος τους άνθρωποι από διαφορετικούς πολιτισμούς.
5. «Όταν πεθαίνουν άνθρωποι με αξία, χρέος του να τους πενθεί όποιος θεωρείται πάντα ενάρετος». Είναι συνηθισμένοι οι στίχοι με αποφθεγματική σημασία στον Ευριπίδη. Αφού προετοιμάσετε σύντομα (π.χ. μέσα σε 3') τα βασικά σημεία της, εκφωνήστε μικρή ομιλία πάνω στο θέμα.
6. Μοιράστε τα λόγια του Χορού μεταξύ σας, απομνημονεύστε το κομμάτι που αναλάβετε και παίξτε την Πάροδο με λόγο και κίνηση που θα εκφράζει τα συναισθήματα του Χορού. Σε ποιο σημείο του κειμένου μπορείτε να γίνετε ένα σώμα που εκφέρει τον λόγο ομαδικά;

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΜΕ...

1. Με αφορμή τους στ. 83-84 ξεκινήστε να καταγράφετε σε πίνακα στοιχεία της προσωπικότητας της Άλκηστης τόσο με βάση το τι λένε οι άλλοι για αυτήν, όσο και με βάση όσα πράττει και λέει η ίδια. Μπορείτε να αρχίσετε την καταγραφή από τον Πρόλογο.
2. Μπορείτε να αρχίσετε να καταγράφετε αποφθεγματικούς στίχους σαν τους 109-111, ώστε στο τέλος της Άλκηστης να έχετε μια συλλογή από σοφά λόγια του Ευριπίδη.

«Άνθη Επιταφίου», Νικηφόρος Λύτρας, 1901, Κληροδότημα Απόστολου Χατζηαργύρη. Εθνική Πινακοθήκη.

Παράλληλο κείμενο:
Ευριπίδη *Ιππόλυτος*,
Πάροδος

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ την ΠΑΡΟΔΟ!

*κλύει τις ἢ στεναγμὸν ἢ
χειρῶν κτύπον κατὰ στέγας;*

Θα 'θελα να ξέρω!
Ζει η Άλκηστη ή πέθανε;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Αφού μπει ο Θάνατος μέσα στο παλάτι και φύγει ο Απόλλωνας από την αριστερή πάροδο, μπαίνει στην ..... ο Χορός, που αποτελείται από ..... Ο Χορός αναρωτιέται αν η Άλκηστη ..... ή ..... Δεν υπάρχουν έξω απ' το παλάτι σημάδια πένθους, όπως .....

Ωστόσο, ο Χορός γνωρίζει ότι αυτή είναι η ορισμένη από τη Μοίρα ημέρα κατά την οποία θα πεθάνει η Άλκηστη κι ότι καμία πρεσβεία σε μακρινό ιερό, όπως του ..... ή του ..... δεν θα ωφελησει. Ιδίως, αφού και ο θεραπευτής ημίθεος, ο γιος του Απόλλωνα ..... έχει βρει τον θάνατο από τον ..... του Δία.

ΘΕΜΑΤΑ

Ακολουθώντας τις οδηγίες στη διπλανή εικόνα, μπορώ να απομονώσω λέξεις ή φράσεις της Παρόδου και να γράψω το δικό μου ποίημα πάνω σε όποιο θέμα του κειμένου με εμπνέει....

Φωτοτυπήστε το κείμενο! Μην μαυρίσετε το βιβλίο σας!

**CAVIARDAGE Ή ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ
ΕΝΑ BLACKOUT ΠΟΙΗΜΑ**

- Γιατί «blackout»;
Γιατί σε κείμενο βιβλίου, εφημερίδας, περιοδικού κλπ. μαυρίζουμε τις λέξεις που δεν χρειαζόμαστε και κρατάμε τις λέξεις, με τις οποίες φτιάχνουμε το ποίημά μας
- Δεν μπορούμε να αλλάξουμε τη σειρά των λέξεων
- Μπορούμε να αλλάξουμε μόνο τον χρόνο των ρημάτων
- Μπορούμε να προσθέσουμε μόνο στίξη
- Μπορούμε να ζωγραφίσουμε το μαυρισμένο κομμάτι, ώστε να δημιουργήσουμε ένα ζωγραφικό μαζί και λεκτικό αποτέλεσμα.

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ! ΕΙΝΑΙ ΣΩΣΤΕΣ Ή ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΕΣ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ;

1. Οι παύλες στην Πάροδό μας και το μοίρασμα του λόγου σε πολλά πρόσωπα δείχνουν ότι τα μέλη του Χορού της τραγωδίας λειτουργούν ως ξεχωριστές προσωπικότητες το καθένα.
2. Η αρχαία ελληνική δραματική ποίηση ήταν πάντα έμμετρη, είχε δηλαδή ρυθμό, που στηριζόταν στην εναλλαγή εκτεταμένων και σύντομων στην προφορά τους συλλαβών.
3. Η Πάροδος ανήκει στα λυρικά μέρη της τραγωδίας, άρα πάντα ο Χορός τραγουδάει με συνοδεία μουσικής.
4. Τα μέλη του Χορού στην αρχαία εποχή δεν φορούσαν προσωπεία.
5. Τα κοστούμια του Χορού σε σύγχρονες παραστάσεις της ίδιας τραγωδίας ποικίλουν.

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

(στ. 136-212)

«ἐπεισόδιον δὲ (ἔστιν) μέρος ὅλον τραγωδίας
τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν»
Αριστοτέλης, *Ποιητική*, 1452b21-22

Η ΑΛΚΗΣΤΗ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

«εἰ δ' ἔτ' ἐστὶν ἔμφυχος γυνή
εἴτ' οὖν ὄλωλεν εἰδέναι βουλοίμεθ' ἄν» (στ. 139-140)

Πλοκή

- Μια υπηρέτρια (Θεράπαινα) δίνει στον Χορό πληροφορίες για την ετοιμοθάνατη Άλκηστη
- Η προετοιμασία της Άλκηστης για τον θάνατο: νηφάλιες προσευχές
- Ο σπαρακτικός θρήνος της Άλκηστης
- Η Άλκηστη με τα αγαπημένα της πρόσωπα
- Η Άλκηστη θα βγει από το παλάτι

Θέματα

- Η συμπόνια για τον Άδμητο
- Ο δούλος ως άνθρωπος με χαρίσματα
- Λόγος και πάθος στους τραγικούς ήρωες
- Η συζυγική αγάπη
- Η γυναίκα ως ψυχή του οίκου
- Ο ευτυχισμένος βίος

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Οι σκηνικές οδηγίες
- Η σκευή των υποκριτών
- Εξάγγελος και αγγελική ρήση
- Συμβάσεις της τραγωδίας
- Ο ανοικτός δραματικός χώρος
- Τα εκφραστικά μέσα του ηθοποιού

Στο Α΄ επεισόδιο:

- Μέσα από την αφήγηση ενός προσώπου που αγαπάει και σέβεται πολύ την Άλκηστη, θα γνωρίσουμε την προσωπικότητα της κεντρικής μας ηρωίδας, όπως εκδηλώνεται στις τελευταίες της στιγμές
- Θα πάρουμε πληροφορίες για το πώς ο Άδμητος αντιμετωπίζει τον επικείμενο θάνατο της αγαπημένης του συζύγου
- Τώρα που κι εμείς συνειδητοποιούμε πόσο σπουδαία γυναίκα είναι η Άλκηστη, η αγωνία μας για την μοίρα της εντείνεται ακόμα πιο πολύ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4 (στ. 136-157)

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

ΧΟΡΟΣ¹

Ωστόσο, ιδού, προβαίνει απ' το παλάτι μια απ' τις δούλες
στα δάκρυα πνιγμένη – τι είδηση θα ακούσω αλήθεια;
Η θλίψη σου είναι συγγνωστή², αν κάποιος κακό έχει πλήξει
τους κυρίους σου. Αλλά κι εγώ θέλω τώρα να μάθω
αν η γυναίκα είναι ακόμα ζωντανή ή έχει τελειώσει.

140

ΘΕΡΑΠΑΙΝΑ

Και ζωντανή μπορείς να ειπείς πως είναι και νεκρή.

ΧΟ. Και πώς μπορεί κανείς να είναι νεκρός και ζωντανός μαζί;

ΘΕ. Κείτεται δίχως δύναμη πια και ψυχορραγεί.

ΧΟ. Δύσμοιρε, τι γυναίκα χάνεις ένας τέτοιος άρχοντας!

ΘΕ. Αυτό δεν θα το νιώσει, πριν το δοκιμάσει, ο κύριός μου.

ΧΟ. Ελπίδα πια καμιά δεν απομένει να σωθεί η ζωή της;

ΘΕ. Όχι, γιατί θαραίνει επάνω της η πεπρωμένη ημέρα.

ΧΟ. Κι άρχισε η καθιερωμένη ετοιμασία για την ταφή;

ΘΕ. Είναι έτοιμα όλα τα κτερίσματα³ που θα την συνοδεύσουν.

ΧΟ. Λοιπόν, ας νιώθει ότι πεθαίνει τιμημένη, αυτή,
η πιο ξεχωριστή γυναίκα κάτω από το φως του ήλιου.

150

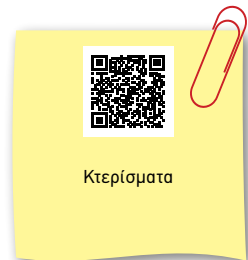
ΘΕ. Πώς όχι η πιο ξεχωριστή; Και ποιος θα το αρνηθεί;

Τι περισσότερο μπορούσε να είναι μια ανυπέροβλητη
γυναίκα; Πώς αλλιώς να δείξει την αγάπη της
απέναντι στον άντρα της παρά πεθαίνοντας γ' αυτόν;
Ωστόσο, αυτά ήδη όλη η πολιτεία τα γνωρίζει
αλλά άκου τώρα τι έπραξε μέσα στο σπίτι, να απορήσεις.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΧΟΡΟΥ-ΘΕΡΑΠΑΙΝΑΣ

Ποιο πρόσωπο
αναγγέλλει ο Χορός και
πώς το περιγράφει;

Ποιες πληροφορίες δίνει
η θεράπαινα
για την κατάσταση
στο παλάτι;
Ποιες είναι οι αντιδρά-
σεις του Χορού;

1. Στο σημείο αυτό ο Χορός περνάει από τα λυρικά στα διαλογικά μέτρα, σηματοδοτώντας την αρχή του Α΄ Επεισοδίου. Ο Κορυφαίος αποσπάται από τον υπόλοιπο Χορό και πλησιάζει τον υποκριτή που βρίσκεται στη σκηνή.
2. συγγνωστός -ή -ό: (λόγιο) που πρέπει, που μπορεί ή που αξίζει να συγχωρεθεί (π.χ. συγγνωστό σφάλμα, συγγνωστή πλάνη). Εδώ με τη σημασία 'κατανοητός'.
3. κτερίσματα: δώρα που αφιερώνονταν σε κάποιον νεκρό και τοποθετούνταν στον τάφο του. Συχνά ήταν έργα τέχνης, δηλαδή κεραμικά, λίθινα ή μεταλλικά ομοιώματα προσώπων και πραγμάτων, καθώς και προσωπικά αντικείμενα του νεκρού, π.χ. όπλα για τους άντρες, κοσμήματα για τις γυναίκες, παιχνίδια για τα παιδιά, αλλά και λουλούδια και κεντήματα.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΛΕΞΙΣ

- Στις αγωνιώδεις ερωτήσεις του Χορού στην Πάροδο σχετικά με την κατάσταση στο παλάτι έρχεται αμέσως να δώσει απάντηση η Θεράπεινα, η αφοσιωμένη υπηρέτρια της Άλκηστης, σε ρόλο **Εξάγγελου***.

ΗΘΟΣ

- στ. 144-145: Όπως σε πολλά σημεία του έργου, έτσι κι εδώ ο Χορός εκφράζει τη **συμπόνια** του **για τον Άδμητο**. Από την άλλη, η Θεράπεινα επισημαίνει έμμεσα ότι ο Άδμητος δεν έχει συνειδητοποιήσει πλήρως το μέγεθος της απώλειας: ο βασιλιάς θα καταλάβει τι γυναίκα χάνει, μόνο όταν θα την έχει πλέον χάσει.
  - Πώς αντιδρά ο Χορός απέναντι στον πόνο του Άδμητου και πώς η Θεράπεινα; Έχουν σχέση οι αντιδράσεις αυτές με το φύλο και τη θέση τους (άντρες της πόλης - γυναίκα του σπιτιού);
- Το γεγονός ότι η Θεράπεινα είναι **δούλα** δεν εμπόδισε τον Ευριπίδη να την παρουσιάσει με πολλά **συναισθηματικά και διανοητικά χαρίσματα**, όπως συμβαίνει και με άλλους δούλους στις τραγωδίες του.
  - Να αναγνωρίσετε τα χαρίσματα αυτά.
  - Ποια συναισθήματα τρέφει η Θεράπεινα για την Άλκηστη και πώς γίνονται αυτά φανερά μέσα στο κείμενο;

«Και σε μια σειρά από άλλες τραγωδίες του Ευριπίδη επαναλαμβάνεται με επιμονή η σκέψη πως ο δούλος ως προς την ηθική του μορφή μπορεί και στέκει ψηλότερα από τον ελεύθερο. Η μορφή του ευγενικού δούλου κατέχει σημαντική θέση ανάμεσα στα πρόσωπα του Ευριπίδη. Ο Ευριπίδης μάς ζωγραφίζει συχνά πολύ συμπαθητικούς δούλους. Οι δούλοι είναι συνήθως στα έργα του πιο καλοί από τους αφέντες τους και η λέξη δούλος δεν πρέπει να αμαυρώνει έναν καλό άνθρωπο. Ντροπή, μας λέει, είναι μόνο η ονομασία τους, ενώ η ψυχή τους σε πολλούς είναι πιο αγαθή απ' ό,τι στους μη δούλους».

Σ. Ζορμπαλάς, *Ο Ουμανισμός στο έργο του Ευριπίδη*, Παπαδήμας, Αθήνα 1987

Γιώργος Κόρδης, *Τρυφερά η Σελήνη στόλιζε τον έρωτά τους*, από τη συλλογή *Ομηρικά ακρογιάλια* (2016).

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

ΟΨΙΣ

- Η χρήση μάσκας, η μεγάλη απόσταση των θεατών από τους υποκριτές, το γεγονός ότι όλοι οι ρόλοι παίζονταν μόνο από άντρες ηθοποιούς οδηγούσαν τους δραματικούς ποιητές, αν και ήταν οι ίδιοι σκηνοθέτες των έργων τους, να ενσωματώνουν τις «**σκηνικές οδηγίες**» στο κείμενό τους. Δεν αποκλείεται βέβαια και να προνοούσαν για το ανέβασμα των έργων τους σε μεταγενέστερη εποχή.
  - Ποιες πληροφορίες προσφέρει ο ποιητής για το νέο πρόσωπο που εισέρχεται στη σκηνή στην αρχή του Α΄ Επεισοδίου; Πώς θα τις αξιοποιούσατε, αν σκηνοθετούσατε εσείς το έργο σε μια παράσταση για το σχολείο;

Η σκηνοθεσία στην αρχαιότητα

- Πώς φαντάζεστε **το προσωπίο και το κοστούμι** του υποκριτή που θα υποδύοταν τη Θεράπαινα στην αρχαία παράσταση του έργου; Μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες από τη διπλανή εικόνα και το σχετικό ψηφιακό υλικό.

Τα κοστούμια των υποκριτών

Υποκριτές που ετοιμάζονται: Ο υποκριτής στα αριστερά έχει ήδη φορέσει ένα γυναικείο προσωπίο, το κοστούμι και κρατά ένα μανδύα. Ο υποκριτής στα δεξιά ετοιμάζεται να βάλει κόθορνο* και στη συνέχεια το γυναικείο προσωπίο. Ίσως αποτελούν μέλη ενός χορού γυναικών. Αττική ερυθρόμορφη πελίκη, Ζωγράφος της Φιάλης, περίπου 430 π.Χ. Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών. Πηγή: Wikipedia Creative Commons.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

θνήσκω: Στο αρχαίο κείμενο συναντούμε τους τύπους *θανούσα*, *θανεῖν*, *ὑπερθανεῖν*. Πρόκειται για τύπους αορίστου του ρήμ. *θνήσκω* που στον πεζό λόγο το συναντούμε με την πρόθεση *ἀπό* (*ἀποθνήσκω*). Από τον αόριστο *ἀπέθανον* και με αποβολή του αρχικού φωνήεντος προέκυψε η λέξη *πεθαίνω*. Ωστόσο, η ρίζα *θν-* που βρίσκουμε στο *θνήσκω*, επιβιώνει σε παράγωγα και σύνθετα της ΝΕ.

- Μπορείτε να εντοπίσετε μερικά από αυτά;

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 5

(στ. 158-212)

Η ΑΛΚΗΣΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ

ΘΕΡΑΠΙΑΝΑ

Μόλις αισθάνθηκε να πλησιάζει η ώρα του θανάτου⁴, έλουσε το λευκό της σώμα⁵ με νερό απ' τον ποταμό καθάριο· ύστερα, από τα κέδρινα⁶ ντουλάπια παίρνοντας κοσμήματα κι ενδύματα, με ευπρέπεια ντύθηκε⁷ και στον βωμό μπροστά της θεάς Εστίας⁸ προσευχήθηκε: «Δέσποινα, τώρα που οδεύω για τον Κάτω Κόσμο, εδώ προσπέφτοντας σου στέλνω μια ύστατη παράκληση: να προστατέψεις τα ορφανά μου· μια καλή γυναίκα δώσε στο αγόρι μου, στην κόρη μου έναν άξιον άντρα. Πρόωρα να μην πεθάνουν τα παιδιά μου, όπως χάνομαι εγώ που τα έφερα στον κόσμο, αλλά ευτυχισμένα εδώ στην πατρική τους γη⁹ τον βίο τους να τελειώσουν». Και σε όλους τους βωμούς μες στο παλάτι του Άδμητου με προσευχές πρόσπεσε και τους εστεφάνωσε με φύλλωμα κομμένο από μυρτιάς¹⁰ κλωνάρια, αλλά χωρίς να χύσει δάκρυ ή να στενάξει, και ούτε το κακό που ερχόταν της αλλοίωσε την πανέμορφή της όψη. Στην κάμαρή της, τέλος, έπεσε στο νυφικό κρεβάτι κι εκεί ξέσπασε σε λυγμούς με αυτά τα λόγια: «Κλίνη¹¹ μου, όπου εγώ την παρθενία μου πρόσφερα στον άντρα αυτόν που σήμερα για χάρη του πεθαίνω, χαίρε· δεν σε μισώ, αφού χάνεις μόνον εμένα· εγώ

Η ΝΗΦΑΛΙΑ
ΑΛΚΗΣΤΗ

160 Πώς προετοιμάζεται η Άλκιστη για τον θάνατο; Σε ποιον απευθύνει την προσευχή της και τι ζητάει;

170

ΤΟ ΞΕΣΠΑΣΜΑ
ΤΩΝ ΘΡΗΝΩΝ

Πώς εκδηλώνει την απελπισία της η Άλκιστη;

- Δεν υπάρχει καμιά αναφορά ούτε στον μύθο ούτε στο δράμα του Ευριπίδη σχετικά με το πώς γνώριζε η Άλκιστη τη μέρα του θανάτου της. Ωστόσο, οι αρχαίοι θεατές δεν έβηταν τέτοιες λογικές απορίες πάνω στον μύθο.
- Η λευκή επιδερμίδα αποτελεί χαρακτηριστικό γυναικείας ομορφιάς για τους αρχαίους, ήδη από τον Όμηρο (θυμόμαστε το τυπικό επίθετο «λευκοκέρα» που συνοδεύει πολλές ηρωίδες του). **Συνδέεται, άραγε, η λευκή επιδερμίδα με τη θέση της γυναίκας, ειδικά των ανώτερων τάξεων, μέσα στο σπίτι κατά την αρχαιότητα; Αποτελεί και σήμερα στοιχείο ομορφιάς και, αν ναι, γιατί, αν όχι, γιατί;**
- Το ξύλο του κέδρου προστάτευε τα ρούχα από την υγρασία και τον σκώρο.
- Χαρακτηριστικό για το γειτόνεμα ζωής - θανάτου είναι το γεγονός ότι η προετοιμασία για τον θάνατο μοιάζει με την προετοιμασία της νύφης για τον γάμο.
- Η θεά Εστία ήταν κόρη του Κρόνου και της Ρέας, αδελφή του Δία. Ως προστάτιδα του σπιτιού και της οικογένειας είχε απόλυτη προτεραιότητα στις τιμές και τη λατρεία των απλών ανθρώπων.
- Η παραμονή στην πατρίδα, δηλαδή η αποφυγή της μετανάστευσης, της εξορίας και της προσφυγιάς, θεωρούνταν στην αρχαιότητα παράγοντας ευτυχίας. **Τι ισχύει σήμερα;**
- Η μυρτιά, αλλιώς μυρσίνη, είναι θαμνώδες φυτό που από την αρχαιότητα είχε πολλές λατρευτικές χρήσεις, κυρίως πένθιμες.
- Το κρεβάτι είναι συχνά στην αρχαία γραμματεία σύμβολο της συζυγικής σχέσης. Δεν είναι τυχαίο ότι στην Οδύσσεια η αναγνώριση Οδυσσέα και Πηνελόπης γίνεται με εκτεταμένη αναφορά στο συζυγικό τους κρεβάτι.

- πεθαίνω, αφού τον άντρα μου κι εσένα να προδώσω
δεν θα το άντεχα. Μπορεί να σε κερδίσει άλλη γυναίκα¹²,
όχι πιο γνωστική από μένα, ίσως πιο τυχερή».
Και πέφτει στο κρεβάτι επάνω, το γεμίζει με φιλιά
νοτίζοντας με την πλημμύρα των ματιών της τα στρωσίδια.
Και όταν πια από τα πολλά δάκρυα εκορέσθηκε,
πετάχθηκε απ' την κλίνη και με σώμα διπλωμένο
πότε από την κάμαρη έτρεχε έξω, πότε επέστρεφε,
στην κλίνη της πάλι και πάλι ξαναπέφτοντας.
Και τα παιδιά, απ' τα πέπλα της μητέρας κρεμασμένα,
έκλαιαν κι εκείνη τα έσφιγγε στην αγκαλιά της και φιλούσε 190
πότε το ένα πότε το άλλο, αφού θα πέθαινε σε λίγο.
Και όλοι οι υπηρέτες μέσα στο παλάτι έκλαιαν
πονώντας για τη δέσποινά τους. Και άπλωνε το χέρι εκείνη
σε όλους· κανείς δεν βρέθηκε τόσο παραριγμένος,
ώστε να μην του ειπεί ένα λόγο και να ακούσει τον δικό του.
Αυτό είναι το κακό που κυριαρχεί στου Άδμητου το παλάτι.
Αν πέθαινε ο ίδιος, θα χανόταν βέβαια· τώρα που έζησε,
ο πόνος του είναι τόσος που ίσως -μα ποτέ δεν θα ξεχάσει.
- ΧΟ. Και αλήθεια ο Άδμητος θρηνεί για όλη αυτή τη συμφορά, 200
που πρέπει να χάσει αυτήν την ανεκτίμητη γυναίκα;
- ΘΕ. Κλαίει στην αγκαλιά κρατώντας την αγαπημένη του·
την ικετεύει να μην τον αφήσει, το ακατόρθωτο
ζητώντας· λιώνει εκείνη και μαραίνεται σιγά-σιγά,
βάρος δυσβάστακτο στα χέρια του άντρα της.
Ωστόσο, με την τελευταία πνοή στα χείλη της,
το φως του ήλιου, που δεν θα ξαναϊδέι ποτέ της πια,
λαχταρά να αντικρίσει έστω για ύστατη φορά¹³,
προτού να βυθισθεί στο σκότος του θανάτου.
Πηγαίνω τώρα να αναγγείλω ότι είσαι εδώ·
δεν έχουν όλοι για τους άρχοντές τους διάθεση καλή, 210
για να τους συμπαρασταθούν στις συμφορές τους.
Εσύ όμως είσαι από παλιά στους κυρίους μου αφοσιωμένος¹⁴.

Ποιοι παραστέκονται
στον θρήνο της Άλκηστης
και πώς τους αντιμετώ-
πίζει αυτή;

Η ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ

Γιατί η Άλκηστη θέλει να
βγει από το παλάτι;

12. Ο δεύτερος γάμος για έναν σχετικά νέο άντρα χήρο (και μάλιστα για κάποιον που είχε μικρά παιδιά, όπως ο Άδμητος), ήταν πολύ συνηθισμένος.
13. Ο Ευριπίδης συνηθίζει όχι μόνο να προαναγγέλλει την είσοδο προσώπων στη σκηνή με αγγελικές ρήσεις, αλλά και να τη δικαιολογεί πειστικά. Έτσι κι εδώ η ετοιμοθάνατη Άλκηστη θα βγει από το παλάτι για συγκεκριμένο λόγο.
14. Εδώ για πρώτη φορά δίνονται στο κείμενο στοιχεία για την ταυτότητα του Χορού: είναι ηλικιωμένοι, μάλλον, άνδρες, από ανώτερη κοινωνική τάξη, αφού διατηρούν από παλιά φιλικές σχέσεις με τον βασιλιά.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΞΙΣ

- Η Θεράπαινα σε ρόλο **Εξάγγελου*** εκφωνεί μία **αγγελική ρήση***, δηλαδή έναν εκτεταμένο αφηγηματικό μονόλογο με τον οποίο κοινοποιούνται, συχνά από πρόσωπα χαμηλής κοινωνικής τάξης, πληροφορίες για γεγονότα που έλαβαν χώρα εκτός σκηνής. Οι αγγελικές ρήσεις είναι τυπικό χαρακτηριστικό της αρχαίας τραγωδίας και αναγκαίες εξαιτίας των **συμβάσεων** της: της ενότητας τόπου* (τα γεγονότα εκτυλίσσονται στον ίδιο χώρο), της ενότητας χρόνου* (η δράση εκτυλίσσεται τις περισσότερες φορές μέσα σε ένα εικοσιτετράωρο), αλλά και επειδή οι τραγικοί ποιητές απέφευγαν την αναπαράσταση βίαιων γεγονότων μπροστά στα μάτια των θεατών. Τα εξωσκηνικά, προδραματικά ή βίαια γεγονότα πρέπει, λοιπόν, να ζωντανέψουν στη φαντασία των θεατών μέσω της αφήγησης κι όχι μέσω της αναπαράστασης στη σκηνή.
  - Η συγκεκριμένη ρήση της Θεράπαινας δεν περιγράφει έναν βίαιο θάνατο αλλά την προετοιμασία ενός προσώπου που προχωρά σε εβελούσιο θάνατο. Πετυχαίνει, κατά τη γνώμη σας, να ζωντανέψει τη μορφή και τις πράξεις της Άλκηστης και, αν ναι, ποιοι αφηγηματικοί τρόποι και εκφραστικά μέσα βοηθάνε σε αυτό το αποτέλεσμα;

Αγγελική ρήση

Για τον σκηνικό χώρο

ΗΘΟΣ

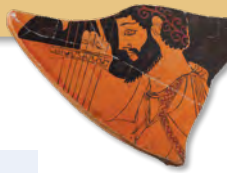
- Με την αγγελική ρήση της Θεράπαινας οι θεατές έχουν την ευκαιρία να δουν την ετοιμοθάνατη Άλκηστη μέσα στο παλάτι, αφενός να προετοιμάζεται για τον θάνατο και να προσεύχεται νηφάλια, αφετέρου να ξεσπά σε θρήνους. Απέναντι στο επερχόμενο γεγονός του θανάτου της λειτουργεί, όπως πολλοί ήρωες της τραγωδίας, **και με τη λογική και με το συναίσθημα**, και με τον λόγο και με το πάθος.
  - Σε ποια σημεία του κειμένου κυριαρχεί το συναίσθημα (πάθος) και σε ποια η λογική (λόγος); Ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα, αν έλειπε το ένα από τα δύο;
  - Συνεχίστε την ηθογράφηση της Άλκηστης με βάση την αγγελική ρήση.

ΔΙΑΝΟΙΑ-ΗΘΟΣ

- Με τη θυσία της Άλκηστης αναδεικνύεται από τον Ευριπίδη η **αξία της συζυγικής αγάπης** (βλ. και Β΄ Επεισόδιο, στ. 282-289). Όμως η αγάπη της Άλκηστης έχει ολιστικό και συμπεριληπτικό χαρακτήρα: δεν στρέφεται αποκλειστικά μόνο προς τον σύζυγό της, αλλά αγκαλιάζει και τα παιδιά της και τους ανθρώπους του σπιτιού της, ακόμη και άψυχα αντικείμενα.
  - Ποιες εκδηλώσεις καθιστούν φανερή την αγάπη της Άλκηστης για τον καθένα από τους ανθρώπους της;

Παράλληλο κείμενο:
Σοφοκλή Αντιγόνη,
στ. 891-896

Εάν τις γλώσσες των ανθρώπων μιλώ και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη, έγινα χαλκός που ηχεί ή κύμβαλο που αλαλάζει. Και αν έχω το χάρισμα της προφητείας και κατέχω όλα τα μυστήρια και όλη τη γνώση, κι αν έχω όλη την πίστη, ώστε και όρη να μετακινώ, αλλά δεν έχω

αγάπη, είμαι ένα τίποτα. Και αν μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, και αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, ποιο το όφελος;

Απ. Παύλος, *Προς Κορινθίους Α'* 13, μετ. Γιώτα Κριτσέλη.

Μπορείτε να ακούσετε στο Youtube το πρωτότυπο κείμενο μελοποιημένο από τον συνθέτη Ζμπίγκνιεφ Πράισνερ (Zbigniew Preisner).

- Σε πολλά σημεία του έργου, η **Άλκηστη** παρουσιάζεται από τον Ευριπίδη **ως η ψυχή του οίκου**. Η παρουσία της δίνει ζωή και ευταξία στο σπίτι, ενώ η επερχόμενη απουσία της μοιάζει να αφήνει το σπίτι έρημο και εγκαταλειμμένο (βλ. και στ. 940-950). Τα παραπάνω συχνά αντιδιαστέλλονται προς τον δημόσιο χώρο και βίο, όπου αποκλειστικός κυρίαρχος είναι ο άντρας.
  - Αναζητήστε στο κείμενο σημεία που ζωντανεύουν στη φαντασία σας το εσωτερικό του σπιτιού της Άλκηστης ως ιδιωτικό χώρο, όπου εκδηλώνονται προσωπικά συναισθήματα.
  - Ισχύει και στις μέρες μας η σύνδεση του ιδιωτικού χώρου με τη γυναίκα και του δημόσιου χώρου με τον άντρα; Εξηγήστε την άποψή σας με παραδείγματα.

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Στην προσευχή της Άλκηστης, όπως την μεταφέρει η Θεράπαινα στη σκηνή, διακρίνουμε **θεμελιακές ιδέες των αρχαίων για τον ευτυχισμένο βίο**.
  - Μπορείτε να τις αναγνωρίσετε; Ισχύουν και στις μέρες μας; Αν ναι, με ποιες άλλες ιδέες της εποχής μας θα μπορούσατε να τις συμπληρώσετε; Τι είναι σημαντικό για εσάς προσωπικά;

Παράλληλο κείμενο:
Ηροδότου *Ιστορία*, 1,30
και πίνακας ζωγραφικής
«Σόλων και Κροίσος»

Μια βραβευμένη
φωτογραφία πρόσφυγα
και η συνέντευξη
του φωτογράφου

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

ΟΨΙΣ

- Εκτός από την ενότητα τόπου*, την ενότητα χρόνου* και την ενότητα δράσης*, μια ακόμη από τις συμβάσεις της αρχαίας τραγωδίας είναι ότι **διαδραματίζεται πάντα σε ανοιχτό χώρο**, μπροστά από ένα παλάτι, ένα σπίτι, έναν ναό, μια στρατιωτική σκηνή ή, σπανιότερα, μια σπηλιά, τα οποία αναπαριστάνονται από το σκηνικό οικοδόμημα. Σε σπάνιες περιπτώσεις γίνεται σκηνική παρουσίαση μιας κατάστασης που έχει διαμορφωθεί σε κλει-

Παράσταση άγνωστης τραγωδίας. Απεικονίζεται τμήμα του σκηνικού οικοδομήματος. (περ. 350 π.Χ., Βύρτσμπουργκ, Μουσείο Martin von Wagner).

στό χώρο και τότε μόνο με τη χρήση του εκκυκλήματος*. Ένας σύγχρονος σκηνοθέτης, ωστόσο, απαλλαγμένος από τις συμβάσεις αυτές, θα προβληματιζόταν μήπως πρέπει να παρουσιάσει επί σκηνής όσα περιγράφει η θεράπαινα σχετικά με τις επιθανάτιες προετοιμασίες της Άλκηστης και να μην αρκестεί μόνο στην αφήγησή τους.

- Ποια πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα θα είχε, κατά τη γνώμη σας, η μία και η άλλη επιλογή (της αναπαράστασης ή της αφήγησης); Με ποιους τρόπους θα μπορούσε ένας σκηνοθέτης στην εποχή μας να διαχωρίσει το «μέσα» από το «έξω» και να παρουσιάσει με εικόνες όσα αφηγείται η θεράπαινα; Δείτε και τις παρακάτω φωτογραφίες, πριν απαντήσετε.

Σε πρώτο πλάνο ο Χορός (Νίκος Λύτρας, καθιστή η Έφη Σταμούλη, Χρήστος Αρνομάλλης, Ρούλα Μανισσάνου, Στέλλα Μιχαηλίδου) και στο βάθος ο Θάνατος (Γιώργος Γλάστρας) στα δώματα της Άλκηστης. Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη, 1992). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

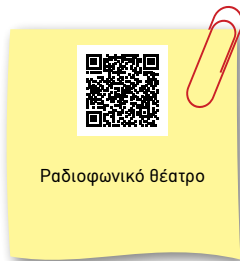

Η Άλκηστη (Ελένη Δημοπούλου) ξεσπά σε λυγμούς πάνω στο νυφικό της κρεβάτι. Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη, 1992). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

- **Τα βασικά εκφραστικά μέσα του ηθοποιού είναι:**
  - α)** η φωνή (ένταση, χρωματισμός, επιτονισμός, ρυθμός εκφοράς του λόγου, γέλιο, κλάμα, αναστεναγμός κλπ.) ή η σιωπή,
  - β)** το σώμα με την εκφραστική κίνηση (χειρονομίες, κίνηση άλλων μελών του σώματος, κίνηση στον χώρο, μιμητικές κινήσεις κλπ.) ή την ακινησία του,
  - γ)** η μιμική (εκφράσεις) του προσώπου και το βλέμμα.
    - Πώς θα μπορούσε η ηθοποιός που θα παίξει την θεράπαινα να κάνει πιο ενδιαφέροντα τον εκτενή αυτόν μονόλογο;

- Παρατηρήστε τη φωτογραφία από παράσταση της *Άλκηστης* στην Επίδαυρο. Ποια συναισθήματα εκφράζει η Θεράπεινα και με ποια εκφραστικά μέσα;

Αλέκος Δεληγιάννης (Α΄ Κορυφαίος), Νίκος Παπακωνσταντίνου (Κορυφαίος), Κώστας Κοκκάκης (Χορός), Θάνος Δαδινόπουλος (Χορός), Έλλη Βοζικιάδου (Θεράπεινα), Βασίλης Παπανίκας (Κορυφαίος). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, 1968), Άγνωστος φωτογράφος.

ΜΕΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

βίος: στον στ. 169 του αρχαίου κειμένου διαβάζουμε: *ἐν γῆ πατρώα τερπνὸν ἐκπλήσσει βίον*. Η λέξη *βίος*, που στα ΑΕ σήμαινε 'ζωή', έχει αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό στα ΝΕ από τη λέξη *ζωή*. σήμερα η χρήση της περιορίζεται σε επίσημα κείμενα, σε γλωσσικά απολιθώματα (εκφράσεις της ΑΕ που έχουν διατηρηθεί αυτούσιες στα ΝΕ) ή σε παροιμιακές εκφράσεις.

- Μπορείτε να θυμηθείτε τέτοιες περιπτώσεις, καθώς και λέξεις με πρώτο συνθετικό το «βιο-»;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΤΡΟΦΟΣ

Κι αφού τέλειωσ' αυτά, τη βλέπω ξάφνου
μες στου Ηρακλή το θάλαμο να τρέχει·
κι εγώ σκιαστά από μια γωνιά κρυμμένη
την παραφύλαγα και νά, τη βλέπω
να βάζει τ' απλωτά στρωσίδια απάνω
στου Ηρακλή το κρεβάτι και κατόπι
πήδησε απάνω, κάθισε στη μέση
και, ξεσπώντας σε θερμά δάκρυα βρύση,
είπε: Ω κρεβάτι, ω νυφικά στρωσίδια,
για πάντα σας αφήνω γεια, και μένα
ποτέ δε θα με δείτε πια εδώ μέσα
να 'ρχομαι για να κοιμηθώ.

Σοφοκλή *Τραχίνιες*, στ. 915-922 (μετ. Ι.Ν. Γρυπάρης)

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

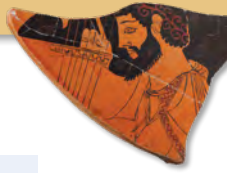
1. Να αποδώσετε περιληπτικά τον μονόλογο της Θεράπαινας με έμφαση στις διαδοχικές πράξεις της Άλκηστης μέσα στο παλάτι (10-12 σειρές).
2. Με κλειστά βιβλία ακούστε τον / την εκπαιδευτικό να διαβάζει τους στίχους 158-169. Κατόπιν αναφέρετε ποιες είναι οι έγνοιες της Άλκηστης για τα παιδιά της και ποια τα συναισθήματά της.
3. Ποια από τις όψεις της Άλκηστης στο Α΄ Επεισόδιο (νηφάλια, ήρεμη ή γεμάτη πάθος και έντονες εκδηλώσεις) σας συγκινεί περισσότερο και γιατί; (μέχρι 80-100 λέξεις)
4. «Αν πέθαινε ο ίδιος, θα χανόταν βέβαια· τώρα που έζησε, ο πόνος του είναι τόσος που ίσως - μα ποτέ δεν θα ξεχάσει»: σχολιάστε το δίστιχο αυτό της Θεράπαινας (στ. 197-198) σε 100-120 λέξεις.
5. Η αφοσιωμένη στην Άλκηστη Θεράπαινα είναι ένα ακόμη πρόσωπο ευγενικού και με ανθρώπινες αρετές δούλου στα έργα του Ευριπίδη. Στα πρόσωπα αυτά γίνεται φανερή η επίδραση που άσκησε στον Ευριπίδη ο αρχαίος ελληνικός Διαφωτισμός και ειδικότερα το κίνημα των Σοφιστών, κάποιιο από τους οποίους διακήρυτταν την ισότητα των ανθρώπων. Πέρα, όμως, από αυτές τις νεωτεριστικές ιδέες της εποχής, ποια ήταν η θέση των δούλων στην αρχαία Αθήνα του 5ου αιώνα; Διερευνήστε το θέμα σε ομάδες (π.χ. προέλευση, κατηγορίες, μεταχείριση, απελευθέρωση) και παρουσιάστε τα αποτελέσματα στην τάξη. Μπορείτε να αντλήσετε πληροφορίες από το ψηφιακό υλικό.
6. Είδαμε ότι η Άλκηστη είναι η «ψυχή του οίκου». Οργανώστε ένα project με θέμα τη θέση της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα (ή στην αρχαία Αθήνα, αν θέλετε να το περιορίσετε). Πιο συγκεκριμένα μπορείτε, χωρισμένοι σε ομάδες, να μελετήσετε τη θέση της στην οικογένεια και τη δημόσια ζωή, τη θέση της στην ομηρική, κλασική και ελληνιστική εποχή, τη θέση της στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις (π.χ. Σπάρτη), τους θεσμούς του αρραβώνα (*έγγυη*), του γάμου, της προίκας, του διαζυγίου κλπ. Αφού παρουσιάσετε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στην τάξη, συζητήστε στην ολομέλεια για τη θέση της γυναίκας σήμερα συγκριτικά με την αρχαία Ελλάδα.
7. Δημιουργήστε μια σειρά από παγωμένες εικόνες αποχαιρετισμού της ηρωίδας με τους ανθρώπους της στο παλάτι και παρουσιάστε τες με την κατάλληλη μουσική επένδυση.
8. Η Άλκηστη μιλάει με το κρεβάτι της (στ. 177-182). Μιλήστε σε ένα αγαπημένο σας αντικείμενο εκφράζοντας σκέψεις και συναισθήματα για ένα περιστατικό που συνδέεται με αυτό. Εναλλακτικά, γράψτε ένα διάλογο με αυτό το αντικείμενο πάνω στο ίδιο θέμα.

Οι δούλοι στην ελληνική αρχαιότητα

Η γυναίκα στην ελληνική αρχαιότητα (γραπτές πηγές)

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΜΕ...

1. Ξεκινήστε από τον Πρόλογο και το Α΄ Επεισόδιο και συνεχίστε να παρακολουθείτε τη χρήση της στιχομυθίας, ιδιαίτερα αγαπητής στον Ευριπίδη. Συγκεκριμένα, καταγράψτε τις λειτουργίες της στην *Άλκηστη*, ώστε να έχετε μια συνολική άποψη για το θέμα μέχρι το τέλος του έργου. Μπορείτε να αξιοποιήσετε το παρακάτω παράθεμα.

«Ας σημειωθεί ότι συνήθης τροπή ενός διαλόγου σε στιχομυθία, που, βέβαια, επιταχύνει αισθητά τον ρυθμό του, είναι η παροχή ή ανταλλαγή πληροφοριών, κάποιο παιχνίδι που υποκρύπτει ψεύδος ή απάτη [...], ή, επίσης, σε έναν «αγώνα λόγων» αμέσως μετά τις δύο ρήσεις των συγκρουόμενων προσώπων [...], οπότε το χάσμα γίνεται πλέον αγεφύρωτο». (Νίκος Χουρμουζιάδης, *Ευριπίδου Άλκηστις, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σημειώσεις*, εκδ. Στιγμή 2008, σελ. 127)

2. Όπως είπαμε, η αγάπη της Άλκηστης αφορά όχι μόνο τον σύζυγό της αλλά και τα παιδιά και τους ανθρώπους του σπιτιού τους, ακόμη και τα άψυχα μέσα σε αυτό, τον «οίκο» συνολικά, τον οποίο θέλει να διαφυλάξει με τη θυσία της. Αυτόν τον οίκο φροντίζει ο Ευριπίδης να ζωντανέψει στη φαντασία μας, όχι μόνο επειδή του αρέσουν οι ρεαλιστικές απεικονίσεις, όπως παρατήρησαν ήδη οι σύγχρονοί του, αλλά και επειδή ο οίκος και η προστασία του αποτελεί βασικό θέμα του έργου. Ξεκινήστε από τον Πρόλογο και το Α΄ Επεισόδιο να καταγράφετε αναφορές στον «οίκο του Άδμητου», τα άψυχα και τα έμψυχα μέσα σε αυτόν, ώστε να ολοκληρώσετε σταδιακά την εικόνα του.

Η σκηνή της αναγνώρισης
Οδυσσέα - Πηνελόπης και
το συζυγικό κρεβάτι

Πρόσθετο υλικό (για την
προσευχή της Άλκηστης
στην Εστία και τη σημασία
του οίκου στο έργο)

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ!

*Δέσποιν', ἐγὼ γὰρ ἔρχομαι κατὰ χθονός,
πανύστατόν σε προσπίτνουσ' αἰτήσομαι
τέκν' ὀρφανεῦσαι τὰμά*

Ὄντως σπουδαία γυναίκα η Ἄλκηστη!
Θα γίνουν άραγε πραγματικότητα οι προσευχές της για τα παιδιά της;

**ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;
ΑΣ ΒΑΛΩ ΣΤΗ ΣΩΣΤΗ ΣΕΙΡΑ ΤΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ...**

1. για να αποχαιρετήσει για τελευταία φορά το φως και τη ζωή.
2. Η βασίλισσα, γνωρίζοντας ότι σύντομα θα πεθάνει, άρχισε να ετοιμάζεται για τον θάνατο:
3. Αμέσως μετά, άρχισε να τριγυρνά αλλοπαρμένη στο παλάτι,
4. λούστηκε, ντύθηκε με τα καλά της, στολίστηκε και προσευχήθηκε στη θεά Εστία, προστάτιδα του σπιτιού, να προστατεύει τα παιδιά της.
5. Βγαίνει στη σκηνή η Θεράπεινα
6. μπήκε στην κάμαρά της, όπου πέφτοντας στο συζυγικό κρεβάτι της ξέσπασε σε θρήνους.
7. και απαντά στα ερωτήματα του Χορού για την Ἄλκηστη.
8. να αγκαλιάζει τα παιδιά και να αποχαιρετά τους δούλους της.
9. Τώρα, πεσμένη στην αγκαλιά του Ἄδμητου, ζητά να βγει έξω,
10. Στη συνέχεια, αφού στόλισε όλους τους βωμούς,

**ΕΤΟΙΜΑΖΩ ΣΥΝΤΟΜΑ ΚΑΙ ΕΚΦΩΝΩ ΟΜΙΛΙΑ ΕΝΟΣ ΛΕΠΤΟΥ ΓΙΑ ΟΠΟΙΟ
ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΥ ΜΟΥ ΚΙΝΗΣΕ ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ...**

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ! ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΩ ΤΑ ΚΕΝΑ:

- α. Στο αρχαίο ελληνικό δράμα δεν έχουμε εξωκειμενικές ..... όπως σήμερα, γιατί οι ποιητές ήταν οι ίδιοι σκηνοθέτες των έργων τους. Φρόντιζαν, ωστόσο, να ενσωματώσουν στο κείμενο αυτές τις χρήσιμες πληροφορίες για τον τόπο, τον χρόνο, τα πρόσωπα κλπ.
- β. Στην αρχαία Αθήνα (όπως και στην αρχαία Ρώμη και για πολλούς αιώνες μετά) τους γυναικίους ρόλους ερμήνευαν άντρες, που φορούσαν γυναικεία ..... και ..... Εξάλλου, τα κοστούμια των ηγεμόνων ήταν πιο ..... ενώ των προσώπων ταπεινής καταγωγής πιο .....
- γ. Ο αφηγηματικός μονόλογος του αγγελιοφόρου στην τραγωδία ονομάζεται ..... Σε αυτόν ο αγγελιοφόρος μεταφέρει πληροφορίες για γεγονότα που εκτυλίσσονται εκτός σκηνής ή σε προηγούμενο χρόνο ή βίαια γεγονότα, γιατί στην τραγωδία ισχύει γενικά η τριπλή ενότητα ..... και .....
- δ. Μια άλλη ..... της τραγωδίας είναι ότι όλα εκτυλίσσονται σε ανοιχτό χώρο και σπανίως παρουσιάζεται μια σκηνή εσωτερικού χώρου πάνω σε τροχοφόρο δάπεδο, το .....
- ε. Κατά τη γνώμη μου το πιο σημαντικό εκφραστικό μέσο του ηθοποιού είναι .....

Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ

(στ. 213-243)

«χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἢ πρώτη λέξις ὄλη χοροῦ,
στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου
καὶ τροχαίου»

Αριστοτέλης, Ποιητική, 1452b23-24

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΖΕΥΓΟΣ

«δῆλα μὲν, φίλοι, δῆλά γ', ἀλλ' ὅμως
θεοῖσιν εὐχόμεσθα· θεῶν
γὰρ δύναμις μέγιστα»
(στ. 217-219)

Πλοκή

- Ο Χορός προσεύχεται και θρηνεί για το βασιλικό ζεύγος

Θέματα

- Η προσευχή
- Οι υποχρεώσεις της ευεργεσίας
- Ο γάμος: πηγή χαράς ή πίκρας;

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Η τραγική ειρωνεία και η ανθρώπινη άγνοια
- Η συλλογική ταυτότητα και ο σκηνοθετικός χειρισμός του Χορού
- Ο Χορός στα διαλογικά μέρη και ο ρόλος του Κορυφαίου

Στο Α΄ Στάσιμο:

- Θα διαπιστώσουμε ότι ο Χορός προσεύχεται και θρηνεί για την Άλκηστη, αγωνιά όμως εξίσου και για τη θλιβερή κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο Άδμητος, ο βασιλιάς της χώρας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 6

(στ. 213-243)

Ο ΧΟΡΟΣ ΠΡΟΣΕΥΧΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΖΕΥΓΟΣ

ΧΟΡΟΣ

- Ω Δία, πού, πώς να βρεθεί
λύτρωση απ' τα δεινά
που έπληξαν τους άρχοντές μας;
– Όχου! κάποιος με μήνυμα θα ερθεί;
Να κόψω τα μαλλιά;
στα μαύρα να ντυθούμε¹;
αυτή του πένθους είναι η ώρα;
– Φίλοι, είναι φανερό, ολοφάνερο·
κι όμως στους θεούς ας δεηθούμε·
μέγιστη των θεών η δύναμη.
– Άνακτα Παιάνα²,
δώσε διέξοδο στη συμφορά του Αδμήτου.
– Βοήθησέ τον, θεέ· βοήθησέ τον!
Κι άλλοτε πάλι εσύ
βρήκες δρόμο μες στο σκοτάδι·
τη μοίρα του θανάτου στόμωσε και τώρα·
κράτα μακριά τον μαύρον Άδη.

στροφή

215

ΟΙ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ
ΤΟΥ ΧΟΡΟΥΤι ζητάει ο Χορός από τον
Δία; Ποια είναι
η αγωνία του;

- Όχου! τέκνο του Φέρητα,
τι φοβερό κακό
γυναίκα σαν αυτή να χάνεις!
– Αλίμονο! σε σπρώχνει σε σφαγή
για τέτοια συμφορά
και πιο πολύ από αγχόνη
γύρω από τον λαιμό να δέσεις³.
– Σήμερα την αγαπημένη σου
– τι λέω; την τρισαγαπημένη-
θα ιδείς να την αρπάζει ο θάνατος.
– Μα ιδέτε, ιδέτε⁴,

αντιστροφή

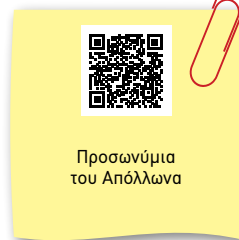
230

ΟΙ ΘΡΗΝΟΙ
ΤΟΥ ΧΟΡΟΥΓια ποιο γεγονός λυπάται
ο Χορός
τον Άδμητο;

1. Τα κομμένα μαλλιά και η μαύρη φορεσιά αποτελούσαν τυπικά δείγματα πένθους (δες και σχόλιο στον στ. 90).
2. «Παιάν» ήταν ένα από τα προσωνύμια του Απόλλωνα και ανακαλούσε στη μνήμη τη θεραπευτική δύναμη του θεού (δες και στ. 91, σχόλιο).
3. Η αυτοκτονία από απελπισία ή για λόγους αποκατάστασης της τιμής του ήρωα / της ηρωίδας, που έχει δεχτεί πλήγμα, αποτελεί θεματικό μοτίβο (=συνηθισμένο θέμα) στην τραγωδία. Αυτή είναι η κατάληξη πολλών τραγικών ηρώων, όπως του Αίαντα ή της Αντιγόνης. **Αναζητήστε και σημειώστε σύντομα (μέχρι 10 σειρές) τους σχετικούς μύθους.**
4. Στο σημείο αυτό, όπως έχει προαναγγείλει η Θεράπαινα, βγαίνει από το παλάτι η Άλκηστη. **Αν σκεφτούμε ότι είναι ετοιμοθάνατη, πώς θα πρέπει να φανταστούμε την είσοδό της στη σκηνή;**

να την και ο άντρας της βγαίνει από το παλάτι.
 Ύψωσε δρήνο, των Φεραίων χώρα,
 ύψωσε στεναγμό
 για την εξαιρετη γυναίκα·
 η μαύρη αρρώστια την μαραίνει και την στέλνει
 στα έγκατα του Άδη τώρα.

Πώς αντιδρά
 ο Χορός στη θέα
 της Άλκηστης;

Ποτέ πια δεν θα ειπώ πως ο γάμος
 περισσότερο ευφραίνει παρά που πικραίνει·
 και παλιά το συμπέρανα τούτο και τώρα
 την πικρή συμφορά καθώς βλέπω
 του άρχοντά μας, που χάνει
 μια γυναίκα ανεκτίμητη κι έτσι θα ζήσει
 τον υπόλοιπο χρόνο ένα βίον αβίωτο.

240 Ποια άποψη
 διατυπώνει ο Χορός για
 τον γάμο
 και πού τη στηρίζει;

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ

- Ο Χορός, έχοντας βεβαιωθεί μετά τη διήγηση της Θεράπαινας ότι η Άλκηστη ψυχορραγεί, απευθύνει έκκληση αρχικά στον Δία ως τον πιο ισχυρό θεό, πατέρα θεών και ανθρώπων, και αμέσως μετά στον Απόλλωνα, ως προστάτη του οίκου του Άδμητου, να δώσουν λύση στο αδιέξοδο. **Η προσευχή** εδώ δίνει, όπως συχνά και στις μέρες μας, διέξοδο σε έντονα συναισθήματα.
  - Ποια συναισθήματα εκφράζει ο Χορός για την κατάσταση στο παλάτι και με ποιους εκφραστικούς τρόπους ή μέσα γίνονται αυτά φανερά;
  - Ποια άλλα συναισθήματα ή ανάγκες μπορεί να εκφράσει η προσευχή ως προσπάθεια επικοινωνίας με το θείο;

ΛΕΞΙΣ-ΔΙΑΝΟΙΑ

- **Τραγική ειρωνεία**
 «Άνακτα Παϊάνα, / δώσε διέξοδο στη συμφορά του Αδμήτου / [...] κράτα μακριά τον μαύρον Άδη» (στ. 220-226).
 Στους στίχους αυτούς ο Χορός ανεπίγνωστα, δηλαδή χωρίς να το γνωρίζει, διατυπώνει, έστω σαν ευχή, μιαν αλήθεια την οποία γνωρίζουν οι θεατές. Οι θεατές ξέρουν ήδη, και από τον μύθο και από τον Πρόλογο, ότι ο Απόλλωνας θα σώσει την Άλκηστη με παρέμβαση του Ηρακλή.
 Μια ανεπίγνωστη διατύπωση από ένα πρόσωπο ή από τον Χορό, διατύπωση την οποία κατανοούν διαφορετικά, σε μεγαλύτερο βάθος, οι θεατές (ή κάποια άλλα πρόσωπα του έργου), αναγνωρίζοντας την αλήθεια ή το ψέμα της, δημιουργεί τραγική ειρωνεία. Η τραγική ειρωνεία εκφράζεται ως υφολογικό στοιχείο στους λόγους των προσώπων, δημιουργείται όμως από τις δραματικές καταστάσεις στο έργο, από την άγνοια των προσώπων και την υπέρτερη γνώση των θεατών ή άλλων προσώπων του έργου σε σχέση με τις καταστάσεις αυτές.

- Ποιο χαρακτηριστικό των ανθρώπων -σύμφυτο με την ανθρώπινη φύση και σε αντίθεση με τη θεϊκή- τονίζεται από τους τραγικούς ποιητές μέσω της τραγικής ειρωνείας;
- Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε την έκφραση «τραγική ειρωνεία» σήμερα; Μπορείτε να δώσετε κάποια παραδείγματα;

Τραγική ειρωνεία

ΔΙΑΝΟΙΑ

- **Το θέμα της ευεργεσίας στις προσευχές και στη σκέψη των αρχαίων**

«Κι άλλοτε πάλι εσύ / βρήκες δρόμο μες στο σκοτάδι· / τη μοίρα του θανάτου στόμωσε και τώρα» (στ. 222-225).

Στους στίχους αυτούς ο Χορός θυμίζει στον Απόλλωνα ότι και στο παρελθόν βοήθησε τον Άδμητο να «βρει δρόμο μες στο σκοτάδι», εννοώντας να ξεφύγει από τον θάνατο. Έτσι και τώρα, θα πρέπει ο θεός να απομακρύνει τη μοίρα του θανάτου από το σπίτι του προστατευόμενου του.

Ο ευεργέτης και ο ευεργετημένος στον Επιτάφιο του Περικλή

Συχνό είναι στις προσευχές των αρχαίων Ελλήνων το μοτίβο «*εἰ ποτέ ... και νῦν*», δηλαδή «αν κάποτε... έτσι και τώρα», με το οποίο ο θνητός υπενθυμίζει μια παλαιότερη ευεργεσία του θεού, ασκώντας πίεση να φανεί αυτός σταθερός στην ευεργετική του δράση. Το μοτίβο αυτό, πέρα από το ότι δείχνει αίσθημα οικειότητας του θνητού προς τον θεό, ίσως σχετίζεται και με την ιδέα -κοινό τόπο στη σκέψη των αρχαίων Ελλήνων- ότι από τον ευεργέτη και τον ευεργετούμενο μεγαλύτερη υποχρέωση έχει ο ευεργέτης: θα πρέπει να συνεχίσει να προστατεύει τον φίλο του, ώστε να ανανεώνεται το αίσθημα ευγνωμοσύνης του ευεργετούμενου και να διατηρείται η σχέση.

- Ποιες είναι οι σημερινές αντιλήψεις σχετικά με το θέμα της ευεργεσίας και της υποχρέωσης που προκύπτει από αυτήν; Εσείς τι πιστεύετε για το θέμα: υπάρχει δέσμευση του ενός προς τον άλλο ή όχι, και γιατί;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- στ. 237-243: **Ο γάμος** θεωρούνταν στην αρχαιότητα αδι-αμφισβήτητη αξία, καθώς πίστευαν ότι ολοκληρώνει, ειδικά μέσω της απόκτησης απογόνων, τη ζωή του ανθρώπου. Ωστόσο, εδώ ο Χορός αμφισβητεί τη χαρά που αντλεί κάποιος από αυτόν, με τη λογική πως είναι καλύτερα να μην έχει δοκιμάσει κανείς ποτέ κάτι ωραίο, παρά να το δοκιμάσει και μετά να το χάσει.

- Αναζητήστε τον ορισμό της λέξης «γάμος».
- Εξακολουθεί ο γάμος να είναι σημαντικός κοινωνικός θεσμός στις μέρες μας; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

Ο Άδμητος και η Άλκηστη.
Πομπηία. Πηγή: Wikipedia.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

ΟΨΙΣ

- Από τα πιο δύσκολα -ακανθώδη, θα λέγαμε- θέματα που έχει να αντιμετωπίσει ο σκηνοθέτης μιας αρχαίας τραγωδίας είναι **ο χειρισμός του Χορού** σε σχέση τόσο με την εκφορά του λόγου όσο και με την κίνηση. Στα πρώτα βήματα της αναβίωσης του αρχαίου δράματος στην ελληνική σκηνή, κατά τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αι., οι σκηνοθέτες δίδασκαν τον Χορό να τραγουδά χορωδιακά ή να απαγγέλλει ομαδικά και να κινείται συντονισμένα ως σύνολο. Η πρακτική αυτή στηριζόταν στην άποψη ότι **ο Χορός λειτουργεί σαν ένα πρόσωπο**, με κοινή στάση απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ήρωες. Σε νεότερες παραστάσεις η εκφορά του λόγου και η κίνηση του Χορού στα Στάσιμα έγιναν πολύ πιο ελεύθερες.
  - Παρατηρώντας το κείμενο -π.χ. τις παύλες, την προσφώνηση «φίλοι» (στ. 217) και τις προστακτικές «ιδέτε, ιδέτε» (στ. 234)- αλλά ενεργοποιώντας και τη φαντασία σας, σκεφτείτε πώς θα μπορούσε ο Χορός στο Α' Στάσιμο να κινείται και να εκφέρει τον λόγο. Για την κίνηση του Χορού μπορείτε να πάρετε ιδέες και από τις παρακάτω φωτογραφίες.

Συνθέσεις με Ωκεανίδες, Δελφικές Γιορτές, 1930. Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη (φωτ.: Nelly's). Πηγή: *Ματιές στην αναβίωση του αρχαίου δράματος στη νεότερη Ελλάδα*, σελ. 69

Ο Ετεοκλής (Γιάννης Στάνκογλου) με τον Χορό στην παράσταση των *Επτά επί Θήβας* του Αισχύλου από το ΚΘΒΕ (σκηνοθεσία Τζέζαρις Γκραουζίνις, 2017). Φωτ.: Τάσος Θώμογλου.

Ο Χορός στους *Πέρσες* του Αισχύλου. Από την ιστορική παράσταση του Θεάτρου Τέχνης (σκηνοθεσία Κάρουλου Κουν, 1965) Πηγή: Νίκος Χ. Χουρμουζιάδης, «Η μαρτυρία ενός θεατή», *Εντευκτήριο 3*.

- «Ποτέ πια δεν θα ειπώ ... έναν βίο αβίωτο»: αυτούς τους μεταβατικούς προς το Β΄ Επεισόδιο στίχους, γραμμένους σε αναπαιστικό μέτρο, ο Χορός δεν τους τραγουδά, όπως το κυρίως Α΄ Στάσιμο προηγουμένως, αλλά τους απαγγέλλει. Κατά τη διάρκεια της εκφώνησής τους, η Άλκηστη, ο Άδμητος, τα δύο παιδιά τους και οι συνοδοί - υπηρέτες τακτοποιούνται στη σκηνή. Ταυτόχρονα, ο Χορός παίρνει τέτοια θέση στην Ορχήστρα, ώστε να παρακολουθήσει **ακίνητος και σχεδόν αθέατος** τα δρώμενα στο Επεισόδιο που ακολουθεί, καθώς, κατά την αρχαιότητα τουλάχιστον, **μόνο ο Κορυφαίος συμμετέχει στα διαλογικά μέρη**.
  - Σχεδιάστε στη διπλανή αναπαράσταση του θεάτρου της Επιδαύρου τις θέσεις που παίρνουν τα πρόσωπα και ο Χορός στο τέλος του Α΄ Στάσιμου.

Πρόσθετες πληροφορίες για τον Χορό στην αναβίωση του αρχαίου δράματος

Αναπαράσταση του αρχαίου θεάτρου της Επιδαύρου, όπως θα ήταν μετά τον 2ο αι. π.Χ. Πηγή: Κ. Γεωργουσόπουλος και Σ. Γώγος, *Επιδαυρος. Το Αρχαίο Θέατρο, οι Παραστάσεις*, εκδ. Μίλητος, Αθήνα 2002

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

πορίζω/πόρος: Ο χορός επικαλείται όλος αγωνία τον Απόλλωνα και ζητά επιτακτικά να ξανακάνει το θαύμα του και να βρει μια λύση στο αδιέξοδο του επικείμενου θανάτου της Άλκηστης (στ. 222: *πόριζε δή πόριζε*). Στο αρχαίο κείμενο υπάρχει το ρήμα *πορίζω* που σήμαινε 'μεταφέρω' αλλά και 'παρέχω', 'εφοδιάζω', 'προμηθεύω', συχνά μάλιστα για κάτι που είναι προϊόν επινόησης ή εφεύρεσης. Το ρήμα προέρχεται από το ουσιαστικό *πόρος* που σήμαινε το 'μέσο για διάβαση ποταμού', 'ένα στενό πέρασμα θάλασσας ή στεριάς' αλλά και 'τους πόρους του δέρματος'. Κι ακόμη, σήμαινε μια 'επινόηση' ή μια 'εφεύρεση'. Τέλος, είχε τη σημασία του 'τρόπου απόκτησης χρημάτων' και δήλωνε γενικώς τα 'εισοδήματα'.

- Ποιες από αυτές τις σημασίες διατηρεί η λέξη «πόρος» στα ΝΕ;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

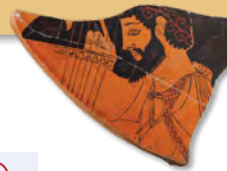
Προσευχή μικρού κοριτσιού

Θεέ, που βλέπεις τα σπιτάκια
τα φτωχά σαν το δικό μου,
στείλε στο παράθυρό μου
για φωλιά χελιδονάκια.

Θε μου, που 'χεις όλα τ' άστρα, Θε μου,
που 'χεις τ' αγγελούδια,
κάμε τη φτωχή μου γλάστρα
να γεμίσει από λουλούδια.

Νικηφόρος Λύτρας (1832-1904),
Όρθρος.

Θε μου, δώσε μου τη χάρη
να 'χω δυο άσηρα περιστέρια,
να τους δίνω εδώ στα χέρια
το νερό και το σιτάρι!

Ζαχαρίας Παπαντωνίου, *Χελιδόνια*,
Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού Ομίλου, 1920

Το μοτίβο
«εί ποτέ ... και νύν»
στη Σαπφώ

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Κλείστε τα βιβλία και ακούστε το Α΄ Στάσιμο από τον / την εκπαιδευτικό σας. Ποιο είναι το κυρίαρχο κλίμα σε αυτό; Ποια συναισθήματα σας δημιουργεί;
2. Αναζητήστε στο διαδίκτυο τραγούδια, ποιήματα ή πίνακες ζωγραφικής με θέμα την προσευχή και παρουσιάστε τα στην τάξη.
3. Σκεφτείτε (ατομικά ή ομαδικά) και γράψτε μια μικρή ιστορία, η οποία θα χαρακτηρίζεται από ισχυρή τραγική ειρωνεία, την άγνοια, δηλαδή, των προσώπων για κάποιο θέμα (π.χ. τη συγγενική τους σχέση) σε αντίθεση με τη γνώση των αναγνωστών / θεατών. Αν θέλετε, μπορείτε να αναπτύξετε την ιστορία σας σε σενάριο για ταινία μικρού μήκους.
4. Οργανώστε αγώνα αντιλογίας πάνω στο δίλημμα αν είναι καλύτερα να μην έχεις δοκιμάσει ποτέ κάτι ωραίο, εφόσον πρόκειται να το χάσεις, ή σε κάθε περίπτωση αξίζει να το δοκιμάσεις, ακόμη κι αν πρόκειται να το χάσεις.
5. «Θεέ, εσύ που βλέπεις ..., στείλε ...»: με αφορμή το ποίημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου *Προσευχή μικρού κοριτσιού*, συμπληρώστε τα ρήματα και γράψτε τη δική σας προσευχή. Μπορείτε να επαναλάβετε το μοτίβο με όποια ρήματα και με όποια συμπληρώματα των ρημάτων επιθυμείτε.
6. Χωριστείτε σε ομάδες των 6-7 ατόμων και δουλέψτε χωριστά κάθε ομάδα τη στροφή (στ. 213-226). Κατ' αρχάς, αποφασίστε για την εκφορά του λόγου: θα είναι ομαδική, ατομική ή μικτή (άλλους στίχους όλη μαζί η ομάδα, άλλους στίχους μόνο ένα μέλος της ομάδας); Θα γίνεται με απαγγελία ή με τραγούδι; Θα υπάρχει μουσική υπόκρουση κατά την απαγγελία ή όχι; Στη συνέχεια, συζητήστε για την κίνηση: θα είναι ενιαία και ομοιόμορφη για όλα τα μέλη του χορού ή ελεύθερη και εξατομικευμένη; Τέλος, μοιραστείτε το κείμενο και, αφού κάνετε τις αναγκαίες πρόβες, παρουσιάστε το αποτέλεσμα στους/στις συμμαθητές/-τριές σας, κάθε ομάδα με τη σειρά. Στην ολομέλεια συζητήστε τις εντυπώσεις σας από τις διαφορετικές προσεγγίσεις.

Οδηγίες συγγραφής
σεναρίου
(video tutorial)

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΜΕ...

Αναζητήστε και καταγράψτε σημεία με έντονη τραγική ειρωνεία από την αρχή ακόμη του έργου (από τον Πρόλογο) και συνεχίστε ως το τέλος του. Μετά την ολοκλήρωση της εργασίας σας, παρουσιάστε τα σημεία αυτά στους συμμαθητές/-τριές σας, τονίζοντας σε κάθε περίπτωση σε τι αφορά η άγνοια των προσώπων σε αντίθεση με την υπέρτερη γνώση των θεατών.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ!

*ὦ παῖ Φέρητος, οἷ' ἔπραξας
δάμαρτος σᾶς στερεΐς.*

Η Άλκηστη του προσφέρει τη ζωή της!
Είναι, όμως, τόσο τυχερός ο Άδμητος;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Ο Χορός, μαθαίνοντας από τη Θεράπαινα ότι η Άλκηστη στο παλάτι ψυχορραγεί, αρχίζει να προσεύχεται και να θρηνεί όχι μόνο για τη βασίλισσα αλλά και για .....
Ζητά από τον Απόλλωνα, όπως παλαιότερα, έτσι και τώρα να .....
Αλλιώς η μοίρα του Άδμητου θα είναι τόσο βαριά που θα αξίζει ακόμη και την.....
Τέλος, βλέπει το βασιλικό ζευγάρι να .....
και εκφράζει κάποιες σκέψεις για την αξία του ....., όταν φέρνει τόση δυστυχία.

ΘΕΜΑΤΑ

Προσευχή, ευεργεσία, γάμος: μπορώ να γράψω μία ή δύο περιόδους λόγου, χρησιμοποιώντας και τις τρεις λέξεις - θέματα της ενότητας;

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

Ενώνω τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β. Τρία γράμματα της στήλης Β περισσεύουν:

A

1. Τραγική ειρωνεία
2. Στα πρώτα βήματα της αναβίωσης του αρχαίου δράματος, ο Χορός τραγουδάει ... ή απαγγέλλει .... και κινείται ....
3. Σε παραστάσεις τραγωδίας κατά την αρχαιότητα στα διαλογικά μέρη συμμετείχε από τον Χορό μόνο ...
4. Ο χειρισμός του Χορού ...

B

- α. μονωδικά ... ατομικά ... με ελεύθερη κίνηση.
- β. Προκύπτει από την υπέρτερη γνώση των προσώπων και την άγνοια των θεατών στο έργο και καταδεικνύει την περιορισμένη γνώση των θεών.
- γ. είναι και στις μέρες μας ιδιαίτερα σημαντικό και δύσκολο ζήτημα για τον σκηνοθέτη.
- δ. ο Κορυφαίος
- ε. χορωδιακά ... ομαδικά ... συντονισμένα.
- στ. Προκύπτει από την υπέρτερη γνώση των θεατών και την άγνοια των προσώπων στο έργο και καταδεικνύει την περιορισμένη γνώση του ανθρώπου γενικότερα.
- ζ. ο πιο δημοφιλής.

Άλκηστις,
Εθνικό Θέατρο 1963
(slide show)

Άλκηστη,
ΚΟΒΕ 1984
(slide show)

Α' ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ (από τον Πρόλογο στο Α' Στάσιμο)

Ο μύθος ως εδώ:

Παλάτι του Άδμητου. Ο Θάνατος έρχεται να πάρει τη βασίλισσα Άλκηστη, που θυσιάστηκε, για να ζήσει ο σύζυγός της Άδμητος. Ο Απόλλων, ευγνώμων για τη φιλοξενία που του είχε προσφέρει ο Άδμητος παλαιότερα, υπόσχεται σωτηρία της Άλκηστης. Ο Χορός ανησυχεί για το βασιλικό ζεύγος και οι φόβοι του επιβεβαιώνονται, όταν η Θεράπαινα αφηγείται τις τελευταίες ενέργειες της ετοιμοθάνατης Άλκηστης: στην αρχή προετοιμάζεται για τον θάνατο με νηφαλιότητα, μετά όμως ξεσπά σε σπαρακτικούς θρήνους· τελικά αποχαιρετά τα παιδιά της και εκφράζει την επιθυμία της να δει για τελευταία φορά το φως του ήλιου. Η Άλκηστη έχει ζήσει μια όμορφη ζωή, αλλά δυστυχώς τώρα το νήμα της κόβεται πρόωρα!

Συζητήσαμε για:

- την αγάπη και τη θυσία
- τη θέση των δούλων στο έργο του Ευριπίδη
- τον λόγο και το πάθος στους τραγικούς ήρωες
- τη συζυγική αγάπη
- τη γυναίκα ως ψυχή του οίκου στην αρχαιότητα και τις διαφορές με το σήμερα
- την προσευχή

Μάθαμε για:

- τις λειτουργίες του προλόγου
- την έννοια της σύγκρουσης στο θέατρο
- τα κοστούμια και τα προσωπεία του Χορού
- τη σκευή των υποκριτών και τα εκφραστικά μέσα του ηθοποιού
- τον εξάγγελο και την αγγελική ρήση
- τις συμβάσεις της τραγωδίας
- την τραγική ειρωνεία
- την αναβίωση του αρχαίου δράματος και τον σκηνοθετικό χειρισμό του Χορού

Ας δούμε και τι έχουμε καταγράψει:

- απόψεις περί θανάτου
- αναφορές στα θέματα της φιλοξενίας και της ανταπόδοσης στη χάρη
- στοιχεία της προσωπικότητας της Άλκηστης και αξιολογήσεις του ήθους του Άδμητου
- σκηνικές οδηγίες
- τραγικές ειρωνείες
- χρήσεις της στιχομυθίας
- αποφθεγματικούς στίχους

Κι άλλες δραστηριότητες! Δημιουργικές!

1. Απομονώστε μια φράση του κειμένου που σας έκανε εντύπωση και αναπτύξτε τον προβληματισμό σας πάνω σε αυτήν (μέχρι 80-100 λέξεις).
2. Χωριστείτε σε ομάδες και αναζητήστε απεικονίσεις του Απόλλωνα και του Θανάτου ή της Άλκηστης και του Άδμητου στις εικαστικές τέχνες (αρχαία ελληνική αγγειογραφία, νεότερη ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική κλπ.). Παρουσιάστε στην τάξη τα ευρήματά σας διατυπώνοντας και μικρά σχόλια (π.χ. για τα χαρακτηριστικά των εικονιζόμενων προσώπων, τα χρώματα, το ύφος, τα συναισθήματα που δημιουργούν στον θεατή κλπ.).
3. Γράψτε ένα ποίημα αφιερωμένο στην Άλκηστη. Θα μπορούσε κάθε στίχος να ξεκινάει με κάποιο γράμμα από το όνομά της (ακροστικίδα).
4. Επιλέξτε τη σκηνή που σας προκάλεσε μεγαλύτερο ενδιαφέρον και ζωγραφίστε την.
5. Επιλέξτε τη σκηνή που σας φαίνεται περισσότερο ενδιαφέρουσα και επιχειρήστε να την παραστήσετε, αυτοσχεδιάζοντας και αξιοποιώντας όποια αντικείμενα μπορείτε να βρείτε στην τάξη σας και φυσικά τη φαντασία σας. Αν υπάρχουν αρκετές ομάδες, οργανώστε μικρούς θεατρικούς αγώνες και βραβεύστε την καλύτερη «παραστάση».

Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (στ. 244-434)

«ἐπεισόδιον δὲ (ἔστιν) μέρος ὅλον τραγωδίας
τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν»
Αριστοτέλης, *Ποιητική*, 1452b21-22

Η ΑΛΚΗΣΤΗ ΕΠΙ ΣΚΗΝΗΣ: ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ

ΑΛ. χαῖρ'. ΑΔ. ἀπωλόμην τάλας.
ΧΟ. βέβηκεν, οὐκέτ' ἔστιν Ἄδμητου γυνή.
(στ. 391-392, μτφρ. στ. 392-393)

Πλοκή

- Επιθανάτιες παραισθήσεις της Ἄλκηστης
- Η Ἄλκηστη αιτιολογεί τη θυσία της και διατυπώνει το αίτημά της
- Οι δεσμεύσεις του Ἄδμητου
- Η Ἄλκηστη παραδίδει τα παιδιά στην προστασία του Ἄδμητου και πεθαίνει
- Θρήνος του παιδιού
- Εντολή για πάνδημο πένθος

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Κατά το εϊκόσ και το αναγκαίό
- Ο ἔλεος και ο φόβος
- Η ἔννοια της τραγικότητας
- Διαφορετικά στιλ ηθοποιίας
- Το παιδί στην παράσταση αρχαίας τραγωδίας
- Ο κομμός (μονωδία)
- Η μετάσταση του Χορού

Θέματα

- Η θυσία και η αγάπη
- Αναπαραστάσεις του θανάτου
- Η αξία της ανθρώπινης ζωής εξαρτάται από την ηλικία;
- Το στερεότυπο της «κακιάς μητριάς»
- Θεϊκή παρέμβαση και ανθρώπινη βούληση
- Η σημασία της μουσικής

Στο Β΄ Επεισόδιο:

- Θα δούμε για πρώτη φορά στη σκηνή τα δύο κεντρικά πρόσωπα του έργου και θα ακούσουμε τον τελευταίο τους διάλογο λίγο πριν από τον θάνατο της ηρωίδας.
- Θα συνειδητοποιήσουμε την αγάπη που τα συνδέει αλλά και τη διαφορά της θέσης τους.
- Θα βιώσουμε θλίψη για τον θάνατο της Ἄλκηστης, συμπόνια μαζί με προβληματισμό για τον Ἄδμητο, λύπη για τα παιδιά τους. Παρότι γνωρίζουμε κι εμείς το ευτυχισμένο τέλος της ιστορίας, όπως και οι αρχαίοι θεατές, το ξεχνούμε προς στιγμήν, απορροφημένοι από το δράμα της Ἄλκηστης.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7

(στ. 244–279)

ΟΙ ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΑΛΚΗΣΤΗ¹

Ἦλιε και φως της μέρας
και ουράνιοι στρόβιλοι δρομαίων νεφελών² —

στροφή α΄

ΑΔΜΗΤΟΣ

Εσένα βλέπουν κι εμένα, δυστυχημένους και τους δύο,
δίχως να έχουμε φταίξει απέναντι στους θεούς, για να πεθάνεις³.

ΑΛ. Γη μου και σπιτικό μου

αντιστροφή α΄

και κλίνη νυφική στην πάτριαν Ιωλκό⁴.

ΑΔ. Ανασηκώσου, άμοιρη, μη με εγκαταλείπεις· τους θεούς
ικέτεψε τους παντοδύναμους να μας ευσπλαχνισθούν.

250

ΑΛ. Το βλέπω, να, το δίκουπο σκαρί στη λίμνη·

στροφή β΄

και ο Χάροντας, πορθμέας⁵ των νεκρών,
με το ένα χέρι στο κοντάρι με καλεί: «Γιατί αργείς;
γρήγορα, σπεύσε· με καθυστερείς εσύ».

Έτσι άγρια με πιέζει να διαστώ.

ΑΔ. Πικρό ταξίδι, αλίμονό μου, μου μηνούν τα λόγια σου·
τι αβάσταχτο κακό, δύσμοιρη, μας έχει χτυπήσει!

ΑΛ. Με αρπάζει, να, με αρπάζει κάποιος - δεν τον βλέπεις;
Στη φυλακή με σέρνει των νεκρών·

αντιστροφή β΄

260

το βλέμμα του άγριο κάτω από τα φρούδια του τα σκοτεινά·
φτερωτός είναι – ο Άδης! Άφησέ με, μη!

Για πού; Τι δρόμο οδεύω η δύστυχη!

ΑΔ. Πικρόν γι' αυτούς που σε αγαπούν – για μένα πιο πολύ
και τα παιδιά σου, που πονούν και αυτά μαζί μου.

ΑΛ. Αφήστε με πια, αφήστε με.

**ΛΥΡΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΑΛΚΗΣΤΗΣ-ΑΔΜΗΤΟΥ**
Πού απευθύνεται
η Άλκηστη βγαίνοντας
από το παλάτι;

Ποιον βλέπει στις πα-
ραισθήσεις της; Τι τον
φρονιάζει να κάνει;

Πώς ανυδρά ο Άδης
στο παραλήρημά της;

Διάλογος
Άλκηστης-Άδμητου
(ηχητικό πρωτότυπο)

1. Η ετοιμοθάνατη Άλκηστη βγαίνει στη σκηνή μαζί με τον Άδμητο, τα δυο τους παιδιά και υπηρέτες. Στον λυρικό διάλογο (*άμοιβαῖον*) που ακολουθεί, η Άλκηστη, φορτισμένη συναισθηματικά, τραγουδά -στο πρωτότυπο κείμενο- σε λυρικά μέτρα, ενώ ο Άδμητος, πιο νηφάλιος, απαντά με απαγγελτικά μέτρα. Όμως, σε έναν τυπικό διάλογο ο ένας συνομιλητής απευθύνεται και απαντά στα λόγια του άλλου. [Συμβαίνει κάτι τέτοιο εδώ; Αν όχι, γιατί;](#)
2. Η αποστροφή της Άλκηστης προς τον ζωοδότη ήλιο και προς τα σύννεφα που τρέχουν στον ουρανό είναι αποχαιρετισμός προς τη ζωή, καθώς αυτά βρίσκονται σε αντίθεση με τη σκοτεινιά και την ακινησία του Άδη.
3. Ο Ευριπίδης αποσιωπά την εκδοχή του μύθου σύμφωνα με την οποία ο Άδμητος είναι ένοχος, καθώς στον γάμο του παρέλειψε να θυσιάσει στην Άρτεμη. Σε αυτή την εκδοχή ο πρόωρος θάνατος θα ήταν η τιμωρία του για την παράλειψη αυτή. Η απόλυτη αθωότητα του βασιλικού ζευγαριού καθιστά τη μοίρα του ακόμα πιο τραγική.
4. Η βασίλισσα αποχαιρετά τον τόπο καταγωγής της, την Ιωλκό, κοντά στον σημερινό Βόλο. Παρατηρούμε την κλιμάκωση από το μακρινό προς το πιο κοντινό και οικείο: ήλιος-σύννεφα, γη, σπίτι, κλίνη. Ο ήλιος είναι σύμβολο της ζωής και η πατρίδα κοιτίδα της ζωής.
5. Πορθμέας: πρόσωπο που μεταφέρει με το πλεούμενό του ανθρώπους σε άλλη ακτή ή στην αντίπερα όχθη, ο βαρκάρης, ο περαματάρης.

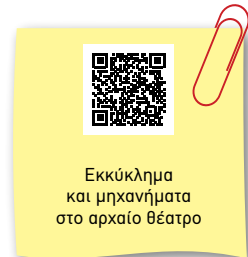
Πλαγιάστε με, τα πόδια μου δεν με κρατούν
ο θάνατος με αγγίζει⁶

τα μάτια μου σκεπάζει νύχτα σκοτεινή.

Παιδιά, παιδάκια μου, δεν έχετε μητέρα πια·
ευτυχισμένα αυτό το φως να βλέπετε, παιδιά μου⁷.

- ΑΔ. Αχ, αλί, τι πικρός είναι ο λόγος που ακούω,
ξεπερνά και τον θάνατο ακόμα.
Στ' όνομα των θεών, σε ικετεύω, μη φεύγεις·
στ' όνομα των παιδιών, που ορφανά θα τα αφήσεις.
Έλα, ανασηκώσου, κουράγιο:
αν πεθάνεις, μαζί σου κι εγώ θα χαθώ·
εσύ είσαι η ζωή μου και ο θάνατός μου·
η αγάπη με δένει για πάντα με σένα.

270

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ

- Η λαχτάρα της ετοιμοθάνατης ηρωίδας να δει το φως του ήλιου είναι μια εύλογη δικαιολογία για να βγει έξω από το παλάτι και έχει προαναγγελθεί από την Θεράπαινα (στ. 205-207). Ο Ευριπίδης, ως δραματουργός, φρόντιζε πολύ για τη δικαιολόγηση των εισόδων και εξόδων των προσώπων στη σκηνή και τη σύνδεση των μερών (εδώ του Α΄ και του Β΄ Επεισοδίου). Γενικότερα, οι αρχαίοι τραγικοί επιδίωκαν να είναι η πλοκή και τα πρόσωπα αληθοφανή (*κατὰ τὸ εἰκός**) και αναγκαία από δραματουργική άποψη (*κατὰ τὸ ἀναγκαῖον**). Η επιθυμία της Άλκηστης να δει το φως του ήλιου είναι και αληθοφανής, ψυχολογικά εύλογη, αφού σε λίγο θα το στερηθεί για πάντα. Είναι, όμως, και αναγκαία δραματουργικά, αφού πρέπει να βγει από το παλάτι, για να τη δουν και να την ακούσουν οι θεατές στις τελευταίες της στιγμές.

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Η Άλκηστη, στο μεταίχιμο ζωής και θανάτου, βλέπει στις παραιθήσεις της τον Χάροντα. Είναι το ίδιο πρόσωπο με τον Θάνατο του Προλόγου. Εκεί οι θεατές είδαν τον Θάνατο ως ιερέα των νεκρών να μπαίνει στο παλάτι, προκειμένου να ξεκινήσει τη «θυσία». Εδώ «βλέπουν» νέες **αναπαραστάσεις του θανάτου** που οπτικοποιούν τον επιθανάτιο αγώνα.
  - **Με ποια ιδιότητα και ποια χαρακτηριστικά περιγράφεται ο Χάροντας εδώ; Τι νομίζετε ότι συμβολίζει κάθε στοιχείο της εικόνας αυτής;**

6. Στο σημείο αυτό η Άλκηστη ξαπλώνει στο ανάκλιτρο που έχει μεταφερθεί στη σκηνή, πιθανόν πάνω σε εκκύκλημα*.

7. Ο αποχαιρετισμός της Άλκηστης και ο θάνατός της στο Β΄ Επεισόδιο διαδραματίζονται με την παρουσία των δυο της παιδιών. **Τι προσθέτει στη σκηνή το γεγονός αυτό και ποια ιδιότητα της ηρωίδας υπογραμμίζεται;** Στην επόμενη ενότητα η ιδιότητα αυτή θα τονιστεί ιδιαίτερα και από την ίδια.

ΗΘΟΣ-ΛΕΞΙΣ

- Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, οι θεατές βιώνουν έντονα συναισθήματα, καθώς παρακολουθούν την παράσταση. Τα κυριότερα είναι ο **ἔλεος***, δηλαδή η λύπη και η συμπόνια για τα πρόσωπα του έργου, και ο **φόβος***, δηλαδή η αγωνία και η ανησυχία για τη μοίρα τους.
  - Σε ποια σημεία και με ποια εκφραστικά μέσα το τραγούδι της Άλκηστης γεννά αυτά τα συναισθήματα;
- Οι τραγικοί ήρωες συγκρούονται με υπέρτερες δυνάμεις, όπως είναι η μοίρα, η θεϊκή βούληση, οι αποφάσεις ισχυρών ανθρώπων ή υφίστανται τις συνέπειες ενός δικού τους σφάλματος (*ἀμαρτίας*), αλαζονείας (*ὑβρεως*) ή εσωτερικής σύγκρουσης. Η δοκιμασία αυτή είναι επώδυνη και οδηγεί στην καταστροφή, μολονότι, σε κάποιες περιπτώσεις, **ο τραγικός ήρωας** σώζεται χάρη στη θεϊκή παρέμβαση.

Κατά τη δοκιμασία του ο τραγικός ήρωας υπερασπίζεται τις αξίες και την προσωπικότητά του, παρόλο που συχνά γνωρίζει ότι ο αγώνας του είναι μάταιος, και βιώνει έντονα συναισθήματα, όπως ενοχή, αγωνία, απομόνωση, συντριβή, ανακούφιση ή ηθικά διλήμματα. Μέσα, όμως, από αυτόν τον αγώνα, που διεξάγεται πάντα με αξιοπρέπεια, ο ήρωας περνάει από την άγνοια στη γνώση και μάλιστα στην αυτογνωσία. Τραγικό μπορεί να είναι μόνο ένα πρόσωπο που έχει ελευθερία βούλησης και αντιδρά στις θεόσταλτες δοκιμασίες με προσωπικό τρόπο.

- Αφού μελετήσετε την παραπάνω περιγραφή της τραγικότητας, συζητήστε γιατί ο Άδμητος μπορεί να χαρακτηριστεί «τραγικός ήρωας». Αξιοποιήστε και προηγούμενες αναφορές στον Άδμητο μέσα στο έργο και συνεχίστε να καταγράφετε στοιχεία της τραγικότητάς του μέχρι το τέλος.

Για την τραγικότητα

ΗΘΟΣ

- Στους στίχους 273-279 ο Άδμητος προσπαθεί απεγνωσμένα να κρατήσει την Άλκηστη στη ζωή. Κάποιοι μελετητές επισημαίνουν ότι ακριβώς χάρη στον θάνατο της γυναίκας του είναι ο ίδιος ζωντανός και χαρακτηρίζουν τη συμπεριφορά του Άδμητου υποκριτική και εγωιστική.
  - Βιώνει, κατά τη γνώμη σας, ο Άδμητος με ειλικρίνεια την τραγική κατάσταση στην οποία έχει βρεθεί; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

«Ο Χάρος μεταφέρει τις ψυχές διαμέσου του ποταμού της Στύγας», Αλεξάντερ Λιτοφτσένκο, 1861. Πηγή: Wikimedia Commons

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Είναι πιθανό οι παρακάτω εικόνες να προέρχονται από το σημείο όπου η Άλκηστη αντικρίζει στις παραισθήσεις της τον θάνατο.
  - Ποια συναισθήματα εκφράζει σε κάθε περίπτωση η ηθοποιός που ερμηνεύει τον ρόλο; Πώς θα περιγράφατε σύντομα την ερμηνεία της καθεμιάς;

Κίττυ Παϊταζόγλου (Άλκηστη) και Οδυσσέας Παπασηληλιόπουλος (Άδμητος) Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Κατερίνας Ευαγγελάτου, 2019). Φωτ.: Πάτροκλος Σκαφίδας.

Ελένη Χατζηαργύρη (Άλκηστη). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, 1968). Άγνωστος φωτογράφος.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

φῶς: στ. 245, *ἄλλιε και φάος ἀμέρας*. *Φάος* είναι ασυναίρετη μορφή της λέξης *φῶς*, που διατήρησε στα ΝΕ τόσο τη μορφολογία (*φως*, *φωτός*) όσο και τη σημασία της. Ἦδη από τα ΑΕ το *φῶς* είχε και τη σημασία της 'ζωής' αλλά και της 'χαράς'.

- Βρείτε νεοελληνικές εκφράσεις όπου η λέξη *φως* ή/και παράγωγά της χρησιμοποιούνται μεταφορικά.
- Όταν προσεγγίζουμε ένα κείμενο μέσα από μια μετάφρασή του, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι η επαφή μας με αυτό δεν είναι άμεση, αλλά ότι πραγματοποιείται μέσω και χάρη στον μεταφραστή. Καθώς όμως η ανθρώπινη γλώσσα είναι ένα πολύπλοκο σύστημα έκφρασης, η μεταφορά από τη μία γλωσσική μορφή στην άλλη δεν είναι ποτέ μονοσήμαντη, αλλά εμπεριέχει ένα πλήθος υποκειμενικών επιλογών που κάνει ο μεταφραστής. Δύο μεταφράσεις του ίδιου

κειμένου, ενώ αποδίδουν και οι δύο πιστά το πρωτότυπο, διαφοροποιούνται ανάλογα με την έμφαση, συναισθηματική φόρτιση, το ύφος κλπ. που ήθελε να δώσει ο μεταφραστής.

Σας δίνονται δύο μεταφράσεις ενός σύντομου αποσπάσματος από τον παραληρηματικό λόγο της Άλκηστης στο κατώφλι του θανάτου.

- Ποια από τις δύο μεταφράσεις, κατά τη γνώμη σας, αποδίδει με μεγαλύτερη ένταση την ψυχική κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ηρωίδα, καθώς αποχαιρετά τη ζωή; Ποια από τις δύο θα επιλέγατε εσείς και γιατί;

στ. 259-264

ἄγει μ' ἄγει τις· ἄγει μέ τις — οὐχ
ὀρᾶς;— νεκύων ἐς αὐλάν,
ὑπ' ὀφρύσι κυαναυγέσι
βλέπων πτερωτός ἄιδας.
τί ρέξεις; ἄφες. — οἶαν ὁδὸν ἄδει-
λαιοτάτα προβαίνω.

Μετάφραση Ν.Χ. Χουρμουζιάδη

Με αρπάζει, να, με αρπάζει κάποιος - δεν τον βλέπεις;
Στη φυλακή με σέρνει των νεκρών·
το βλέμμα του άγριο κάτω από τα φρύδια του
τα σκοτεινά·
φτερωτός είναι — ο Άδης! Άφησέ με, μη!
Για πού; Τι δρόμο οδεύω η δύστυχη!

Μετάφραση Δ.Ι. Ιακώβ

Με τραβάει κάποιος, με τραβάει-δεν βλέπεις-
κάποιος στο βασίλειο των νεκρών με πάει.
Κάτω από τα μαύρα φρύδια του
το βλέμμα του μου ρίχνει ο φτερωτός ο Άδης.
Τι πας να κάνεις; Άφησέ με. Τι δρόμο
πήρα, η βαριόμοιρη;

Αρκάς, Τα μαύρα. Εκδόσεις Πατάκη.

Παράλληλο κείμενο:
Λουκιανού
Νεκρικοί διάλογοι

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 8

(στ. 280-325)

Η ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΘΥΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ

ΑΛΚΗΣΤΗ

Ἄδμητε, βλέπεις πια πώς είμαι· γι' αυτό δέλω,
 προτού πεθάνω, να σου ειπώ όσα έχω μέσα μου.
 Ἦσουν πολύτιμος για μένα κι έτσι τη ζωή μου εγώ
 θυσίασα, για να μπορείς εσύ το φως αυτό να βλέπεις.
 Πεδαίνω εγώ για σένα, ενώ μπορούσα και τον θάνατο
 να αποφύγω και όποιον Θεσσαλό ήθελα να παντρευτώ⁸
 κι ευτυχισμένη σε βασιλικό σπίτι να κατοικώ.
 Αλλά χωρίς εσένα εγώ δεν άντεχα να ζω,
 με τα παιδιά μας ορφανά. Και δεν λυπήθηκα
 τη νιότη μου, με όσα είχα και τα χαιρόμουν στη ζωή.
 Και όμως ο ίδιος ο πατέρας και η μητέρα σου
 σε πρόδωσαν, και ας ταίριαζε, γέροι όπως είναι, να πεθάνουν
 κι έντιμα να πεθάνουν μάλιστα, σώζοντας το παιδί τους.
 Γιατί μονάχα εσένα είχαν και δεν έλπιζαν,
 αν πέθαινες εσύ, παιδιά άλλα να αποκτήσουν.
 Ἐτσι, κι εγώ κι εσύ θα ζούσαμε τα υπόλοιπά μας χρόνια⁹
 και μόνος σου δεν θα έμενες, χάνοντας τη γυναίκα σου,
 να αναστενάζεις και να μεγαλώνεις ορφανά παιδιά.
 Ωστόσο, αυτά κάποιος θεός όρισε να έρθουν έτσι. Ας είναι.
 Εσύ τώρα να αναγνωρίσεις για όλα αυτά το χρέος σου¹⁰.
 γιατί θα σου ζητήσω —όχι, βέβαια, κάτι αντάξιο,
 αφού τίποτε δεν είναι από τη ζωή μας ακριβότερο-
 μα δίκαιο, όπως κι εσύ θα συμφωνήσεις. Τα παιδιά μας
 τα αγαπάς όχι λιγότερο από εμένα, αν σκέφτεσαι
 σωστά· λοιπόν ανάστησέ τα, κύριοι του σπιτιού μου
 να γίνουν· μη τους επιβάλεις, με άλλον γάμο, μητριά,
 που θα είναι, από φθόνο, σίγουρα χειρότερή μου
 κι έτσι θα απλώσει χέρι στα δικά μας τα παιδιά.
 Γι' αυτό σε ικετεύω αυτό μην τους το κάνεις·

280

Η ΛΟΓΙΚΗ
ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣΓιατί προσφέρει τη ζωή
της η Ἄλκηστι;Μονόλογος
Ἄλκηστης (ηχητικό
πρωτότυπο)290 Πώς κρίνει τη στάση των
γονέων του Ἄδμητου;ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ
ΤΗΣ ΠΡΟΣ
ΤΟΝ ἈΔΜΗΤΟ

300

Τι ζητάει η Ἄλκηστι
από τον Ἄδμητο;
Πώς δικαιολογεί
την τελευταία
της επιθυμία;

8. Μια γυναίκα διαζευγμένη ή χήρα (όπως και άντρας) στην αρχαία Αθήνα ήταν αναμενόμενο και θεμιτό να ξαναπαντρευτεί. Εδώ η Ἄλκηστι δεν φαίνεται να θεωρεί απειλητική την παρουσία πατριού για τα παιδιά της, όπως θεωρεί την παρουσία μητριάς παρακάτω. Ας μην ξεχνάμε, όμως, ότι υπεύθυνη για την ανατροφή των παιδιών, μέχρι μια ηλικία τουλάχιστον, ήταν η μητέρα τους και όχι ο άντρας του σπιτιού, πατέρας ή πατριός.
9. Η έμφυτη ροπή του ανθρώπου προς την ελπίδα: η Ἄλκηστι θεωρεί ότι, αν δεν υποχρεωνόταν να θυσιάσει, η ζωή θα της επιφύλασσε για πάντα χαρά.
10. Η αμοιβαιότητα ήταν θεμελιακή στους αρχαίους. Και η ανάγκη για ανταπόδοση της χάρις είναι σημαντική σε ολόκληρο το έργο.

η μητριά είναι σκληρή για τα παιδιά της προηγούμενης γυναίκας, από έχιδνα καθόλου μαλακότερη.

310

Το αρσενικό παιδί έχει πύργο προστασίας τον πατέρα·
μα εσύ, κόρη μου, πώς θα μεγαλώσεις απεγάδιαστη;
Και πώς θα σου σταθεί η νέα γυναίκα του πατέρα σου,
δίχως μες στην ακμή της νιότης σου φήμη κακή
να σου σπιλώσει το όνομα και τον γάμο σου να χαλάσει¹¹.
Δεν θα έχεις τη μητέρα σου, νύφη να σου παρασταθεί,
παιδί μου, ούτε στις γέννες σου παρούσα θάρρος να σου δώσει,
τότε που τίποτε ζεστότερο δεν είναι από τη μάνα¹².

Εγώ πεδαίνω· το κακό δεν έρχεται αύριο ή μεθαύριο,
αλλά σε λίγο ανάμεσα σε αυτούς που δεν υπάρχουν
θα ανήκω. Έχετε γεια· να είστε καλά· εσύ, άντρα μου,
μπορείς να καυχηθείς πως πήρες την καλύτερη γυναίκα·
εσείς, παιδιά μου, πως σας γέννησε τέτοια μητέρα.

320

ΧΟ. Κουράγιο· δεν διστάζω να μιλήσω εγώ αντί γι' αυτόν:
θα πράξει όσα του ζήτησες, αν έχει νου και φρόνηση¹³.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Ποιους αποχαιρετά
τελευταίους
η Άλκηστη;

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΛΕΞΙΣ

- Μετά την αδόμενη και συναισθηματικά φορτισμένη έκφραση των επιθανάτιων παραισθήσεών της, η Άλκηστη παρουσιάζει σε απαγγελτικό μέτρο, δηλαδή σε ήρεμο, ομιλητικό τόνο, τις **αιτίες της αυτοθυσίας** της και τις τελευταίες της επιθυμίες. Γενικότερα, η υποστήριξη με λογικά επιχειρήματα μιας συναισθηματικής επιλογής δεν είναι κάτι ασυνήθιστο στους αρχαίους. Έτσι και η ηρωίδα παρουσιάζει την απόφασή της να πεθάνει στη θέση του Άδμητου ως ώριμη και απολύτως συνειδητή επιλογή, και όχι ως συναισθηματική παρόρμηση.
  - Ποια σημασία έχει το γεγονός ότι ο Ευριπίδης μετέθεσε την ημέρα του θανάτου της Άλκηστης σε προχωρημένο σημείο της ευτυχισμένης οικογενειακής της ζωής; Ποια αγαθά, παρόντα και μελλοντικά, στερείται η ηρωίδα συνειδητά στον βωμό της αυτοθυσιαστικής της αγάπης;
  - Γιατί επιλέγει παρ' όλα αυτά την αυτοθυσία; Ποιες αξίες υπερασπίζεται με τη θυσία της;
  - Είναι η Άλκηστη τραγική ηρωίδα και, αν ναι, γιατί; (Δείτε τον ορισμό του τραγικού ήρωα στην προηγούμενη ενότητα).

Το θέμα της θυσίας:
για αλλιώςτική προσέγγιση

Παράλληλο κείμενο για τη
θυσία στον Ευριπίδη

11. Στο πλαίσιο των παραδοσιακών κοινωνιών η γυναίκα ολοκληρώνεται μέσα από τον γάμο και προϋπόθεση για αυτό είναι να διατηρήσει το «καλό της όνομα», να μη θιχτεί η υπόληψή της με φήμες για τυχόν εμπλοκή σε ερωτική ιστορία. **Ποιες αντιλήψεις υπάρχουν σήμερα για τα θέματα αυτά;**
12. Συγκινητικές αισθητοποιήσεις της απουσίας μέσα από οικείες στους θεατές εικόνες της αγάπης μάνας-κόρης.
13. Ο Χορός εκφράζει τα αισθήματα των θεατών: και αυτοί επιδοκιμάζουν το πρόσωπο και τα λόγια της Άλκηστης και θεωρούν ότι ο Άδμητος μόνο θετικά μπορεί να απαντήσει στο αίτημά της.

ΔΙΑΝΟΙΑ

- στ. 290-299: Στο απόσπασμα η Άλκηστη υποστηρίζει ότι η θυσία των ηλικιωμένων γονέων του Άδμητου θα ήταν πιο λογική και αναμενόμενη. Σήμερα, με την επίδραση του σύγχρονου ανθρωπισμού και των αντιλήψεων για καθολικά ανθρώπινα δικαιώματα, **κάθε ζωή, νέου ή ηλικιωμένου, θεωρείται ισάξια με οποιαδήποτε άλλη**. Υπάρχουν περιπτώσεις, ωστόσο, που και σήμερα η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται.
  - Με ποια επιχειρήματα στηρίζει την άποψή της η Άλκηστη;
  - Μπορείτε να αναφέρετε περιπτώσεις που η ζωή νέων και ηλικιωμένων δεν αντιμετωπίζεται ισότιμα στις μέρες μας; Ποια είναι η προσωπική σας άποψη;

ΗΘΟΣ

- Ορισμένοι μελετητές κρίνουν αφενός εγωιστικό το αίτημα της Άλκηστης να μην ξαναπαντρευτεί ο Άδμητος και αφετέρου αλαζονικό τον αυτοέπαινό της (στ. 321-323). Άλλοι αιτιολογούν το αίτημα ως φροντίδα για τα παιδιά της και θεωρούν τον αυτοέπαινό της απόδειξη ότι έχει συνείδηση του μεγαλείου της πράξης της. Λένε ότι η ταπεινοφροσύνη, που η έλλειψή της ενοχλεί ίσως τον σύγχρονο θεατή, είναι μεταγενέστερη -χριστιανική- αρετή.
  - Πώς δικαιολογεί η ίδια το αίτημά της να μην ξαναπαντρευτεί ο Άδμητος; Σας πείθει;
  - Θεωρείτε αιτιολογημένο τον αυτοέπαινό της;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Το **στερεότυπο της κακιάς μητριάς** είναι από τα παλαιότερα μυθολογικά και λογοτεχνικά μοτίβα. Στις μέρες μας, ωστόσο, που η θέση της γυναίκας στην οικογένεια έχει αλλάξει, το μοτίβο αυτό συχνότατα ανατρέπεται.
  - Ποιες συνθήκες ευνόησαν, κατά τη γνώμη σας, τη δημιουργία αυτού του στερεότυπου σε παλαιότερες εποχές και ποιοι είναι οι κυριότεροι λόγοι που ανατρέπεται σήμερα;

ἄλλος δ' ἄλλοίην αἰνεῖ, παῦροι δὲ ἴσασιν.

ἄλλοτε μητροιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ...

ΗΣΙΟΔΟΣ, *Ἔργα και Ημέραι*, στ. 824-825

Άλλος και άλλη παινεύει μέρα, λίγοι όμως γνωρίζουν:

άλλοτε μητριά είναι η μέρα και άλλοτε μητέρα.

Μετάφραση: Σταύρος Γκιργκένης

Μυρσίνη Καρματζόγλου (Άλκηστη) και Γιάννης Μαυρόπουλος (Άδμητος). Εταιρεία Θεάτρου Μοπκς (σκηνοθεσία Γ. Μαυρόπουλου, 2023). Φωτ.: Λευτέρης Τσινάρης.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Η σκηνοθέτρια Λυδία Κονιόρδου, σε συνέντευξή της με αφορμή την παράσταση της *Άλκηστης* στο Εθνικό Θέατρο, δήλωνε ότι μια διαφορετική προσέγγιση του τραγικού, πέρα από τον κλασικό τρόπο, απαιτεί να «ανακαλύψει κανείς την τραγικότητα μέσα από τους απλούς ανθρώπινους καθημερινούς δρόμους». Στο πλαίσιο αυτό, η ίδια επέλεξε να μεταφέρει το έργο στη δεκαετία '50-'60.
  - Ποια στοιχεία στα κοστούμια της τετραμελούς οικογένειας στη διπλανή φωτογραφία υποδηλώνουν αυτή την εποχή;
  - Ποια συναισθήματα εκφράζουν οι ηθοποιοί στη φωτογραφία και ποια εκφραστικά μέσα επιστρατεύουν για αυτό; (για τα εκφραστικά μέσα του ηθοποιού βλ. Α' Επεισόδιο)
  - Σε ποιες σύγχρονες καταστάσεις θα μπορούσε να ταιριάζει η φωτογραφία από την παράσταση της Κονιόρδου, η οποία αποδίδει «την τραγικότητα μέσα από τους απλούς ανθρώπινους καθημερινούς δρόμους»;

Πέτρος Πετράκης (Άδμητος), Τάνια Παπαδοπούλου (Άλκηστη), Τζίνα Θλιβέρη (Εύμηλος), Ακτίνα Σταθάκη (κόρη). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Λυδίας Κονιόρδου, 2000). Φωτ.: Studio Delta.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

- προδίδωμι:** Στον στ. 290 του αρχαίου κειμένου διαβάζουμε: *ὁ φύσας χῆ τεκοῦσα προύδοσαν*. Το ΑΕ ρήμα *προδίδωμι* στα ΝΕ εξομαλύνθηκε μορφολογικά και έγινε *προδίδω* ή *προδίνω*.
- Αναζητήστε τη σημασία του ρήματος τόσο στα ΑΕ όσο και στα ΝΕ στα αντίστοιχα λεξικά. Τι παρατηρείτε;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Από την Ακολουθία της Θείας Μεταλήψεως, Ωδή 4η

Ἡθέλησας δι' ἡμᾶς σαρκωθείς, Πολυέλεε, τυθῆναι ὡς πρόβατον διὰ βροτῶν ἀμαρτήματα· ὄθεν ἱκετεύω σε καὶ τὰ ἐμὰ ἐξαλείφαι πλημμελήματα.

Θέλησες, Πολυέλεε Κύριε, για μας να γίνεις άνθρωπος και να θυσιαστείς σαν πρόβατο για τις αμαρτίες των ανθρώπων· για τούτο και Σε ικετεύω, εξαφάνισε και τις δικές μου αμαρτίες. (μετ. Ευάγγελος Γ. Καρακοβούνης)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 9

(στ. 326-369)

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΔΜΗΤΟΥ

ΑΔ. Θα γίνουν όλα αυτά, θα γίνουν, μη φοβάσαι· γιατί εγώ σύντροφο εσένα είχα όσο ζούσες και νεκρή το ίδιο θα μείνεις· και αντί για σένα άλλη καμιά ποτέ σε όλη τη Θεσσαλία άντρα της δεν θα με ονομάσει· άλλη γυναίκα δεν υπάρχει σε αρχοντική γενιά είτε σε ομορφιά ξεχωριστή όσο εσύ. Και ούτε παιδιά άλλα θέλω· τους θεούς παρακαλώ αυτά που έχω να τα χαρώ· εσένα δεν σε χαρήκαμε. Και δεν θα σε πενήθσω, αγαπημένη μου, μόνο ένα χρόνο¹⁴ αλλά όσο διαρκεί ο βίος μου· και θα μισώ εκείνην που με γέννησε, και τον πατέρα μου θα απεχθάνομαι· με λόγια όχι με έργα με αγαπούσαν¹⁵. Ενώ εσύ, προσφέροντάς μου ό,τι πολυτιμότερο είχες, τη ζωή σου, έσωσες τη δική μου. Πώς λοιπόν να μη θρηνώ που τώρα χάνω εσένα, σύντροφο τόσο ανεκτίμητη; Τέλος τα γλέντια πια για μένα, των φίλων οι συντροφιάς και τα στεφάνια¹⁶, όπως και τα τραγούδια που πλημμύριζαν το σπίτι μας· και δεν θα αγγίξω πια ποτέ κιθάρα και η ψυχή μου δεν θα λαχταρήσει με τον λιθυκόν αυλόν να ψάλει· αφού όλη τη χαρά της ζωής μου αφαίρεσες. Ένα ομοίωμα της μορφής σου, σκαλισμένο από επιτήδειο τεχνιτών χέρι, θα ξαπλώσω στο κρεβάτι μας, να το έχω πλάι μου και τρυφερά να το αγκαλιάζω και, το όνομά σου ψιθυρίζοντας, να λέγω ότι κρατώ στην αγκαλιά μου την αγαπημένη μου, και ας μη την έχω — τέρψη ψυχρή, το ξέρω, αλλά έτσι μόνο θα ανακούφιζα το βάρος της ψυχής μου¹⁷. Και αν ερχόσουν πότε-πότε στα όνειρά μου, με ευφροσύνη θα με γέμιζες. Είναι τόσο γλυκό να βλέπεις, έστω μες στη νύχτα, αγαπημένα πρόσωπα, όσο λίγο και αν διαρκεί. Και αν είχα

**ΟΙ ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΑΔΜΗΤΟΥ**
Τι υπόσχεται
ο Άδμητος
στην Άλκηστη
και γιατί:

330

Βίντεο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης για τα αρχαία ελληνικά μουσικά όργανα

340

«Μονόλογος
Άδμητου (ηχητικό
πρωτότυπο)»

**Η ΕΚΦΡΑΣΗ ΑΓΑΠΗΣ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΑΛΚΗΣΤΗ**

Ποιες επιθυμίες
εκφράζει ο Άδμητος, με
τις οποίες δείχνει την
αγάπη για
τη γυναίκα του;

350

Πρόσθετο
πραγματολογικό υλικό

14. Η περίοδος του επίσημου πένθους ήταν διαφορετική σε κάθε πόλη. Στην Αθήνα ήταν τριάντα μέρες, ενώ στη Σπάρτη ένδεκα. Αναφορά σε πένθος ενός έτους δεν συναντάται. Μπορεί να ήταν θεσσαλικό έθιμο ή να το λέει εδώ ο Άδμητος ως υπερβολή, για να δείξει πως ούτε ένας χρόνος δεν θα του είναι αρκετός να πενήθει, αλλά θα χρειαστεί ολόκληρη ζωή.
15. Η σύνδεση λόγων - έργων είναι συχνή στη σκέψη των αρχαίων. Ιδανικά ο λόγος αιτιολογεί τα έργα, ενώ τα έργα κάνουν πράξη τον λόγο. Η ασυνέπεια λόγων - έργων, από την άλλη, φανερώνει το ψεύδος ή την έλλειψη βούλησης. **Ισχύει και σήμερα η αντίληψη αυτή;**
16. Το στεφάνι στο κεφάλι ήταν συνηθισμένο εξάρτημα των κωμαστών (των ανθρώπων που γλεντούσαν) και των συμποσιαστών.
17. Η αναφορά του Άδμητου σε ένα άγαλμα της Άλκηστης που θα την αντικαταστήσει στο κρεβάτι θυμίζει την ιστορία του Πρωτεσίλαου και της Λαοδάμειας, την οποία επίσης δραματοποίησε ο Ευριπίδης. **Αναζητήστε τον συγκεκριμένο μύθο και κάντε τη σύγκριση.**

του Ορφέα¹⁸ τη γλώσσα και της μουσικής το χάρισμα,
για να μαγέψω με τις μελωδίες μου της Δήμητρας
τη θυγατέρα ή τον άντρα της¹⁹ και από τον Άδη να σε πάρω,
θα κατέβαινα και δεν θα με συγκρατούσαν ούτε ο σκύλος
του Πλούτωνα²⁰ ούτε ο κωπηλάτης Χάρων ο ψυχοπομπός,
για να μην ξαναφέρω τη ζωή σου εδώ στο φως.
Περίμενέ με εκεί λοιπόν, όταν κι εγώ πεθάνω,
και ετοιμάσέ μου μια γωνιά, μαζί μου να συγκατοικήσεις.
Απ' τα παιδιά μας θα ζητήσω μέσα στο ίδιο φέρετρο
το σώμα μου πλάι στο δικό σου σώμα να αποθέσουν²¹.
γιατί ούτε και νεκρός δεν θα ήθελα ποτέ να μείνω
μακριά από σένα, που μόνη πιστή μού στάθηκες.

360

Η ιστορία του Ορφέα
και της Ευρυδίκης
με χιουμοριστικό
τρόπο (podcast)

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΗΘΟΣ

- Ο Άδμητος δέχεται το αίτημα της Άλκηστης να μην ξαναπαντρευτεί και αναλαμβάνει ακόμη πιο σκληρές δεσμεύσεις για τον εαυτό του. Όλα αυτά δείχνουν ότι δεν έχει αποδεχτεί τη θυσία της παθητικά και μοιρολατρικά, ως δώρο του Απόλλωνα για χάρη της δικής του ζωής. Όπως η Άλκηστη θυσιάζει εθελοντικά τη ζωή της και κάνει πράξη τη δυνατότητα που πρόσφερε ο θεός, έτσι και ο Άδμητος με τις συνειδητές προσωπικές επιλογές του προχωρά πέρα από τη θεϊκή απόφαση και ορίζει τη μοίρα του. Θα συνεχίσει να ζει, αφού αυτό αποφάσισε ο Απόλλωνας, αλλά με τρόπο που επιλέγει ο ίδιος: θα κρατήσει ζωντανή την παρουσία της γυναίκας του και την ενότητα της οικογένειάς τους. Με τη βούληση των δύο ηρώων το δώρο του Απόλλωνα γίνεται δώρο της Άλκηστης. Η **θεϊκή παρέμβαση** έδωσε την επιλογή να συνεχιστεί η ζωή, η **ανθρώπινη βούληση** ορίζει το αν και το πώς αυτή θα συνεχιστεί.
  - Ποιες είναι οι δεσμεύσεις του Άδμητου (τι απαρνιέται και τι υπόσχεται) και ποιο είναι το νόημα της καθεμιάς, κατά τη γνώμη σας;
  - Ποια χαρακτηριστικά του ήρωα αναδεικνύονται μέσα από τον μονόλογό του;
  - Μπορείτε να σκεφτείτε σύγχρονα παραδείγματα στα οποία ο άνθρωπος ορίζει τη μοίρα του, ακόμη κι όταν φαίνεται να αποφασίζουν άλλοι (ο θεός, η τύχη, οι δυνατοί κλπ.) γι' αυτόν;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Στον λόγο του Άδμητου αναδεικνύεται η **σημασία της μουσικής** στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων και η δύναμη που της απέδιδαν.
  - Σε ποια σημεία το διαπιστώνουμε αυτό;
  - Ποια θέση έχει η μουσική στη δική σας ζωή;

18. Ο Ορφέας, στον οποίο οι αρχαίοι Έλληνες απέδιδαν καταγωγή από τη Θράκη, υπήρξε, σύμφωνα με τον μύθο, θεσπέσιος μουσικός και τραγουδιστής, που με τη μουσική του γοήτευε θεούς, ανθρώπους και άγρια ζώα.

19. Είναι η Περσεφόνη ή Κόρη και ο Πλούτωνας, βασιλείς του Άδη.

20. Ο σκύλος του Πλούτωνα είναι ο Κέρβερος, ο τρικέφαλος σκύλος που φυλάει την είσοδο του Άδη.

21. Βλ. και *Ιλιάδα*, ραψ. Ψ 80-92, όπου η ψυχή του Πατρόκλου εκφράζει στον Αχιλλέα την επιθυμία να μπουν τα οστά τους -μετά και τον θάνατο του Αχιλλέα- στην ίδια τεφροδόχο.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Συχνά οι σκηνοθέτες αποφεύγουν να εντάξουν το έργο σε συγκεκριμένη εποχή, θέλοντας να δώσουν διαχρονικό χαρακτήρα στην παράσταση. Στην προσπάθεια αυτή σημαντική είναι η συνεργασία με τον ενδυματολόγο, που σχεδιάζει τα κοστούμια, και τον σκηνογράφο, που σχεδιάζει τα σκηνικά και τον σκηνικό χώρο γενικότερα. Παρ' όλα αυτά, ακόμη και χωρίς σαφή χωροχρονική τοποθέτηση, τα κοστούμια πάντα «κάτι μας θυμίζουν».
  - Παρατηρήστε το κοστούμι του Άδμητου στις φωτογραφίες. Σε ποιες εποχές ή τόπους ή κοινωνικούς ρόλους παραπέμπουν οι δημιουργοί τους και πώς το επιτυγχάνουν;

Χρήστος Λούλης (Άδμητος). (σκηνοθεσία Θωμά Μοσχόπουλου, 2009). Φωτ.: Τάκης Διαμαντόπουλος.

Danilo Nigrelli (Άδμητος). Istituto Nazionale del Drama Antico (σκηνοθεσία Cesare Lievi, Teatro Greco di Siracusa 2016). Φωτ.: Tomaso Le Pera.

Νίκος Κουμαριάς (Άδμητος). Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη, 1992). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

κῶμος: στ. 345, *παύσω δέ κῶμους*. Ο *κῶμος* ήταν η 'γιορτή' (κυρίως των χωρικών, από το *κῶμη* = χωριό), το 'γλέντι', το 'ξεφάντωμα', που κατέληγε σε 'παρέλαση των γλεντοκόπων στους δρόμους, οι οποίοι τραγουδούσαν και χόρευαν κρατώντας λαμπάδες και κάνοντας σκανταλιές'. Σήμαινε επίσης την ίδια την 'εύθυμη ομάδα των γλεντοκόπων', όπως και την 'ωδή που ψαλλόταν κατά τη διάρκεια αυτών των εύθυμων παρελάσεων'. Από εδώ και η πιθανότερη ετυμολογία: *κωμωδία* = *κώμου ωδή*.

κύων: στ. 360, *ὁ Πλούτωνος κύων*. *Κύων* στα ΑΕ σήμαινε 'σκύλος' και μάλιστα 'το κυνηγόσκυλο'. Στα ΝΕ επικράτησε η λέξη «σκύλος», που προέρχεται από το *σκύλαξ* = κουτάβι. Η λέξη *κύων* έδωσε αρκετά παράγωγα.

- Αναζητήστε στο ηλεκτρονικό λεξικό της ΝΕ παράγωγα της λέξης *κύων* (κυν*).

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 10

(στ. 370–393)

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ – ΑΔΜΗΤΟΥ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΗΡΩΙΔΑΣ

ΧΟΡΟΣ

Κι εγώ, σαν φίλος σου πιστός, θα μοιραστώ μαζί σου
το βαρύ πένθος σου γι' αυτήν· γιατί το αξίζει.

ΑΛΚΗΣΤΗ

Παιδιά μου, ακούσατε κι εσείς τα ίδια τον πατέρα σας
να υπόσχεται πως δεν θα πάρει άλλη γυναίκα,
μητριά για σας, και πως ούτε και μένα θα ατιμάσει.

ΑΔ. Και το επαναλαμβάνω, και όσα είπα θα τηρήσω.

ΑΛ. Με αυτόν τον λόγο δέξου τα παιδιά απ' τα χέρια μου.

ΑΔ. Τα δέχομαι, δώρο ακριβό από το ακριβό σου χέρι.

ΑΛ. Εσύ για τα παιδιά μας τώρα γίνε μάνα αντί για μένα.

ΑΔ. Βαριά μού το επιβάλλει ανάγκη, αφού θα στερηθούν εσένα.

ΑΛ. Παιδιά μου, τώρα που έπρεπε να ζω, στο χώμα κατεβαίνω.

ΑΔ. Αλίμονο, τι θα απογίνω μόνος μου χωρίς εσένα;

ΑΛ. Θα σε γιατρέψει ο χρόνος· ο νεκρός είναι ένα τίποτε.

ΑΔ. Μαζί σου, στο όνομα των θεών, μαζί σου πάρε με εκεί κάτω.

ΑΛ. Είναι αρκετό που τώρα εγώ πεθαίνω αντί για σένα.

ΑΔ. Ω θεέ μου, από τι πολύτιμη γυναίκα με στερείς!

ΑΛ. Αχ, να, τα μάτια μου σκοτάδι μαύρο τα βαραίνει.

ΑΔ. Κι εγώ μαζί σου χάνομαι, αν με αφήσεις, ακριβή μου.

ΑΛ. Πια δεν υπάρχω· είναι σαν να μιλείς μπρος σε ένα τίποτε.

ΑΔ. Ανάγειρε το πρόσωπό σου μην αφήνεις τα παιδιά σου.

ΑΛ. Χωρίς τη θέλησή μου. Έχετε γεια, παιδιά μου²².

ΑΔ. Μόνο ένα βλέμμα ρίξε τους, μόνο ένα βλέμμα. ΑΛ. Φεύγω πια.

ΑΔ. Όχι, όχι, μη με αφήνεις. ΑΛ. Έχε γεια. ΑΔ. Χάθηκα
ο δύσμοιρος.

ΧΟ. Έφυγε πια· του Άδμητου η γυναίκα δεν υπάρχει²³.

370

ΛΙΓΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ

Σε ποιους
απευθύνεται
η Άλκηστη λίγο
πριν πεθάνει
και τι τους λέει;

Πώς αντιδρά
ο Άδμητος
στα λόγια της;

380

Στιχομυθία
Άλκηστης - Άδμητου
(ηχητικό πρωτότυπο)

390

Η Άλκηστη σε διαφορετικές
παραστάσεις (slide show)

22. Είναι η τέταρτη (και τελευταία) φορά που η Άλκηστη αποχαιρετά τα παιδιά της (βλ. και στ. 190, 270-272, 323).
[Πώς δικαιολογείται, πιστεύετε, αυτή η επανάληψη;](#)

23. Ο Χορός επιβεβαιώνει τον θάνατο της Άλκηστης. Είναι μια από τις δυο περιπτώσεις σε αρχαία τραγωδία (μαζί με τον Ιππόλυτο στο ομώνυμο δράμα του Ευριπίδη) που κάποιο πρόσωπο πεθαίνει μπροστά στα μάτια των θεατών, ενώ κάθε άλλος θάνατος συμβαίνει σε εσωτερικό χώρο. Εδώ, βέβαια, δεν πρόκειται για βίαιο θάνατο (φόνο ή αυτοκτονία) όπως συνήθως· εξάλλου, η Άλκηστη θα ξαναγυρίσει στη ζωή.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΛΕΞΙΣ

- Ο ποιητής παρουσιάζει την Άλκηστη, λίγο πριν αφήσει την τελευταία της πνοή, να συνομιλεί με τον σύζυγό της.
  - Καταγράψτε τα κυριότερα θέματα της συνομιλίας.
  - Ποια συναισθήματα κυριαρχούν στα πρόσωπα αλλά και στους θεατές;
  - Γιατί επιλέγεται η στιχομυθία στο σημείο αυτό;

ΗΘΟΣ

- στ. 390, «οὐ δῆδ' ἐκοῦσα» (= «όχι βέβαια με τη θέλησή μου»): με το σχήμα λιτότητας η Άλκηστη δεν υπονοεί ότι εξαναγκάστηκε να προσφέρει τη ζωή της, αλλά ότι, για τους λόγους που εξήγησε παραπάνω, δεν είχε άλλη επιλογή μετά την άρνηση των γονιών του Άδμητου να πεθάνουν στη θέση του.
  - Τι προσφέρει, κατά τη γνώμη σας, στο πρόσωπο της ηρώιδας αυτή η ομολογία της απροθυμίας της να αφήσει τη ζωή και τα παιδιά της;

Το παράπονο της Άλκηστης: ερμηνευτικό σχόλιο

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Παρατηρήστε τις δύο εικόνες.
  - Υπάρχουν ομοιότητες; Αν ναι, ποιες είναι και πού μπορεί να οφείλονται;
  - Με ποιους στίχους του κειμένου θα ταίριαζε η εικόνα από τη σύγχρονη παράσταση;

Χρήστος Λούλης (Άδμητος) και Μαρία Σκουλά (Άλκηστη). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Θωμά Μοσχόπουλου, 2009). Φωτ.: Τάκης Διαμαντόπουλος.

Ο Δίας αρπάζει μια νέα γυναίκα. Αττική ερυθρόμορφη λήκυθος από τον «ζωγράφο του Αχιλλέα», 450-440 π.Χ., Βοστώνη, Μουσείο Καλών Τεχνών. Πηγή: MFA Boston Collections.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

βαίνω: στ. 393-4, *μαῖα δὴ κάτω θέβακεν*. Ο παρακείμενος *θέβακεν* (*βέθηκεν*) του *βαίνω* ('βαδίζω', 'προχωρώ', 'φεύγω') μεταφράζεται «έφυγε πια». Πρόκειται για κατ' ευφημισμὸν αναφορά στο γεγονός του θανάτου. Παρατηρούμε ότι και στα ΑΕ και στα ΝΕ αντικαθίσταται η αρνητικά φορτισμένη λέξη *πεθαίνω* από λέξεις με σημασία 'φεύγω'.

- Αναζητήστε άλλες κατ' ευφημισμὸν εκφράσεις στα ΝΕ.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΘΗΣΕΑΣ Αχ! Τί πόνο μού δίνεις του βαριόμοιρου! 1446

ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ Πάει, σβήνω! Νά! θωρώ τ' Άδη τις πύλες. [...]

ΙΠΠ. Πατέρα μου, έχε γεια και πάλι γεια! 1455

ΘΗΣ. Βάστα, παιδί μου, μη με παρατήσεις!

ΙΠΠ. Δε βαστώ πια πατέρα, δεν αντέχω.

Σκέπασέ μου το πρόσωπο με πέπλα.

ΘΗΣ. Ω δοξασμένη Αθήνα και συ χώρα 1460

του Πέλοπα, το τί λεβέντη χάνετε!

Πολύ συχνά θε να θυμάμαι, Κύπρη,

το μεγάλο κακό που μου 'χεις κάνει!

(Μπαίνει στο παλάτι και πίσω του οι υπηρέτες κουβαλούν το πτώμα του Ιππόλυτου.)

Ευριπίδη *Ιππόλυτος*, στ. 1446-1462, μετ. Κ. Βάρναλης, πηγή: Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα

Αρκάς, *Τα μαύρα*. Εκδόσεις Πατάκη.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 11

(στ. 394-434)

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ

ΠΑΙΔΙ

Ωιμέ! Τι συμφορά, πατέρα,
φεύγει η μανούλα για τον Κάτω Κόσμο·
δεν είναι πια κάτω απ' τον ήλιο·
η άμοιρη μας άφησε και ορφάνεψε η ζωή μου.
Δες τα κλειστά της βλέφαρα,
δες τα άψυχά της χέρια.
Μητέρα, σε παρακαλώ, αποκρίσου·
άκουσέ με, μητέρα!
Εγώ, το αγαπημένο σου πουλάκι,
το στόμα σου φιλώ και σε φωνάζω.

στροφή

**Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΓΙΑ
ΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ**

Με ποια σημάδια συνει-
δητοποιεί το παιδί τον
θάνατο της μητέρας του;

400

ΑΔΜΗΤΟΣ

Ούτε σε ακούει, ούτε σε βλέπει·
συμφορά βαριά κι εμένα χτύπησε κι εσάς τους δύο, παιδιά μου.

ΠΑΙ. Μικρό κι έρημο στη ζωή μου
με αφήνει η αγαπημένη μου μητέρα,
πατέρα· τι κακό μάς βρήκε
και σένα, αγαπημένη μου αδελφή, και μένα!
Τι ανώφελος, τι ανώφελος
ο γάμος σου, πατέρα!
Δεν έφθασες στα γηρατειά μαζί της·
έφυγε εκείνη πρώτη.
Με τον δικό σου τον χαμό, μητέρα,
ρήμαξε ολόκληρο το σπιτικό μας.

αντιστροφή

Ποιες συνέπειες του
θανάτου αναφέρει το
παιδί στον θρήνο του;

410

ΧΟΡΟΣ

Άδμητε, ανάγκη να υπομείνεις το κακό που σε έπληξε.
Δεν είσαι ο πρώτος ούτε ο τελευταίος στον κόσμο
που έχασες μια καλή γυναίκα· άλλωστε, μην ξεχνάς
πως όλοι μας χρωστούμε να πεθάνουμε μια μέρα²⁴.

ΑΔ. Δεν το ξεχνώ και ούτε με βρήκε ξαφνικά αυτό το κακό
από παλιά το γνώριζα και αυτό με τυραννούσε²⁵. Εσείς

**ΤΑ
ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΑ
ΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ**

Με ποιες σκέψεις προ-
σπαθεί ο Χορός να παρη-
γορήσει τον Άδμητο;

420

24. Η ιδέα πως ο θάνατος είναι κοινή μοίρα όλων των ανθρώπων αποτελεί συχνό παραμυθητικό (=παρηγορητικό) μοτίβο. Ίσως στη διάρκεια των τεσσάρων παρηγορητικών στίχων του Χορού, τα παιδιά και οι υπηρέτες, μαζί με το νεκρό σώμα της Άλκηστης (πιθανόν πάνω στο εκκύκλημα), να αποχωρούν προς το εσωτερικό του παλατιού.

25. Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή του μύθου, η οποία βέβαια δεν λέγεται ρητά στο συγκεκριμένο δράμα του Ευριπίδη, η συμφωνία για την «ανταλλαγή» της ζωής του Άδμητου με τη ζωή της Άλκηστης έγινε αμέσως μετά τον γάμο τους. Ίσως ο Ευριπίδης να υπονοεί αυτή την εκδοχή, βάζοντας τον Άδμητο να λέει «το κακό από παλιά το γνώριζα και αυτό με τυραννούσε».

ΟΙ ΕΝΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΔΜΗ- ΤΟΥ ΓΙΑ ΠΑΝΔΗΜΟ ΠΕΝΘΟΣ

Τι ζητά από τον Χορό
και από τον λαό του ο
βασιλιάς;

θα συνοδέψετε μαζί μου της νεκρής την εκφορά,
που θα ετοιμάσω· ως τότε ψάλλετε ένα εγκώμιο²⁶
ως αντιφώνημα στον άσπονδο²⁷ θεό του Κάτω Κόσμου.
Τώρα ζητώ απ' όλους τους Θεσσαλούς που εξουσιάζω εγώ
να μοιραστούν το πένθος μου για τη γυναίκα μου,
κόβοντας τα μαλλιά σύρριζα και φορώντας μαύρα·
και όσοι οδηγείτε τέθριππα ή πουλάρια καβαλάτε
άξευτα, απ' τον λαιμό των ζώων να κόψετε τη χαιτή²⁸.
Και ως να συμπληρωθούν φεγγάρια δώδεκα, ήχος αυλού
σε όλη την πόλη μήτε λύρας χτύπος να ακουστεί.
Γιατί νεκρόν πιο αγαπημένον ή σε μένα πιο
αφοσιωμένον άλλον δεν θα θάψω εγώ ποτέ: να την τιμώ
είναι άξια, η μόνη αυτή που δυσιάστηκε για μένα.

430

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΞΙΣ

- Σπάνια, και μόνο στον Ευριπίδη, έχουμε **παιδιά σε ομιλούντες ρόλους** (εκτελούν πάντα ένα θρηνητικό τραγούδι, έναν κομμό*). Εδώ, από τα δυο παιδιά του Άδμητου και της Άλκηστης, έναν γιο και μια κόρη, ακούγεται μόνο ο Εύμηλος (όπως είναι γνωστό το όνομά του από άλλες πηγές, αφού ο Ευριπίδης δεν τον κατονομάζει) και εκφράζεται με μια ωριμότητα μη ρεαλιστική για παιδί. **Η θρηνητική μονωδία*** του Εύμηλου είναι γραμμένη σε αδόμενα μέτρα και εκτελούνταν στο αρχαίο θέατρο με πάθος και με τη συνοδεία μουσικής. Θα συγκινούσε πολύ το κοινό!
  - Ποιες ιδέες στον μονόλογο του παιδιού και ποια εκφραστικά μέσα προκαλούν και σήμερα συγκίνηση;
  - Στην αντιστροφή ο Εύμηλος αλλάζει τέσσερις φορές το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται. Αφού καταγράψετε τα πρόσωπα αυτά, να εξηγήσετε τι εξυπηρετεί αυτή η επιλογή του ποιητή.

ΜΥΘΟΣ

- στ. 421-424: Ο Άδμητος ζητά απ' τον Χορό να συνοδεύσει την εκφορά και την ταφή της Άλκηστης. Προοικονομείται η **μετάσταση** του Χορού (στ. 747-861), η πρόσκαιρη αποχώρησή του από την ορχήστρα. Κατά την απουσία του Χορού ο Ηρακλής μαθαίνει την αλήθεια από έναν υπηρέτη και αποφασίζει -χωρίς να το ξέρει κανείς- να φέρει την Άλκηστη πίσω.
  - Είναι το αίτημα του Άδμητου προς τον Χορό φυσικό και αναμενόμενο (κατά το εϊκόσ); Είναι απαραίτητο ή χρήσιμο δραματουργικά (κατά το αναγκαίο);

26. Ο Χορός θα ανταποκριθεί στο αίτημα του Άδμητου με το Β' Στάσιμο, στο οποίο υμνεί την Άλκηστη.

27. Στο πρωτότυπο κείμενο: *άσπόνδω* = που δεν δέχεται «σπονδές» (αναίμακτες θυσιές), δηλαδή δεν μαλακώνει με προσφορές και παρακάλια, είναι άτεγκτος, αμείλικτος.

28. Η Θεσσαλία ήταν φημισμένη για τα άλογά της.

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Ο Άδμητος απευθύνεται στον Χορό, δηλαδή τους εκπροσώπους του λαού, και ζητά από όλους τους Φεραίους να τηρήσουν ετήσιο πένθος.
  - Ποιες εκδηλώσεις περιλαμβάνει αυτό; Με το υλικό που θα καταγράψετε συμπληρώστε τη σχετική εργασία για το πένθος στην Ενότητα 3 (Πάροδος).

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Παρατηρώντας τις φωτογραφίες, βλέπουμε ότι τον ρόλο του Παιδιού (Εύμηλου) τον παίζει άλλοτε κάποιος ενήλικας, επαγγελματίας ηθοποιός, άλλοτε κάποιο παιδί.
  - Ποιον σκοπό υπηρετεί, κατά τη γνώμη σας, κάθε επιλογή;
  - Γιατί, πιστεύετε, ο σκηνοθέτης Τάκης Μουζενίδης ανέθεσε ακόμη και τον βουβό ρόλο της αδελφής του Εύμηλου σε μια επαγγελματία ηθοποιό;
  - Ποια λύση θα διαλέγατε εσείς, αν σκηνοθετούσατε την παράσταση, και γιατί;

Σπύρος Γουλιέλμος (Παιδί), Οδυσσέας Παπασπηλιόπουλος (Άδμητος), Νικόλ Φαλτσέτα (Παιδί), Κίττυ Παϊτατζόγλου (Άλκηστη). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Κατερίνας Ευαγγελάτου, 2017). Φωτ.: Πάτροκλος Σκαφίδης.

Πέτρος Λοχαΐτης (Εύμηλος), Θάνος Κωτσόπουλος (Άδμητος). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, 1963). Φωτ.: Δ.Α. Χαρισιάδης (Το όνομα του κοριτσιού δεν αναφέρεται στο πρόγραμμα).

Ελένη Χατζηαργύρη (Άλκηστη), Άννα Παναγιωτοπούλου (Κόρη), Σταμάτης Φασουλής (Εύμηλος). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, 1968). Άγνωστος φωτογράφος.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

σπονδή: στ. 424, τῷ ἀσπόνδῳ θεῷ. Η λέξη *ἄσπονδος* προέρχεται από την ΑΕ λέξη *σπονδή*. *Σπονδή* είναι η 'προσφορά ποτού, συνήθως κρασιού, που έχυναν οι αρχαίοι προς τιμή των θεών'. Στον πληθυντικό (*σπονδαί*) η λέξη δηλώνει την 'επίσημη συνθήκη ή εκεχειρία', καθώς η υπογραφή μιας συνθήκης επικυρωνόταν με *σπονδή*. Αί *Ὀλυμπικαὶ σπονδαί* ήταν η επίσημη εκεχειρία κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων.

- Κάντε αναζήτηση με τους τελεστές *σπονδ* στο ηλεκτρονικό λεξικό της ΝΕ. Από τα λήμματα που θα συγκεντρώσετε, εντοπίστε όσα σχετίζονται σημασιολογικά με τη *σπονδή*.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΑΝΑ

(θρηνεί τον νεκρό γιο της)

Ηλιοτρόπι της μάνας σου,

και καθρέφτη της γης.

Να βάλουμε στα στήθια σου

σταυρό της πικροδάφνης,

να σου σκεπάσουν το κορμί

με σάβανο μεταξωτό,

και το νερό το δροσερό

απάνου στ' άσπρα χέρια σου

να γίνει μοιρολόι.

Φεδερίκο Γκαρθία Λόρκα, *Ματωμένος Γάμος*, απόδοση Νίκος Γκάτσος

Παράλληλο κείμενο: Άρης
Αλεξάνδρου, *Με τι μάτια
τώρα πια*

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Β' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Να αποδώσετε περιληπτικά (σε 70-80) λέξεις το περιεχόμενο του Β' Επεισοδίου.
2. στ. 245, *οὐράνιαι δῖναι νεφέλας δρομαίου* (: στρόβιλοι του σύννεφου που τρέχει στον ουρανό): Πολλοί μελετητές αναγνωρίζουν στην περίτεχνη αυτή έκφραση τον απόηχο της κοσμολογικής διδασκαλίας κάποιων προσωκρατικών φιλοσόφων (Εμπεδοκλής, Αναξαγόρας, Λεύκιππος), που μίλησαν για τη «δίνη», την περιστροφική κίνηση, ως διαδικασία γένεσης του κόσμου. Είναι βέβαιο ότι ο μορφωμένος Ευριπίδης είχε υπόψη του τη διδασκαλία αυτή. Αναζητήστε, ατομικά ή ομαδικά, αρχαίες, νεότερες και σύγχρονες θεωρίες γένεσης του κόσμου και δημιουργήστε μια πολυτροπική παρουσίαση πάνω στο θέμα.
3. Αναζητήστε συνεργατικά αρχαιοελληνικούς μύθους και νεότερα ευρωπαϊκά ή ελληνικά παραμύθια που εμπεριέχουν το «μοτίβο της κακιάς μητριάς». Μπορείτε να παρουσιάσετε τα ευρήματά σας με τη σχετική εικονογράφηση ηλεκτρονικά. (Ενδεικτικά αναφέρουμε τον μύθο του Φρίξου και της Έλλης, το παραμύθι της Σταχτοπούτας ή της Χιονάτης, το παραμύθι «Η δεκαοχτούρα»).
4. στ. 354-357: «Και αν ερχόσουν πότε-πότε ... όσο λίγο και αν διαρκεί». Σε πολλές τραγωδίες βρίσκουμε αναφορές στα όνειρα. Άλλοτε προβάλλεται η προφητική τους λειτουργία και άλλοτε αντανakλάται η ψυχική φόρτιση των προσώπων που τα βλέπουν. Η σημασία των ονείρων για την κατανόηση του ψυχισμού είναι αποδεκτή και από

Παράλληλο κείμενο:
Η δεκαοχτούρα

τη σύγχρονη Ψυχολογία, ενώ τα όνειρα έχουν αξιοποιηθεί εκτεταμένα στη σύγχρονη λογοτεχνία. Μπορείτε να θυμηθείτε κάποιο τραγούδι ή ποίημα που να αναφέρει τη λέξη «όνειρο»; Αναζητήστε το και ακούστε το ή διαβάστε το στην τάξη.

5. Στο αρχαιοελληνικό θέατρο δεν συνηθίζταν αναπαράσταση του θανάτου μπροστά στα μάτια των θεατών. Ποια είναι η συνήθης πρακτική των καλλιτεχνών (του θεάτρου, του κινηματογράφου, των εικαστικών τεχνών κλπ.) στην παρουσίαση του θανάτου και μάλιστα του βίαιου σήμερα; Ποια πρακτική σάς φαίνεται πιο σωστή και γιατί;
6. Στα τελευταία της λόγια η Άλκηστη κάνει ειδική αναφορά στο βάρος που θα έχει ο θάνατός της για την κόρη της. Ωστόσο, η κόρη δεν μιλά, είναι βουβό πρόσωπο στην τραγωδία. Αν εσείς της δώσετε λόγο, τι νομίζετε ότι θα έλεγε στην μητέρα της ή στον πατέρα και τον αδελφό της;
7. «Παίξτε» τους στ. 280-289 (για τα κορίτσια) και 326-332 (για τα αγόρια) σύμφωνα με τα επτά διαφορετικά επίπεδα σωματικής έντασης: α) Κατατονικό - catatonic (αδύναμα και «ξεψυχισμένα»), β) Καλιφόρνια - californian (βαριά, βαριεστημένα, αργά), γ) Ουδέτερο - neutral (χαλαρά και ανέκφραστα), δ) Σε εγρήγορση - alert (με κάποια ένταση και ταχύτητα), ε) Μελόδραμα - melodrama (με κάποια υπερβολή, όπως παιζόταν παλιά το μελόδραμα), στ) Με πάθος - passionate (με έκφραση δυνατών συναισθημάτων και υπερβολικών αντιδράσεων), ζ) Τραγωδία - tragedy (οι μύες και τα νεύρα του σώματος στη μεγαλύτερη δυνατή ένταση).

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΜΕ...

Η μουσική έχει ξεχωριστή σημασία στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων. Ξεκινήστε (διαβάζοντας ξανά από την αρχή το έργο) να καταγράφετε τα σημεία στα οποία γίνεται λόγος για τη δύναμη και τη σημασία της μουσικής στη ζωή θεών και ανθρώπων.

Δημιουργία θεατρικής ομάδας και πορεία από το κείμενο στην παράσταση (video tutorial) Α΄ ΜΕΡΟΣ

Δημιουργία θεατρικής ομάδας και πορεία από το κείμενο στην παράσταση (video tutorial) Β΄ ΜΕΡΟΣ

Δημιουργία θεατρικής ομάδας και πορεία από το κείμενο στην παράσταση (video tutorial) Γ΄ ΜΕΡΟΣ

A. Feuerbach, *Ορφείας και Ευρυδίκη*, 1869.
Πηγή: Wikimedia Commons

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ!

σοῦ γὰρ φθιμένης οὐκέτ' ἂν εἶην,
ἐν σοὶ δ' ἔσμεν καὶ ζῆν καὶ μῆ·

Πόσο συνειδητά πορεύεται στον θάνατο η Άλκηστη!
Έχει συνειδητοποιήσει, ωστόσο, και ο Άδμητος τις συνέπειες της επιλογής του;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Ακολουθώντας με τη σειρά τους αριθμούς της στήλης Α και αντιστοιχίζοντάς τους με τα γράμματα της στήλης Β, θα φτιάξω την περίληψη του Β΄ Επεισοδίου:

A

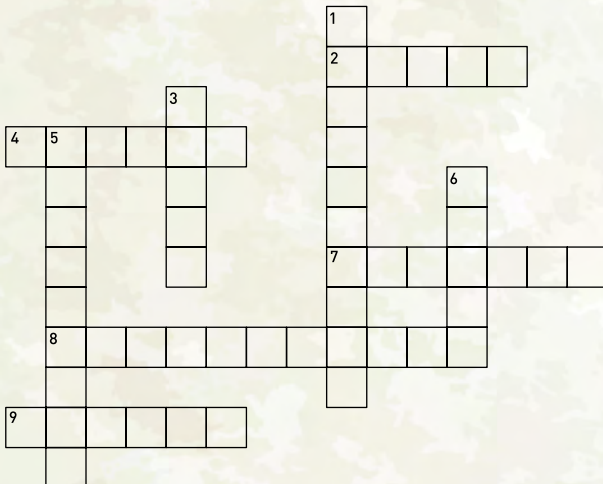
1. Η Άλκηστη, βγαίνοντας από το παλάτι,
2. Έχει παραισθήσεις και βλέπει μπροστά της
3. Ο Άδμητος προσπαθεί
4. Στη συνέχεια η Άλκηστη ηρεμεί και
5. Του ζητά να μην φέρει στο παλάτι μητριά
6. Ο Άδμητος της υπόσχεται
7. Θα ζητήσει να του φτιάξουν
8. Καθουχασμένη τότε η Άλκηστη
9. Αμέσως μετά τον θάνατό της ο γιος της
10. Ο Άδμητος διακηρύττει πάνδημο πένθος ενός έτους και

B

- a. να της δώσει κουράγιο και να την κρατήσει μαζί του.
- β. που θα βλάψει τα συμφέροντα των παιδιών τους.
- γ. ξεσπά σε θρήνους.
- δ. αποχαιρετά τον ήλιο, τα σύννεφα και την ιδιαίτερη πατρίδα της, την Ιωλκώ.
- ε. παραδίδει τα παιδιά της στον άντρα της και πεθαίνει.
- ζ. αιτιολογεί τη θυσία της λέγοντας πως δεν θα άντεχε να ζει χωρίς εκείνον και με τα παιδιά της ορφανά.
- η. ζητά από τον Χορό να ψάλλουν εγκώμιο για την Άλκηστη και να τον συνοδεύσουν στην κηδεία της.
- θ. τον Χάροντα, που ανυπόμονος την πιέζει, για να την οδηγήσει με τη βάρκα του στον Άδη.
- ι. ένα ομοίωμα της Άλκηστης, για να έχει πάντα κοντά του στο κρεβάτι και να βάλουν τα οστά του στο ίδιο φέρετρο με τα δικά της.
- κ. ότι όχι μόνο δεν θα ξαναπαντρευτεί ποτέ του, αλλά θα ζήσει στο εξής χωρίς καμία χαρά.

ΕΠΙΛΕΞΤΕ ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΤΕ ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ.

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ! ΛΥΝΩ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ!

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

2. Αυτός είναι μαζί με τον «φόβον» τα κυρίαρχα συναισθήματα που διεγείρει η τραγωδία.
4. Μόνο στον Ευριπίδη τα βρίσκουμε σε ομιλούντες ρόλους.
7. Είναι το ξαστόχημα της κρίσης, το προσωπικό σφάλμα, τις συνέπειες του οποίου πληρώνει κάποιες φορές ο τραγικός ήρωας ή η τραγική ηρωίδα.
8. Έτσι έχει χαρακτηριστεί ο τρόπος ερμηνείας των ηθοποιών στην αρχαιότητα (δες το απόσπασμα από το βιβλίο του Ό. Τάπλιν, *Η αρχαία ελληνική τραγωδία σε σκηνική παρουσίαση*).
9. Το θρηνητικό τραγούδι στην αρχαία τραγωδία.

ΚΑΘΕΤΩΣ

1. Η προσωρινή αποχώρηση του Χορού από την αρχήστρα.
3. Το φυσικό και αληθοφανές στο αρχαίο δράμα, για το οποίο φρόντιζαν πολύ οι τραγικοί ποιητές.
5. Ο τραγικός ποιητής φρόντιζε και για αυτό, γιατί έτσι όλα μέσα στο δράμα προετοιμάζονται και ακολουθούν το δραματολογικό σχέδιο.
6. Η αλαζονεία εξαιτίας και της οποίας τιμωρείται από τους θεούς ο τραγικός ήρωας ή η τραγική ηρωίδα.

Β' ΣΤΑΣΙΜΟ

(στ. 435-475)

«χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἢ πρώτη λέξις ὄλη χοροῦ,
στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου
καὶ τροχαίου»

Αριστοτέλης, Ποιητική, 1452b23-24

ΕΓΚΩΜΙΟ ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ

«πολλά σε μουσοπόλοι
μέλψουσι ...»
(στ. 445-446)

Πλοκή

Αποχαιρετισμός και εγκώμιο της Άλκηστης από τον Χορό:

- είναι η πιο άξια γυναίκα
- θα υμνηθεί στο μέλλον για την απaráμιλλη θυσία της
- δώρησε στον Άδμητο τη ζωή της, πράγμα που δεν έκαναν ούτε οι γονείς του

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Λυρικός λόγος
- Εγκωμιαστικός - υμνητικός λόγος
- Η μουσική στην αρχαία τραγωδία

Θέματα

- Ο ξεχωριστός άνθρωπος και ο εγκωμιασμός του
- Η έννοια του ηρωισμού

Στο Β' Στάσιμο:

- Θα δούμε τον Χορό να αποχαιρετά και να εγκωμιάζει την Άλκηστη αλλά και να επικρίνει τους γονείς του Άδμητου που αρνήθηκαν να δώσουν τη ζωή τους γι' αυτόν

τον άντρα σου εξαγόρασες από τον Άδη.
Ας πέσει επάνω σου ελαφρύ το χώμα.
Κι αν ο άντρας άλλην βάλει στο πλευρό του,
θα τον μισήσουμε κι εγώ και τα παιδιά σου.

Δεν δέχτηκε η μητέρα του
το σώμα της στο χώμα να κρυφτεί για το παιδί της
ούτε ο γέρος πατέρας του
τη ζωή του να αποστερηθεί.
Το ίδιο το σπλάγχο τους αρνήθηκαν να σώσουν
οι άκαρδοι -και με χιόνια στα μαλλιά τους⁶!
Κι εσύ πέθανες στον ανθό της νιότης σου
ζωή σε εκείνον δίνοντας. Αχ να μπορούσα
κι εγώ γυναίκα τέτοια να έχω ταίρι
-τι σπάνια ευλογία να σου τύχει!-
παντοτινή χαρά στη ζωή για να μου φέρει.

αντ. β΄

Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ ΑΔΜΗΤΟΥ

Γιατί η Άλκηστη έχει
ηθικό πλεονέκτημα
σε σχέση με τη μητέρα
και τον πατέρα
του Άδμητου;

470

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ

- «Πρόκειται για σπάνια περίπτωση σε δράμα του Ευριπίδη, όπου ένα στάσιμο όχι μόνο σχετίζεται άμεσα, ως προς το περιεχόμενο, με το προηγούμενο επεισόδιο αλλά, κατά κάποιον τρόπο, το "συνεχίζει", αφού εκτελείται "κατά παραγγελίαν"»⁷.
  - Αφού διαβάσετε προσεκτικά το Β΄ Στάσιμο, βρείτε πώς σχετίζεται με το Β΄ Επεισόδιο.

ΛΕΞΙΣ

- Στα Στάσιμα, κατά την εκτέλεση των οποίων ο Χορός τραγουδά και κάνει μιμητικές κινήσεις, ο λόγος είναι ιδιαίτερα λυρικός, δηλαδή εκφράζονται έντονα συναισθήματα με πλούσιο εκφραστικά λόγο.
  - Ποια συναισθήματα εκφράζει ο Χορός και με ποια εκφραστικά μέσα γίνονται αυτά φανερά;
- Ολόκληρο το Β΄ Στάσιμο είναι γραμμένο σε β΄ ενικό πρόσωπο, με το οποίο ο Χορός απευθύνεται στην Άλκηστη και την εγκωμιάζει.
  - Ποιο νομίζετε ότι είναι το αποτέλεσμα αυτής της γλωσσικής επιλογής;
  - Ποια άλλα στοιχεία του τραγουδιού δείχνουν ότι πρόκειται για εγκώμιο;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Στον στ. 441 ο Χορός χαρακτηρίζει την Άλκηστη «ξεχωριστή γυναίκα», δηλαδή μια ηρωίδα.
  - Τι είναι αυτό που κάνει την Άλκηστη «ξεχωριστή» και αξία να υμνηθεί από ποιητές, ώστε να κερδίσει την υστεροφημία;

6. Η επίκριση εναντίον των γονιών του Άδμητου προοικονομεί τη σύγκρουση Άδμητου - Φέρητα στο Δ΄ Επεισόδιο.
7. Σχόλιο του Νίκου Χουρμουζιάδη στην ερμηνευτική έκδοση της Άλκηστης.

- Τι είναι, κατά τη γνώμη σας, ο ηρωισμός; Συζητήστε στην τάξη και οργανώστε τις απαντήσεις σε ένα πολύπλευρο ορισμό της έννοιας «ηρωισμός» (σκεφτείτε και τον ηρωισμό της καθημερινής ζωής).

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- **Η μουσική** έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο **στις αρχαίες παραστάσεις**, οι οποίες είναι αποτέλεσμα της ένωσης του επικού / αφηγηματικού και του λυρικού / χορικού στοιχείου. Ο ίδιος ο ποιητής ήταν και συνθέτης της μουσικής των έργων του. Ο Ευριπίδης, όπως όλοι οι τραγικοί ποιητές, είχε βαθιές μουσικές γνώσεις. Δυστυχώς, δεν γνωρίζουμε πολλά για τις μελωδίες των αρχαίων παραστάσεων.

Ο αυλός, ένας καλαμένιος, ξύλινος ή κοκάλινος σωλήνας με τρύπες και επιστόμιο, ήταν το συνηθέστερα χρησιμοποιούμενο μουσικό όργανο, καθώς ο ήχος του ακουγόταν καθαρά στα ανοικτά αρχαία θέατρα. Ο αυλός μπορούσε να μιμηθεί και διάφορους ήχους, όπως κραυγές, ήχους από φυσικά φαινόμενα (π.χ. καταιγίδες) ή θορύβους (π.χ. από άμαξες). Ο αυλητής συνόδευε τον χορό κατά την είσοδό του στην ορχήστρα και παρέμενε εκεί μέχρι το τέλος.

Ο αυλητής. Αττική λευκή λήκυθος, περίπου 480 π.Χ., από τάφο στον Σελινούντα της Σικελίας. Πηγή: Wikipedia.

Το πιο δημοφιλές όργανο ήταν η λύρα ή κιθάρα. Ακόμα και ο Αχιλλέας, ο πιο βίαιος από τους Έλληνες ήρωες, εμφανίζεται να παίζει λύρα στην Ιραψωδία της *Ιλιάδας*, σαν μια διέξοδο για να ηρεμήσει τα ταραγμένα του συναισθήματα. Στην πιο απλή του μορφή το ηχείο της κιθάρας ήταν φτιαγμένο από ένα καβούκι χελώνας με ένα δέρμα ζώου τεντωμένο πάνω στην εσωτερική του κοιλότητα. Ο ήχος παραγόταν με το χτύπημα επτά συνήθως χορδών.

Ρόμπερτ Γκάρλαντ, *Οι Αρχαίοι Έλληνες και η καθημερινή τους ζωή*, μετ. Δ. Γεδεών, εκδ. Βασδέκης, Αθήνα 2000, σελ. 254-255.

Η μουσική στο αρχαίο δράμα (οπτικοακουστικό υλικό και κείμενο)

Μουσικά όργανα της αρχαιότητας

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

χθών: στ. 463, *κούφα σοι χθών ἐπάνωθε πέσοι*. Η λέξη *χθών*, *-ονός* στα ΑΕ σημαίνει τη 'γη', και δηλώνει και τη γη πάνω στην οποία ζούμε και τον Κάτω Κόσμο. Η λέξη αυτούσια δεν έχει επιβιώσει, χρησιμοποιούμε όμως παράγωγά της.

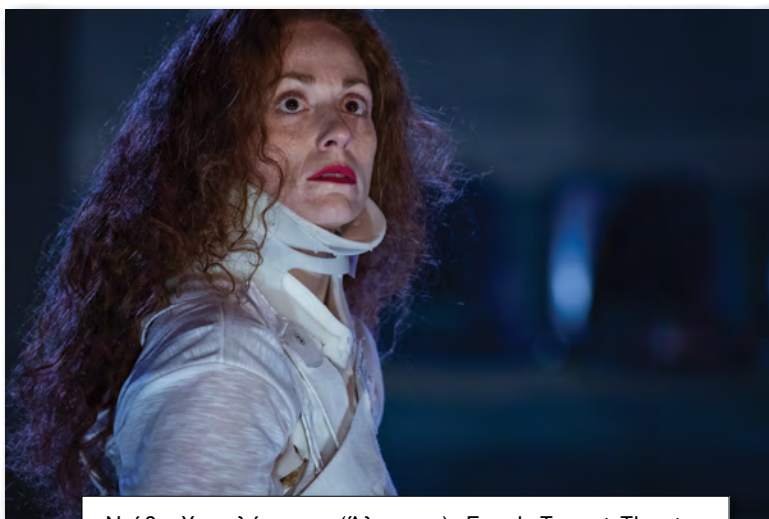
- Σκεφθείτε παράγωγα της λέξης *χθών* στα ΝΕ και σχηματίστε προτάσεις ή περιόδους λόγου με αυτά.

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Β΄ ΣΤΑΣΙΜΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Μοιραστείτε τον λόγο στο Β΄ Στάσιμο (π.χ. ένα παιδί για κάθε περίοδο λόγου) και διαβάστε το αργά, δυνατά, καθαρά. Στο μεταξύ οι συμμαθητές/-τριές σας, με κλειστά βιβλία, σημειώνουν θέματα, εικόνες, συναισθήματα που αναδύονται με την πρώτη ακρόαση. Όταν τελειώσει η ανάγνωση, συζητάτε για αυτά.
2. Ο Χορός προβλέπει ότι η Άλκηστη θα γίνει τραγούδι. Εδώ ο Ευριπίδης είτε αναφέρεται σε γνωστούς ύμνους της εποχής του για την ηρωίδα είτε μιλάει με κρυφό καμάρι για το έργο του. Η συνήθεια, πάντως, αυτή κρατάει από την ομηρική εποχή μέχρι σήμερα. Αναζητήστε τραγούδια για νεότερους και σύγχρονους ήρωες. Ακούστε τα στην τάξη και βρείτε τα κοινά τους χαρακτηριστικά.
3. Σε ομάδες ανταλλάξτε απόψεις για πρόσωπα υπαρκτά, τα οποία θεωρείτε εσείς ήρωες και ηρωίδες. Με ποια κριτήρια τα επιλέξατε; Καταγράψτε τις αξίες που εκπροσωπούν για εσάς και μοιραστείτε τα με την υπόλοιπη τάξη.
4. «Σου πλέκω ένα μικρό εγκώμιο!» ή αλλιώς «Την καλή σου την κουβέντα!»: καθήστε σε κύκλο. Ο καθένας / η καθεμία απευθύνει ένα σύντομο εγκώμιο στο άτομο που κάθεται στα δεξιά του / της. Σίγουρα μπορείτε να βρείτε μια καλή κουβέντα για την εμφάνιση ή τη συμπεριφορά του διπλανού σας!

Το τραγούδι του Δημόδοκου για τον Οδυσσέα

Νιόβη Χαραλάμπους (Άλκηστη). Fresh Target Theatre Ensemble (σκηνοθεσία Πάρι Ερωτοκρίτου, 2018). Φωτ.: Clicks N' Films (Αναστασία Ψαθά).

Παράλληλο κείμενο: Η λυγρή στον Άδη (δημοτικό τραγούδι)

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Β΄ ΣΤΑΣΙΜΟ!

*κούφα σοι χθὼν ἐπάνωθε πέσοι,
γύναι*

Έχε γεια, Άλκηστη! Είσαι άξια να σε υμνήσουν ποιητές!
Πώς να πω το ίδιο για τους γονείς του Άδμητου;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Ο Χορός ανταποκρίνεται στο αίτημα του Άδμητου να ψάλλει ένα ..... στην Άλκηστη και έτσι τραγουδά υμνώντας την. Την χαρακτηρίζει ..... που όμοιά της δεν πέρασε ποτέ την ..... Λίμνη στον δρόμο για τον Άδη. Ο Χορός προφητεύει ότι οι μελλοντικοί ποιητές τόσο στη ..... όσο και στην ..... θα ψάλλουν την Άλκηστη. Εύχεται να μπορούσε να κατεβεί στον Κάτω Κόσμο, για να την φέρει πίσω, γιατί μόνη αυτή πρόσφερε τη ζωή της, για να σώσει τον ....., σε αντίθεση με τους ..... εκείνου. Χαρακτηρίζει, τέλος, μια τέτοια γυναίκα ..... για τον άντρα της.

ΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΤΡΕΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΛΚΗΣΤΗ ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ!

ΑΚΟΝΙΖΩ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

- Τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του λυρικού λόγου είναι .....
..... και .....
- Αναγνωρίζω ένα εγκώμιο και από το περιεχόμενο και από τη γλώσσα, γιατί .....
- Η μουσική ήταν οργανικό στοιχείο της αρχαίας τραγωδίας και ο τραγικός ποιητής έπρεπε να γράφει και τα ..... (π.χ. τα Στάσιμα, τις μονωδίες, τις διωδίες κλπ.). Το όργανο που συνόδευε συνήθως το τραγούδι στις παραστάσεις δράματος ήταν ο ....., ο οποίος δεν παρήγε μόνο νότες αλλά μιμούνταν και ..... Ο μουσικός που έπαιζε το όργανο αυτό ονομαζόταν ..... και παρέμενε στην ορχήστρα καθ' όλη τη διάρκεια της παράστασης.

Γ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

(στ. 476-567)

«ἐπεισόδιον δὲ (ἔστιν) μέρος ὅλον τραγωδίας
τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν»
Αριστοτέλης, Ποιητική, 1452b21-22

Ο ΑΔΜΗΤΟΣ ΦΙΛΟΞΕΝΕΙ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΗ

*τάμὰ δ' οὐκ ἐπίσταται
μέλαθρ' ἀπωθεῖν οὐδ' ἀτιμάζειν ξένους*
(στ. 566-567)

Πλοκή

- Άφιξη του Ηρακλή
- Συζήτηση με τον Χορό για τον επόμενο άθλο του
- Ο Άδμητος αποκρύπτει από τον Ηρακλή τον θάνατο της Άλκηστης και τον φιλοξενεί
- Διάλογος Χορού - Άδμητου με θέμα τη φιλοξενία

Θέματα

- Η καλοπροαίρετη απάτη
- Η φιλοξενία

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Ο χειρισμός του μύθου από τον ποιητή (προοικονομία, κατά το εϊκός και το αναγκαίο)
- Το προσωπείο και η έκσταση
- Τα βουβά πρόσωπα

Στο Γ' Επεισόδιο:

- Θα γνωρίσουμε ένα νέο πρόσωπο, τον Ηρακλή, ο οποίος θα παίξει καθοριστικό ρόλο στη συνέχεια του έργου
- Θα εκτιμήσουμε τον Άδμητο μέσα από την στάση του να υποδεχτεί στο παλάτι τον φίλο του τον Ηρακλή και να τιμήσει έτσι, στην πιο δύσκολη στιγμή για τον ίδιο, τον θεσμό της φιλοξενίας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 13

(στ. 476–508)

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΘΛΟΙ ΤΟΥ

ΗΡΑΚΛΗΣ¹

- Ξένοι, που κατοικείτε στων Φερών τη χώρα, πέστε μου μήπως τον Άδμητο βρίσκω μες στο παλάτι;
- ΧΟ. Ο γιος του Φέρητα, Ηρακλή, είναι στο παλάτι, Μα εσένα, πες μας, ποια ανάγκη σε έφερε ως εδώ, στη γη της Θεσσαλίας και στων Φερών την πόλη²;
- ΗΡ. Για τον Τιρύνθιον Ευρυσθέα εκτελώ έναν άθλο.
- ΧΟ. Και πού πηγαίνεις; Σε ποια περιπέτεια έχεις εμπλακεί;
- ΗΡ. Το τέθριππο άρμα³ στόχος μου του Θράκα Διομήδη.
- ΧΟ. Πώς θα το κατορθώσεις; Άγνωστος σου είναι ο βάρβαρος;
- ΗΡ. Άγνωστος· δεν έχω βρεθεί ποτέ στη χώρα των Βιστόνων.
- ΧΟ. Αδύνατο χωρίς αγώνα να δαμάσεις τα άλογά του.
- ΗΡ. Αλλά ούτε εγώ μπορώ τους άθλους να αρνηθώ.
- ΧΟ. Αν τα εξοντώσεις, φεύγεις· εκεί μένεις, αν πεθάνεις.
- ΗΡ. Δεν θα είναι αυτός ο πρώτος άθλος που αντιμετωπίζω.
- ΧΟ. Και τι κερδίζεις, αν νικήσεις τον κύριό τους;
- ΗΡ. Θα οδηγήσω τα άλογα στον άρχοντα της Τίρυνθας⁴.
- ΧΟ. Δεν είναι εύκολο στα σαγόνια τους να βάλεις χαλινάρι.
- ΗΡ. Εκτός και αν από τους μυκτήρες τους ξερνούν φωτιά.
- ΧΟ. Ανδρώπους κομματιάζουν με τα αχόρταγα σαγόνια τους.
- ΗΡ. Άγριων θηρίων βορά μου περιγράφεις όχι αλόγων.
- ΧΟ. Θα ιδείς τους στάβλους τους στο αίμα νοτισμένους.
- ΗΡ. Και ποιου πατέρα γιος καυχείται αυτός που τα έδρεψε πως είναι;
- ΧΟ. Του Άρη, κυβερνήτης των χρυσάσπιδων Θρακών⁵.
- ΗΡ. Μου περιγράφεις άθλο ταιριαστό στη μοίρα μου – πάντα αδυσώπητη, με σπρώχνει σε άγριον ανήφορο, αφού μου ορίζει να αγωνίζομαι ενάντια στα παιδιά που ο Άρης απόκτησε· πρώτα με τον Λυκάονα, ύστερα με τον Κύκνο⁶· τρίτον τώρα αγώνα ξεκινώ,

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΗΡΑΚΛΗΣ – ΧΟΡΟΥ

476

Για ποιο λόγο περνά ο Ηρακλής από τις Φερές;

480

Ποιες δυσκολίες θα έχει να αντιμετωπίσει ο Ηρακλής στον άθλο του;

490

Ηρακλής και Ευρυσθέας

500

Γιατί ο Ηρακλής ονομάζει την αρπαγή των αλόγων του Διομήδη «άθλο ταιριαστό στη μοίρα» του και πώς δέχεται τη μοίρα αυτή;

1. Ο Ηρακλής (= ήρωας που κέρδισε κλέος, δηλαδή δόξα, εξαιτίας της Ήρας) ήταν γιος της θνητής Αλκμήνης (από το *αλκή* = δύναμη) και του Δία.
2. Στο παραμυθικό υλικό είναι η Περσεφόνη που στέλνει την Άλκηστη πίσω στη ζωή. Ο Ηρακλής σε ρόλο σωτήρα της ηρωίδας είναι μάλλον επινόηση του Ευριπίδη. Η ερώτηση του Χορού εδώ θα οδηγήσει σε λογική και πιθανοφανή αιτιολόγηση της παρουσίας του ήρωα στο δράμα.
3. τέθριππο άρμα: άρμα με τέσσερα άλογα. Η λέξη «άρμα» χρησιμοποιείται εδώ αντί για τα ίδια τα άλογα.
4. Εννοεί τον Ευρυσθέα.
5. Η Θράκη ήταν στην αρχαιότητα γνωστή για το πλούσιο σε χρυσάφι υπέδαφός της.
6. Ο Λυκάων, βασιλιάς ενός λαού στη Μακεδονία, μονομάχησε με τον Ηρακλή και ηττήθηκε. Ο Κύκνος σκότωνε όσους ταξίδευαν προς τους Δελφούς, προκειμένου να χτίσει με τα κρανία τους ναό του Απόλλωνα. Ο θεός, όμως, που καθόλου δεν ήθελε μια τέτοια ευσέβεια, ζήτησε από τον Ηρακλή να τον σκοτώσει.

με τα άλογα και με τον κύριό τους να παλέψω.
Αλλά κανείς δεν πρόκειται να ιδεί ποτέ τον γιο
της Αλκμήνης να νιώσει τρόμο εμπρός σε αντίπαλο.
ΧΟ. Ωστόσο, ιδού, ο ίδιος ο άρχοντας αυτής
της χώρας, ο Άδμητος, βγαίνει έξω απ' το παλάτι.

Η άφιξη του Ηρακλή στην παράσταση της Αλκίσητης από το Θέατρο Monks (video)

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΗΘΟΣ

- Η «φλυαρία» του Χορού με τον Ηρακλή για τον όγδοο άθλο του, τη στιγμή που το παλάτι και η χώρα έχουν βυθιστεί σε πένθος, ακούγεται παράταιρη: ο Χορός αποσιωπά τελείως τον θάνατο της Αλκίσητης, ενώ –περιέργως!– παρουσιάζεται πολύ καλύτερα πληροφορημένος σχετικά με τον άθλο του Ηρακλή από ό,τι ο ίδιος ο ήρωας. Μελετώντας όμως τη σκηνή, αναγνωρίζουμε τη δραματουργική σοφία του Ευριπίδη.
  - Με ποιον τρόπο η αποσιώπηση του θανάτου της Αλκίσητης είναι κατά το αναγκαίον, υπηρετεί δηλαδή τη συνέχεια του δράματος;
  - Πώς διαγράφεται το ήθος του Ηρακλή μέσα από τις αντιδράσεις του στις πληροφορίες του Χορού και για ποια υπέρμετρα γενναία πράξη του στο έργο προετοιμάζεται ο θεατής (προοικονομία*);

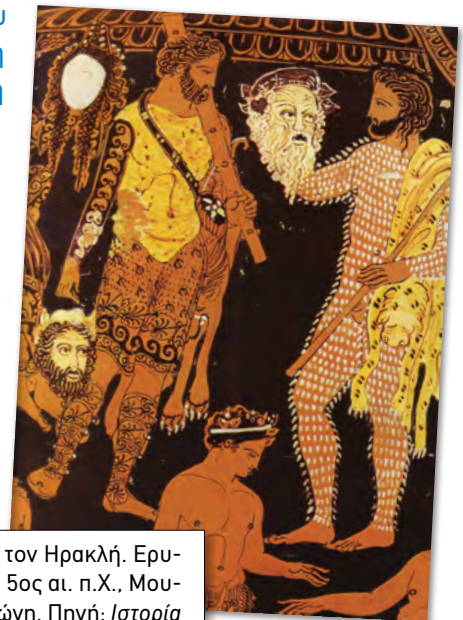
Ο καλύτερος άθλος του Ηρακλή (podcast)

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Ο Ηρακλής εμφανίζεται χωρίς να αναγγελθεί από τον Χορό ή άλλο πρόσωπο, αιφνιδιαστικά για τα πρόσωπα του έργου αλλά όχι για τους θεατές.
  - Θυμάστε σε ποιο σημείο του έργου έχει προοικονομηθεί η εμφάνισή του;
  - Πώς τον αναγνωρίζει και τον προσφωνεί με το όνομά του ο Χορός, ενώ δεν έχει αυτοσυστηθεί; Θυμάστε από τη μυθολογία ποια ήταν τα τυπικά στοιχεία στην εμφάνιση του Ηρακλή; Δείτε και τις εικόνες από απεικονίσεις του ήρωα σε αρχαία αγγεία.

Ο Ηρακλής και το γήρας. Ερυθρόμορφη αγγειογραφία, περ. 480-470 π.Χ., Λούβρο. Πηγή: Wikimedia Commons.

Ηθοποιός που υποδύεται τον Ηρακλή. Ερυθρόμορφη αγγειογραφία, 5ος αι. π.Χ., Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη. Πηγή: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών.

Ηρακλής (Δημήτρης Παπανικολάου). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Κατερίνας Ευαγγελιάτου, 2017). Φωτ.: Πάτροκλος Σκαφίδης.

Ηρακλής (Άρτο Απαρτιάν). Εθνικό Θέατρο: Πειραματική Σκηνή (σκηνοθεσία Λυδίας Κονιόρδου, 2000). Φωτ.: Studio Delta.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

ἵππος: Καθώς ο Ηρακλής συζητά με τον Χορό την αρπαγή των αλόγων του Διομήδη, επανέρχεται στο κείμενο η λέξη *ἵπποι*. Πώς αυτή αντικαταστάθηκε από τη λέξη «άλογο»; Το «άλογο» χρησιμοποιήθηκε ήδη από την αρχαιότητα ως επίθετο των πολεμικών αλόγων (τα ά-λογα ζώα), σε αντιδιαστολή με τους έλλογους ανθρώπους. Σταδιακά, όμως, το ουσιαστικό ως αυτονόητο εξέπεσε και έμεινε μόνο το επίθετο, που ουσιαστικοποιήθηκε (πρβλ. *το νεαρὸν ὕδωρ* έδωσε το «νερό», αλλά και «το κινητό» επικράτησε αντί του «κινητό τηλέφωνο»). Η λέξη *ἵππος* διασώζεται στα ΝΕ μόνο σε λόγιες εκφράσεις, ενώ έχει αποκτήσει και νέες σημασίες. Και βέβαια έχει δώσει πολλές παράγωγες και σύνθετες λέξεις.

– **Θυμάστε κάποιες τέτοιες εκφράσεις και λέξεις;**

πρωτότυπο στ. 484-485

*πῶς οὖν δυνήσῃ; μῶν ἄπειρος εἶ ξένου;
ἄπειρος, οὐπῶ Βιστόνων ἦλθον χθόνα.*

Ν. Χουρμουζιάδης Πώς θα το κατορθώσεις; Άγνωστος σου είναι ο βάρβαρος;
Άγνωστος· δεν έχω βρεθεί ποτέ στη χώρα των Βιστόνων.

Δ.Ι. Ιακώβ Πώς θα τα καταφέρεις; Μήπως δεν ξέρεις τι φιλοξενία σε περιμένει;
Δεν ξέρω τίποτε, γιατί ποτέ δεν βρέθηκα στη χώρα των Βιστόνων.

Θ.Γ. Μαυρόπουλος Και πώς θα το μπορέσεις; Μήπως δεν ξέρεις καλά τον ξένο;
Δεν τον ξέρω· ποτέ ως τώρα δεν πήγα στη χώρα των Βιστόνων.

– **Ποια από τις σημασίες της λέξης «ξένος» αξιοποιεί κάθε μεταφραστής; Αποδώστε κι εσείς το δίστιχο. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε εκφράσεις της νεανικής κουλτούρας, προσέχοντας βέβαια να μην αλλοιωθεί το νόημα του πρωτότυπου.**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 14

(στ. 509-567)

Ο ΑΔΜΗΤΟΣ ΠΕΙΘΕΙ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΗ ΝΑ ΑΠΟΔΕΧΤΕΙ ΤΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

ΑΔΜΗΤΟΣ

Χαίρε, του Δία γιε και του Περσέα απόγονε⁷.

ΗΡΑΚΛΗΣ

Άδμητε, κι εσύ χαίρε, βασιλέα των Θεσσαλών⁸.

ΑΔ. Θα το ήθελα, αλλά – βέβαια, ξέρω την καλή σου διάθεση.

ΗΡ. Και τι σημαίνει αυτό το πένθιμο κούρεμα των μαλλιών σου;

ΑΔ. Έναν νεκρό να δάψω σήμερα ετοιμάζομαι.

ΗΡ. Μακριά από τα παιδιά σου να κρατήσει ο θεός τέτοιο κακό!

ΑΔ. Ζουν μες στο σπίτι τα παιδιά που απόχτησα.

ΗΡ. Αν έφυγε ο πατέρας σου, ήρθε πια η ώρα του.

ΑΔ. Κι εκείνος ζει κι εκείνη που με γέννησε, Ηρακλή.

ΗΡ. Δεν πήγε, βέβαια, η Άλκηστη η γυναίκα σου⁹;

ΑΔ. Διπλός ο λόγος που μπορεί κανείς να ειπεί γι' αυτήν.

ΗΡ. Τι εννοείς; Πέθανε ή είναι ακόμα ζωντανή;

ΑΔ. Και είναι και δεν είναι πια, και αυτό μου δίνει τόσο πόνο!¹⁰

ΗΡ. Δεν σε καταλαβαίνω· μου μιλάς με γρίφους.

ΑΔ. Δεν ξέρεις ποια είναι η μοίρα που της έλαχε;

ΗΡ. Ξέρω πως υποσχέθηκε για σένα να πεθάνει.

ΑΔ. Λοιπόν, πώς να είναι ζωντανή με αυτό που δέχτηκε;

ΗΡ. Μην κλαις για τη γυναίκα σου από πριν· για τότε ανάβαλέ το.

ΑΔ. Πέθανε αυτός που έπρεπε· και ο νεκρός πια δεν υπάρχει.

ΗΡ. Πολύ διαφέρει το να υπάρχεις από το να μην υπάρχεις.

ΑΔ. Εσύ έτσι κρίνεις, Ηρακλή, αλλά εγώ διαφορετικά.

ΗΡ. Γιατί λοιπόν δρηνείς; Ποιος από τους δικούς σου πέθανε;

ΑΔ. Κάποια γυναίκα¹¹· για γυναίκα αφού μιλούσαμε πιο πριν.

ΗΡ. Ξένη ή καμιά από των συγγενών τον κύκλο;

ΑΔ. Ξένη¹² αλλά για το σπιτικό μας ήταν απαραίτητη.

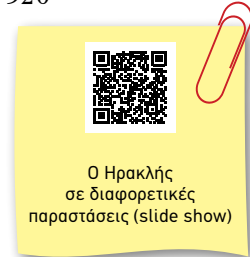
ΗΡ. Και πώς την βρήκε ο θάνατος στο σπίτι σου;

510

Ο ΑΔΜΗΤΟΣ
ΑΠΟΚΡΥΠΤΕΙ
ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ
ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΗ

Ποιες πληροφορίες δίνει ο Άδμητος στον Ηρακλή σχετικά με το πρόσωπο που πέθανε;

520

530

7. Ο Περσέας, γιος του Δία και της Δανάης, απέκτησε με την Ανδρομέδα τον Ηλεκτρώνα, πατέρα της Αλκμήνης.
8. Οι επίσημες προσφωνήσεις του ενός φίλου για τον άλλο δείχνουν τον σεβασμό και την εκτίμηση που τρέφουν μεταξύ τους, αλλά και μια κοινωνικώς ορθή συμπεριφορά.
9. Ο Ηρακλής ρωτάει πρώτα για τα παιδιά, μετά για τους γονείς του Άδμητου και τελευταία για την Άλκηστη, ενώ, όπως φαίνεται παρακάτω, γνωρίζει την υπόσχεσή της. **Γιατί συμβαίνει αυτό, κατά τη γνώμη σας;**
10. Στο πρωτότυπο «*ἔστιν τε κούκέτ' ἔστιν, ἀλγύνει δ' ἐμέ*»: στον στίχο αυτό υπάρχει λογοπαίγνιο, που στηρίζεται στη διπλή σημασία του *εἰμί* = 'εἶμαι' αλλά και 'υπάρχω', 'υφίσταμαι'. Ο Άδμητος εννοεί ότι η Άλκηστη είναι στο παλάτι, αλλά δεν «υφίσταται», είναι νεκρή. Για τους θεατές, βέβαια, που γνωρίζουν περισσότερα για την εξέλιξη του δράματος συγκριτικά με τον Άδμητο, ο στίχος σημαίνει ότι ο θάνατος της Άλκηστης δεν είναι μια κατάσταση χωρίς γυρισμό (τραγική ειρωνεία).
11. Στο πρωτότυπο απλώς *γυνή*, λέξη που σημαίνει και τη σύζυγο και το άτομο γυναικείου φύλου.
12. Στο πρωτότυπο *ὄθνεϊος*. Η λέξη σημαίνει αυτόν που δεν ανήκει στο ίδιο γένος, τον μη ὀμίμο, σε αντίθεση με

- ΑΔ. Εζούσε εδώ από όταν πέθανε ο πατέρας της.
 ΗΡ. Κρίμα. Μακάρι να μη σε έβρισκα, Άδμητε, έτσι λυπημένο.
 ΑΔ. Τι πρόκειται να κάνεις και μιλάς με αυτά τα λόγια;
 ΗΡ. Σε άλλους φίλους κοντά φιλοξενία θα ζητήσω.
 ΑΔ. Αδύνατο, άρχοντα· τέτοιο κακό να μη με βρει!
 ΗΡ. Μεγάλη ενόχληση να έρθει ένας ξένος σε ώρα λύπης. 540
 ΑΔ. Αυτοί που πέθαναν πέθαναν¹³. Πέρασε μες στο παλάτι.
 ΗΡ. Ντροπή πλάι σε άλλους που θρηνούν εσύ να τραπεζώνεσαι.
 ΑΔ. Είναι σε μέρος χωριστό οι ξενώνες όπου θα σε πάμε.
 ΗΡ. Μη με πιέξεις και θα σου χρωστώ πολύ μεγάλη χάρη.
 ΑΔ. Αδύνατο να φιλοξενηθείς σε άλλου το σπίτι.
 Ε εσύ¹⁴, γι' αυτόν τον ξένον άνοιξε τους πιο απόμακρους
 ξενώνες και δώσε εντολή στους υπηρέτες γεύμα
 πλούσιο να του παραδέσουν· και να κλείσετε καλά
 όλες τις θύρες ενδιάμεσα· δεν πρέπει αυτοί που τρώγουν
 να ακούνε στεναγμούς ή να ενοχλούνται όσοι φιλοξενούνται¹⁵. 550

ΧΟΡΟΣ

- Τι κάνεις, Άδμητε; Με τέτοια συμφορά μπροστά σου
 τολμάς ξένον να υποδεχθείς; Μήπως μωράδηκες;
 ΑΔ. Αν έδιωχνα απ' το σπίτι και απ' την πόλη μου¹⁶ έναν ξένο
 που ήρθε εδώ, θα με επαινούσες περισσότερο;
 Και βέβαια όχι, αφού ούτε η συμφορά μου θα μειωνόταν,
 ενώ εγώ θα αποδειχνόμουν πιο αφιλόξενος.
 Και πάνω στα δεινά μου άλλο κακό θα ήταν αυτό,
 να ονομαστεί ο οίκος ο δικός μου εχθρόξενος.
 Αυτός, εξάλλου, μου προσφέρει εξαιρετη φιλοξενία,
 όταν ποτέ βρεθώ στην άνυδρη χώρα του Άργους. 560
 ΧΟ. Και γιατί του έκρυψες τη συμφορά που σε έπληξε,
 αφού είναι φίλος σου, όπως λες, αυτός που ήρθε;
 ΑΔ. Ποτέ μέσα στο σπίτι μου να μπει δεν θα δεχόταν,
 αν κάποια από τις συμφορές μου εγνώριζε.
 Έτσι όπως ενεργώ, φαντάζομαι, κάποιιοι θα με θεωρούν
 ανόητο και δεν θα με επαινέσουν· όμως ο οίκος μου
 δεν ξέρει να αποδιώχνει και να μην τιμά τους ξένους¹⁷.

Πώς αντιδρά ο Ηρακλής
 και με ποια επιχειρήματα
 του Άδμητου πείθεται
 να μείνει;

**ΔΙΑΛΟΓΟΣ
 ΧΟΡΟΥ-ΑΔΜΗΤΟΥ**
 Πώς κρίνει ο Χορός την
 προσφορά
 φιλοξενίας στον
 Ηρακλή από
 τον Άδμητο;
 Πώς δικαιολογεί
 τη στάση του
 ο Άδμητος;

Γιατί ο Άδμητος
 έκρυψε τον θάνατο
 της Άλκηστης
 από τον Ηρακλή;

τον *συγγενή*. Έτσι, ο Άδμητος, χωρίς να λείει ψέματα, αφού δεν έχει συγγένεια αίματος με την Άλκηστη, συνεχίζει το παιχνίδι της παραπλάνησης.

13. Στο πρωτότυπο «*τεθναῖσιν οἱ θανόντες*». **Γνωρίζετε μια αντίστοιχη έκφραση στις μέρες μας;**

14. Ο Άδμητος απευθύνεται σε κάποιο βουβό πρόσωπο, έναν από τους ακολούθους του.

15. Στο σημείο αυτό ο Ηρακλής απομακρύνεται μπαίνοντας στο παλάτι.

16. Αν μάθαινε την αλήθεια ο Ηρακλής, θα έπρεπε να φύγει από τις Φερές, αφού κανένα σπίτι δεν θα μπορούσε λόγω πένθους να τον δεχτεί.

17. Ο Άδμητος εισέρχεται στο παλάτι και ο Χορός μένει μόνος του στην ορχήστρα.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΛΕΞΙΣ

- Στη στιχομυθία Άδμητου - Ηρακλή συναντάμε το **μοτίβο της καλοπροαίρετης απάτης**, την οποία θα ξαναβρούμε στην Έξοδο αντεστραμμένη, όταν ο Ηρακλής θα παραπλανήσει τον Άδμητο σχετικά με την ταυτότητα της γυναίκας που φέρνει. Με τη χρήση της αμφισημίας (=διπλής σημασίας όσων λέγονται) ο Άδμητος προσπαθεί να κρατήσει ένα μυστικό.
  - Ποιο είναι αυτό; Είναι η διαφύλαξη αυτού του μυστικού *κατὰ τὸ εἶκός* και *κατὰ τὸ ἀναγκαῖον*;
  - Να εντοπίσετε τα σημεία στα οποία ο Άδμητος χρησιμοποιεί διαφορούμενες φράσεις με τις οποίες αποφεύγει να αποκαλύψει την αλήθεια, χωρίς ωστόσο να πει ψέματα.

ΜΥΘΟΣ-ΔΙΑΝΟΙΑ

- Στη σκηνή Άδμητου - Ηρακλή αλλά και στην αμέσως επόμενη σκηνή Άδμητου - Χορού το **θέμα της φιλοξενίας** έχει κομβική σημασία.
  - Πώς η προσφορά φιλοξενίας από τον Άδμητο στον Ηρακλή θα επηρεάσει την εξέλιξη του μύθου;
  - Είναι γνωστή η σημασία της φιλοξενίας για τους αρχαίους Έλληνες. Γιατί, νομίζετε, ήταν τόσο σημαντική τότε η αξία της; Παραμένει υψηλή η θέση της στην ιεράρχηση των αξιών των νεότερων Ελλήνων; Αιτιολογήστε την άποψή σας και υποστηρίξτε την με παραδείγματα.
- Η αντίδραση του Χορού προς τον Άδμητο για την προσφορά φιλοξενίας στον Ηρακλή είναι *κατὰ τὸ εἶκός*, δηλαδή αναμενόμενη από ένα μέσο άνθρωπο (ο Χορός στην τραγωδία εκπροσωπεί τον κοινό νου και τη λογική). Εδώ, ωστόσο, η αντίδραση αυτή είναι και *κατὰ τὸ ἀναγκαῖον*, δηλαδή δραματουργικά αναγκαία, καθώς επιτρέπει στον Άδμητο να υπερασπιστεί την αξία της φιλοξενίας, η οποία έχει μεγάλη σημασία στην εξέλιξη του έργου: ο Ηρακλής στη συνέχεια θα σώσει την Άλκηστη, για να ανταποδώσει τη γενναιόδωρη φιλοξενία και την αποδεδειγμένη φιλία του Άδμητου.
  - Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο Άδμητος δεν αποδέχτηκε την άποψη του Χορού, να περιγράψετε το ήθος του στην ενότητα αυτή, συμπληρώ-

Η φιλοξενία στον Όμηρο

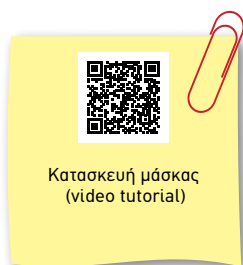
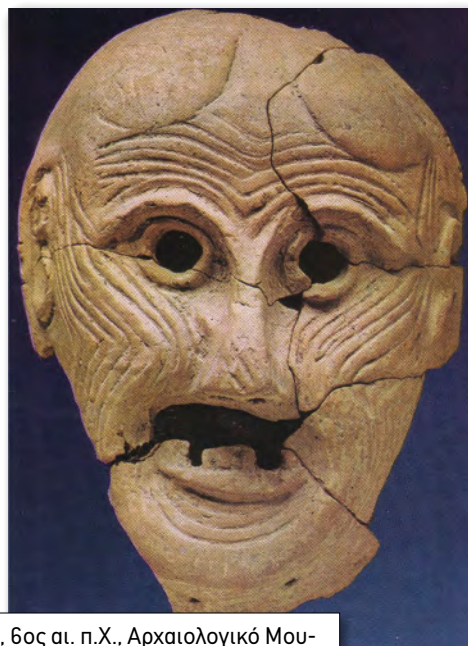

Ηρακλής (Γιάννης Καραούλης), Άδμητος (Ανδρέας Παπαμιχαλόπουλος), Χορός, Fresh Target Theatre Ensemble (σκηνοθεσία Πάρι Ερωτοκρίτου, 2018). Φωτ.: Clicks N' Films (Αναστασία Ψαθά).

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Στις παραστάσεις δράματος κατά την αρχαιότητα οι υποκριτές φορούσαν μάσκες, «προσωπεία», γιατί έτσι «έβγαιναν από τον εαυτό τους» (*ἐξίστανται, ἔκστασις*) και υποδύονταν έναν ρόλο. **Το προσωπείο**, δηλαδή, αποτελούσε αναγκαίο στοιχείο της μεταμόρφωσής τους. Την κατασκευή τους, όπως και την υπόλοιπη «σκευή» του κάθε ρόλου (κοστούμι, αξεσουάρ, σκηνικά αντικείμενα) αναλάμβανε ο σκευοποιός.
  - Ο Άδμητος βγαίνει από το παλάτι, για να ετοιμάσει την εκφορά της Άλκηστης. Σύμφωνα με όσα γνωρίζουμε για το πένθος από προηγούμενες ενότητες, ποιες αλλαγές θα παρουσιάζει η σκευή του στη σκηνή αυτή;

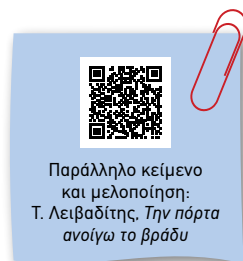
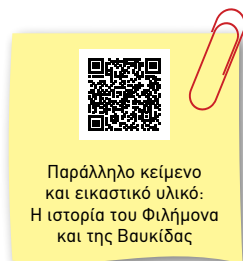
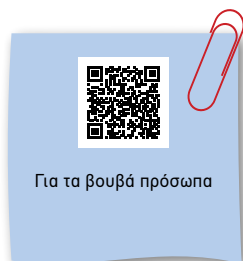
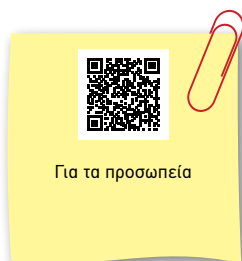

Πήλινο προσωπείο, 6ος αι. π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης. Πηγή: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών. Φωτ.: Σπ. Τσαβδάρηγλου

- Στον στ. 546 ο Άδμητος απευθύνεται σε έναν ακόλουθό του, προστάζοντάς τον να οδηγήσει τον Ηρακλή στο παλάτι. Τέτοια «**βουβά πρόσωπα**» ήταν αρκετά στο αρχαίο θέατρο: ακόλουθοι, υπηρέτες, παραμάνες, στρατιώτες κ.ά.
  - Σε ποιες άλλες σκηνές από αυτές που είδαμε ως τώρα είναι αναγκαία η παρουσία βουβών προσώπων;
  - Ποιες φαντάζεστε ότι είναι οι βασικές σκηνοθετικές οδηγίες προς τους ηθοποιούς ή κομπάρσους* που παίζουν βουβούς ρόλους;

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

ώραϊος: στ. 516, *πατήρ γε μην ώραϊος, εἴπερ οἴχεται*: Η λέξη *ώραϊος* του αρχαίου κειμένου αποδίδεται στα ΝΕ με τη φράση 'ήρθε η ώρα του'. Η μετάφραση αυτή δεν συμφωνεί με τη σημερινή σημασία της λέξης «ωραίος». Ωστόσο, *ώραϊος* στα ΑΕ ήταν 'αυτός που παράγεται στη σωστή εποχή' (*ώρα*)· λεγόταν κυρίως για φρούτα. Όταν η λέξη αφορούσε ανθρώπους σήμαινε τον 'ώριμο', τον 'κατάλληλο για κάποιο πράγμα' π.χ. για νέους: ώριμος για γάμο, για ηλικιωμένους: ώριμος για θάνατο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ (ριζιτικό τραγούδι)

ΜΑΝΑ, ΑΝ ΕΡΘΟΥΝ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΜΑΣ

Μάνα, κι αν έρθου οι φίλοι μας κι αν έρθου οι γι-εδικοί μας
μην των-ε-πεις κι απόθανα και τσι κακοκαρδίσεις.
Στρώσε των τάβλα να γευτούν και κλίνη να πλαγιάσουν
στρώσε των παραπέζουλα να θέσουν τ' άρματά τους
και το πρῶι σαν σηκωθούν και σ' αποχαιρετούνε
πες τωνε πως απόθανα.

- Αναζητήστε και ακούστε το τραγούδι στο διαδίκτυο.

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Γ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Αναδιηγηθείτε είτε τον όγδοο άθλο του Ηρακλή είτε όλο το Γ΄ επεισόδιο.
2. Ποιο από τα θέματα του Γ΄ Επεισοδίου θεωρείτε πιο σημαντικό και γιατί;
3. Ποιες τυπικές λειτουργίες της στιχομυθίας αναγνωρίζετε σε κάθε περίπτωση στο Γ΄ Επεισόδιο; [για τη στιχομυθία βλ. Α΄ Επεισόδιο, ενότητα «Αρχίζουμε να καταγράφουμε»].
4. Στη στιχομυθία Άδμητου - Ηρακλή συναντούμε αρκετές αποφθεγματικές φράσεις. Καταγράψτε τες και αναπτύξτε μία σε σύντομο άρθρο (200-300 λέξεις) για το περιοδικό του σχολείου σας.
5. Οι άθλοι του Ηρακλή είναι από τα πιο αγαπητά θέματα στη ζωγραφική, στα κόμικς για παιδιά και ενήλικες, σε ταινίες και σειρές, πολλές φορές αμφίβολης πιστότητας προς τους αρχαίους μύθους. Αναζητήστε ένα μέρος από το υλικό αυτό, παρατηρήστε και συγκρίνετε τις απεικονίσεις του ήρωα. Ποια είναι τα κοινά στοιχεία σε αυτές;
6. Αναζητήστε σκηνές φιλοξενίας στα ομηρικά έπη, καταγράψτε τα τυπικά στοιχεία τους και σχολιάστε τη σημασία της φιλοξενίας σε κάθε περίπτωση (π.χ. τι επιδιώκει αυτός που φιλοξενείται, πώς βοηθάει αυτός που φιλοξενεί, κλπ.).
7. Γράψτε και «ανεβάστε» στη σκηνή αυτοσχεδισμούς με το παρακάτω θέμα: Συζήτηση ανάμεσα σε δυο άτομα, από τα οποία το ένα ζητά πληροφορίες για κάποιο θέμα και το άλλο προσπαθεί να τις αποκρύψει χωρίς όμως να πει ψέματα φανερά (π.χ. μια μητέρα ή ένας πατέρας ζητάει από το παιδί να μάθει τον βαθμό του στο κριτήριο αξιολόγησης στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών!)

Jean Baptiste Marie Pierre, *Ο Διομήδης φονεύεται από τον Ηρακλή*, 1752. Πηγή: Wikipedia commons

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Γ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ!

*τάμα δ' οὐκ ἐπίσταται μέλαθρ' ἀπωθεῖν
οὐδ' ἀτιμάζειν ξένους*

Σίγουρα δεν θέλουμε να στενοχωρούμε τους φίλους μας!
Δεν πρέπει, όμως, να μοιραζόμαστε μαζί τους και τις λύπες μας;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ; ΑΠΑΝΤΗΣΤΕ ΣΥΝΤΟΜΑ στις ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Στο Γ΄ Επεισόδιο εισέρχεται στη σκηνή ένα νέο πρόσωπο, ο Ηρακλής. Μετριάζεται η βαριά ατμόσφαιρα που κυριαρχεί στις τελευταίες σκηνές του δράματος; Γιατί;
- Με ποια μισόλογα ο Άδμητος εξαπάτησε καλοπροαίρετα τον φίλο του, τον Ηρακλή;
- Ποιο χαρακτηριστικό του Άδμητου τονίζεται στο Γ΄ Επεισόδιο και πώς εξυπηρετεί τη συνέχεια του δράματος;

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΤΕ ΤΙΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ:

1. Κάτοικοι των Φερών	A. Ηρακλής
2. Πατέρας του Άδμητου	B. Διομήδης
3. Θρακιώτης	Γ. Άδμητος
4. Τιρύνθιος	Δ. Χορός
5. Γιος του Δία και της Αλκμήνης	E. Ηρακλής
6. Βασιλιάς των Θεσσαλών	Στ. Ευρυσθέας
7. Αργεῖος	Z. Άλκηστη
8. Ξένη αλλά και άνθρωπος του σπιτιού	H. Φέρης

ΘΕΜΑΤΑ

Στο κέντρο σχεδόν το έργο εμφανίζεται ένα πρόσωπο που θα παίξει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της δράσης και στο happy end. Ποιο είναι αυτό και ποια σημαντικά για τη συνέχεια του έργου θέματα αναδεικνύονται με την παρουσία του;

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

- Οι καλοί συγγραφείς συχνά προετοιμάζουν τον αναγνώστη / θεατή για τα παρακάτω και αυτό ονομάζεται ..... Στο δικό μας έργο η γενναιότητα του Ηρακλή και η φιλόξενη –παρά το πένθος του– διάθεση του Άδμητου προετοιμάζουν .....
- Η έντονη αντίδραση του Χορού στην προσφορά φιλοξενίας στον Ηρακλή από τον Άδμητο είναι φυσική και αναμενόμενη, δηλαδή «κατά το.....» αλλά και αναγκαία δραματουργικά, δηλαδή «κατά το.....», γιατί δίνει την ευκαιρία στον Άδμητο να υπερασπιστεί την αξία της φιλοξενίας και έτσι προετοιμάζει τα παρακάτω.
- Με τη χρήση προσωπείων, δηλαδή ....., στην αρχαιότητα οι υποκριτές, δηλαδή οι ....., επιτυγχάνουν πιο εύκολα την ....., δηλαδή τη διαδικασία του να βγουν από τον εαυτό τους και να υποδυθούν έναν ρόλο.

Γ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ

(στ. 568-605)

«στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου
καὶ τροχαίου»

Αριστοτέλης, Ποιητική, 1452b23-24

ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΑΔΜΗΤΟΣ: ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

«ὦ πολύξεινος καὶ ἐλεύθερος ἀνδρὸς αἰεὶ ποτ' οἶκος,
σέ τοι καὶ ὁ Πύθιος εὐλύρας Ἀπόλλων
ἤξιωσε ναίειν...»
(στ. 569-571)

Πλοκή

- Η φιλοξενία του Απόλλωνα - βοσκού
- Η μαγευτική μουσική του Απόλλωνα
- Το απέραντο και πλούσιο βασίλειο του Ἄδμητου
- Η άμετρα φιλόξενη διάθεση του Ἄδμητου

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Η μουσική στις νεότερες και σύγχρονες παραστάσεις

Θέματα

- Η φιλοξενία (συνέχεια)
- Η αιδώς (και η ευγενική καταγωγή)

Στο Γ΄ Στάσιμο:

- Θα απολαύσουμε, μετά τα δραματικά γεγονότα που παρακολουθήσαμε, το χαλαρωτικό τραγούδι του Χορού
- Θα προβληματιστούμε κρίνοντας, μαζί με τον Χορό, την επιλογή του Ἄδμητου να φιλοξενήσει τον Ηρακλή, την ώρα που έχασε τη γυναίκα του και την κηδεύει

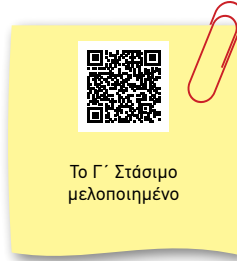
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 15

(στ. 568–605)

ΤΟ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ, ΦΙΛΟΞΕΝΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΑΔΜΗΤΟΥ

ΧΟΡΟΣ

Ω συ πάντα ανοιχτό παλάτι του άρχοντά μας και φιλόξενο, στρ. α΄
σε σένα μέσα δέχτηκε να κατοικήσει
και ο Πύθιος Απόλλων, ο εύλυρος,
και γύρω εδώ βοσκός να υπηρετήσει,
πάνω στις ανηφορικές πλαγιές
με το αυλό του παίζοντας γλυκά
ερώτων μελωδίες ποιμενικές
για τα κοπάδια που έβοσκαν ολόγυρα.

570

Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΑ-ΒΟΣΚΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ

Ποια είναι η εικόνα του Απόλλωνα, όταν κατοικούσε στο παλάτι του Άδμητου;

Και ημέρευαν από της μελωδίας την τέρψη λύγκες παρδαλοί¹
Και από της Όθρυος² τα φαράγγια εκατεβαίνουν
στίφη λεόντων³ πυρόχρωμων πυκνά·
κι εχόρευε με την κιθάρα σου,
Φοίβε, όμορφη ελαφίνα τρέχοντας
πέρα από τα ψηλόκορμα έλατα
εκμαυλισμένη απ' τον ευφρόσυνο σκοπό⁴.

αντ. α΄

580

Ποια ήταν η επίδραση της μουσικής του Απόλλωνα στη φύση;

Και στέριωσε το σπίτι σου αγαδά γεμάτο
πλάι στην καλίρροη Βοιθηίδα λίμνη⁵
με των αγρών την πλούσια γη
και τις πεδιάδες του ορίζει⁶
την ορεινή χώρα των Μολοσσών⁷,
στη δύση όπου είναι οι στάβλοι των αλόγων του ήλιου οι σκοτεινοί⁸,
και προς το Αιγαίο πέλαγο
δεσπάζει στα αφιλόξενα λιμάνια του Πηλίου.

στρ. β΄

590

Ποια η επίδραση του Απόλλωνα στο βασίλειο του Άδμητου;

1. Ο λύγκας (ή η λύγκα) είναι ένα αιλουροειδές με πλουμιστό τρίχωμα, εξαφανισμένο πια από τη χώρα μας.
2. Το όρος Ό(ρ)θρυς βρίσκεται στη νοτιοδυτική Μαγνησία, στα σύνορα με τον νομό Φθιώτιδας.
3. Έντονη είναι η παρουσία του λιονταριού στην αρχαιοελληνική μυθολογία, τέχνη και γραμματεία, απόδειξη της παρουσίας του στην Ελλάδα κατά την αρχαιότητα. Μέχρι τον 1ο αι. μ.Χ. είχε εξαφανιστεί από τη χώρα.
4. Η εξημερωτική επίδραση της μουσικής στα θηρία είναι κοινό μοτίβο στα αρχαία ελληνικά κείμενα. [Αναζητήστε τους μύθους του Ορφέα και του Αρίωνα, περίφημων μουσικών, και σημειώστε πληροφορίες για αυτούς σε λίγες γραμμές.](#)
5. Η λίμνη Βοιθηΐς είναι η αποξηραμένη από το 1962 λίμνη Κάρλα, στα σύνορα των νομών Λάρισας και Μαγνησίας.
6. Υποκείμενο στο ρήμα είναι "το σπίτι σου", δηλαδή το βασίλειο. Ο Χορός παρουσιάζει την έκταση και τον πλούτο της επικράτειας του Άδμητου.
7. Οι Μολοσσοί ήταν βορειοελληνικό φύλο, που στα τέλη της Μυκηναϊκής εποχής (περ. 1200 π.Χ.) εγκαταστάθηκε στην Ήπειρο. Μυθικός προπάτοράς τους ήταν ο Μολοσσός, εγγονός του Αχιλλέα.
8. Για τη μυθολογική φαντασία ο θεός Ήλιος ξεκινά το καθημερινό ταξίδι με το άρμα του στον ουρανό από την Ανατολή και το ολοκληρώνει στη Δύση. Συχνά ο Ήλιος ταυτίζεται με τον Απόλλωνα.

Και άνοιξε ο αφέντης τώρα διάπλατα το σπίτι
 και δέχτηκε τον ξένο βουρκωμένος,
 θρηνώντας τη γυναίκα του,
 που είναι νεκρή μες στο παλάτι·
 προς τα άκρα τείνει η αιδώς των ευγενών:
 τα πάντα κρύβουν οι αγαθοί· θουμάζω τη σοφία τους.
 Κι η ελπίδα μού ζεσταίνει την ψυχή
 πως όλα θα έρθουν δεξιά για τον θεοσέβαστο άντρα.

αντ. β΄

**Η ΦΙΛΟΞΕΝΗ ΣΤΑΣΗ
 ΤΟΥ ΑΔΜΗΤΟΥ
 ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ**

600

Γιατί είναι ιδιαίτερη
 η τωρινή φιλοξενία του
 Ηρακλή στο παλάτι και
 πού την αποδίδει
 ο Χορός;

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ-ΗΘΟΣ-ΑΞΙΣ

- Κεντρικό θέμα στο Γ΄ Στάσιμο είναι η **φιλοξενία**, στοιχείο που διαπερνά όλες τις φάσεις του μύθου. Ο Χορός θυμάται την υποδειγματική φιλοξενία που πρόσφερε ο βασιλιάς κατά το παρελθόν στον Απόλλωνα και τονίζει ότι χάρη σ' αυτή τη φιλοξενία και στην ευλογία του θεού, η επικράτεια του Άδμητου είναι τώρα απέραντη, δυνατή και πλούσια. Στο παρόν πάλι το θέμα αυτό γίνεται φανερό με τη φιλοξενία του Ηρακλή ακόμη και την ημέρα του πένθους. Δεν μπορεί, λοιπόν -επισημαίνει προφητικά ο Χορός-, παρά να επηρεάσει η φιλοξενία θετικά και το μέλλον του *οίκου*.
  - Στα τελευταία λόγια του Χορού μπορεί κανείς να αναγνωρίσει στοιχεία προοικονομίας και τραγικής ειρωνείας. Γιατί;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Στους στ. 601-602 («προς τα άκρα τείνει η αιδώς των ευγενών») ο Χορός ταυτίζει τη φιλόξενη διάθεση του Άδμητου με την αιδώς και την αποδίδει στην αριστοκρατική καταγωγή του βασιλιά. Η αντίληψη αυτή, βέβαια, ήταν αναμενόμενη για τη μυθική εποχή, στην οποία κυριαρχεί η αριστοκρατική τάξη. Αυτήν, άλλωστε, εκπροσωπούν τα μέλη του Χορού, οι φίλοι του βασιλιά.

Αιδώς στα ΑΕ είναι ο ηθικός έλεγχος που ασκεί η συνείδησή μας, προκειμένου να συμπεριφερθούμε με τρόπο κοινωνικά αποδεκτό, είτε για να επιτελέσουμε αυτό που περιμένουν οι άλλοι από εμάς είτε για να αποφύγουμε κάποια επιλήψιμη, αντικοινωνική πράξη. Μπορεί να αποδοθεί ως «ντροπή», «φιλότιμο», «σεβασμός». Ο Πλάτων στον *Πρωταγόρα* θεωρεί ότι η *αιδώς* και η *δίκη* (= δικαιοσύνη) κρατούν ενωμένη μια κοινωνία.

  - Καταγράψτε συγκεκριμένες περιπτώσεις στις οποίες λειτουργεί η *αιδώς* με τρόπο ωφέλιμο για το άτομο και τον περίγυρό του. Πιστεύουμε σήμερα ότι η *αιδώς*, όπως και οι άλλες κοινωνικές αξίες, οφείλονται στην αριστοκρατική καταγωγή; Αν όχι, πώς καλλιεργούνται αυτές στο άτομο;

ΑΞΙΣ

- Τα χορικά ανήκουν στα λυρικά μέρη της τραγωδίας. Οι εικόνες στο Γ΄ Στάσιμο ακριβώς τη συγκεκριμένη λυρική διάθεση υπηρετούν: την έκφραση των συναισθημάτων που κατακλύζουν τις ψυχές των μελών του Χορού.

- Ποια από τις εικόνες του Χορικού σάς αρέσει και ποια συναισθήματα σας προξενεί;

Ο Χορός στην *Άλκηστη*, ΔΗΠΕ-ΘΕ Βόλου (σκηνοθεσία Λυδίας Κονιόρδου, 1995). Φωτ.: Τάσος Βρεττός / Κώστας Ορδόλης.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- **Αναπόσπαστο στοιχείο των παραστάσεων αρχαίου δράματος, τόσο στην αρχαιότητα όσο και στη σύγχρονη εποχή, αποτελεί η μουσική.** Στις πρώτες προσπάθειες «αναβίωσης» του αρχαίου δράματος, στα τέλη του 19ου αιώνα, χρησιμοποιούνταν γνωστές συνθέσεις. Από τις αρχές του 20ου αι., όμως, για τις επαγγελματικές παραστάσεις τουλάχιστον, γράφεται πρωτότυπη μουσική, η οποία είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας σκηνοθέτη (ο οποίος προσπαθεί να υλοποιήσει το όραμά του για το έργο) και μουσικού (ο οποίος με την πρωτότυπη μουσική του υπηρετεί το όραμα αυτό).
  - Πάνω σε ποια ζητήματα πρέπει να συνεργαστούν ο σκηνοθέτης με τον μουσικό, κατά τη γνώμη σας;
  - Αναζητήστε στο διαδίκτυο μουσική Ελλήνων συνθετών για παραστάσεις αρχαίου δράματος. Γράψτε τις εντυπώσεις σας για κάποιο κομμάτι από αυτά.

ΜΕΛΟΣ

Αρίων
Μότσαρτ, *Μαγικός αυλός*

Φιλμάκι για τη συνεργασία
του Κάρολου Κουν και
του Γιάννη Χρήστου

Ηχογραφημένη
συνέντευξη του συνθέτη
και μουσικού Κώστα
Βόμβολου

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

στ. 600-601: *τὸ γὰρ εὐγενὲς ἐκφέρεται πρὸς αἰδῶ*: η φράση έχει αποδοθεί με διαφορετικούς τρόπους. «Η ευγένεια φέρνει πάντα την ευλάβεια προς τους άλλους» (Θρ. Σταύρου), «επειδή η ευγενική ψυχή έχει πάντα συστολή» (Κ. Χρηστομάνος), «προς τα άκρα τείνει η αιδώς των ευγενών» (Ν. Χουρμουζιάδης), «γιατί τον ξένο σέβεται υπερβολικά η ευγενική φύση» (Δ. Ιακώβ), «σαν είσαι από καλή γενιά, τους άλλους τους σέβεσαι» (Τ. Ρούσσο), «γιατί η ξεχωριστή καταγωγή στην αιδημοσύνη οδηγεί» (Θ. Μαυρόπουλος). Οι μεταφράσεις άλλοτε αποδίδουν τη σύνδεση της έννοιας *εὐγενές* με την αριστοκρατική καταγωγή (η οποία πράγματι δηλώνεται στο αρχαίο κείμενο), άλλοτε όχι. Άλλοτε αποδίδουν την έννοια της υπερβολής που υπάρχει στο ρήμα *ἐκφέρεται*, άλλοτε όχι. Η ίδια η λέξη *αιδώς* αποδίδεται ως «συστολή», «αιδώς», «σεβασμός» ή «αιδημοσύνη».

- Με βάση τις παραπάνω πληροφορίες, ποια μετάφραση θεωρείτε ότι αποδίδει πιο πιστά το πρωτότυπο;

Παράλληλο κείμενο:
Αλ. Παπαδιαμάντης,
Το μυρολόγι της φώκιας

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Γ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Κλείστε τα βιβλία και ακούστε το Γ΄ Στάσιμο από τον / την εκπαιδευτικό σας. Ποιο είναι το κυρίαρχο κλίμα σε αυτό; Ποια συναισθήματα σας δημιουργεί;
2. Αναζητήστε στο διαδίκτυο θεωρητικά κείμενα για την επίδραση της μουσικής στον άνθρωπο ή τα ζώα και παρουσιάστε τα στην τάξη.
3. Γράψετε επιστολή σε φίλο ή φίλη, που σας φιλοξένησε στο σπίτι του/της. Στην επιστολή εκφράζετε ευχαριστίες για τη φιλοξενία και αναφέρετε όλα όσα σας έκαναν να νιώθετε όμορφα κατά τη διάρκειά της. Κλείνετε το γράμμα σας με ευχές για τον παραλήπτη/την παραλήπτρια αλλά και το σπιτικό του/της.
4. Επενδύστε με εικόνες και μουσική την α΄ στροφή και την α΄ αντιστροφή και παρουσιάστε τες στην τάξη.
5. Ποια επίδραση έχει η μουσική πάνω σας; Ποιο είδος μουσικής προτιμάτε και γιατί; Ανταλλάξτε απόψεις σε ζευγάρια (5΄) και στη συνέχεια παρουσιάστε στην ολομέλεια όσα σας είπε ο συμμαθητής ή η συμμαθήτριά σας. Προσοχή! Πρέπει να ακούτε με προσοχή, για να μην παραλείψετε κάποια σημαντική πληροφορία κατά την αναμετάδοσή τους!

Μακέτα του ζωγράφου Διαμαντή Διαμαντόπουλου για το σκηνικό της παράστασης «Άλκηστις» από τη Λαϊκή Σκηνή, (σκηνοθεσία Καρόλου Κουν, 1934).
Πηγή: Πρόγραμμα για την παράσταση «Άλκηστις» από το Θέατρο Τέχνης, 1994

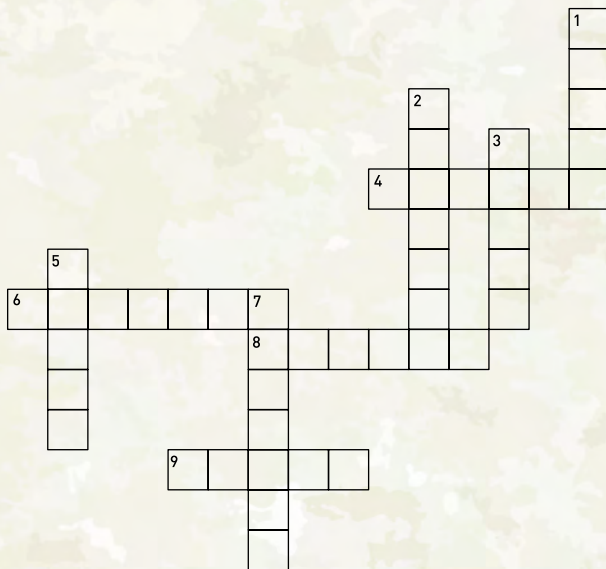
ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Γ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ!

*έν τοῖς ἀγαθοῖσι δὲ πάντ' ἔνεστιν·
σοφίας ἄγαμαι.*

Ο Χορός το διακηρύσσει: η ευγενική καταγωγή συνδέεται με την αρετή!
Αλλά είναι πράγματι η αρετή προνόμιο των ανθρώπων της αριστοκρατίας;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Ο Χορός, με αφορμή την προσφορά φιλοξενίας από τον Άδμητο, παρά το πένθος του, προς τον Ηρακλή, θυμάται και ψάλλει την προηγούμενη φιλοξενία του Απόλλωνα στο παλάτι και το βασίλειο των Φερών. Θυμάμαι λέξεις - κλειδιά της διήγησης του Χορού και λύνω το σταυρόλεξο.

Οριζοντίως

4. Προσωνύμιο του Απόλλωνα στο κείμενο (στ. 571).
6. Ο Χορός λέει ότι αυτή ημερεύει και θηρία (στ. 579).
8. Ο Απόλλωνας υπηρέτησε με αυτή την ιδιότητα τον Άδμητο (αρχαία ελληνικά).
9. Βουνό στο νομό Μαγνησίας, κατοικία των Κενταύρων.

Καθέτως

1. Αρετή των ευγενών σύμφωνα με τον Χορό, προϋπόθεση της φιλόξενης διάθεσης, αναγκαία ωστόσο σε κάθε εποχή και κοινωνία.
2. Οι αρχαίοι Έλληνες την αγαπούσαν πολύ, όπως και τον χορό.
3. Ο Άδμητος και ο Ηρακλής ήταν ...
5. Έτσι ονομαζόταν ο φίλος από φιλοξενία.
7. Ο θεός της μουσικής.

ΘΕΜΑΤΑ

Ας προσπαθήσω να συνδυάσω τις λέξεις «φιλοξενία» και «αιδώς» (ντροπή, φιλότιμο, σεβασμός) σε μια-δυο περιόδους λόγου!

ΑΚΟΝΙΖΩ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

Ποιες επιλογές έχει ο / η σκηνοθέτης/-ρια μιας σύγχρονης παράστασης αρχαίου δράματος, προκειμένου να επενδύσει μουσικά το έργο;

Β' ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ (από το Β' Επεισόδιο στο Γ' Στάσιμο)

Ο μύθος ως εδώ:

Η Άλκηστη βγαίνει στη σκηνή έχοντας επιθανάτιες παραισθήσεις. Συνέρχεται γρήγορα και αιτιολογεί τη θυσία της. Ζητά από τον Άδμητο να μην ξαναπαντρευτεί και να νοιαστεί για τα παιδιά τους. Ο Άδμητος της το υπόσχεται και η Άλκηστη πεθαίνει. Ενώ ο γιος της τη θρηνεί, πάνδημο πένθος κηρύσσεται από τον βασιλιά και ένα υπέροχο εγκώμιο τραγουδιέται από τον Χορό. Φτάνει στο παλάτι ο Ηρακλής, αλλά ο Άδμητος του αποκρύπτει τον θάνατο της Άλκηστης και τον φιλοξενεί. Μολονότι η απόφαση του βασιλιά δεν βρίσκει απόλυτα σύμφωνο τον Χορό, αυτός αφήνει τα συναισθήματά του να εκφραστούν με ένα λυρικό τραγούδι, ύμνο για τον Απόλλωνα, τη δύναμη της μουσικής, τη φιλοξενία, αλλά και τον ίδιο τον Άδμητο.

Συζητήσαμε για:

- τη θυσία και την αγάπη
- τη θεϊκή παρέμβαση και την ανθρώπινη βούληση
- την υστεροφημία
- την αξία της φιλοξενίας
- την έννοια της *αἰδοῦς*

Μάθαμε για:

- το εϊκός και το αναγκαίο
- τον έλεο και τον φόβο
- την έννοια της τραγικότητας
- τα διαφορετικά στιλ ηθοποιίας
- τον χειρισμό του μύθου από τον ποιητή
- την προοικονομία
- το προσωπείο και την έκσταση

Ας δούμε και τι έχουμε καταγράψει για:

- ➔ την έννοια της αμοιβαιότητας και την ανταπόδοση της χάρις
- ➔ τη δύναμη και τη σημασία της μουσικής

Κι άλλες δραστηριότητες! Δημιουργικές!

1. Ποιες πλευρές στην προσωπικότητα της Άλκηστης έχουν πια αναδειχτεί; Ξαναδιαβάστε κάθε ενότητα και καταγράψτε τους χαρακτηρισμούς σας αιτιολογώντας τους.
2. Η Άλκηστη επιστρέφει ζωντανή μετά τη σωτηρία της από τον Ηρακλή. Ο Χορός της απευθύνει ένα καινούριο εγκώμιο. Γράψτε το και, αν μπορείτε, τραγουδήστε το στους/στις συμμαθητές/-τριές σας!
3. Με βάση την περιγραφή της τραγικότητας στην ενότητα 7, σκεφτείτε και καταγράψτε περιπτώσεις «τραγικών ηρώων» στις μέρες μας, είτε αυτοί είναι υπαρκτά πρόσωπα είτε δικά σας πλασματικά.
4. Χωριστείτε σε ομάδες και αναζητήστε παραδείγματα για το μοτίβο της θυσίας σε ποικίλα πεδία: στην ανθρωπολογία, τη θρησκεία, τη λαογραφία, την ιστορία, τη λογοτεχνία, τις εικαστικές τέχνες, το σκάκι κλπ. Παρουσιάστε στην τάξη την έρευνά σας.
5. Κάντε μια μικρή έρευνα για τη θέση του παιδιού στην αρχαία ελληνική κοινωνία (ανατροφή, εκπαίδευση, διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα κλπ.). Τι διαφορές παρατηρείτε σε σχέση με τη σημερινή εποχή;
6. Παρά το βαρύ του πένθος ο Άδμητος προτίθεται να φιλοξενήσει τον Ηρακλή. Ο χορός εκφράζει έντονα την αντίρρησή του. Χωριστείτε σε δύο ομάδες, υπέρ και κατά της φιλοξενίας του Ηρακλή, και οργανώστε αγώνα αντιλογίας όπου κάθε πλευρά θα διατυπώσει τα επιχειρήματά της, προκειμένου να πείσει την άλλη.

Άλκηστη,
Εθνικό Θέατρο 2009
(slide show)

Άλκηστη,
Πειραματική Σκηνή
της «Τέχνης» 1992 (slide
show)

Δ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ

(στ. 606-961)

«ἐπεισόδιον δὲ (ἔστιν) μέρος ὅλον τραγωδίας
τὸ μεταξὺ ὄλων χορικῶν μελῶν»
Αριστοτέλης, Ποιητική, 1452b14-25

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΔΜΗΤΟΥ - ΦΕΡΗΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΗΡΑΚΛΗ

*οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται
τὴν αὖριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται·
τὸ τῆς τύχης γὰρ ἀφανὲς οἷ προθήσεται...* (στ. 783-785)

Πλοκή

- Άφιξη Φέρητα και προσφορά δώρων στη νεκρή Άλκηστη
- Αγώνας λόγων Άδμητου - Φέρητα
- Η νεκρική πομπή αποχωρεί
- Τα παράπονα του Θεράποντα για τη συμπεριφορά του Ηρακλή στο παλάτι
- Η αποκάλυψη του θανάτου της Άλκηστης στον Ηρακλή και τα σχέδια για τη σωτηρία της
- Θρήνος Άδμητου - Χορού
- Ο Άδμητος συνειδητοποιεί την απώλεια

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Αγώνας λόγων
- Τα σκηνικά αντικείμενα
- Διαφορετικές σκηνικές προσεγγίσεις του ίδιου προσώπου
- Μονόλογος χωρίς αποδέκτη
- Το μοτίβο του εξαγριωμένου υπηρέτη
- Αγγελική ρήση (συνέχεια)
- Επιπάροδος
- Κομμός (συνέχεια)
- Τραγικός ήρωας και έλεος των θεατών

Θέματα

- Η αξία της υστεροφημίας
- Αγάπη των συγγενών vs αγάπη των «ξένων»
- «Carpe diem»
- Το ευμετάβολο της ανθρώπινης τύχης

Στο Δ' Επεισόδιο:

- Θα δούμε τον αγώνα λόγων του Άδμητου με τον πατέρα του τον Φέρητα και θα προβληματιστούμε έντονα για το ποιος έχει δίκιο
- Θα ακολουθήσουμε κι εμείς τη νεκρική πομπή που οδηγεί την Άλκηστη στην τελευταία (:) της κατοικία
- Θα αιφνιδιαστούμε ευχάριστα με την κωμική παρουσία του Ηρακλή και θα παρακολουθήσουμε τη σταδιακή αποκάλυψη της αλήθειας σε αυτόν
- Θα δούμε τον Άδμητο να συνειδητοποιεί πια την απώλεια της Άλκηστης και θα αμφισβητήσουμε μαζί του την αξία του δώρου που του έκανε ο Απόλλωνας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 16

(στ. 606-674)

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΔΜΗΤΟΥ – ΦΕΡΗΤΑ (α')

ΑΔΜΗΤΟΣ

Ἄνδρες Φεραῖοι, πού ἡ καλοσύνη σας κοντά μου σας κρατά,
οἱ υπηρέτες μεταφέρουν ἤδη με ὅλες τις τιμές
το σῶμα τῆς γυναίκα μου γιὰ τὴν ταφή του.
Λοιπόν, τώρα πού ἐκεῖνη οδεύει γιὰ τὸ ὕστατο ταξίδι,
εσεῖς, καθὼς ταιριάζει, προσφωνήστε τὴ νεκρή¹.

606

**Ἡ ἀφίξη τοῦ
Φερίτα διακοπτεῖ τὴν
ἐκφορά
τῆς Ἀλκίστης**

610

ΧΟΡΟΣ

Μα βλέπω τὸν πατέρα σου με βῆμα γηρασμένο
να πλησιάζει καὶ ἀκολουθοῦς του να μεταφέρουνε
γιὰ τὴ γυναίκα σου δῶρα², πού ευφραίνουν τοὺς νεκρούς³.

ΦΕΡΗΣ

Ἦρθα, γιὰ να συμμερισθῶ, παιδί μου, τὴν οδύνη σου.
Ἐχασες μιὰ γυναίκα ἐνάρετη καὶ γνωστικὴ
– ποιος ἔχει ἀντίρρηση γι' αὐτό· καὶ ὡστόσο πρέπει
να υπομείνεις τὸ κακό, ὅσο καὶ ἀν εἶναι ἀβάσταχτο.
Καὶ δέξου αὐτὴ τὴν προσφορά, να συνοδέψει τὴ νεκρὴ
κάτω ἀπ' τὴ γῆ. Το σῶμα τῆς πρέπει να τιμηθεῖ,
αφοῦ, παιδί μου, πέθανε γιὰ να εἶσαι ζωντανός ἐσύ·
ἐτσι οὔτε ἀτεκνο καὶ οὔτε να μαραζώνω με ἀφησε,
χωρὶς ἐσένα, μες στὼν γηρατειῶν τὴ μαύρη θλίψη·
καὶ, ἐπιπλέον, με αὐτὴ τῆς τὴν γενναία πράξη,
πρόσθεσε μεγάλη τιμὴ στὼν γυναικῶν τὸ γένος.
Ὡ ἐσύ⁴, πού ἐσωσες αὐτόν καὶ στήριξες ἐμάς,
ὅταν θα σωριαζόμασταν, χαίρε, καὶ ἀς σε συνοδεύουν
οἱ ευχές μου στὸν Ἄδη. Τέτοιοι γάμοι λέω πως ὠφελούν
τὸν ἄνθρωπο -ἀλλιῶς δεν ἀξίζει να παντρεύεται.

620

**Προσφορά δῶρων καὶ
τιμητικῶν λόγων ἀπὸ
τὸν Φερίτα
στὴ νεκρὴ
Ἀλκίστη**

Πῶς αἰτιολογεῖ
ὁ Φέρης
τὴν προσφορά
τῶν δῶρων:

ΑΔ. Οὔτε σε κάλεσα να ἐρθεῖς ἐδῶ γιὰ τὴν ταφή⁵
οὔτε καὶ βρίσκεσαι μπροστά σε αὐτούς πού σε ἀγαπούν.
Καὶ αὐτὴ ἡ νεκρὴ ποτέ δεν θα φορέσει τὰ στολίδια σου·
γιὰ τὰ δῶρα σου δεν θα τῆς λείψουν μες στὸν τάφο.
Συμπόνια ἔπρεπε να δείξεις τότε, ὅταν ἐγὼ χανόμουν.
Κι ἐνῶ ἐσύ, ἕνας γέρος, παραμέρισες καὶ ἀφησες
να πεθάνει ἕνας νέος, ἦρδες τὸν νεκρόν αὐτόν να κλάψεις;

630

**Ὁ λόγος τοῦ
Ἀδμήτου ἐναντίον
τοῦ πατέρα τοῦ**

Ποιες κατηγορίες ἀπευ-
θύνει ὁ Ἀδμήτος στὸν
πατέρα του;

1. Ὁ Χορός θα ἐκπληρώσει τὸ αἶτημα τοῦ Ἀδμήτου στοὺς στ. 741-746, καθὼς παρεμβάλλεται ὁ ἀγῶνας λόγων.
2. Ὁ Χορός, ὅπως γίνεται συχνά στο ἀρχαῖο δράμα, ἀναγγέλλει τὴν εἴσοδο ἐνός νέου προσώπου στὴ σκηνὴ καὶ δίνει κάποιες σκηνοθετικὲς πληροφορίες. **Ποιες;**
3. Στὸ πρωτότυπο: *ἀγάματα* ἀπὸ τὸ ρῆμα *ἀγάλλομαι* (: ευχαριστιέμαι, χαίρομαι).
4. Το σῶμα τῆς νεκρῆς Ἀλκίστης εἶναι συνεχῶς παρόν στὴ σκηνὴ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σύγκρουσης πού ἀκολουθεῖ. Μπορεῖ κανεὶς να φανταστεῖ τὴν ἐντύπωση πού θα δημιουργοῦσε αὐτό στοὺς θεατές.
5. Ἡ ἀπουσία προσφώνησης πρὸς τὸν Φερίτα –δείγμα μεγάλης ἀγένειας– δείχνει τὸν θυμὸ τοῦ Ἀδμήτου. Το ἴδιο καὶ τὸ πολυσύνδετο (*οὔτε... οὔτε... οὔποθ'... οὐ*) καὶ οἱ συνεχεῖς ἐρωτήσεις τοῦ Ἀδμήτου πρὸς τὸν πατέρα του.

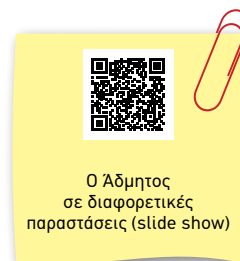
Μήπως αλήθεια δεν ήσουν γνήσιος πατέρας μου⁶;
 Και ούτε με γέννησε αυτή που λέει πως είναι
 και ονομάστηκε μητέρα μου; Σαν από δούλων αίμα
 με έβαλαν λαθραία κάτω από τον μαστό της γυναικός σου⁷;
 Το ποιος είσαι το έδειξες την ώρα της δοκιμασίας⁸
 και δεν πιστεύω, αλήθεια, πως είμαι παιδί δικό σου.
 Εσύ με τη λιποψυχία σου κατέχεις τα πρωτεία,
 αφού σε τέτοια ηλικία κι έχοντας φθάσει στις ζωής
 το τέρμα, ούτε δέχτηκες ούτε και τόλμησες
 για το παιδί σου να πεθάνεις, αλλά αφήσατε αυτήν,
 γυναίκα ξένη, που εγώ έχω το δικαίωμα
 να θεωρώ, μόνην αυτήν, μητέρα και πατέρα μου.
 Και όμως ωραίο τέτοιου αγώνα θα ήταν το έπαθλο,
 για το παιδί σου να πεθάνεις, αφού ήταν σύντομος για σένα,
 έτσι κι αλλιώς, ο χρόνος που σου απόμενε να ζήσεις.
 Τότε κι εγώ θα ζούσα όπως και αυτή τα υπόλοιπά μας χρόνια⁹
 δεν θα αναστέναζα για τα δεινά μου μες στη μοναξιά.
 Εσύ είχες δοκιμάσει όσα χρειάζεται ένας άνθρωπος
 ευτυχισμένος· χάρηκες την εξουσία όσο ήσουν νέος
 και είχες εμένα γιο, διάδοχο σε τούτο το παλάτι
 και ούτε επρόκειτο, άτεκνος πεθαίνοντας, να το αφήσεις
 ορφανό, έρμαιο σε κάποιους άλλους άρπαγες⁸.
 Και μη μου ειπείς ότι σε καταφρόνεσα στα γηρατειά
 γι' αυτό και με παρέδωσες στον θάνατο, εμένα που
 σου έδειξα πάντα τόσο σεβασμό· και ιδού το αντάλλαγμα
 που δέχομαι και από σένα και από εκείνη που με γέννησε.
 Παιδιά εσύ τώρα δεν προλαβαίνεις να φυτεύσεις,
 να σε γηροκομήσουν και όταν θα πεθάνεις πια
 να σε νεκροστολίσουν και για την ταφή σου να φροντίσουν⁹.
 Γιατί εγώ δεν θα σε θάψω με τα χέρια τα δικά μου·
 ένας νεκρός είμαι για σένα· και αν βρήκα άλλον σωτήρα
 και αντικρίζω της ζωής το φως, σε αυτόν εγώ ανήκω
 και είμαι το παιδί του και ο αγαπημένος γηροτρόφος¹⁰.

640

650

660

Γιατί, κατά τη γνώμη
 του Άδημου, έπρεπε ο
 Φέρης να προσφέρει τη
 ζωή του
 για τον γιο του;

Ο Άδημος
 σε διαφορετικές
 παραστάσεις (slide show)

6. Το παιδί που γεννιόταν από μη νόμιμη σύζυγο θεωρούνταν «νόθο», μη γνήσιο, και δεν είχε κανένα δικαίωμα στον πατρικό *οἶκον*. Ο πατέρας του είχε δικαίωμα να το «εκθέσει», δηλαδή να το αφήσει μακριά από το σπίτι, ώστε είτε να πεθάνει είτε να το βρει και να το μεγαλώσει κάποιος άλλος. Όποιος το έβρισκε είχε το δικαίωμα να το κρατήσει ως δούλο. **Τι θέλει να τονίσει ο Άδημος συσχετίζοντας τον εαυτό του με «νόθο» παιδί ή με παιδί δούλων;**
7. Η πίεση που δέχονταν οι γυναίκες στην αρχαία Αθήνα να αποκτήσουν αρσενικό παιδί οδηγούσε κάποιες να παρουσιάζουν ξένα παιδιά, *υποβολιμαία*, όπως ονομάζονταν, σαν δικά τους.
8. Ο σφετερισμός της εξουσίας ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα, όταν πέθαινε ένας βασιλιάς άκληρος. Μπορεί να ξεσπούσαν ταραχές και συγκρούσεις, που θα ταλαιπωρούσαν τη χώρα και θα ρήμαζαν τον βασιλικό οίκο.
9. Η μέριμνα για τους ηλικιωμένους γονείς, η φροντίδα για την κηδεία τους και η απόδοση τιμών στον τάφο τους ήταν απαραίτητο καθήκον των παιδιών. Αρνούμενος ο Άδημος την υποχρέωση αυτή, ουσιαστικά απαρνιέται τη σχέση του προς τους γονείς του. **Τι ισχύει στις μέρες μας σε σχέση με τη φροντίδα των ηλικιωμένων από τα παιδιά τους; Αν διαπιστώνετε αλλαγές, πώς μπορούν να δικαιολογηθούν αυτές;**
10. *γηροτρόφος*: που διατρέφει, περιθάλπει γέροντα, συνήθως τον γονιό. Ο Άδημος, καθώς βρίσκεται σε μεγάλη ταραχή, μιλάει για τη νεκρή γυναίκα του σαν να είναι ζωντανή και πρόκειται να φτάσουν μαζί στα γηρατειά. **Μήπως, όμως, περιγράφει πράγματι το μέλλον του με την Άλκηστη χωρίς να το γνωρίζει (τραγική ειρωνεία);**

Ψεύτικα, αλήθεια, οι γέροι να πεθάνουν εύχονται,
το γήρας ψέγοντας και τον μακρό του βίου χρόνο·
και όταν εγγίσει ο θάνατος, κανείς δεν θέλει να πεθάνει:
παύουν πλέον να είναι βάρος τους τα γηρατεία¹¹.

ΧΟ. Παύσετε! Είναι αρκετή η παρούσα συμφορά·
παιδί μου, μην ταραξείς του πατέρα σου τις φρένες.

670

Ποια στάση
θα κρατήσει
ο Άδμητος προς τον
πατέρα του
στο μέλλον;

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΞΙΣ-ΜΥΘΟΣ

- Από τον στ. 629 εκτυλίσσεται ο **αγώνας λόγων*** μεταξύ του Άδμητου και του Φέρητα. Οι αγώνες λόγων, αποτέλεσμα τόσο της επιρροής των σοφιστών, οι οποίοι πίστευαν ότι για κάθε θέμα μπορούν να υποστηριχθούν εξίσου αποτελεσματικά δύο διαμετρικά αντίθετες απόψεις, όσο και των δικαστικών και πολιτικών αντιπαραθέσεων στην Αθήνα, ήταν πολύ αγαπητοί στον Ευριπίδη. Ως προς τη δομή απαρτίζονται από δύο μονολόγους, στους οποίους κάθε πρόσωπο παραθέτει την επιχειρηματολογία του, και μια στιχομυθία, κατά την οποία η σύγκρουση κορυφώνεται, ενώ ανάμεσα στα παραπάνω μέρη συχνά παρεμβάλλονται δίστιχα του Χορού.
  - Ποιο είναι εδώ το θέμα της σύγκρουσης Άδμητου - Φέρητα;
  - Ποιους χαρακτηρισμούς εναντίον του Φέρητα εκτοξεύει ο Άδμητος; Σε ποια επιχειρήματα στηρίζει την επίθεσή του;

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- στ. 612-13 «βλέπω ... ακολουθούσους του να μεταφέρουνε για τη γυναίκα σου δώρα»: εδώ ο Χορός, όπως συχνά στην αρχαία τραγωδία, αναγγέλλει το νέο πρόσωπο που εισέρχεται στη σκηνή, ώστε να το αναγνωρίσουν αμέσως οι θεατές. Μέσα από τον λόγο του γίνονται φανερά και τα **σκηνικά αντικείμενα** που συνδέονται με το πρόσωπο. Τα σκηνικά αντικείμενα* στο θέατρο συχνά δεν έχουν μόνο λειτουργικό ή διακοσμητικό ρόλο, αλλά συμβάλλουν στην ψυχογράφηση ενός θεατρικού προσώπου ή στη σκηνική απόδοση της κατάστασής του.
  - Τι είδους δώρα για τη νεκρή μπορεί να φέρνει ο Φέρης; (βλ. σχόλιο στον στ. 149). Ποιο χαρακτηριστικό του τονίζεται μέσα από τα δώρα στην Άλκηστη, η οποία πέθανε αντί για αυτόν, όπως πιστεύουν αρκετά πρόσωπα στο έργο;

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

- ἀλγῶ:** στ. 633, τότε ξυναλγεῖν χρῆν σ'(ε) (=τότε εσύ έπρεπε να με συμπονέσεις).
- Αναζητήστε στο ηλεκτρονικό λεξικό Liddell & Scott τη σημασία του ρήματος *ἀλγῶ*. Στη συνέχεια κάντε αναζήτηση με τους τελεστές *alg*, για να εντοπίσετε λέξεις της ίδιας οικογένειας. Ποιες από αυτές χρησιμοποιούνται σήμερα;

11. Η άποψη για την αγάπη των ηλικιωμένων προς τη ζωή και την απροθυμία τους να την εγκαταλείψουν, αποτελεί κοινό τόπο στους αρχαίους συγγραφείς (βλ. Αριστοτέλης, *Ρητορική*, 1389b13 κ.ε.).

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 17

(στ. 675-746)

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΔΜΗΤΟΥ – ΦΕΡΗΤΑ (β')

ΦΕΡΗΣ

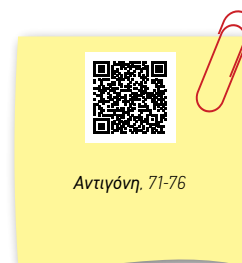
Γιε μου, σαν ποιον φαντάζεσαι ότι βρίζεις; Μήπως δούλο που αγόρασες απ' την Λυδία ή από την Φρυγία¹²; Ξεχνάς πως είμαι Θεσσαλός και πως γεννήθηκα, γνήσια ελεύθερος, από πατέρα Θεσσαλό;

Με την αλαζονεία και τα επιπόλαια λόγια που εκτοξεύεις εναντίον μου δεν πρόκειται να φύγεις έτσι αλώβητος. Εγώ σε απόκτησα, κύριος για να γίνεις του οίκου μου, και σε ανέθρεψα – αλλά δεν χρωστώ για σένα να πεθάνω· πάτριον νόμο εγώ δεν κληρονόμησα ούτε ελληνικό ότι για τα παιδιά τους πρέπει να πεθαίνουν οι πατέρες. Θέμα δικό σου αν δυστυχής ή ευτυχής γεννήθηκες· όσα εμείς χρέος είχαμε να σου προσφέρουμε, όλα τα έχεις. Πολλούς εξουσιάζεις και πολλών στρεμμάτων γη θα σου κληροδοτήσω – όσα από τον πατέρα μου βρήκα κι εγώ. Σε τι σε αδίκησα λοιπόν; Και τι σου έχω στερήσει; Δεν χρειάζεται για μένα να πεθάνεις, ούτε εγώ για σένα. Χαίρεσαι που βλέπεις το φως· εγώ, θαρρείς, δεν χαίρομαι; Σκέπτομαι, αλήθεια, πόσο χρόνο θα είμαστε κάτω απ' το χώμα· και η ζωή είναι τόσο σύντομη αλλά και πολύ γλυκιά¹³. Εσύ να μην πεθάνεις αγωνίστηκες αναίσχυντα και ξεις, αφού παρέκαμψες το πεπρωμένο σου, αυτήν σκοτώνοντας¹⁴· και μου καταλογίζεις ολιγοψυχία εσύ, θρασύδειλε, ο κατώτερος και από μια γυναίκα¹⁵, που πέθανε για σένα, τον πανέμορφο λεβέντη; Έξυπνη μηχανή ανακάλυψες, ποτέ να μην πεθάνεις, αν κάθε φορά πείδεις τη γυναίκα που είναι δίπλα σου για σένα να πεθαίνει¹⁶. Και τολμάς εσύ, ένας δειλός, να βρίζεις τους δικούς σου, που δεν δέχθηκαν να κάνουν το ίδιο;

Ο ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ
ΤΟΥ ΦΕΡΗΤΑ
ΕΝΑΝΤΙΟΝ
ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ

680 Πώς δικαιολογεί
ο Φέρης τη στάση του;
Ποιες κατηγορίες απευ-
θύνει
στον γιο του;

690

700

12. Η Λυδία και η Φρυγία, περιοχές στη Μ. Ασία, τροφοδοτούσαν την αρχαία Ελλάδα, ιδίως τον 5ο αι., με δούλους.
13. Ξεκινώντας από την ίδια σκέψη, η Αντιγόνη στο ομώνυμο δράμα του Σοφοκλή καταλήγει σε ένα διαμετρικά αντίθετο συμπέρασμα (Σοφοκλή Αντιγόνη, στ. 71-76). **Τι μας λέει αυτό για το ήθος του Φέρητα;**
14. Ο Φέρης αποσιωπά το γεγονός ότι η αποφυγή του πεπρωμένου από τον Άδμητο έγινε με θεϊκή παρέμβαση, καθώς και ότι η Άλκηστη θυσιάστηκε με τη δική της θέληση.
15. Η *άνδρεια* θεωρούνταν ανδρικό χαρακτηριστικό και αποτελούσε μεγάλη ντροπή για έναν άντρα να αποδειχτεί κατώτερος από μια γυναίκα σε γενναιότητα. **Ισχύει αυτή η αντίληψη στις μέρες μας; Προσπαθήστε να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με παραδείγματα.**
16. Ο Φέρης, σε μια κορύφωση των προσβολών προς τον γιο του, καταφεύγει σε ένα ψευδές επιχειρήμα, ένα σόφισμα, αφού είναι γνωστό ότι το δώρο του Απόλλωνα προς τον Άδμητο δόθηκε για μία μόνο φορά. Οι θεατές, άλλωστε, έχουν ακούσει τη δέσμευση του βασιλιά προς την Άλκηστη να μην ξαναπαντρευτεί.

Σώπα· μην αμφιβάλλεις ότι, όπως αγαπάς εσύ τη ζωή σου, το ίδιο όλοι την αγαπούν· και αν τις κακολογίες σου συνεχίσεις, και άλλα πολλά θα ακούσεις και όχι ψέματα.

ΧΟ. Πολλά έχουν ειπωθεί βαριά και τώρα όπως και πριν· κι εσύ, γέροντα, πάψε να κακολογείς τον γιο σου.

ΑΔΜΗΤΟΣ

Πες όσα θέλεις – εγώ μίλησα· και αν σε πονεί να ακούσεις την αλήθεια, δεν έπρεπε απέναντί μου έτσι να σφάλεις.

ΦΕ. Το σφάλμα θα ήταν μεγαλύτερο, αν για σένα είχα πεθάνει.

ΑΔ. Είναι το ίδιο να πεθαίνει ένας νέος κι ένας γέρος;

ΦΕ. Μία ζωή μάς δόθηκε να ζήσουμε, όχι δύο.

ΑΔ. Τότε σου εύχομαι να ζήσεις πιο πολύ και από τον Δία.

ΦΕ. Χωρίς κακό να πάθεις καταριέσαι τους γονείς σου¹⁷;

ΑΔ. Κατάλαβα ότι λατρεύεις τη μακροζωία.

ΦΕ. Μήπως εσύ άλλον νεκρό αντί για σένα δεν κηδεύεις;

ΑΔ. Αυτή είναι, αισχρό, η απόδειξη της oligoψυχίας σου!

ΦΕ. Πάντως, δεν πέθανε για μένα – αυτό δεν θα το ισχυριστείς.

ΑΔ. Εύχομαι, αχ, κάποια μέρα να βρεθείτε στην ανάγκη μου.

ΦΕ. Πολλές παντρέψου, για να σου πεθάνουν και άλλες.

ΑΔ. Ντροπή δική σου· εσύ δεν δέχτηκες να δυσιαστείς.

ΦΕ. Γλυκό το φως αυτό του θεού και το αγαπώ.

ΑΔ. Χυδαίο συναίσθημα και δεν αρμόζει σε άντρες.

ΦΕ. Λυπάσαι που δεν έχεις τη χαρά να εκφέρεις¹⁸ ένα γέρο.

ΑΔ. Δυσφημισμένος θα πεθάνεις, όταν έρθει η ώρα σου.

ΦΕ. Όταν πεθάνω, δεν με ενδιαφέρει η κακή φήμη μου¹⁹.

ΑΔ. Ω θεέ μου! Πόση αναισχυντία κρύβουν τα γεράματα!

ΦΕ. Αυτή δεν είναι αναισχυντη· μάλλον ανόητη²⁰ τη βρήκες.

ΑΔ. Φύγε από εδώ και τον νεκρόν αυτόν να θάψω άφησέ με!

ΦΕ. Φεύγω· θα θάψεις τη νεκρή εσύ ο φονιάς της· όμως
βαριά σε περιμένει τιμωρία απ' τους δικούς της.

Αλλιώς, θα πάψει πια να λέγεται άντρας ο Άκαστος, αν για της αδελφής του το αίμα εκδίκηση δεν πάρει²¹.

710 ΣΤΙΧΟΜΥΘΙΑ
ΑΔΜΗΤΟΥ – ΦΕΡΗΤΑ:
Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ
ΚΟΡΥΦΩΝΕΤΑΙ

Ποιες κατηγορίες
ξεστομίζουν πατέρας και
γίους, ο ένας
εναντίον του άλλου;

720

Η κηδεία
στην Αρχαία Ελλάδα

17. Γιατί ο Φέρης εκλαμβάνει την -ειρωνική, έστω- ευχή του Άδημου να ζήσει περισσότερο κι από τον Δία ως κατάρτα; Σκεφτείτε τον μύθο του Τιθωνού, για τον οποίο η αγαπημένη του, η θεά Ηώ (: Αυγή / Αυγούλα), ζήτησε να του δοθεί ως δώρο η αθανασία, όχι όμως και η αιώνια νεότητα. Το αποτέλεσμα ήταν ο Τιθωνός να μην πεθαίνει, αλλά να γερνάει ασταμάτητα.

18. «να εκφέρεις»: να κηδέψεις. Τα βασικά στάδια μιας κηδεΐας στην αρχαιότητα περιλάμβαναν την πρόθεσιν του νεκρού (αφού τον ετοιμάζαν, όποιος ήθελε προσέφερε λουλούδια και τον αποκαιρετούσε), την εκφορά (τελετουργική μεταφορά στο νεκροταφείο) και την ταφή. Για τους νεκρούς στο πολέμου στην Αθήνα εκφωνούνταν και επιτάφιος λόγος.

19. Εδώ ο Φέρης έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τη βασική αντίληψη των αρχαίων ότι ο τιμημένος θάνατος καταξιώνει την ανθρώπινη ζωή, ενώ ο ατιμωτικός δυσφημίζει ακόμη και μια τιμημένη ζωή.

20. *ἄφρονα* στο πρωτότυπο. Ο ίδιος ο Φέρης είχε χαρακτηρίσει την Άλκηστη *σώφρονα* στον στ. 615.

21. Ο Άκαστος ήταν γιος του Πελία, αδελφός της Άλκηστης. Ο Φέρης, μέσα στην παράκρουση του θυμού του, λέει χαιρέκακα ότι ο Άκαστος θα θελήσει να εκδικηθεί τον θάνατο της Άλκηστης, σαν να επρόκειτο για φόνο.

ΑΔ. Στ' ανάδεμα να πας κι εσύ και αυτή που ζει μαζί σου²²!
 Άτεκνοι να γερνάτε έστω και αν ζει το τέκνο σας,
 όπως το αξίζετε· μαζί μου δεν θα ζήσετε ποτέ
 κάτω απ' την ίδια στέγη. Και αν δημόσια χρειαζότανε
 την πατρική μου εστία να αποκηρύξω, θα το έκανα²³.
 Ωστόσο, είναι ώρα να παλέψουμε με τούτο το κακό·
 ας πορευθούμε, στην πυρά τη νεκρή να αποδέσουμε.

Ποια στάση
 θα κρατήσει
 ο Άδμητος
 στο μέλλον απέναντι
 στους γονείς του;

740

ΧΟ. Ωω, η απεριγραπτη τόλμη σου²⁴,
 ω γενναία και ασύγκριτη, χαίρε·
 και καλόγνωμα να σε δεχτούν
 και ο χθόνιος Ερμής²⁵ και ο Άδης.
 Και αν καλό τους καλούς περιμένει κι εκεί,
 να μετέχεις σε αυτό, καδισμένη
 πλάι στη νύφη του Άδη.²⁶

Η ΝΕΚΡΙΚΗ ΠΟΜΠΗ
 ΑΝΑΧΩΡΕΙ-
 ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ
 ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ
 ΣΤΗ ΝΕΚΡΗ ΚΑΙ
 ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ
 ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Ο (γυναικείος εδώ) Χορός στην Άλκηστη του ιταλικού θεατρικού οργανισμού INDIA, Teatro Greco di Siracusa (σκηνοθεσία Cesare Lievi, 2016). Φωτ.: M. Zivillica.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΗΘΟΣ - ΛΕΞΙΣ

- Διαβάστε ξανά τους μονολόγους του Άδμητου και του Φέρητα.
  - Σε ποια επιχειρήματα του Άδμητου απαντάει ο Φέρης; Σε ποιους χαρακτηρισμούς του γιου του προχωρά;
- Συγκρίνοντας τον εναρκτήριο μονολόγο του με όσα λέει στη συνέχεια, μετά την επίθεση του γιου του, διαπιστώνουμε κάποιες αντιφάσεις στους λόγους του Φέρητα.
  - Να τις εντοπίσετε και να τις σχολιάσετε ως προς το τι αποκαλύπτουν για τον Φέρητα.
  - Ποια στοιχεία της προσωπικότητας του Φέρητα νομίζετε ότι αναδεικνύονται γενικότερα στην παραπάνω σκηνή;

22. Ο Άδμητος εκτοξεύει τις τελευταίες υβριστικές φράσεις, ενώ ο Φέρης ήδη αποχωρεί από κάποια πάροδο.
23. Η δημόσια αποκήρυξη εφαρμοζόταν ως νομική πράξη, όταν ο πατέρας ήθελε να αποκηρύξει επίσημα το παιδί του. Η αντιστροφή εδώ, το να αποκηρύσσει δηλαδή ο γιος τούς γονείς –ανεπίτρεπτο και απίθανο να συμβεί, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (*Ηθικά Νικομάχεια*, 8.14, 1163b)– καταδεικνύει το μέγεθος του θυμού του Άδμητου.
24. Στους στ. 741-747 ο Χορός εκπληρώνει την επιθυμία του Άδμητου (στ. 609) και προσφωνεί εγκωμιαστικά τη νεκρή. Μετά εξέρχεται από τη σκηνή, για να συνοδεύσει τιμητικά την ταφή. Η προσωρινή αυτή απομάκρυνση (*μετάστασις*) του Χορού από την ορχήστρα είναι σπάνια αλλά όχι απίθανη, όταν οι ανάγκες του έργου το επιβάλλουν. Ποια δραματουργική ανάγκη εξυπηρετεί εδώ η *μετάστασις*; Λάβετε υπόψη σας ότι σε επόμενες σκηνές ο Ηρακλής θα πληροφορηθεί την αλήθεια για τον θάνατο της Άλκηστης και θα πάρει την απόφαση να τη σώσει.
25. Ο Ερμής είναι χθόνιος, επειδή είναι ο ψυχοπομπός θεός, αυτός που μεταφέρει τις ψυχές στον Κάτω Κόσμο.
26. Είναι η Περσεφόνη, κόρη της Δήμητρας και γυναίκα του Πλούτωνα, βασιλιά του Κάτω Κόσμου.

ΗΘΟΣ

- Ο αγώνας λόγων έχει εγείρει πολλές συζητήσεις. Κάποιοι μελετητές δέχονται τη λογική και το δίκαιο των επιχειρημάτων του Φέρητα και ενοχλούνται από την επίθεση του Άδμητου στον πατέρα του. Ισχυρίζονται ότι ο βασιλιάς μένει ηθικά εκτεθειμένος μετά τον αγώνα. Άλλοι υποστηρίζουν ότι οι κατηγορίες του Φέρητα εναντίον του γιου του πέφτουν στο κενό, καθώς προέρχονται από ένα εγωκεντρικό και αφερέγγυο πρόσωπο.
  - Πώς θα κρίνατε εσείς τη συμπεριφορά του Άδμητου προς τον πατέρα του;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Συχνά ο Ευριπίδης, κάτω και από την επίδραση των σοφιστών, θέτει σε δοκιμασία βασικές αντιλήψεις της εποχής του. Μια αδιαμφισβήτητη αξία που τίθεται εδώ σε συζήτηση είναι η **υστεροφημία**, καθώς για τον Φέρητα, όταν κανείς πεθαίνει, δεν έχει νόημα να νοιάζεται για τη φήμη του. Μια άλλη αξία που αμφισβητείται είναι η ανιδιοτελής **αγάπη των συγγενών** εξ αίματος, καθώς κάποτε αυτή η αγάπη αποδεικνύεται υποδεέστερη από την «**αγάπη των ξένων**», όπως της Άλκηστης και, στη συνέχεια, του Ηρακλή. Οι δεσμοί της συγγένειας δεν είναι δεδομένοι, αλλά κρίνονται από τις ίδιες τις πράξεις των ανθρώπων.
  - Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου, όπου υπονοούνται οι παραπάνω αντιλήψεις.
  - Τι πιστεύετε εσείς πάνω στα θέματα αυτά;

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Δείτε στις φωτογραφίες διαφορετικές «εκδοχές» του Φέρητα. Είναι φανερό ότι κάθε σκηνοθετική προσέγγιση τονίζει **διαφορετικά στοιχεία του ήθους του μέσω της σκηνικής του παρουσίασης**.
  - Ποια χαρακτηριστικά του προσώπου θέλησε να αναδείξει κάθε σκηνοθέτης με την επιλογή του συγκεκριμένου ηθοποιού και του κοστουμιού του; Βγάλτε τα συμπεράσματά σας, περιγράφοντας τον κάθε «Φέρητα» εξωτερικά.
  - Αν σκηνοθετούσατε εσείς την παράσταση της Άλκηστης, ποια από τα στοιχεία της προσωπικότητας του Φέρητα θα επιλέγατε να τονίσετε; Με ποια εικόνα του «Φέρητα» (ηλικία, εμφάνιση, κίνηση ή στάση του σώματος, κοστούμι, αξεσουάρ κλπ.) θα υποστηρίζατε σκηνικά την επιλογή σας;

Δημήτρης Βάγιας (Φέρης) και Αλέκος Ουδινότης (Άδμητος). ΚΘΒΕ (σκηνοθεσία Γιάννη Χουβαρδά, 1984). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

Χρήστος Αρνομάλλης (Φέρης), Νίκος Κουμαριάς (Άδμητος) και Στέλλα Μιχαηλίδου (σύζυγός του Φέρητα). Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη, 1992). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

Γιάννης Φέρτης (Φέρης). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Κατερίνας Ευαγγελάτου, 2017). Φωτ.: Πάτροκλος Σκαφίδης.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

κηδεστής/κηδεία/κηδεύω: Ο Φέρης απειλεί τον γιο του ότι για τον θάνατο της Άλκηστης θα τον τιμωρήσουν οι συγγενείς της (στ. 731, *δίκας δώσεις σοῖσι κηδεσταῖς ἔτι*). Η λέξη *κηδεστής* (: συγγενής) είναι ομόρριζη με τις λέξεις *κηδεία* και *κηδεύω*. *Κηδεύω* σήμαινε 'προσέχω, φροντίζω', αλλά η φροντίδα αυτή αφορούσε κυρίως έναν νεκρό, άρα 'θάβω, πενθώ'. Η ίδια λέξη, όμως, είχε και μια δεύτερη σημασία: 'κάνω κάποιον συγγενή μου μέσω του γάμου'. Είναι παράξενο πώς για δύο τελείως διαφορετικές σημασίες, μία που σχετίζεται με τον γάμο και μία με τον θάνατο, χρησιμοποιήθηκε η ίδια λέξη. Σταδιακά, βέβαια, το ρήμα *κηδεύω* έχασε τη δεύτερη σημασία και σήμερα χρησιμοποιείται μόνο σε σχέση με τη φροντίδα του νεκρού. Ωστόσο, στα ΝΕ κάποια παράγωγά του σχετίζονται με την αρχική σημασία 'φροντίζω'.

- Μπορείτε να σκεφθείτε μερικά από αυτά:

Παράλληλο κείμενο,
Γουίλιαμ Σαίξπηρ,
Βασιλιάς Ληρ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 18

(στ. 747-802)

Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ
ΚΑΙ Η ΗΔΟΝΙΣΤΙΚΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΖΩΗΣ

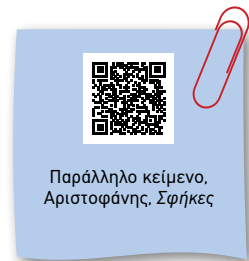
ΘΕΡΑΠΩΝ

Πολλούς θυμούμαι ξένους και από κάθε τόπο,
που έχουν έρθει ως τώρα στο παλάτι του Άδμητου,
κι εγώ γεύματα τους παρέδετα, αλλά χειρότερο
φιλοξενούμενο από αυτόν ποτέ δεν δέχτηκα στο σπίτι.
Πρώτο και κύριο, ενώ είδε τον αφέντη να πενθεί,
μπήκε και τόλμησε να δρασκελίσει το κατώφλι μας.
Ύστερα, και όταν έμαθε τη συμφορά²⁷, σεμνά
δεν δέχτηκε τα φαγητά που βρέθηκαν, παρά,
αν κάτι δεν του φέρναμε μας το ζητούσε επίμονα.
Άρπαξε μάλιστα κι ένα ποτήρι από κισσόξυλο
κι έπινε δυνατό ποτό μαυριδεράς σταφυλομάνας²⁸,
ώσπου, τυλίγοντάς τον του κρασιού η φλόγα, τον άναψε·
και το κεφάλι με μυρτιάς κλωνί στεφάνωσε,
γρυλίζοντας παράφωνα. Και άκουες δύο μελωδίες:
εκείνος τραγουδούσε αδιαφορώντας για τη συμφορά
του Άδμητου κι εμείς οι υπηρέτες την κυρά μας κλαίγαμε·
αλλά τα μουσκεμένα μάτια μας δεν δείχναμε στον ξένο
– αυτή την εντολή μάς είχε δώσει ο Άδμητος.
Και τώρα εγώ μες στο παλάτι τραπεζώνω αυτόν,
κάποιον πανούργο απατεώνα ή κάποιον ληστή κι εκείνη
έφυγε από κοντά μας και δεν μπόρεσα την εκφορά
να ακολουθήσω ή να της απλώσω καν το χέρι²⁹· και δρηνώ
για την κυρά μου, που ήταν σαν μητέρα και για μένα
και για όλους τους υπηρέτες· από χίλια δυο κακά
μας προστάτευε, τους θυμούς του άντρα της μαλακώνοντας.
Λοιπόν, δεν έχω δίκιο να μισώ τον ξένο αυτόν³⁰,
που εμφανίστηκε καταμεσής στις συμφορές μας;

ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ
ΤΟΥ ΘΕΡΑΠΟΝΤΑ

750

Ποια στοιχεία της
συμπεριφοράς του
Ηρακλή ενόχλησαν τον
Θεράποντα;

Παράλληλο κείμενο,
Αριστοφάνης, Σφήκες

760

770

27. Ο Θεράπων μόλις στον στ. 807 συνειδητοποιεί ότι ο Ηρακλής δεν γνωρίζει την ταυτότητα του νεκρού στο σπίτι.
28. Η περίφραση σημαίνει ότι ο Ηρακλής έπινε το κρασί του ανέρωτο (*ἀκρατον οἶνον*), πράγμα που θεωρούνταν από τους Έλληνες βαρβαρική συνήθεια. Ο Ηρακλής, μάλιστα, πίνει από *ποτήρα* (στ. 756), σκεύος αρκετά μεγάλο. Η παρουσίαση του Ηρακλή ως ήρωα που υπερβάλλει στο φαί, το ποτό και τις ηδονές είναι συνηθισμένη στην κωμωδία και το σατυρικό δράμα.
29. Για να χαιρετίσουν τους νεκρούς, σήκωναν το δεξί χέρι με την παλάμη προς τα έξω. Η χειρονομία εμφανίζεται σε αγγειογραφίες.
30. Τραγική ειρωνεία: η αγάπη του Θεράποντα για την Άλκηστη τον κάνει να μισεί τον Ηρακλή, ο οποίος όμως θα αποδειχτεί σωτήρας της. Τονίζεται πόσο περιορισμένη είναι η ανθρώπινη γνώση.

ΗΡΑΚΛΗΣ

Ε, εσύ· τι σοβαρό ύφος και γνοιασμένο είναι αυτό;
 Δεν επιτρέπεται στον υπηρέτη να είναι με έναν ξένο
 σκυθρωπός· πρέπει με ευπροσήγορη διάθεση
 να τον δέχεται. Κι εσύ εμπρός σου έχεις του αφέντη σου
 φίλο, αλλά τον υποδέχεσαι με στυγνό πρόσωπο
 και συνοφρυωμένο³¹, επειδή σε απασχολεί μια ξένη
 συμφορά. Έλα εδώ, για να γίνεις σοφότερος.

Ξέρεις πώς έχει η φύση των πραγμάτων στη ζωή του ανθρώπου;
 Δεν το φαντάζομαι — άλλωστε και από πού;³² Άκου, λοιπόν.

Είναι γραμμένο όλοι οι θνητοί κάποτε να πεθάνουνε·
 και δεν υπάρχει άνθρωπος κανείς που να γνωρίζει
 αν την επαύριο θα είναι ζωντανός· γιατί είναι άγνωστο
 πού η τύχη του θα καταλήξει – αυτό ούτε θεωρητικά
 διδάσκεται και ούτε το συλλαμβάνεις με την πράξη.

Τώρα που άκουσες λοιπόν κι έμαδες από εμένα αυτά,
 ευφραίνου, πίνε και λογάριαζε δικό σου μοναχά
 τον βίο της κάθε μέρας· όλα τα άλλα ανήκουνε στην τύχη.
 Από όλους τους θεούς την πιο γλυκιά για τους ανθρώπους
 τίμα, την Κύπρη³³, που είναι μια καλόβουλη θεά.

Όλα τα υπόλοιπα παράτησέ τα και ακολούθησε
 τα λόγια μου, αν νομίζεις βέβαια ότι μιλώ σωστά.

Έτσι πιστεύω εγώ. Την άμετρή σου λύπη δεν αφήνεις,
 να πιεις μαζί μου, ξεπερνώντας την κακή αυτή συγκυρία,
 με ένα στεφάνι στο κεφάλι³⁴; Και είμαι βέβαιος
 ότι, μόλις αρχίσει η κούπα το ταξίδι της, θα σε αράξει
 μακριά από αυτή την σκυθρωπή και δύσδυμη διάθεση.

Θνητοί είμαστε – λοιπόν θνητοί πρέπει να είναι και οι λογισμοί μας.
 Και αν δες και τη δική μου κρίση, για όλους αυτούς
 τους σοβαροφανείς και συνοφρυωμένους η ζωή
 δεν είναι αληθινή ζωή παρά μια συμφορά.

ΤΑ ΠΑΡΑΠΟΝΑ
 ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
 ΘΕΡΑΠΟΝΤΑ

780

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΗΛΟΝΙ-
 ΣΤΙΚΟΥ «CARPE DIEM»
 ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΡΑΚΛΗ

Ποιες συμβουλές
 ζωής δίνει
 ο Ηρακλής;

790

800

31. στ. 778-779: *στυγνῷ προσώπῳ καὶ συνοφρυωμένῳ*. *Στυγνός* είναι ο σκληρός, ο εχθρικός. *Συνοφρυωμένος* είναι αυτός που σμίγει τα φρύδια (*σύν + όφρυς* = το φρύδι) σε ένδειξη δυσaréσκειας, θυμού ή λύπης.

32. Ένας δούλος δεν μπορεί να έχει το μορφωτικό επίπεδο που θα του επέτρεπε να γνωρίζει τη «φύση των πραγμάτων στη ζωή του ανθρώπου». Όμως, κρίνεται τελικά άξιος να δεχτεί το αντίστοιχο μάθημα: ο Ηρακλής εμφανίζεται ως δάσκαλος και ο Θεράπων ως μαθητής του. Είναι συνηθισμένη σε τραγωδίες του Ευριπίδη η αναβάθμιση της αξίας υπηρετών και δούλων.

33. Η *Κύπρις* (-ιδος) ήταν προσωνόμιο της Αφροδίτης. Σύμφωνα με μια μυθολογική παράδοση, η θεά αναδύθηκε μέσα από τη θάλασσα της Κύπρου. **Γιατί ο Ηρακλής προτρέπει τον Θεράποντα να τιμά την Αφροδίτη;**

34. Το στεφάνι στο κεφάλι ήταν εξάρτημα των κωμαστών, των ανθρώπων που γλεντούν. Δες και στ. 341.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΞΙΣ

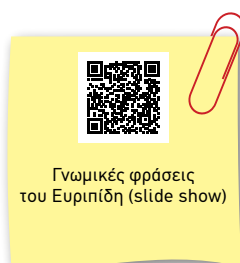
- Μετά τη μετάσταση* του Χορού, η σκηνή μένει άδεια. Έτσι, ο υπηρέτης του Άδμητου, σε ρόλο εξάγγελου*, περιγράφει τα γεγονότα μέσα στο παλάτι και εκφωνεί **τον μονόλογό του χωρίς άλλον αποδέκτη πέρα από το κοινό**. Αυτό είναι αρκετά συνηθισμένο στην κωμωδία αλλά όχι στην τραγωδία, γεγονός που επιτείνει τον κωμικό χαρακτήρα της σκηνής. Ο Θεράπων περιγράφει τη συμπεριφορά του Ηρακλή ζωντανά και παραστατικά, ενώ η αρνητική εικόνα που δημιουργεί για τον ήρωα μοιάζει τεκμηριωμένη: ξεκινά με μια γενική κρίση, την οποία στη συνέχεια θα αποδείξει με επιχειρήματα, για να κλείσει με χαρακτηρισμούς του Ηρακλή και της Άλκηστης.
  - Ξαναδιαβάστε το κείμενο και εντοπίστε τα παραπάνω στοιχεία μέσα σε αυτό. Τι αγνοεί όμως ο Θεράπων στις κρίσεις του για τον Ηρακλή;

ΜΥΘΟΣ

- Ο Θεράπων, αντίθετα απ' ό,τι ο Χορός, δεν αναγνώρισε τον Ηρακλή. Αυτό σημαίνει είτε ότι ο υπηρέτης δεν έχει δει τον ήρωα με τα διακριτικά του (λεοντή και ρόπαλο) είτε ότι οι δραματουργικές ανάγκες (*κατὰ τὸ ἀναγκαῖον*) υπερισχύουν εδώ πάνω στην αληθοφάνεια (*κατὰ τὸ εἰκός*). Είναι, δηλαδή, δραματουργικά αναγκαίο να μην αναγνωρίσει ο Θεράπων τον Ηρακλή, καθώς η αγανάκτησή του για τον «άξεστο ξένο» θα τον παρασύρει στην επόμενη σκηνή να του αποκαλύψει την αλήθεια για τον θάνατο της Άλκηστης. Έτσι προωθείται η δράση στο έργο και η τελική λύση με την απόφαση του Ηρακλή να σώσει την Άλκηστη.

ΗΘΟΣ

- Στον μονόλογο του Θεράπωντα αποκαθίσταται η εικόνα του Άδμητου που έχει πληγεί μετά τη σύγκρουση με τον Φέρητα και παρουσιάζεται για άλλη μια φορά η Άλκηστη μέσα από τα μάτια των υπηρέτών της.
  - Να εντοπίσετε τα σχετικά χωρία και να τα σχολιάσετε ως προς το ήθος των κεντρικών προσώπων.

Σαμψών Φύτρος (Θεράπων), Άρτο Απαρτιάν (Ηρακλής), Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Λυδίας Κονιόρδου, 2000). Φωτ.: Studio Delta.

ΔΙΑΝΟΙΑ

- στ. 788-789: «λογάριαζε δικό σου μοναχά / τον βίο της κάθε μέρας». Η ιδέα ότι πρέπει **να ζει κανείς το σήμερα** αποτελεί κοινό τόπο στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Υιοθετήθηκε από τους Ρωμαίους και έφτασε ως τις μέρες μας συμπυκνωμένη στη φράση **carpe diem** («άδραξε τη μέρα») από τις *Ωδές* του Ορατίου (1.11).
  - Ποιες άλλες διδασκαλίες περικλείει ο Ηρακλής στο μάθημά του προς τον Θεράποντα;
  - Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί να τον πείσει να παρατήσει το σκυθρωπό ύφος και να πει μαζί του;
  - Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την άποψη του Ηρακλή; Υποστηρίξτε τη γνώμη σας με επιχειρήματα ή / και παραδείγματα.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Η **σκηνή του εξαγριωμένου υπηρέτη** που, βγαίνοντας στη σκηνή, περιγράφει με τα μελανότερα χρώματα το πρόσωπο που άφησε μέσα στο σπίτι θα επαναληφθεί **ως μοτίβο** σε πολλά έργα μετά την *Άλκηστη*, κυρίως κωμωδίες, φτάνοντας μέχρι και τη σύγχρονη εποχή (π.χ. στον ελληνικό κινηματογράφο).
  - Αναζητήστε (λογοτεχνικά, θεατρικά, κινηματογραφικά, τηλεοπτικά, κλπ.) πρόσωπα υπηρέτων που σχολιάζουν τους κυρίους τους και μελετήστε τα χαρακτηριστικά τους, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται το κωμικό αποτέλεσμα.

Ο Αρλεκίνος σε χαρακτικό του Jakob von Sandrart (1630-1708), Herzog Anton Ulrich Museum, Braunschweig.

Ο Κώστας Χατζηχρήστος στον ρόλο του «Μπακαλόγατου» στην ταινία «Της Κακομοίρας» του Ντίνου Κατσουρίδη, 1963.

Παράλληλο κείμενο,
Κάρλο Γκολντόνι,
Υπηρέτης δύο αφεντάδων

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

I. ξένος: Η λέξη ξένος ταξίδεψε ως εμάς μορφολογικά αναλλοίωτη, οι σημασίες της όμως περιορίστηκαν. Να αναζητήσετε στο Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής το λήμμα ξένος και να μελετήσετε τις σημασίες του.

- Ποιες σημασίες διατήρησε η λέξη κατά την πορεία της στον χρόνο και ποιες έχασε; Πιστεύετε ότι η διαφοροποίηση στις σημασίες αντανakλά και αντίστοιχη διαφοροποίηση των αξιών μας σε σύγκριση με τις αξίες της αρχαίας Ελλάδας;

II. έστιω: στ. 765, «Και τώρα εγώ μες στο παλάτι τραπεζώνω αυτόν». Με το ρήμα «τραπεζώνω» αποδίδεται το αρχαιοελληνικό έστιω (: τρώω), που δεν χρησιμοποιείται στα ΝΕ, αλλά η σημασία του διατηρήθηκε σε παράγωγα.

- Μπορείτε να θυμηθείτε μερικά;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Στην ακόλουθη σκηνή από τον *Κύκλωπα*, σατυρικό δράμα του Ευριπίδη, ο Οδυσσεάς περιγράφει την επίδραση του κρασιού στον Πολύφημο.

- Συγκρίνετε τη σκηνή του *Κύκλωπα* με τους στ. 753-762 της *Άλκηστης* και βρείτε τις ομοιότητες. Οι ομοιότητες αυτές έδωσαν επιχειρήματα στους μελετητές που θεωρούν την *Άλκηστη* μη τυπική τραγωδία αλλά δράμα με κωμικά και σατυρικά στοιχεία.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ

Κι αφού κάποτε χόρτασε να τρώει τους συντρόφους,
έγειρε πίσω, ρεύτηκε 410

—βαρύς εβρόντησ' από τα λαρύγγια του ο αέρας.
Τότε μου μπήκε ιδέα δαιμόνια: γεμίζω μια γαβάθα
γλυκό κρασί ευωδιαστό, και για να πιει του δίνω,
λέγοντας: «Κύκλωπα, γιε του θαλασσινού θεού,
κοίταξε θεϊκό ποτό που σου χαρίζει η Ελλάδα,
κρασάκι από τ' αμπέλια της, χάρμα διονυσιακό». 415

Ξέχειλος από το ξεδιάντροπο το φαγοπότι εκείνος
το καλοδέχτηκε, το τράβηξε κάτω δίχως ανάσα
κι όλο χαρά με παίνεψε: «Ξένε μου λατρεμένε,
ωραίο το ποτό που μου 'δωσες κι ωραίο κλείνει δείπνο». 420

Σαν το 'νιωσα πως τ' άρεσε, δεύτερο του 'δωσα να πιει.
Το 'ξερα βέβαια: θα τονε φάει όπου να 'ναι το κρασί,
και θά 'ρθει η πληρωμή του.
Άρχισε τότε τα τραγούδια· του 'χυνα κι εγώ το 'να ποτήρι
πάνω στο άλλο, και του ζέσταινα καλά τα σωθικά του. 425

Μετάφραση Βάιος Λιαπής

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 19

(στ. 803–860)

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ

ΘΕΡΑΠΩΝ

Τα ξέρουμε όλα αυτά· αλλά η κατάσταση που ζούμε
δεν είναι τέτοια που επιτρέπει γλέντια και χαρές.

ΗΡΑΚΛΗΣ

Γυναίκα ξένη ήταν αυτή που πέθανε· δεν χρειάζεται
και τόσο να πενθείς, αφού ζουν οι αφέντες του σπιτιού.

ΘΕ. Πώς ζουν; Δεν ξέρεις το κακό που χτύπησε το σπίτι;

ΗΡ. Εκτός και αν μου είπε ψέματα ο αφέντης σου.

ΘΕ. Παραείναι ο αφέντης μου φιλόξενος, παραείναι.

ΗΡ. Κι εγώ, για έναν ξένο νεκρό, δεν πρέπει να καλοπερνώ;

ΘΕ. Μα την αλήθεια, πολύ ξένος ήταν ο νεκρός.

ΗΡ. Μήπως κάποιο κακό τον θρήκε και δεν μου το είπες;

ΘΕ. Πήγαινε στο καλό· του αφέντη οι συμφορές δική μας έγνοια.

ΗΡ. Τα λόγια που είπες μόλις δεν μιλούν για ξένες συμφορές.

ΘΕ. Αλλιώς δεν θα στενοχωριόμουν βλέποντάς σε να γλεντάς.

ΗΡ. Μήπως οι ίδιοι μου οι φίλοι μού φέρθηκαν άπρεπα;

ΘΕ. Δεν ήρθες σε κατάλληλη ώρα για φιλοξενία.

Πένθος μεγάλο μάς βαραίνει· βλέπεις τα πένδιμα ρούχα
και τα μαλλιά τα κουρεμένα. ΗΡ. Και ποιος πέθανε;

Έφυγε κάποιο απ' τα παιδιά του ή ο γέρος πατέρας του;

ΘΕ. Του Άδμητου η γυναίκα μάς έφυγε, ξένη³⁵.

ΗΡ. Πως είπες; Και, παρ' όλα αυτά, εσείς με φιλοξενούσατε;

ΘΕ. Γιατί ντρεπόταν από το παλάτι να σε διώξει.

ΗΡ. Δύστυχε, τι ανεκτίμητη γυναίκα έχασες!

ΘΕ. Όλοι χαθήκαμε μαζί της, όχι μόνο εκείνη.

ΗΡ. Κάτι αντιλήφθηκα, όταν τα δακρυσμένα μάτια του είδα,

την όψη και τα κουρεμένα του μαλλιά, αλλά με έπεισε
λέγοντάς μου ότι κάποιον ξένο στην ταφή οδηγούσε.

Κι εγώ με δυσφορία ψυχής την πύλη τούτη επέρασα

κι έπινα μες στο σπίτι ενός φιλόξενου ανθρώπου, που ήταν

σε τέτοια θέση. Και διασκέδαζα με το κεφάλι μου

στεφανωμένο; Αλλά το σφάλμα είναι δικό σου, που δεν είπες

τίποτε, ενώ μια τέτοια συμφορά έπληξε το σπίτι.

Και πού πήγε για να την θάψει; Πού να σπεύσω να τον βρω;

ΘΕ. Έξω απ' την πόλη, πλάι στον κύριο δρόμο, που οδηγεί

Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ
ΤΗΣ ΝΕΚΡΗΣ

Τι πίστευε
ο Ηρακλής για
την νεκρή στο σπίτι και τι
μαθαίνει τώρα;

810

820

Πώς αντιδρά
ο Ηρακλής
στην αποκάλυψη
της ταυτότητας
της νεκρής;

830

35. Χρειάστηκαν 19 στίχοι (803-821), για να αποκαλύψει τελικά ο Θεράπων την αλήθεια στον Ηρακλή σχετικά με την ταυτότητα του νεκρού, μια επιβράδυνση που είναι δικαιολογημένη και λογικά (ο υπηρέτης έχει εντολές να κρύβει το πένθος) και δραματουργικά, για να δημιουργηθεί κλιμάκωση και ένταση πριν την αποκάλυψη.

στη Λάρισα, θα βρεις τον λαξευμένο τύμβο της³⁶.

ΗΡ. Καρδιά μου εσύ, που άντεξες πολλά, και χέρι μου, τώρα θα δείξεις τι παιδί γέννησε για τον Δία η Τιρυνθία Αλκμήνη, η κόρη του Ηλεκτρύωνα. Πρέπει να σώσω τη γυναίκα αυτήν που μόλις πέθανε, την Άλκηστη, και να την φέρω πάλι εδώ στο σπίτι της, κι έτσι τη χάρη που χρωστώ στον Άδμητο να ανταποδώσω. Θα πάω και θα παραφυλάξω τον μαυροντυμένο άρχοντα των νεκρών, τον Θάνατο· πιστεύω να τον βρω στον τάφο πλάι να πίνει απ' το αίμα των σφαγίων της θυσίας³⁷. Και αν πεταχτώ από την ενέδρα μου και ορμήσω επάνω του και αρπάζοντάς τον τον τυλίξω στον κλοιό των δυο χειρών μου, έτσι, με συνθλιμμένα τα πλευρά, δεν θα βρεθεί κανείς να τον ελευθερώσει, ώσπου να παραδώσει τη γυναίκα³⁸. Και αν στο κυνήγι αυτό αποτύχω και δεν έρδει εκείνος για των σφαγίων το πηχτό αίμα, θα κατέβω κάτω στις Κόρης και στου Άνακτα τα ανήλια δώματα, να την ζητήσω· και πιστεύω ότι θα επαναφέρω εδώ την Άλκηστη, στου φίλου μου τα χέρια να την παραδώσω που με υποδέχθηκε στο σπίτι του και δεν με απόδιωξε, αν και είχε χτυπηθεί από συμφορά βαριά· την έκρυψε μες στην ευγενική καρδιά του από σεβασμό σε μένα. Ποιος απ' τους Θεσσαλούς από αυτόν είναι πιο φιλόξενος; Ποιος σε όλη την Ελλάδα; Έτσι, αυτός, γνήσιος ευγενής³⁹, ποτέ του δεν θα ειπεί ότι ευεργέτησε έναν φαύλο⁴⁰.

**Η ΑΠΟΦΑΣΗ
ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ
ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΤΗΡΙΑ
ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ**
Γιατί ο Ηρακλής
αποφασίζει να σώσει
την Άλκηστη;

840

Ποια είναι τα δύο εναλ-
λακτικά σχέδια για τη
σωτηρία
της Άλκηστης;

850

860

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΗΘΟΣ

- Η συμπεριφορά του Ηρακλή χαρακτηρίζεται από μια αξιοσημείωτη μεταβολή, καθώς το έργο προχωρά από τον μονόλογο του Θεράποντα μέχρι τον διάλογο Θεράποντα - Ηρακλή και τον μονόλογο του ήρωα.
  - Περιγράψτε αυτή τη μεταβολή στηριγμένοι/-ες στο κείμενο και προσπαθήστε να την αιτιολογήσετε.

36. Στο σημείο αυτό ο Θεράπων αποχωρεί. Ο Ευριπίδης παρουσίασε με ζωντάνια ένα δευτερεύον πρόσωπο.

37. Η εικόνα του Θανάτου που πίνει από το αίμα των θυσιών αποτελεί ανάμνηση από τη ραψωδία λ της *Οδύσσειας*, τη Νέκυια, στην οποία ο Οδυσσεύς κατεβαίνει στον Άδη. Εκεί, βέβαια, είναι οι νεκροί που πίνουν από το αίμα των θυσιασμένων ζώων, για να μπορέσουν να μιλήσουν.

38. Στην απόκοσμη μορφή του Θανάτου ο Ευριπίδης δίνει ανθρώπινα χαρακτηριστικά, ώστε ο Ηρακλής να παλέψει μαζί του και να μπορεί να τον νικήσει.

39. Ολοκληρώνεται η αποκατάσταση της προσωπικότητας του Άδμητου, που είχε πληγεί από την επίθεση του Φέρητα.

40. Ο Ηρακλής αποχωρεί από μια πάροδο, προκειμένου να σώσει την Άλκηστη. Η σκηνή μένει για λίγο άδεια.

- Ποια στοιχεία ήθους του Ηρακλή αναδεικνύονται μέσα από τη συμπεριφορά του;
- Μπορείτε να θυμηθείτε ένα προσωπικό περιστατικό κατά το οποίο νιώσατε κι εσείς αμήχανα μετά από κάποια αποκάλυψη;

ΜΥΘΟΣ-ΛΕΞΙΣ

- Στους στ. 843-854 ο Ηρακλής λειτουργεί σαν *ἄγγελος*, δηλαδή αγγελιοφόρος που περιγράφει εξωσκηνικά γεγονότα. Η διαφορά από μια τυπική **αγγελική ρήση** είναι πως εδώ ο Ηρακλής:
  - α) παρουσιάζει τα γεγονότα προκαταβολικά, β) είναι ο ίδιος πρωταγωνιστής, γ) δεν απευθύνεται σε άλλο πρόσωπο πάνω στη σκηνή, αλλά μιλάει στον εαυτό του (και στους θεατές).
- Ποιες πληροφορίες σημαντικές για την εξέλιξη του έργου παίρνουν οι θεατές από την αγγελική ρήση του Ηρακλή; Λάβετε υπόψη ότι ο Ηρακλής θα εμφανιστεί και πάλι στην Έξοδο, οδηγώντας μια πεπλοφορεμένη γυναίκα και λέγοντας μια πλαστή ιστορία γι' αυτήν. Θα γνωρίζουν οι θεατές ποια είναι η γυναίκα και πώς;
- Ποια συναισθήματα βιώνουν οι θεατές -αλλά κι εσείς ως αναγνώστες- ακούγοντας τα σχέδια του Ηρακλή;

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Μιλήσαμε για τη σταδιακή μεταβολή στη συμπεριφορά του Ηρακλή.
  - Πώς θα μπορούσε η μεταβολή αυτή να αποδοθεί στην παράσταση (στην κίνηση, τη φωνή ή και τη σκευή* του ηθοποιού);

Ιωάννης Καμπούρης (Ηρακλής). Εταιρεία Θεάτρου Μονks (σκηνοθεσία Γιώργου Μαυρόπουλου, 2023). Φωτ.: Λευτέρης Τσινάρης.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

δόμος: Στον διάλογο μεταξύ Ηρακλή και Θεράποντα επανέρχεται η λέξη *δόμος* (: 'κατοικία', 'σπίτι', 'δωμάτιο'). Η λέξη δεν διατηρήθηκε αυτούσια στα ΝΕ, υπάρχουν όμως άλλες ομόρριζες. Η λέξη *δομή*, που στα ΑΕ σήμαινε το 'οικοδόμημα', στα ΝΕ έχει περισσότερες σημασίες και έχει δώσει πολλές παράγωγες και σύνθετες λέξεις.

- Μπορείτε να σκεφθείτε μερικές από αυτές;

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 20

(στ. 861-961)

Ο ΑΔΜΗΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΟΡΟΣ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΗΔΕΙΑ

ΑΔΜΗΤΟΣ

Μισητή πύλη, αχ,
 μισητή όψη του ορφανού παλατιού μου.
 Αχ αλίμονο, αλίμονο. Αχ αχ.
 Πού να πάω και πού να σταθώ;
 Τι να ειπώ αλλά και πώς να σωπάσω;
 Ας γινόταν κι εγώ να χαθώ.
 Τι κακότυχο, αλήθεια, με γέννησε η μάνα μου.
 Τους νεκρούς πώς ζηλεύω, πώς τους αγαπώ·
 θέλω να κατοικήσω στη χώρα τους.
 Δεν μου δίνει χαρά το φως του ήλιου να βλέπω
 και το χώμα της γης να πατώ·
 τέτοιοι όμηρο⁴¹ μου άρπαξε ο Θάνατος
 και στον Άδη τον πρόσφερε.

861

**ΘΡΗΝΟΣ ΑΔΜΗΤΟΥ
 – ΧΟΡΟΥ ΓΙΑ ΤΗ
 ΝΕΚΡΗ ΑΛΚΗΣΤΗ**

Πώς εκφράζει
 ο Άδμητος τον πόνο του
 για την απώλεια της
 Άλκηστης;

870

ΧΟΡΟΣ

Προχώρα, προχώρα, στο σπίτι σου πέρασε μέσα.
 ΑΔ. Αχ αχ.
 ΧΟ. Πικρών οδυρμών το κακό που σε βρήκε.
 ΑΔ. Αχ αχ
 ΧΟ. Το ξέρω, είναι ο πόνος μεγάλος.
 ΑΔ. Αχ αχ
 ΧΟ. Μα εκείνην που πέθανε δεν ωφελείς.
 ΑΔ. Αχ αχ.
 ΧΟ. Πικρός ο καημός να μη δεις πια ποτέ
 το πρόσωπο εκείνης που αγάπησες.
 ΑΔ. Την πληγή της καρδιάς μου ανοίγεις.
 Να σου φύγει η πιστή σου γυναίκα
 από αυτόν πιο μεγάλος καημός ποιος υπάρχει;
 Ας γινόταν ποτέ να μην είχαμε σμίξει⁴²,
 να μην είχαμε ζήσει σε τούτο το σπίτι μαζί.
 Πώς ζηλεύω τους άγαμους και άτεκνους·
 να πονείς για μια μόνο ψυχή, την δική σου,
 είναι βάρος που αντέχεται·
 μα να βλέπεις αρρώστιες παιδιών

Στροφή α'

Πώς προσπαθεί
 ο Χορός να
 τον παρηγορήσει;

880

Ποια επιθυμία εκφράζει
 ο Άδμητος; Γιατί;

41 Η λέξη «όμηρος» εδώ είτε με τη σημασία του «υποκατάστατου», καθώς η Άλκηστη πέθανε στη θέση του Άδμητου, είτε για να τονίσει τον βίαιο χωρισμό από τους δικούς της.

42 Παρόμοια ιδέα με αυτή των στ. 880-888 είχε εκφράσει και ο Χορός στους στ. 238-243. Ο Άδμητος απορρίπτει την οικογενειακή ζωή, επειδή τώρα χάνει την οικογενειακή ευτυχία. Αν δεν είχε ζήσει τη χαρά του γάμου και των παιδιών, δεν θα έφτανε, ύστερα από την απώλεια, να μακαρίζει τους άγαμους και τους άτεκνους.

- και τον θάνατο να σου ρημάζει το συζυγικό σου κρεβάτι,
είναι πόνος αβάσταχτος,
αφού άτεκνος και άγαμος να ζεις για πάντα μπορείς.
- ΧΟ. Κακό, τι δυσπάλαιστο αλήθεια κακό που σε βρήκε.   αντιστροφή α΄
ΑΔ. Αχ αχ.
- ΧΟ. Στον πόνο σου τέλος κανένα δεν δίνεις.
ΑΔ. Αχ αχ.   890
- ΧΟ. Το ξέρω είναι αβάσταχτος, και όμως...
ΑΔ. Αχ αχ.
- ΧΟ. Κουράγιο· δεν είσαι και ο πρώτος εσύ...
ΑΔ. Αχ αχ.
- ΧΟ. - που χάνεις γυναίκα· παρόμοιο κακό
χτυπά από παντού τους ανθρώπους.
ΑΔ. Ω τι απέραντο πένθος και πίκρα γι' αυτούς που αγαπούσες
και είναι κάτω απ' τη γη!
Τι με εμπόδισες μέσα στου τάφου το στόμα να πέσω
και νεκρός εκεί κάτω να κείτομαι
πλάι σε εκείνη, την ασύγκριτή μου γυναίκα⁴³;
Την υπόγεια λίμνη μαζί θα διαβαίναμε
κι έτσι ο Άδης θα κέρδιζε αντί μία ψυχή
δύο, ενωμένες τη μια με την άλλη για πάντα.   900
- ΧΟ. Είχα έναν συγγενή⁴⁴,   στροφή β΄
που έχασε το μονάκριβό του αγόρι,
θρήνων ατέλειωτων χαμό,
μα άντεξε το κακό,
και ας έμεινε μονάχος και άτεκνος
και ας είχαν τα μαλλιά του ασπρίσει
και ας είχε κιόλας στις ζωής το τέρμα εγγίσει.   910
- ΑΔ. Αχ, παλάτι μου, πώς να περάσω την πύλη;
Πώς να ζήσω εκεί μέσα, που η τύχη μου
έχει τόσο ανελέητα αλλάξει;
Αχ, αλίμονο, τι αγεφύρωτο χάσμα!
Με πυρσούς πηλιορείτικους⁴⁵ τότε
και γαμήλια άσματα προς το σπίτι μου εβάδιζα,
απ' το χέρι κρατώντας την αγαπημένη μου·
και βουερή συντροφιά ακολουθούσε χαρούμενη
μακαρίζοντας τότε κι εμένα κι εκείνην που πέθανε τώρα,
που ευπατρίδες και οι δυο μας, αρχόντων παιδιά,   920

Τι προσπάθησε να κάνει
ο Άδης μπροστά
στον τάφο
της Άλκηστης;

Ποια ανθρώπινη ιστορία
αναφέρει
ο Κορυφαίος
του Χορού και γιατί;

Ποια ανάμνηση προκαλεί
στον Άδμητο η θέα του
παλατιού του; Γιατί;

43. Ο Άδμητος στους στ. 348-354 υποσχέθηκε να πλαγιάζει δίπλα σε ένα ομοίωμα της Άλκηστης. **Τι εύχεται τώρα; Τι έχει αλλάξει;**

44. Ο Χορός εδώ μιλά σαν ένα πρόσωπο και αναφέρεται σε μια προσωπική εμπειρία. Ο παρηγορητικός του λόγος στηρίζεται στην ιδέα ότι είναι ακόμη πιο οδυνηρό να χάσει κανείς το μοναχοπαίδι του από ό,τι τη γυναίκα του.

45. Στο πρωτότυπο *πενύκαις σύν Πηλιάσιν*. Οι πυρσοί κατασκευάζονταν από ρητινώδες ξύλο πεύκου, που ήταν εύφλεκτο. Το Πήλιο ήδη στη μυθολογία τροφοδοτεί με ξύλο πεύκου τους Έλληνες (π.χ. ναυπήγηση Αργούς).

με τον γάμο ενωθήκαμε⁴⁶.
 Τώρα αντί για γαμήλια άσματα θρήνος γοερός
 ρούχα πένθιμα αντί για λευκά
 συνοδεύουν εμένα μονάχο
 προς την έρημη κλίνη.

ΧΟ. Πνιγμένον στα αγαδά
 και άπειρον στα κακά σε βρήκε ο πόνος,
 αλλά τη ζωή σου έσωσες.

Εκείνη πέθανε,
 μα άφησε πίσω την αγάπη της.
 Σπάνιο είναι αυτό; Και από άλλους
 πολλούς ο θάνατος άρπαξε τις γυναίκες.

ΑΔ. Φίλοι, πιστεύω πως η τύχη της γυναίκας μου
 είναι καλύτερη από τη δική μου, και ας μη φαίνεται έτσι
 εκείνην δεν θα την αγγίξει ο πόνος πια⁴⁷ και από πολλά
 γλίτωσε βάσανα, διατηρώντας την υπόληψή της⁴⁸.
 Ενώ εγώ, που δεν έπρεπε να ζω πια, παρακάμπτοντας
 το πεπρωμένο, θα περάσω ζωή πικρή. Τώρα το νιώθω
 μόλις. Και πώς θα αντέξω εγώ μέσα στο σπίτι αυτό να μπω⁴⁹;
 Αλήθεια ποιον να χαιρετήσω ή ποιος να χαιρετήσει εμένα,
 ώστε χαρά να νιώσω μπαίνοντας; Πού να στραφώ λοιπόν;
 Η ερημία μέσα στο σπίτι θα με διώχνει μακριά,
 μόλις την κλίνη δίχως τη γυναίκα μου αντικρίσω
 και τα ανάκλιτρα όπου αναπαυόταν· και κάτω απ' τη στέγη
 ρυπαρά τα πατώματα⁵⁰· και τα παιδιά να κρέμονται
 από τα γόνατά μου και να κλαίνε για τη μάνα τους
 και οι δούλοι να θρηνούν πόσο καλή ήταν η κυρά που έχασαν⁵¹.
 Τέτοια θα είναι η κατάσταση μέσα στο σπίτι μου· και απέξω⁵²
 θα με απωθούν των Θεσσαλών οι γάμοι και των γυναικών
 οι συντροφίες, γιατί δεν θα μπορώ να αντέχω
 τις συνομήλικες βλέποντας της γυναίκας μου.

Γάμος
 στην αρχαία Αθήνα

αντιστροφή β'

Ποιες παρηγορητικές
 ιδέες διατυπώνει ο
 Χορός;

930

**Η ΣΥΝΕΙΔΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ
 ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ
 ΑΔΗΜΤΟ**

Με ποια σύγκριση ο
 Άδμητος διαπιστώνει την
 τραγική του κατάσταση;

940

Ποιες εικόνες από ένα
 ζοφερό μέλλον «βλέ-
 πει»;

950

46. Οι στ. 915-925 αποτυπώνουν εικόνες από τον γάμο στην Αθήνα της κλασικής εποχής. **Ποιες αντιθέσεις ανάμεσα στις αναμνήσεις του Άδμητου και στην τωρινή του κατάσταση υποβάλλονται στους στίχους αυτούς;**

47. Η αντίληψη πως ο θάνατος απελευθερώνει από βάσανα, κοινός τόπος στη σκέψη των αρχαίων, συναντάται και στη νεκρώσιμη ακολουθία (*ένθα ούκ ἔστι πόνος, λύπη και στεναγμός*) αλλά και σε παρηγορητικά λόγια.

48. Η υστεροφημία είναι για τους αρχαίους Έλληνες πολύ σημαντική. Ο Άδμητος διαπιστώνει ότι η Άλκηστη την έχει ήδη κερδίσει και υπαινίσσεται ότι ο ίδιος δύσκολα πια θα μπορούσε να πετύχει κάτι τέτοιο.

49. Για μια ακόμα φορά ο λόγος του Ευριπίδη εστιάζει στο σπίτι ως σημείο της οικογενειακής ζωής. Μετά την απώλεια της Άλκηστης η οικία γίνεται για τον Άδμητο ανοίκεια.

50. Η υπερβολή της εικόνας των βρόμικων πατωμάτων στο παλάτι μετά τον θάνατο της βασίλισσας αντανακλά τον πόνο και το αίσθημα ερημωσης του Άδμητου, αλλά είναι και δείγμα του ρεαλισμού του Ευριπίδη, που τόσο αγαπούσε να σατιρίζει ο Αριστοφάνης.

51. Η περιγραφή στους στ. 944-949 θυμίζει την αντίστοιχη της Θεράπεινας (στ. 189-193). Επιπλέον, δικαιώνει την κρίση της ότι κάποια στιγμή θα συνειδητοποιήσει και ο Άδμητος το μέγεθος της απώλειας (στ. 145).

52. Ο Ευριπίδης αναφέρεται σε ένα δίπολο συνηθισμένο στους αρχαίους συγγραφείς: ιδιωτικός και δημόσιος βίος (*ιδία - δημοσία*). Για τους αρχαίους Έλληνες, μόνο ο συνδυασμός τους εξασφαλίζει την ευδαιμονία.

Και όποιος είναι εχθρός μου, έτσι θα σχολιάζει:
«Να τον που ζει μες στην ντροπή αυτός που δεν τόλμησε
να πεθάνει, αλλά από δειλία τον Άδη ξέφυγε
για αντάλλαγμα στέλνοντας τη γυναίκα του· αυτός λοιπόν
θέλει να λέγεται άντρας; Και μισεί επιπλέον τους γονείς του,
ενώ δεν δέχτηκε ο ίδιος να πεθάνει;»⁵³. Εκτός απ' τα δεινά μου,
τέτοια θα είναι η φήμη μου. Ποιο το όφελος λοιπόν να ζω,
φίλοι μου, μέσα στις κακολογίες και τις συμφορές;

960

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΛΕΞΙΣ-ΜΥΘΟΣ

- Μετά την αποχώρηση του Ηρακλή, η σκηνή μένει για λίγο άδεια. Στη συνέχεια, οι θεατές βλέπουν τον Άδμητο και τον Χορό να επιστρέφουν από την κηδεία της Άλκηστης. Η δεύτερη αυτή είσοδος του Χορού στην ορχήστρα ονομάζεται **Επιπάροδος*** και εδώ έχει τη μορφή θρήνου, **κομμῶ***. Ο Άδμητος θρηνεί για την αγαπημένη του γυναίκα αλλά και για τη δική του τύχη και ο Χορός προσπαθεί να τον παρηγορήσει. Οι στ. 861-932 είναι γραμμένοι σε λυρικά μέτρα, ενώ οι στ. 933-961 σε διαλογικά μέτρα. Όπως και στη σκηνή του θανάτου της Άλκηστης, το πάθος εκφράζεται πρώτα με πιο έντονο, λυρικό τρόπο και κατόπιν με ήρεμο και νηφάλιο και αιτιολογείται.
  - Καταγράψτε στον κομμό (στ. 861-932) τις ιδέες και τα εκφραστικά μέσα με τα οποία ο Άδμητος δηλώνει τον πόνο του, καθώς και τις ιδέες με τις οποίες προσπαθεί ο Χορός να τον παρηγορήσει.
  - Τι από όσα λέει ο βασιλιάς σάς συγκινεί περισσότερο και γιατί;
  - Ποια παρηγορητική ιδέα του Χορού θεωρείτε πιο ισχυρή και γιατί;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Στους στ. 911-925 ο Άδμητος συγκρίνει την τωρινή του κατάσταση με την παλιά ευτυχία και η σύγκριση αυτή κάνει τον πόνο του πιο δυνατό. Παρόμοια ιδέα διατυπώνει και ο Χορός, ονομάζοντάς τον *ἀπειρόκακον*, άπειρο στις συμφορές (στ. 926-8). Αποτελεί κοινό τόπο στη σκέψη των αρχαίων η ιδέα πως ο άνθρωπος μπορεί να περιπέσει –απρόβλεπτα και αιφνιδιαστικά κάποτε– από την ευτυχία στη δυστυχία. Πολλοί συγγραφείς, μάλιστα, συνδέουν την **αιφνίδια μεταβολή της τύχης** (τη *συμφορή* του Ηροδότου) με το *μέτρον*, είτε γιατί η δυσμενής αλλαγή έρχεται ως τιμωρία των θεών για το ξεπέρασμά του (*ύβρις*) είτε γιατί είναι ανάγκη, λένε, να παρουσιάζεται ο καθένας μας μετρημένος στη χαρά, να μην επαίρεται για την καλή του τύχη και να είναι προετοιμασμένος για τα δεινά που μπορεί να φέρει στη συνέχεια η ζωή.
  - Συζητήστε την άποψη ότι πρέπει να είναι κανείς μετρημένος και στη χαρά και στη λύπη, προκειμένου να βιώνει πιο ανώδυνα την εναλλαγή τους. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε και γιατί; Ενισχύστε την άποψή σας με παραδείγματα.

53. Είναι σαφές ότι στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από τη λογομαχία με τον Φέρητα ο Άδμητος έχει επεξεργασθεί τις επικρίσεις που δέχτηκε. Μπορεί τότε να τις απέρριψε με μία επιθετική επιχειρηματολογία, τώρα όμως καταλαβαίνει ότι ο πατέρας του είχε κάποιο δίκιο. Βέβαια, δεν φτάνει στο σημείο να τον δικαιώσει με μία άμεση αυτοκριτική, αλλά θέτει στο στόμα των εχθρών του όσα του είχε προσάψει εκείνος.

ΛΕΞΙΣ

- στ. 933-961: Ο Άδμητος αποδεικνύει την παράδοξη θέση ότι η τύχη της νεκρής Άλκηστης είναι καλύτερη από τη δική του με έναν μονόλογο που χαρακτηρίζεται από ποικιλία εκφραστικών μέσων και αφηγηματικών τρόπων (αντιθέσεις, ερωτήσεις, προσωποποίηση, εικόνες / περιγραφές, ευθύς λόγος).
  - Να εντοπίσετε τα παραπάνω στο κείμενο, σχολιάζοντας το νόημά τους σε κάθε περίπτωση. Ποια επιχειρήματα συγκροτούνται τελικά και αποδεικνύουν ότι η θέση του ζωντανού Άδμητου είναι χειρότερη από της νεκρής Άλκηστης;

ΗΘΟΣ - ΔΙΑΝΟΙΑ

- στ. 933-961: Ο μονόλογος του Άδμητου έχει κομβική σημασία στο έργο. Επιστρέφοντας από την κηδεία της Άλκηστης, ο ήρωας συνειδητοποιεί ότι έκανε λάθος να αποδεχτεί τη θυσία της και να κερδίσει έτσι τη ζωή: η ζωή δεν ταυτίζεται με την ευτυχία, όπως νόμιζε, και κάποτε είναι προτιμότερος ένας τιμημένος θάνατος (όπως της Άλκηστης). Στο σημείο αυτό **ο ήρωας φτάνει στην κορύφωση της τραγικότητάς του** με το πέρασμα από την άγνοια στη γνώση (στ. 940-1: *ἄρτι μανθάνω*). Τώρα, μπροστά στην οριστική πλέον απουσία της αγαπημένης του γυναίκας αλλά και μετά τη σύγκρουση με τον πατέρα του, όπου άκουσε τα γεγονότα από μια διαφορετική σκοπιά, συνειδητοποιεί πλήρως τις συνέπειες του «δώρου» του Απόλλωνα. Ο τραγικός ήρωας κερδίζει έτσι τον *ἔλεον* των θεατών.
  - Ποιες είναι αυτές οι συνέπειες, σύμφωνα με τον Άδμητο;
  - Ποια σημασία έχουν για έναν άνθρωπο της αρχαιότητας; Έχουν την ίδια σημασία στην εποχή μας;

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Ο Νίκος Χουρμουζιάδης στα σχόλιά του πάνω στον συγκεκριμένο κομμό σημειώνει: «Δυστυχώς, σε παρόμοιες περιπτώσεις, αδυνατούμε να διατυπώσουμε έστω και μια δοκιμαστική εικασία ως προς τα σκηνικά δρώμενα που συνοδεύουν τον θρήνο. Πάντως, μπορούμε να υποθέσουμε ότι υπήρχε καθοριστική, φωνητική και κινησιολογική, διαφοροποίηση ως προς την ερμηνεία μεταξύ υποκριτή και χορού».
  - Πώς φαντάζεστε να εκτελούν τον θρήνο ο υποκριτής και τα μέλη του Χορού, έτσι ώστε να υπάρχει φωνητική και κινησιολογική διαφοροποίηση στην ερμηνεία τους;

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

πέρας: στ. 890, *πέρας δέ γ' οὐδέν*. Η λέξη *πέρας* στα ΑΕ σήμαινε 'τέλος', 'όριο' αλλά και 'ολοκλήρωση', 'τελείωση'. Την ίδια σημασία διατηρεί και στα ΝΕ, αν και η χρήση της περιορίζεται (τουλάχιστον στον ενικό) σε λόγιες εκφράσεις.

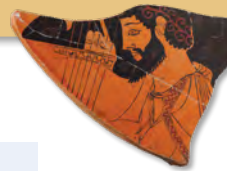
- Μπορείτε να βρείτε μερικές;

Η λέξη έδωσε αρκετά παράγωγα: *διεκπεραιώνω, αποπερατώνω, διεκπεραίωση, αποπεράτωση*.

- Επιλέξτε δύο από αυτές τις λέξεις και σχηματίστε προτάσεις.

Τι αντιπροσωπεύει η Άλκηστη για τα άλλα πρόσωπα του έργου; (νοητικός χάρτης)

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Δ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Να πυκνώσετε το περιεχόμενο του Δ΄ Επεισοδίου σε 10-12 σειρές, δίνοντας έμφαση στα στοιχεία που προωθούν τη δράση.
2. Συγκρίνετε τους στ. 627-628 του Φέρητα με τους στ. 238-243 του Χορού και τους στ. 878-888 του Άδμητου. Πώς δικαιολογείται η διαφορά στην αντίληψη για τον «ωφέλιμο» -σύμφωνα με τον Φέρητα- ή «ανώφελο» -σύμφωνα με τον Χορό και τον Άδμητο- γάμο;
3. Τόσο ο Φέρης όσο και ο Άδμητος ολοκληρώνουν τον λόγο τους με μια γενικευτική διαπίστωση, που μοιάζει με γνωμικό. Να την εντοπίσετε στον λόγο του καθενός. Πώς αυτή ενισχύει την πειθώ των λόγων τους;
4. Χωριστείτε σε ομάδες και διερευνήστε το θέμα της φροντίδας και των τιμών προς τον νεκρό στην Αρχαία Ελλάδα.
5. Ο Θεράπων (υπηρέτης) της ενότητάς μας ανήκει στην κατηγορία των «οικετών», δηλαδή των οικιακών δούλων, που ως μέλη του οίκου απολάμβαναν την εμπιστοσύνη του κυρίου τους. Σε ομάδες, συγκεντρώστε στοιχεία που αφορούν τους «οικέτες» είτε από το ίδιο το κείμενο είτε από άλλες πηγές (διαδίκτυο, βιβλία).
6. Οπτικοποιήστε τη σκηνή της σύγκρουσης Φέρητα - Άδμητου με όποιο τρόπο σάς είναι πιο εύκολος (ζωγραφική, σκίτσο, ηλεκτρονικές εφαρμογές δημιουργίας κόμικς). Προσπαθήστε να δείξετε την κλιμακούμενη ένταση μεταξύ των δύο προσώπων. Μην παραλείψετε να συμπεριλάβετε τις κατευναστικές απόπειρες του Χορού.
7. Δουλεύοντας σε ομάδες, ξαναγράψτε τη σκηνή σύγκρουσης Άδμητου - Φέρητα. Αυτή τη φορά δοκιμάστε: α) να συμπεριλάβετε ένα ακόμη πρόσωπο, την Περικλυμένη, μητέρα του Άδμητου ή β) να αντικαταστήσετε τον Φέρητα με την Περικλυμένη. Πριν ξαναγράψετε τη σκηνή συζητήστε ποια στάση θα κρατούσε, κατά τη γνώμη σας, η μητέρα. Τι αλλάζει, πιστεύετε, με τη συμμετοχή της στη σκηνή; Γιατί άραγε ο Ευριπίδης δεν συμπεριέλαβε και την Περικλυμένη στην σκηνή, αν και ο περιορισμός των τριών υποκριτών του το επέτρεπε;
8. Αν έχετε έφεση στο σκίτσο ή τη ζωγραφική, δοκιμάστε να σκισάρετε τον Φέρητα με τρόπο ώστε να αναδεικνύονται τα στοιχεία του χαρακτήρα του.
9. «Τώρα το νιώθω μόλις» (στ. 940)- «στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα» λέει ο λαός μας. Γράψτε σε ομάδες μικρές ιστορίες (120-150 λέξεις), οι οποίες θα καταλήγουν σε αυτό το επιμύθιο.

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΜΕ

Ξεφυλλίστε από την αρχή το έργο και καταγράψτε τα σκηνικά αντικείμενα που «παίζουν» σε αυτό. Συνεχίστε την καταγραφή μέχρι το τέλος. Ποια η σημασία του καθενός;

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Δ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ!

*φίλον τὸ φέγγος τοῦτο τοῦ θεοῦ,
φίλον*

Πόσο βέβαιοι ήταν και ο Άδμητος και ο Φέρης ότι έχουν δίκιο!
Μπήκαν, ωστόσο, με κάποιο τρόπο ο ένας στη θέση του άλλου;

ΒΡΙΣΚΩ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΛΕΙΠΟΥΝ

1. Ο Φέρης έρχεται να προσφέρει ..... στη νεκρή Άλκηστη (ενότ. 16).
2. Ο Άδμητος κατηγορεί τον Φέρητα ότι έδειξε ..... (ενότ. 16).
3. Ο Φέρης κατηγορεί τον Άδμητο ότι έδειξε ..... (ενότ. 17).
4. Ο Φέρης αποκαλεί ..... το φως του θεού (ενότ. 17).
5. Ο Χορός εύχεται να γίνει η Άλκηστη δεκτή με τιμές στον Κάτω Κόσμο από τον ..... τον ..... και την ..... (ενότ. 17).
6. Δύο προστακτικές που συνοψίζουν τη φιλοσοφία ζωής του Ηρακλή: ..... (ενότ. 18).
7. Σημάδι διασκέδασης του Ηρακλή: Είχε το κεφάλι του ..... (ενότ. 19).
8. Ο Ηρακλής θέλει να ανταποδώσει στον Άδμητο τη ..... (ενότ. 19).
9. Ο Άδμητος δηλώνει ότι, αν πέθαινε μαζί με την Άλκηστη, οι ψυχές τους θα ήταν για πάντα ..... (ενότ. 20).
10. Εκείνη πέθανε, μα άφησε πίσω την ..... της (ενότ. 20).

ΘΕΜΑΤΑ

Ενός λεπτού ομιλία πάνω σε όποιο από τα θέματα θέλετε!

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

Ενώνω τους αριθμούς της στήλης Α με τα γράμματα της στήλης Β.

A	B
1. (ο) ἔλεος	A. Προσωρινή αποχώρηση του Χορού από την ορχήστρα.
2. βουβά πρόσωπα	B. Αντικρουόμενες αγορεύσεις προσώπων του έργου τα οποία βρίσκονται σε διένεξη.
3. αγγελική ρήση	Γ. Θρηνητικό άσμα που το τραγουδούσαν εναλλάξ ο Χορός και ένας ή δύο ηθοποιοί.
4. αγώνας λόγων	Δ. Παρίστανται επί σκηνής, «παίζουν» και αυτά, χωρίς όμως να εκφέρουν λόγο.
5. μετάσταση του Χορού	Ε. Εκτεταμένος αφηγηματικός λόγος ενός προσώπου το οποίο έρχεται στη σκηνή και φέρνει ειδήσεις για γεγονότα που συνέβησαν αλλού.
6. κομμός	Στ. Συμπόνια των θεατών για τον τραγικό ήρωα, ο οποίος υποφέρει χωρίς να το αξίζει.

Δ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ

(στ. 962-1005)

«χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἢ πρώτη λέξις ὄλη χοροῦ,
στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου
καὶ τροχαίου»

Αριστοτέλης, *Ποιητική*, 1452b14-25

Η ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΗ ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

«κρεῖσσον οὐδὲν Ἀνάγκας»
(στ. 965)

Πλοκή

- Η παντοδυναμία της αλύγιστης Μοίρας
- Ο Ἄδμητος πρέπει να υποταχτεί στη μοίρα του θανάτου της Ἄλκηστης
- Η Ἄλκηστη θα τιμάται σαν θεά

Θέματα

- Παρηγορητικές ιδέες
- Η τραγική και η παραμυθική πραγμάτευση του θανάτου
- Η δύναμη της αγάπης

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Η εξέλιξη των χορικών
- Ἄμεση επικοινωνία Χορού-ἥρωα
- Η θέση και η κίνηση του Χορού (συνέχεια)

Στο Δ΄ Στάσιμο:

- Θα συμφωνήσουμε με τον Χορό για τον αδυσώπητο χαρακτήρα της ανθρώπινης μοίρας
- Συγχρόνως, θα θαυμάσουμε για άλλη μια φορά την υπέροχη προσωπικότητα της Ἄλκηστης και το μεγαλείο της θυσίας της

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 21

(στ. 962-1005)

Η ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΗ ΜΟΙΡΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΧΟΡΟΣ

<p>Εγώ και των Μουσών τη χάρη γεύτηκα και υψώθηκα μετέωρος με τη σκέψη και πλήθος διδαχές εγνώρισα¹, μα τίποτε πιο δυνατό δεν βρήκα απ' την Ανάγκη². Κανένα φάρμακο στις δέλτους των Θρακών³, που έγγραψεν η μαγευτική φωνή του Ορφέα· και ούτε σε βότανα που έδωσε ο Απόλλων στους γιατρούς,⁴ αντίδοτα στους ατελείωτους πόνους των θνητών.⁵</p>	στρ. α'	969	<p>Η ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΗ «ΑΝΑΓΚΗ» Με ποιους τρόπους προσπαθούν οι άνθρωποι να νικήσουν τον θάνατο;</p>
<p>Αυτής της θεάς μονάχα μήτε στους βωμούς μήτε στο ξόανο μπορείς να προσπέσεις· και στις δυσίες δεν αποκρίνεται. Παρακαλώ σε, πάνσεπτη θεά, ποτέ μην έρθεις στη ζωή μου απ' ό,τι ως τώρα εσύ βαρύτερη. Και ο Δίας μαζί με σένα μόνο αποφασίζει· εσύ δαμάζεις θίαια και Χαλύβδων σίδηρο,⁶ στην ανελέητη βούλησή σου ανυποχώρητη.</p>	αντ. α'	980	<p>Ο ΑΛΥΓΙΣΤΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΘΕΑΣ Από πού φαίνεται ο χαρακτήρας αυτός;</p>
<p>Και σένα σε παγίδεψε η θεά μες στα αναπόδραστά της χέρια. Κουράγιο – όσο και αν κλάψεις, δεν φέρνεις πίσω από τον Κάτω Κόσμο τους νεκρούς. Και τα παιδιά των θεών ακόμα σβήνουν και αυτά μες στο σκοτάδι του θανάτου.⁷ Κέρδιζε την αγάπη μας εκείνη</p>	στρ. β'		<p>Ο ΑΔΗΜΤΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΠΟΤΑΧΘΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗ Σε ποια αναπόφευκτη «ανάγκη» παγιδεύτηκε ο Άδμητος;</p>

1. Ο Χορός στο τρίστιχο αυτό κάνει λόγο για τρία πεδία πνευματικής ανάπτυξης του ανθρώπου: τέχνη, φιλοσοφία, επιστήμη. Οι σίχοι απηχούν την πλατιά μόρφωση του Ευριπίδη.
2. Στο πρωτότυπο *Ἀνάγκα* (δωρική διάλεκτος: στην ιωνική: *Ἀνάγκη*). Πρόκειται για θεότητα πανίσχυρη, την οποία όφειλε να σέβεται ακόμα και ο Δίας. Κατά τον λυρικό ποιητή Σιμωνίδη τον Κείο, η δύναμη της ανάγκης ξεπερνά ακόμη και τη θέληση των ίδιων των θεών (*ἀνάγκα δ' οὐδὲ θεοὶ μάχονται*, απ. 371.29).
3. Στο πρωτότυπο: *ἐν σανίσιν*. *Σανίδες* (*σανίς / -ίδος*) ήταν ξύλινες πινακίδες, αλειμμένες με κερί ή γύψο, πάνω στις οποίες έγγραφαν. Εδώ η λέξη δηλώνει τις πινακίδες που χρησιμοποιούσαν στα ορφικά μυστήρια και περιείχαν οδηγίες για αποτροπή του κακού.
4. Οι γιατροί ανήκαν σε συντεχνίες, τους Ασκληπιάδες. Ο Απόλλωνας, ο Ασκληπιός και οι γιοι του Ασκληπιού, Ποδολαίριος και Μαχάων, θεωρούνταν ότι είχαν θεραπευτικές δυνάμεις.
5. Ούτε οι εναλλακτικές θεραπείες των Ορφικών μυστηρίων ούτε η συμβατική ιατρική των απογόνων του Ασκληπιού, των γιατρών, μπορούν να νικήσουν την *Ἀνάγκη*, την ανθρωπινή μοίρα, που είναι ο θάνατος.
6. Οι Χάλυβες ζούσαν στην περιοχή του Πόντου, όπου υπήρχαν άφθονα μεταλλεία, και το όνομά τους είχε συνδεθεί με την εφεύρεση του χάλυβα, ενός πολύ σκληρού κράματος σιδήρου και άνθρακα.
7. Υπαινιγμός στον θάνατο του Ασκληπιού, γιου του Απόλλωνα, και κυκλική σύνδεση με την αναφορά του σε Πρόλογο και Πάροδο.

και όσο ήταν ανάμεσά μας
και τώρα που έφυγε την αγαπούμε.
Την πιο ξεχωριστή γυναίκα είχες ομόκλινή σου.

Δεν είναι ο τάφος της γυναίκας σου
χώρα που τους νεκρούς σκεπάζει
σαν θεά ας την τιμούνε
και ας την προσκυνούν με σεβασμό οι περαστικοί.
Και όποιος στο μνήμα πλησιάζει,
αφήνοντας τον δρόμο του, γι' αυτήν θα λέγει:
«Πέθανε για τον άντρα της. Εκείνη
στους θεούς ανάμεσα είναι τώρα.⁸
Πάνσεπτη, χαίρε' τη χάρη σου δώσ' μας»⁹.
Με τέτοια λόγια τη γυναίκα σου θα εγκωμιάζουν.

αντ. β'

**Η ΑΛΚΗΣΤΗ ΘΑ
ΤΙΜΑΤΑΙ ΣΑΝ ΘΕΑ**
Σε τι διαφέρει
η Άλκηστι από τους
άλλους νεκρούς;

1000

Η Κοιμωμένη του Γιαννούλη Χαλεπά. Εθνική Πινακοθήκη (εκμαγείο από τον οικογενειακό τάφο της Σοφίας Αφεντάκη στο Α΄ Νεκροταφείο της Αθήνας). Πηγή: Ιστότοπος Εθνικής Πινακοθήκης

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ

- Το Δ΄ Στάσιμο αποτελεί μια λυρική προσπάθεια του Χορού –μετά τη διαλογική στο Δ΄ Επεισόδιο– να παρηγορήσει τον Άδμητο, ο οποίος έχει παραμείνει στη σκηνή και παρακολουθεί. Βλέπουμε κι εδώ το περιεχόμενο του χορικού να συνδέεται με το περιεχόμενο του προηγούμενου διαλογικού μέρους, κάτι που σταδιακά χάνεται στα επόμενα έργα του Ευριπίδη και της τραγωδίας γενικότερα. Πάντως, ακόμη κι όταν **τα χορικά έγιναν «εμβόλιμα» (με θέμα άσχετο προς την υπόθεση)**, η αρχαία τραγωδία παρέμεινε ένα είδος που συνδύαζε τον λόγο με τη μουσική και την όρχηση (= χορό).
  - Γνωρίζετε άλλα είδη θεάτρου που συνδυάζουν τον λόγο με τη μουσική;

Η αυτονόμηση των Στσίμων από τη δράση

8. Ο Χορός προβλέπει την ηρωοποίηση της Άλκηστης. «Ηρωας» γινόταν ένας εξαιρετικός άνθρωπος, για τον οποίο πίστευαν ότι προστάτευε την περιοχή του και του οποίου ο τάφος μεταβαλλόταν σε επίκεντρο λατρείας.
9. Η ηρωοποιημένη Άλκηστι θα δέχεται επικλήσεις και προσευχές.

ΟΨΙΣ - ΛΕΞΙΣ

- Διαβάσαμε στην Εισαγωγή ότι τα τυπικά μέρη του αρχαίου θεάτρου ήταν το *κοῖλον*, η *ορχήστρα* και η *σκηνή*. Η υψομετρική διαφορά σκηνής - ορχήστρας κατά την κλασική εποχή ήταν μικρή, ενώ οι ηθοποιοί συχνά κατέβαιναν στην ορχήστρα μαζί με τον Χορό. Στο χορικό μας είναι φανερή αυτή η **άμεση σκηνική επικοινωνία Χορού – Άδμητου**, ο οποίος παραμένει στη σκηνή μετά το Δ΄ Επεισόδιο.
  - Γίνεται φανερή στο κείμενο αυτή η επικοινωνία και πώς;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Η **παρηγοριά** που προσπαθεί να προσφέρει ο Χορός στον βασιλιά στηρίζεται **σε δύο βασικές ιδέες**. Η πρώτη παρηγορητική ιδέα είναι πως η Μοίρα - Ανάγκη, που ταυτίζεται με τον θάνατο, είναι ακαταμάχητη και ο Άδμητος πρέπει να υποταχθεί σε αυτήν.
  - Εντοπίστε τους στίχους που εκφράζουν αυτή την ιδέα.
  - Με ποιες δυνάμεις συγκρίνει ο Χορός την Ανάγκη, για να δείξει την παντοδυναμία της;
 Η δεύτερη παρηγορητική ιδέα αφορά την τύχη της Άλκηστης.
  - Εντοπίστε τους στίχους που εκφράζουν αυτή την ιδέα.
  - Πώς μπορεί, τελικά, σύμφωνα με τη γνώμη του Χορού, ο άνθρωπος να νικήσει τον θάνατο; Συμφωνείτε με την άποψη αυτή;
  - Θεωρείται σήμερα η αξία της υστεροφημίας τόσο μεγάλη όσο στην αρχαία Ελλάδα;

ΔΙΑΝΟΙΑ

- Με το Στάσιμο αυτό ολοκληρώνεται και κορυφώνεται η **-τυπική στην τραγωδία- παρουσίαση του θανάτου** ως μιας δύναμης ακαταμάχητης και ανυπέβλητης για τους θνητούς. Αυτή η ιδέα επιβεβαιώνεται στο έργο όχι μόνο με το παράδειγμα της Άλκηστης, αλλά και με άλλα παραδείγματα, όπως του Ασκληπιού, στον θάνατο του οποίου -αν και παιδί του Απόλλωνα- γίνεται συχνή αναφορά. Στην Έξοδο θα ξαναβρούμε την **-τυπική σε παραμύθι- ήττα του θανάτου** από τον γενναίο ήρωα για χάρη του ενάρετου θνητού.
  - Η Άλκηστη του Ευριπίδη έχει ονομαστεί από άλλους μελετητές τραγωδία και από άλλους «παραμυθόδραμα». Ποια παρουσίαση του θανάτου αντιστοιχεί σε κάθε ονομασία;
- *φίλα μὲν ὄτ' ἦν μεθ' ἡμῶν,/φίλα δὲ θανοῦσ' ἔτ' ἔσται* (στ. 991-992): Ο Χορός επαναλαμβάνει εμφατικά το επίθετο *φίλη* (δωρικά *φίλα*), δηλαδή «αγαπημένη», το οποίο αποδίδει στην Άλκηστη. Ο Χορός τονίζει ότι **το γεγονός του θανάτου δεν μπορεί να αναιρέσει την αγάπη** που μας συνδέει με ένα πρόσωπο. Η Άλκηστη θα παραμείνει αγαπημένη και μετά τον θάνατό της, όπως ήταν και όταν ζούσε δίπλα στα αγαπημένα της πρόσωπα.
  - Αναζητήστε τραγούδια για την αγάπη και ακούστε τα στην τάξη.

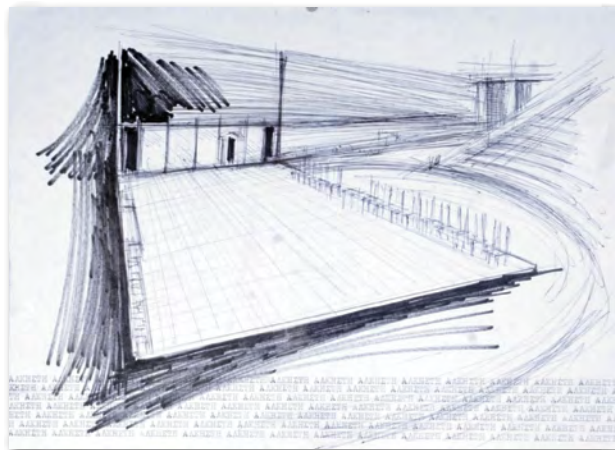
Άσμα Ασμάτων (8.6.1-4)

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Θυμόμαστε ότι οι σύγχρονοι σκηνοθέτες άλλοτε κινούν τον Χορό ως ενιαίο σύνολο και άλλοτε τον χειρίζονται πιο ελεύθερα, δίνοντας στο κάθε μέλος του σχετική αυτονομία και πρωτοτυπία κίνησης και λόγου (βλ. σχόλιο στο Α΄ Στάσιμο).
  - Πώς θα τοποθετούσατε ή θα κινούσατε τον Χορό σε κάθε στροφικό σύνολο, λαμβάνοντας

υπόψη το περιεχόμενό του; Οργανώστε το σκηνοθετικό σας σχέδιο με τη βοήθεια της μακέτας.

Ζωγραφική μακέτα σκηνικού του Διονύση Φωτόπουλου για την παράσταση της *Άλκηστης* από το ΚΘΒΕ (σκηνοθεσία Γιάννη Χουβαρδά, 1984).

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

- **ἔμπορος:** (στ. 999, «περαστικοί»): *έν + πόρος* η λέξη σήμαινε αρχικά 'αυτόν που ταξιδεύει με πλοίο'.
  - Σκεφτείτε πώς η λέξη κατέληξε να σημαίνει 'αυτόν που διεξάγει εμπόριο'.
- *κρείσσον οὐδέν Ἀνάγκας ἤϊρον* (στ. 965-6). Με δεδομένη την τεράστια ισχύ της *Ἀνάγκης*, η έντονη σημασιολογική φόρτιση της φράσης προβληματίζει τους μεταφραστές. Οι περισσότεροι κρατούν τη λέξη *ανάγκη* αλλά τη γράφουν με κεφαλαίο, για να παραπέμπει στη θεϊκή δύναμη. Ο Θ. Σταύρου, όμως, στη δική του μετάφραση προτιμά τη λέξη *Μοίρα*.
  - **Αν μεταφράζατε τον συγκεκριμένο στίχο, ποια από τις δύο λέξεις θα προτιμούσατε;**

πρωτότυπο	<i>κρείσσον οὐδέν Ἀνάγκας ἤϊρον</i>
Γ. Χουρμουζιάδης	μα τίποτε πιο δυνατό δεν βρήκα απ' την Ἀνάγκη
Δ.Ι. Ιακώβ	αλλά δεν βρήκα κάτι πιο δυνατό απ' την Ἀνάγκη
Θ.Γ. Μαυρόπουλος	δε βρήκα από την Ἀνάγκη τίποτε πιο δυνατό
Θ. Σταύρου	δύναμη ανώτερη ωστόσο στον κόσμο δε βρήκα απ' τη Μοίρα

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΟ Δ' ΣΤΑΣΙΜΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Ο Χορός τραγουδάει για την ανίκητη δύναμη του Θανάτου. Οι θεατές, όμως, γνωρίζουν ότι αμέσως μετά, στην Έξοδο, ο Ηρακλής, σαν ήρωας του παραμυθιού πλέον, θα νικήσει τον θάνατο. Πραγματοποιήστε συνεργατικά (σε ομάδες) μια μικρή έρευνα στο διαδίκτυο και βρείτε τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι διαχρονικά φαντάστηκαν ότι μπορούν να νικήσουν τον θάνατο. Καταγράψτε τους! Βοήθεια στην έρευνά σας μπορούν ίσως να προσφέρουν και οι καθηγητές / -τριες της Ιστορίας, των Θρησκευτικών, της Βιολογίας.
2. στ. «Αγαπητή κι όταν ήταν κοντά μας, / αγαπητή 'ναι και τώρα που μέσα στη γη πια θα μένει»: η αγάπη είναι, σύμφωνα με τον Χορό, η δύναμη που νικάει τον θάνατο, με την έννοια ότι τον ξεπερνάει χρονικά. Συζητήστε στην τάξη περιπτώσεις εμποδίων που μπορεί να υπερνικήσει η αληθινή αγάπη. Χρησιμοποιήστε κάποια από αυτές τις περιπτώσεις ως βάση για να γράψετε το προσχέδιο ενός μικρού διηγήματος ή ενός σεναρίου για ταινία μικρού μήκους.

Παράλληλο κείμενο:
Ποίημα του Σίμωνιδη για
τους νεκρούς
των Θερμοπυλών

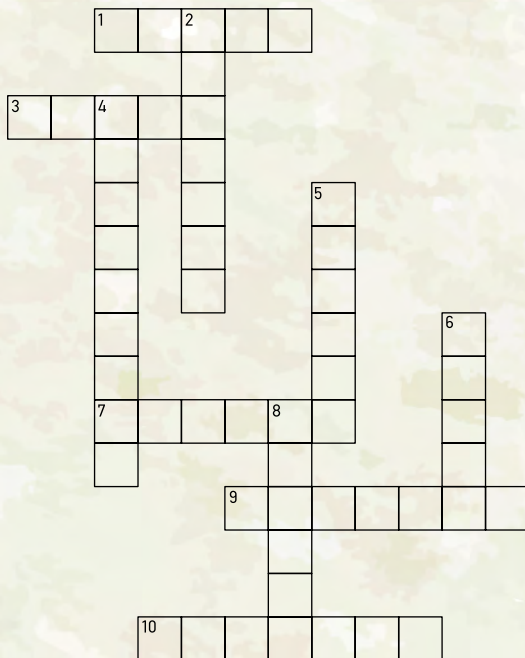
Κώστας Βόμβολος,
«Η Μοίρα» (μελοποίηση
από την παράσταση της
Πειραματικής «Σκηνής»,
1992)

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ το Δ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ!

*φίλα μὲν ὅτ' ἦν μεθ' ἡμῶν,
φίλα δὲ θανοῦσ' ἔτ' ἔσται*

Η μοίρα του θανάτου -όπως και κάθε αναγκαιότητα- είναι παντοδύναμη! Δεν δείχνει, όμως, η Άλκηστη ότι διατηρούμε απέναντί του την ελευθερία των προσωπικών μας στάσεων και επιλογών;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ;

Οριζοντίως

1. Δεν μπορεί να τη σβήσει ο θάνατος.
3. Ξύλινο λατρευτικό άγαλμα.
7. Με τη μουσική του μάγευε τους πάντες.
9. Πολύ σκληρό κράμα σιδήρου και άνθρακα.
10. Οι περσικοί από τον τάφο της θα την τιμούνε σαν θεά.

Καθέτως

2. Θεός της μουσικής.
4. Διάσημος γιατρός της αρχαιότητας.
5. Θαυμάζουμε την Άλκηστη και το μεγαλείο της ..... της.
6. Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι είναι παντοδύναμη.
8. Δύναμη που σεβόταν ακόμα και ο Δίας και ταυτίζεται με τη μοίρα του θανάτου.

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

Η αρχαία τραγωδία στην ακμή της συνδύαζε πάντα τον ..... με τη ..... και την .....

Η υψομετρική διαφορά σκηνής και ορχήστρας, κατά την κλασική εποχή, ήταν ..... και συχνά οι ηθοποιοί έπαιζαν στην ..... μαζί με τον Χορό.

Οι σύγχρονοι σκηνοθέτες, όταν κινούν τον Χορό πιο ελεύθερα, δίνουν στο κάθε μέλος του ..... και ..... στην κίνηση και την εκφορά του λόγου.

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ

«ὦ θεοί, τί λέξω; θαῦμ' ἀνέλπιστον τόδε»
(στ. 1123)

Πλοκή

- Επιστροφή του Ηρακλή με τη νεκραναστημένη Άλκηστη
- Η πλαστή ιστορία του Ηρακλή
- Δοκιμασία Άδμητου
- Αποκάλυψη του προσώπου της Άλκηστης και αναγνώριση
- Η σιωπή της Άλκηστης
- Η αναχώρηση του Ηρακλή
- Το επιμύθιο του Χορού

Περί τραγωδίας και θεάτρου

- Οφειλές της τραγωδίας στο ομηρικό έπος
- Τραγική ειρωνεία (συνέχεια)
- Σκηνές αναγνώρισης
- Εξόδιο Άσμα (επιμύθιο)
- Κάθαρση (στις επαναληπτικές ερωτήσεις)

Θέματα

- Η αληθινή φιλία
- Η καλοπροαίρετη απάτη
- Η δοκιμασία του ήρωα
- Η σιωπή της Άλκηστης

Στην Έξοδο:

- Γνωρίζοντας πως πρόκειται για ένα παιγνίδι μεταξύ φίλων, θα διασκεδάσουμε με τη δοκιμασία που ο Ηρακλής επιφυλάσσει στον Άδμητο πιέζοντάς τον να δεχτεί μια πεπλοφορεμένη γυναίκα
- Θα εκτιμήσουμε αφενός την άρνηση του Άδμητου να δεχτεί στο παλάτι τη γυναίκα, αφετέρου τη διστακτική υποχώρησή του χάριν της φιλίας
- Θα χαρούμε με την επιστροφή της Άλκηστης στη ζωή, μιας γυναίκας που νιώθαμε ότι δεν έπρεπε να πεθάνει τόσο πρόωρα
- Θα βιώσουμε μαζί με τους θεατές της αρχαίας τραγωδίας τη λύτρωση από τα δυσάρεστα συναισθήματα με τα οποία μας γέμιζε ο άδικος θάνατος της Άλκηστης, έχοντας στο μεταξύ καταλάβει πόσο περίπλοκο είναι το πρόβλημα του θανάτου και της ζωής

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 22

(στ. 1006-1071)

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΜΕ ΤΗ ΝΕΚΡΑΝΑΣΤΗΜΕΝΗ ΑΛΚΗΣΤΗ

ΧΟΡΟΣ

Αλλά, Άδμητε, ιδές, έρχεται, όπως φαίνεται,
προς το παλάτι σου ο γόνος της Αλκμήνης¹.

ΗΡΑΚΛΗΣ

Χρέος μας είναι σε έναν φίλο να μιλούμε ελεύθερα,
Άδμητε, και κάθε μομφή μας η σιωπή να μην την κρύβει
μέσα μας. Εγώ είχα την αξίωση, αφού βρέθηκα
1010 κοντά σου σε ώρα οδύνης, να αποδείξω ότι ήμουν φίλος·
μα εσύ δεν αποκάλυψες ότι ήσουν έτοιμος να δάψεις
τη γυναίκα σου, αλλά μέσα στο σπίτι με φιλοξενούσες,
επειδή τάχα σε απασχολούσε ξένη συμφορά. Κι εγώ,
μέσα στο σπίτι σου, που δυστυχούσε, το κεφάλι μου
στεφάνωσα και πρόσφερα στους θεούς σπονδές².

Και σε κακίζω, σε κακίζω, ναι, γι' αυτό που έπαθα,
αλλά δεν θέλω μέσα στα δεινά σου αυτά να σε λυπήσω.

Και τώρα θα σου ειπώ για ποιο σκοπό ήρδα πάλι πίσω:
1020 Σου παραδίνω τη γυναίκα αυτή, για να μου την φυλάξεις,
ώσπου τον τύραννο να θανατώσω των Βιστόνων
και να επιστρέψω εδώ φέρνοντας τα άλογα απ' τη Θράκη.

Και αν, ο μη γένοιτο - μακάρι να γυρίσω - τίποτε
κακό με βρει, σου την δωρίζω, για να υπηρετεί στο σπίτι.

Με πολύ μόχθο έφθασε στα χέρια μου: συνάντησα
κάποιους να στήνουν πάνδημους αγώνες, για αθλητές
άξια πρόκληση, κι έλαβα αυτήν ως νίκης έπαθλο.

Σε όσους νικούσαν σε ελαφρά αγωνίσματα έδιναν
άλογα και σε όσους νικούσαν στα βαρύτερα,
1030 πυγμαχία και πάλη, βόδια πρόσφεραν³: αλλά μαζί
και μια γυναίκα ακολουθούσε⁴. Καθώς βρέθηκα τυχαία
εκεί, ντροπή ήταν έπαθλο τόσο τιμητικό να αφήσω.

Η ΠΛΑΣΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ
ΗΡΑΚΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΞΕΝΗ»
ΚΑΙ
ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΔΜΗΤΟ
Για ποιο συμβάν
παραπονείται
ο Ηρακλής
στον Άδμητο;

1010

1020

1030

Τι ζητάει ο Ηρακλής από
τον Άδμητο;

Πώς λέει ο Ηρακλής ότι
βρήκε
την πεπλοφορημένη
γυναίκα;

1. Ο Ηρακλής επιστρέφει μαζί με την Άλκηστη, με το πρόσωπό της καλυμμένο. Οι θεατές την αναγνωρίζουν. Πώς;
2. Το στεφάνωμα του κεφαλιού και η προσφορά σπονδών ήταν μέρος της τελετουργίας του συμποσίου, δηλαδή μιας χαρούμενης δραστηριότητας. Στους χθόνιους θεούς και τους νεκρούς πρόσφεραν «χοές».
3. Τα αγωνίσματα των Ολυμπιακών αγώνων, κατά την κλασική εποχή, διακρίνονταν σε ιππικά και γυμνικά. Γυμνικά αγωνίσματα ήταν τα λεγόμενα ελαφρά (δρόμοι, άλμα, ακοντισμός), και τα λεγόμενα βαρέα (δισκοβολία, πυγμαχία, πάλη, παγκράτιο). Το πένταθλο, ως συνδυασμός ελαφρών και βαρέων, αναδεικνυε τον τέλειο αθλητή.
4. Η γυναίκα ως έπαθλο δεν είναι κάτι άγνωστο στη μυθολογία. Ο Ηρακλής είχε κερδίσει σε αγώνα τοξοβολίας τη γυναίκα του Ιόλη. Ποια είναι η θέση της γυναίκας στους συγκεκριμένους μύθους; Πώς θα την κρίναμε σήμερα;

Αλλά, όπως είπα, πρέπει να φροντίσεις τη γυναίκα αυτή·
γιατί την κέρδισα με πολύ μόχθο, δεν την έκλεψα·
και ίσως αργότερα γι' αυτό κι εσύ να με επαινέσεις.

ΑΔΜΗΤΟΣ

Δεν είναι ότι δεν σε τιμώ ούτε και το έχω για ντροπή
που σου έκρυφα της άμοιρης γυναίκας μου την πικρή τύχη.
Μα θα ήταν ένας πρόσθετος πόνος πάνω στον πόνο μου,
αν σε κάποιου άλλου σπιτικό φιλοξενία ζητούσες·
μου ήταν αρκετό να κλαίω για την δική μου συμφορά.

Όσο για τη γυναίκα, αν είναι δυνατό, παρακαλώ σε,
άρχοντα, οδήγησέ την να σου την φυλάξει κάποιος
από τους Θεσσαλούς, που να μην έχει πάθει ό,τι εγώ·
φίλους πολλούς Φεραίους έχεις – τη μνήμη μου μη βασανίζεις.

Βλέποντας τη γυναίκα αυτή στο σπίτι μου, είναι αδύνατο
να συγκρατώ τα δάκρυά μου· στην αρρώστια μου άλληνη
αρρώστια μην προσδέτεις· το κακό που με βαραίνει αρκεί.

Αλλά και πού μες στο παλάτι θα έμενε μια νέα γυναίκα;

Νέα μου μοιάζει από το ντύσιμο και τα στολίδια της.

Μήπως θα κατοικήσει εκεί όπου μένουν οι άντρες⁵;

Και πώς ανέπαφη, ανάμεσα στους νέους, θα κρατηθεί;

Άντρες να συγκρατήσεις πάνω στην ακμή τους, Ηρακλή,
δεν είναι εύκολο· κι εγώ για σένα νοιάζομαι.

Ή στα δωμάτια να την εγκαταστήσω της νεκρής;

Και πώς να την αφήσω να πλαγιάζει στο κρεβάτι της;

Διπλή μομφή φοβούμαι, και απ' τους υπηκόους μου,

μήπως κανείς με ψέξει πως την ευεργέτριά μου

πρόδωσα κι έπεσα στο κρεβάτι μιας άλλης νέας,

αλλά και απ' τη νεκρή – κι εκείνη αξίζει όλο τον σεβασμό μου·

χρειάζεται να είμαι πολύ προσεχτικός. Κι εσύ, γυναίκα,

όποια και αν είσαι, ξέρεις, έχεις με την Άλκηστη

το ίδιο φτιαξίμο· της μοιάζεις στο παράστημα πολύ.

Για τους θεούς, πάρε αυτή τη γυναίκα από τα μάτια μου·

μη δέλεις να σκοτώσεις έναν σκοτωμένο·

όπως τη βλέπω, τη γυναίκα μου θαρρώ πως βλέπω·

η καρδιά μου ταραζεται και από τα μάτια μου πηγές

δακρύων άνοιξαν⁶. Αχ ο ταλαίπωρος εγώ,

1040

1050

1060

**Η ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ
ΑΡΝΗΣΗ
ΤΟΥ ΑΔΜΗΤΟΥ
ΝΑ ΦΥΛΑΞΕΙ
ΤΗΝ ΞΕΝΗ**

Τι απαντά ο Άδμητος στο
παράπονο
του Ηρακλή για
την απόκρυψη
του θανάτου της Άλκη-
στης και
τι στο αίτημά του:

Με ποια
συναισθηματικά και
λογικά επιχειρήματα
αρνείται ο Άδμητος να
κρατήσει την «ξένη»;

Πρόσθετο
πραγματολογικό υλικό

5. Πρόκειται για τον *άνδρων* (*άνδρών*, *-ώνος*), το μέρος του σπιτιού που προοριζόταν για την υποδοχή των ξένων και την αναψυχή των αρσενικών μελών της οικογένειας. Αντίθετα, στον γυναικωνίτη (*γυναικών*, *-ώνος* ή *γυναικωνίτις*, *-ίτιδος*) περνούσε την ημέρα της ολόκληρη η οικογένεια και κυρίως οι γυναίκες και τα παιδιά, καθώς οι άντρες βρίσκονταν πολλή ώρα έξω από το σπίτι, στην Αγορά.

6. Στο σημείο αυτό ο Άδμητος καταρρέει και ξεσπά σε κλάματα. **Πώς θα μπορούσε να παρασταθεί αυτό στο αρχαίο θέατρο, όπου όλοι –ηθοποιοί και μέλη του Χορού– φορούσαν προσωπεία (μάσκες):**

όλη την πίκρα του χαμού της τώρα γεύομαι⁷.

ΧΟΡΟΣ

Δεν μπορώ να σε μακαρίσω για την τύχη σου· αλλά
όποια και αν είναι, πρέπει ό,τι σου δίνει ο θεός να αντέχεις.

1070

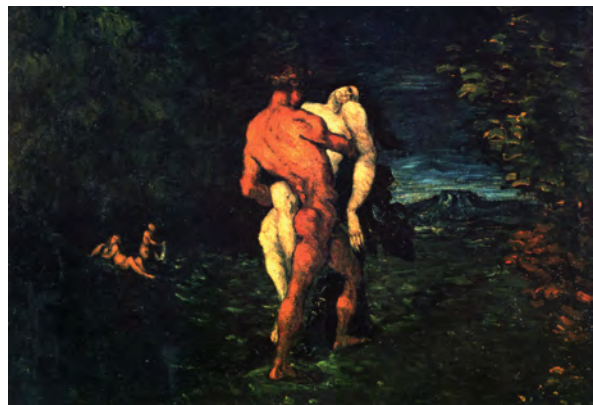
ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

- Στους στ. 1008-1018 ο Ηρακλής «μαλώνοντας» τον φίλο του Άδμητο για την απόκρυψη του θανάτου της Άλκηστης, δίνει τα χαρακτηριστικά μιας **αληθινής φιλίας**.
  - Ποια είναι, κατά τη γνώμη του Ηρακλή, τα χαρακτηριστικά της αληθινής φιλίας;
  - Ποια είναι για εσάς τα σημαντικά στοιχεία σε μια αληθινή φιλία;

ΜΥΘΟΣ - ΛΕΞΙΣ

- Στους στ. 1008-1036 επαναλαμβάνεται το μοτίβο της **καλοπροαίρετης απάτης**, το οποίο συναντήσαμε στο Γ΄ Επεισόδιο, όταν ο Άδμητος προσπαθούσε με διφορούμενες διατυπώσεις να κρύψει την ταυτότητα του νεκρού στο σπίτι, χωρίς να πει κραυγαλέα ψέματα. Έτσι κι εδώ ο Ηρακλής με μια πλαστή διήγηση, στην οποία εμπεριέχονται και κάποιες αλήθειες, προσπαθεί να εξαπατήσει τον Άδμητο, ώστε να δεχτεί την «ξένη». Οι θεατές αλλά και η κρυμμένη πίσω από το πέπλο Άλκηστη έχουν την ευκαιρία να δουν τις αντιδράσεις του Άδμητου κατά τη **δοκιμασία** του αυτή.
  - Ποια στοιχεία της διήγησής του Ηρακλή ανταποκρίνονται στην αλήθεια;
  - Σε τι στοχεύουν αυτή η επιβράδυνση και η δοκιμασία του Άδμητου;
- «Ψίχουλα από το πλούσιο δείπνο του Ομήρου» θεωρούσε το έργο του ο Αισχύλος, σύμφωνα με μια ανεκδοτολογική ρήση που του αποδίδεται. Γενικά, είναι αναγνωρισμένη η **επίδραση του Ομήρου στους τρεις μεγάλους τραγικούς**.
  - Θυμάστε από την *Οδύσσεια* παρόμοιες πλαστές διηγήσεις, που στόχο έχουν να κρύψουν την αληθινή ταυτότητα κάποιου;

Paul Cezanne, *Απαγωγή (Ηρακλής και Άλκηστη)*, 1867. Πηγή: Wikipedia Commons

- Σε πολλά σημεία της ενότητας -μέχρι την αναγνώριση της Άλκηστης από τον Άδμητο- είναι εμφανής η **τραγική ειρωνεία**.
  - Να αναγνωρίσετε τέτοια σημεία. Από πού προκύπτει η τραγική ειρωνεία, τι αποδεικνύει για τα όρια της ανθρώπινης γνώσης και της δύναμης του θεού, τι συναισθήματα δημιουργεί στους θεατές;

7. Επιβεβαιώνεται ξανά (όπως και στον στ. 940, *ἄρτι μανθάνω*: «τώρα το νιώθω»), η πρόβλεψη της Θεράπαινας στον στ. 145: «αυτό δεν θα το νιώσει, πριν το δοκιμάσει, ο κύριός μου».

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Η παράσταση του Fresh Target Theatre τοποθετεί τη δράση μέσα σε ένα νοσοκομείο.
  - Τι κερδίζει και τι χάνει ο μύθος, κατά τη γνώμη σας, από αυτή τη σκηνοθετική επιλογή;
  - Τι φαντάζεστε ότι απεικονίζει η συγκεκριμένη φωτογραφία με την Άλκηστη και τον Άδμητο;

Άλκηστις από το Fresh Target Theatre Ensemble (σκηνοθεσία Πάρι Ερωτοκρίτου, 2018). Φωτ. Clicks N' Films (Αναστασία Ψαθά).

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

μέμφομαι (στ. 1017, «κακίζω»): 'κατηγορώ', 'επικρίνω', σημασία που διατηρείται και σήμερα. Με το **μέμφομαι** συνδέεται ετυμολογικά η **μομφή** με τροπή του ε σε ο.

- Μπορείτε να σκεφθείτε άλλα ζευγάρια ρήματος - ουσιαστικού που να παρουσιάζουν την ίδια τροπή;

Παράλληλο κείμενο:
Μια αντίστοιχη
επιστροφή (Τ.Σ. Έλιοτ,
Κοκτέιλ πάρτι)

Παράλληλο κείμενο:
Μια διαφορετική
επιστροφή
(Δήμητρα Μήττα,
Η επάνοδος)

Γιώργος Κόρδης, Έλα να παίξουμε.
Από τη συλλογή Ομηρικά ακρογιάλια.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 23

(στ. 1072-1163)

ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ ΑΔΜΗΤΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

ΗΡΑΚΛΗΣ

Μακάρι να είχα τόση δύναμη, ώστε να έφερνα από τον Κάτω Κόσμο τη γυναίκα σου στο φως κι έτσι να σου προσφέρω αυτήν τη χάρη.

1072

ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΚΟΙ ΚΑΙ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ
ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΑΔΜΗΤΟ

ΑΔΜΗΤΟΣ

Το ξέρω πως θα το ήθελες πολύ, αλλά πώς να γίνει αυτό;
Αδύνατο είναι να επιστρέψουν οι νεκροί στο φως.

ΗΡ. Μα εσύ μην ξεπερνάς τα όρια· άντεξέ το όπως αρμόζει.

ΑΔ. Να συμβουλευείς πιο εύκολο παρά, όταν πάθεις, να υπομένεις.

ΗΡ. Και τι θα κέρδιζες, αν ακατάπαυτα θρηνούσες;

ΑΔ. Τίποτε, ξέρω· αλλά με παρασέρνει η ηδονή του θρήνου.

1080

ΗΡ. Η αγάπη μας για τον νεκρό τρέφει τα δάκρυά μας.

ΑΔ. Με εξόντωσε και ακόμα πιο πολύ από ό,τι μπορώ να εκφράσω.

ΗΡ. Έχασες μια γυναίκα εξαιρετη· ποιος έχει αντίρρηση;

ΑΔ. Μαζί της μέσα μου έσβησε κάθε χαρά για τη ζωή.

ΗΡ. Θα σε γιατρέψει ο χρόνος· το κακό είναι ακόμα νέο.

ΑΔ. Μιλείς για χρόνο, αν χρόνο εννοείς τον θάνατο.

ΗΡ. Τέλος θα δώσει μια γυναίκα κι ενός νέου γάμου η ανάγκη.

ΑΔ. Πάψε – τι είπες! Αυτό δεν θα μου περνούσε από τον νου.

ΗΡ. Γιατί; Δεν θα δεχτείς άλλη γυναίκα; Ισόβια θα χηρεύεις;

ΑΔ. Άλλη γυναίκα δεν υπάρχει που μαζί μου θα πλαγιάσει.

1090

ΗΡ. Και προσδοκός πως έτσι θα ωφελήσεις τη νεκρή;

ΑΔ. Πρέπει να την τιμώ για πάντα, όπου και αν βρίσκεται.

ΗΡ. Εύγε σου, σε επαινώ, αλλά φέρεσαι ανόητα⁸.

ΑΔ. Μην περιμένεις να με ιδείς ποτέ νυμφίο σε ώρα γάμου.

ΗΡ. Σε επαινώ για την πιστή σου αγάπη στη γυναίκα σου.

ΑΔ. Μακάρι να πεθάνω, αν την προδώσω, και ας μη ζει.

ΗΡ. Δέξου λοιπόν⁹ αυτήν μες στο φιλόξενο παλάτι σου.

ΑΔ. Μη, σε ικετεύω, στο όνομα του Δία, που σε έσπειρε.

ΗΡ. Σφάλμα θα διαπράξεις, αν δεν κάνεις ό,τι σου ζητώ.

ΑΔ. Αλλά αν το κάνω, ο πόνος την καρδιά θα μου σπαράξει.

1100

ΗΡ. Άκουσέ με· και για τη χάρη αυτή θα έχεις αντίχαρη.

ΑΔ. Αχ, ας μην κέρδιζες ποτέ σου αυτό το έπαθλο!

ΗΡ. Με εμένα νικητή μοιράζεσαι κι εσύ τη νίκη.

Με ποιες σκέψεις πα-
ρηγορεί ο Ηρακλής τον
Άδμητο:

Πώς αντιδρά
ο Άδμητος
στην πρόταση
του Ηρακλή
να ξαναπαντρευτεί:

Η ΠΙΕΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΑΔΜΗΤΟ ΝΑ ΔΕΧΤΕΙ ΤΗΝ
«ΞΕΝΗ» -
ΚΟΡΥΦΩΣΗ
ΤΗΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΣ

8. Η θυσία μιας ζωής αξιοβίωτης εκ μέρους του Άδμητου είναι βέβαια αξιέπαινη πράξη, αλλά δεν γίνεται κατανοητή με την κοινή λογική και ονομάζεται ανοησία (*μωρία*). Ο Ηρακλής επικαλείται αυτή την κοινή λογική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι την υιοθετεί, δοκιμάζοντας τη συζυγική πίστη του φίλου του μπροστά στην πεπλοφορεμένη γυναίκα.

9. Το συμπέρασμα («λοιπόν») που βγάζει ο Ηρακλής ακούγεται άσχετο με τη δέσμευση του Άδμητου -να πεθάνει αν προδώσει την Άλκηστη. Οι θεατές όμως γνωρίζουν ότι ο Άδμητος πρέπει να δεχτεί την πεπλοφορεμένη γυναίκα, για να μην προδώσει την Άλκηστη.

ΑΔ. Ωραία τα λόγια σου¹⁰, αλλά η γυναίκα αυτή πρέπει να φύγει.

ΗΡ. Θα φύγει, αν πρέπει· μόνο σκέψου πρώτα αν πρέπει.

ΑΔ. Πρέπει· αν δεν πρόκειται μαζί μου να θυμώσεις.

ΗΡ. Κάτι ξέρω κι εγώ, γι' αυτό τόσο πολύ επιμένω.

ΑΔ. Ας γίνει το δικό σου· αλλά κάνεις κάτι που δεν μου αρέσει.

ΗΡ. Γι' αυτό θα με επαινέσεις κάποτε· τώρα μόνο άκουσέ με.

ΑΔ. Μέσα οδηγήστε την, αφού πρέπει να την δεχτώ στο σπίτι. 1110

ΗΡ. Ποτέ δεν θα άφηνα σε χέρια δούλων τη γυναίκα αυτή.

ΑΔ. Τότε οδήγησέ την εσύ ο ίδιος στο παλάτι, αν θέλεις.

ΗΡ. Μόνο στα χέρια τα δικά σου θα την παραδώσω.

ΑΔ. Δεν θα την άγγιζα ποτέ· στο σπίτι μου μπορεί να μπει.

ΗΡ. Μονάχα στο δεξί σου χέρι έχω εμπιστοσύνη.

ΑΔ. Τη βούλησή μου θιάζεις, άρχοντα, με αυτό που κάνεις.

ΗΡ. Με δάρρος άπλωσε το χέρι και άγγιξε την ξένη.

ΑΔ. Το απλώνω, να — λες και Γοργώ¹¹ έχω να κατατομήσω¹².

ΗΡ. Και την κρατάς; ΑΔ. Ναι, την κρατώ. ΗΡ. Λοιπόν, να την φυλάξεις και θα ειπείς κάποτε ότι του Δία ο γιος είναι άξιος φίλος¹³. 1120

Κοίταξέ την να ιδείς αν κάπως μοιάζει της γυναίκας σου· και διώξε μακριά τη λύπη, αφού είσαι ευτυχισμένος.

ΑΔ. Ω θεοί! Και τι να ειπώ; Τι θαύμα ανέλπιστο είναι αυτό!

Αυτή η γυναίκα εδώ που βλέπω είναι η δική μου, αλήθεια;

Ή μήπως δολερή χαρά κάποιου θεού με εμπαιξεί;

ΗΡ. Καθόλου· τη γυναίκα σου την ίδια έχεις μπροστά σου.

ΑΔ. Κοίτα μην είναι κάποιο φάντασμα του Κάτω Κόσμου.

ΗΡ. Ψυχοπομπός δεν ήταν ο άνθρωπος που φιλοξένησες.

ΑΔ. Βλέπω, στ' αλήθεια, τη γυναίκα μου, που μόλις έδαψα;

ΗΡ. Την ίδια — και δεν απορώ που η τύχη ξεπερνά την πίστη. 1130

ΑΔ. Σαν ζωντανή να αγγίξω τη γυναίκα μου; Να της μιλήσω;

ΗΡ. Και βέβαια μίλησέ της· έχεις ακριβώς ό,τι ποδούσες.

ΑΔ. Μορφή και σώμα της αγαπημένης μου γυναίκας, ανέλπιστα κρατώ ό,τι δεν περίμενα ποτέ να ιδώ.

ΗΡ. Δική σου είναι — μόνο μη σε χτυπήσει ο φθόνος των θεών¹⁴.

ΑΔ. Του ύψιστου Δία τέκνο ευγενές, να είσαι ευτυχής και να σε προστατεύει ο πατέρας που σε έσπειρε.

Μόνον εσύ μού ανάστησες το σπιτικό μου.

Αλλά πώς την ξανάφερες στο φως από τον Κάτω Κόσμο;

ΗΡ. Σώμα με σώμα πάλεψα με τον κυρίαρχο των νεκρών. 1140

ΑΔ. Και πού, εννοείς, έδωσες με τον Θάνατο τη μάχη αυτή;

Τι υπονοεί κάθε φορά ο Ηρακλής με τις διαφορούμενες κουβέντες του:

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ
ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΓΩΓΗΣ

Πώς αντιδρά ο Άδμητος μπροστά στην Άλκηστη;

10. Ο Άδμητος συμφωνεί ότι η νίκη κάποιου κάνει περήφανους τους οικείους του. Δεν αντιλαμβάνεται το «μοιράζεσαι» όπως το εννοεί ο Ηρακλής.

11. Οι Γοργόνες, που είχαν φίδια αντί για μαλλιά και στη θέα τους όλοι πέτρωναν, απεικονίζονταν σε φυλαχτά (γοργόνεια) και αετώματα σπιτιών για την αποτροπαική τους δύναμη, τη δύναμη δηλαδή να διώχνουν μακριά το κακό. Πιστεύουν σήμερα οι άνθρωποι σε φυλαχτά και ποια είναι συνήθως αυτά;

12. Το ρήμα «κατατομήω» (: κόβω το κεφάλι) παραπέμπει στον μύθο του αποκεφαλισμού της Μέδουσας από τον Περσέα. Αναζητήστε τον μύθο και αναδιηγηθείτε τον στην τάξη.

13. Λέγοντας αυτά ο Ηρακλής, τραβά το πέπλο της «ξένης».

14. Συνηθισμένη ευχή σε στιγμές μεγάλης ευτυχίας. Ποιες αντιλήψεις των αρχαίων αντανακλά;

ΗΡ. Στον τάφο πλάι τον παραφύλαξα κι έπεσα επάνω του.

ΑΔ. Πες μου, γιατί η γυναίκα αυτή μένει έτσι αμίλητη;

ΗΡ. Δεν επιτρέπεται ακόμα να ακούσεις τη φωνή της, προτού να εξαγνιστεί απέναντι στους θεούς του Κάτω Κόσμου και ανατείλει η τρίτη μέρα. Τώρα στο παλάτι σου οδήγησέ την. Και μένοντας δίκαιος σε όλη τη ζωή σου, Άδμητε, της φιλοξενίας να σέβεσαι τους νόμους. Και χαίρε. Εγώ τώρα κινώ τον άθλο να εκτελέσω που ο τύραννος μου επέβαλε, ο γιος του Σθένελου¹⁵.

1150

ΑΔ. Μείνε κοντά μας, για να σε φιλοξενήσουμε.

ΗΡ. Άλλη φορά θα γίνει αυτό· τώρα πρέπει να σπεύσω.

ΑΔ. Σου εύχομαι καλή τύχη και με το καλό να επιστρέψεις. Κι εγώ δίνω εντολή στους υπηκόους της τετραρχίας¹⁶ χορούς να στήσουν για την ευτυχία που επανήλθε και με ευχαριστήριες θυσίες να φορτώσουν τους βωμούς. Τώρα περάσαμε σε μια ζωή ωραιότερη από πριν· και δεν μπορώ να αρνηθώ πως είμαι ευτυχισμένος.

ΧΟ. Οι βουλές του θεού παίρνουν πλήθος μορφές και πολλά σε ένα απρόβλεπτο φέρνουνε τέλος. Ότι ελπίζεις να γίνει, ανεκτέλεστο μένει και στο ανέλπιστο βρίσκει μια λύση ο θεός. Έτσι τέλειωσε και αυτή η ιστορία.

1160

Η ΣΙΩΠΗ
ΤΗΣ ΑΛΚΗΣΤΗΣ
Πώς δικαιολογεί
ο Ηρακλής τη σιωπή της
Άλκηστis;

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ
ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ

ΤΟ ΕΠΙΜΥΘΙΟ
ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ...

ΜΥΘΟΣ

- Η Έξοδος περιλαμβάνει μια σκηνή αναγνώρισης*, σκηνή πολύ αγαπητή και στον Ευριπίδη και στους θεατές της εποχής. Σε **σκηνές αναγνώρισης** στον Ευριπίδη συχνά α) το ένα από τα δύο πρόσωπα που αναγνωρίζονται θεωρείται νεκρό, β) τα πρόσωπα που αναγνωρίζονται είναι είτε αλλοιωμένα από τον χρόνο είτε μεταμφιεσμένα, γ) υπάρχει επιβράδυνση, που εντείνει την αγωνία, δ) κάποτε βοηθά ένα τρίτο πρόσωπο, αλλά η αναγνώριση επιτυγχάνεται βασικά με αποκαλύψεις των άμεσα ενδιαφερόμενων.
  - Ποιους αφορά η αναγνώριση στην Έξοδο; Αναγνωρίστε τα παραπάνω τυπικά στοιχεία στη συγκεκριμένη περίπτωση αλλά και τυχόν διαφορές.
  - Διηγηθείτε κάποια παρόμοια σκηνή από βιβλίο, ταινία ή σειρά που σας άρεσε. Γιατί μας συγκινούν οι σκηνές αναγνώρισης;
  - Θυμάστε σκηνές αναγνώρισης στην Οδύσσεια;

ΜΥΘΟΣ

- Στ. 1110-1120: Μας κάνει εντύπωση η επιμονή του Ηρακλή να πιάσει ο Άδμητος το χέρι της Άλ-

15. Εννοεί τον Ευρυσθέα.

16. «Τετραρχία», γιατί η Θεσσαλία κατά την κλασική εποχή αποτελούνταν από τέσσερις επαρχίες: τη Θεσσαλιώτιδα, την Ιστιαιώτιδα, την Πελασγιώτιδα και τη Φθιώτιδα. Ο Ευριπίδης εδώ κάνει έναν αναχρονισμό, μεταφέροντας τη γεωγραφική αυτή διαίρεση στη μυθολογική εποχή. Ο Άδμητος εννοεί τις Φερές και την Πελασγιώτιδα.

κηστης και να την οδηγήσει ο ίδιος στο παλάτι, επιβραδύνοντας έτσι την αναγνώριση, η οποία θα μπορούσε να συντελεστεί νωρίτερα.

- Τι κερδίζει το έργο αλλά και η επανένωση του ζευγαριού από αυτή την επιμονή; Λάβετε υπόψη: α) τους στίχους 912-921, β) την αγγειογραφία με σκηνή από αθηναϊκό γάμο του 5ου αι. π.Χ., και γ) το γεγονός ότι η νύφη ήταν καλυμμένη με πέπλο, το οποίο κάποια στιγμή τραβιόταν και αποκαλυπτόταν το πρόσωπό της (ανακαλυπτήρια).

Σκηνή γάμου, ερυθρόμορφη υδρία, 450-425 π.Χ., Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη.

- Πολλή συζήτηση έχει γίνει για τη **σιωπή της Άλκηστης** στην Έξοδο, καθώς -ανεξάρτητα από τη λογική εξήγηση του Ηρακλή- ίσως κρύβει και άλλες προθέσεις του ποιητή.
  - Τι προσφέρει στη σκηνή η σιωπηλή παρουσία της ηρωίδας;
  - Αν η συγκεκριμένη σιωπή υποδηλώνει μια ψυχρή στάση της Άλκηστης απέναντι στον Άδμητο, όπως υποστηρίζουν κάποιοι μελετητές, πώς θα εξηγούνταν αυτή;

Η σιωπή της Άλκηστης

ΔΙΑΝΟΙΑ

- στ. 1159-1163: Με το ίδιο **Εξόδιο Άσμα** τελειώνουν και οι τραγωδίες του Ευριπίδη *Ανδρομάχη*, *Ελένη*, *Βάκχες* και -με διαφορετικό τον πρώτο στίχο- η *Μήδεια*.
  - Πώς συνδέονται τα λόγια του Χορού στο επιμύθιο με την υπόθεση της Άλκηστης και ποια γενική αλήθεια αναδεικνύουν;

ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ...

- Παρατηρήστε τις φωτογραφίες από παραστάσεις της Άλκηστης.
  - Σε ποια σημεία της εξόδου πιστεύετε ότι έχουν τραβηχτεί; Δώστε στα πρόσωπα που απεικονίζονται τους στίχους του κειμένου που πιστεύετε ότι ταιριάζουν.
  - Ποια συναισθήματα εκφράζουν οι ηθοποιοί με την υποκριτική τους τέχνη;

Θάνος Κωτσόπουλος (Άδμητος), Άννα Συνοδινού (Άλκηστη), Θόδωρος Μορίδης (Ηρακλής). Εθνικό Θέατρο (σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη, 1963). Φωτ.: Δ.Α. Χαρισιάδης.

Νίκος Κουμαριάς (Άδμητος), Δημήτρης Ναζιρης (Ηρακλής), Ελένη Δημοπούλου (Άλκηστη). Πειραματική Σκηνή της «Τέχνης» (σκηνοθεσία Νίκου Χουρμουζιάδη, 1992). Φωτ.: Βασίλης Μποζίκης.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ...

συμφορά: στ. 1155, *χορούς ἐπ' ἐσθλαῖς* (= καλές) *συμφοραῖσιν ἰστίαισι*. Η λέξη *συμφορά* στα ΑΕ είναι συχνά ουδέτερη λέξη και σημαίνει την αιφνίδια αλλαγή της τύχης, την περίσταση.

- Σχολιάστε τη διαφορά από τη σημερινή σημασία της λέξης «συμφορά». Πώς μπορεί να προέκυψε αυτή η διαφορά;

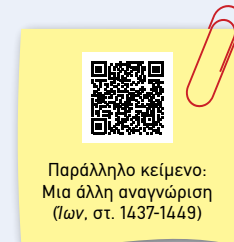
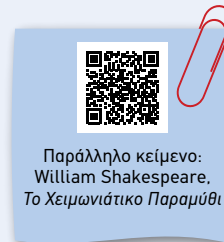
ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Παραίνεση

Να μη λυπάσαι που πέφτουν
τα φύλλα φθινόπωρο.
Η δική σου τρυφερότητα θα τα φέρει
και πάλι στα δέντρα.
Δάκρυα μη χαλνάς· όλοι ανήκουμε
στην ανάσταση.

Νίκος Καρούζος

(από τη συλλογή *Θρίαμβος χρόνου*, 1997)

ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ...

1. Να αποδώσετε περιληπτικά το νόημα της Εξόδου σε 10-12 σειρές.
2. Ο στ. 1082 σημειώνει ότι τα λόγια δεν μπορούν ποτέ να εκφράσουν με ακρίβεια το μέγεθος κάποιου δυνατού συναισθήματος: να το σχολιάσετε.
3. Θυμάστε από την *Οδύσσεια* κάποια σκηνή αναγνωρισμού; Ποιες ομοιότητες και διαφορές υπάρχουν με την αναγνώριση της Άλκηστης από τον Άδμητο στην Έξοδο;
4. Δημιουργήστε μια σειρά από παγωμένες εικόνες που θα αποδίδουν την εξέλιξη της δράσης στους στίχους 1118-23, δίνοντας έμφαση στη στάση των σωμάτων και την έκφραση του προσώπου των ηρώων.
5. Ο Άδμητος ζητά από τους υπηκόους του να φορτώσουν τους βωμούς με ευχαριστήριες θυσίες (στ. 1154-1156). Γίνεται κάτι παρόμοιο σήμερα μετά την ευτυχισμένη έκβαση κάποιας δύσκολης υπόθεσης;
6. Ο πολυσυζητημένος αριστοτελικός όρος *κάθαρσις* πιθανότατα δηλώνει αφενός την ανακούφιση από τα αρνητικά συναισθήματα του *έλεου* και του *φόβου* που βίωσαν οι θεατές μετέχοντας στα πάθη των ηρώων, αφετέρου την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της τάξης. Νιώσατε εσείς κάτι τέτοιο με το τέλος της τραγωδίας;
7. Αναζητήστε το θέμα της σωτηρίας της Άλκηστης από τον Ηρακλή στη ζωγραφική, επιλέξτε έναν πίνακα και παρουσιάστε τον στους / στις συμμαθητές / τριές σας με κάποια δικά σας σχόλια βασισμένα στις εξής ερωτήσεις: ποια πρόσωπα απεικονίζονται στον πίνακα, ποιο μοιάζει να είναι το κεντρικό πρόσωπο και από πού το καταλαβαίνουμε, πώς θα περιγράφατε τα χρώματα, σε ποιο φόντο τοποθετεί τα πρόσωπα ο ζωγράφος και γιατί κατά τη γνώμη σας, ποια συναισθήματα εκφράζουν τα πρόσωπα, ποια συναισθήματα δημιουργεί ο πίνακας σε εσάς. Τελικά, τι πιστεύετε ότι ήθελε να εκφράσει ο καλλιτέχνης με το συγκεκριμένο έργο;

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΑΜΕ την ΕΞΟΔΟ!

φίλον πρὸς ἄνδρα χρῆ λέγειν ἐλευθέρως

Πόση χαρά δίνει στα πρόσωπα του έργου και σε εμάς η επιστροφή της Ἀλκηστης στη ζωή!
Αλλά γιατί μένει σιωπηλή;

ΤΙ ΘΥΜΑΜΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΟΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ;

Απαντήστε σύντομα στις ερωτήσεις:

- Ποιο «παιγνίδι παίζει» ο Ηρακλής στον Ἄδμητο στην Ἐξοδο;
- Γιατί αρνείται ο Ἄδμητος να παραλάβει την πεπλοφορεμένη γυναίκα;
- Ποια στοιχεία θυμίζουν γαμήλια τελετή και μια μορφή αναγνώρισης;

Αντιστοιχίστε τις θέσεις με τα επιχειρήματα:

1. (στ. 1008-11) Χρέος μας είναι σε έναν φίλο να μιλούμε άνετα,	A. διότι μια τέτοια στάση θα επιδεινώσει τον πόνο μας.
2. (στ. 1039-40) Δεν είναι καλό να διώχνουμε μακριά μας τον φίλο μας, όταν βρισκόμαστε σε μια δύσκολη στιγμή,	B. διότι έτσι σε μια ώρα οδύνης μπορεί να μας βοηθήσει και να δείξει τη φιλία του.
3. (στ. 1057-60) Είναι λάθος να προδώσουμε τον ευεργέτη μας,	Γ. διότι τα πράγματα στη ζωή είναι πολύ ευμετάβολα.
4. (στ. 1059 κ.ε.) Ούτε να ελπίζουμε υπερβολικά, ούτε να απελπιζόμαστε,	Δ. διότι και τον ίδιο προσβάλλουμε και ο κοινωνικός περίγυρος θα μας επικρίνει.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΩ ΚΑΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ...

Κάποια από τα γράμματα των λέξεων που ζητούνται σχηματίζουν το όνομα μιας μεγάλης αξίας που συνδέει τον Ἄδμητο και τον Ηρακλή.

1. Ο Ηρακλής συμβουλεύει τον Ἄδμητο να μη σταματήσει να σέβεται τους νόμους της ..... (επιλέγω το 1ο γράμμα)
2. Η ..... της Ἀλκηστης στην Ἐξοδο δημιουργεί απορία στον άντρα της. (επιλέγω το 2ο γράμμα)
3. Συναίσθημα εξαιτίας του οποίου ο Ἄδμητος δεν σταματάει να θρηνεί: ..... (επιλέγω το 1ο γράμμα)
4. Ο Ηρακλής, πιέζοντας τον Ἄδμητο να δεχτεί την «ξένη», τον υποβάλλει σε ..... (επιλέγω το προτελευταίο γράμμα)
5. Με την καλοπροαίρετη ..... εις βάρος του Ἄδμητου, ο Ηρακλής δείχνει στην καλυμμένη με πέπλο Ἀλκηστη ότι ο άντρας της την αγαπά (επιλέγω το 1ο γράμμα)

ΑΣ ΑΚΟΝΙΣΩ ΛΙΓΟ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΜΟΥ!

Ποια στοιχεία της Εξόδου μου θύμισαν το ομηρικό έπος και συγκεκριμένα την *Οδύσσεια*; .....

.....

Όταν ο Ἄδμητος λέει στην πεπλοφορεμένη γυναίκα ότι του θυμίζει την Ἀλκηστη, οι θεατές αναγνωρίζουν την τραγική .....

Στη σκηνή αυτή της ..... η Ἀλκηστη δεν είναι παραμορφωμένη, όπως άλλοι ήρωες σε παρόμοιες σκηνές.

Ο αριστοτελικός όρος ..... έχει σχέση, ανάμεσα σε άλλα, και με το αίσθημα ανακούφισης που βιώνουν στο τέλος του έργου οι θεατές από την αποκατάσταση της τάξης.

Γ' ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ (από το Δ' Επεισόδιο στην Έξοδο)

Ο μύθος ως εδώ:

Ο Φέρης τιμά τη νεκρή Άλκηστη. Ο Άδμητος τον επικρίνει για την άρνηση να του προσφέρει τη ζωή του, αλλά ο Φέρης ανταπαντά πως δεν είχε καμία τέτοια υποχρέωση και πως ο Άδμητος φέρθηκε εγωιστικά που αποδέχτηκε τη θυσία της γυναίκας του. Καθώς η νεκρική πομπή αποχωρεί, ένας θεράπων που δέχεται μαθήματα πρακτικής φιλοσοφίας από τον Ηρακλή τού αποκαλύπτει τον θάνατο της Άλκηστης. Τότε ο Ηρακλής σχεδιάζει τη σωτηρία της και αποχωρεί. Επιστρέφοντας ο Άδμητος και ο Χορός από το μνήμα, θρηνούν για την Άλκηστη, ενώ ο Χορός αφιερώνει ένα τραγούδι στην παντοδύναμη μοίρα του θανάτου. Ωστόσο, ο Ηρακλής φέρνει πίσω στη ζωή πεπλοφορεμένη την Άλκηστη και ζητά από τον Άδμητο να δεχτεί την «ξένη». Ενώ αυτός αρχικά αρνείται, τελικά τη δέχεται και τότε αποκαλύπτεται το πρόσωπο της Άλκηστης και πραγματοποιείται η αναγνώριση. Ευτυχισμένος ο βασιλιάς παραλαμβάνει σιωπηλή τη γυναίκα του. Ο Χορός επισημαίνει τη δύναμη του θεού.

Συζητήσαμε για:

- την αγάπη για τη ζωή
- την υστεροφημία
- το «Carpere diem»
- το ευμετάβολο της τύχης και την κοινή μοίρα των ανθρώπων
- την τραγική και παραμυθική πραγμάτευση του θανάτου
- τη δύναμη της αγάπης
- την αληθινή φιλία και την καλοπροαίρετη απάτη μεταξύ φίλων

Μάθαμε για:

- τον αγώνα λόγων
- το ήθος των προσώπων και τη σκηνική παρουσίασή του
- τον μονόλογο χωρίς αποδέκτη
- τον τραγικό ήρωα και τον *έλεον* των θεατών
- τον μουσικό χαρακτήρα της τραγωδίας
- τις οφειλές της τραγωδίας στο έπος
- την αναγνώριση
- την κάθαρση

Ας δούμε και τι έχουμε καταγράψει για τα θέματα:

- αποφθεγματικοί στίχοι
- ήθος Άλκηστης και Άδμητου
- φιλία και φιλοξενία
- καλοπροαίρετη απάτη

Κι άλλες δραστηριότητες! Δημιουργικές!

1. Να σκηνοθετήσετε τη στιχομυθία Άδμητου - Φέρητα (στ. 708-729) με ένα συνήθη τρόπο δουλειάς ενός θιάσου, όπου από το λεγόμενο «τραπέζι» προχωράμε στο τελικό στάδιο. Πρώτα να διαβαστεί με τους ηθοποιούς καθιστούς. Μετά οι ηθοποιοί να σταθούν όρθιοι και να παίξουν εντελώς ακίνητοι τη στιχομυθία. Σε τρίτη φάση να παίξουν κινώντας μόνο τα χέρια τους. Τέλος να παίξουν τη σκηνή με λόγο και πλήρη κίνηση. Τι παρατηρείτε για το ύφος και τη δύναμη της σκηνής ανάλογα με τον τρόπο παιξίματος;
2. Συνεχίστε την ιστορία όσον αφορά το τέλος των δύο ηλικιωμένων γονιών του Άδμητου. Ποια, κατά την γνώμη σας, πρέπει να είναι η στάση του Άδμητου απέναντί τους μετά και το ευτυχές τέλος της περιπέτειας της Άλκηστης;
3. Στις σκηνές με τον Θεράποντα και τον Ηρακλή αναγνωρίζουμε κάποιες κωμικές τεχνικές, όπως η υπερβολή, η απομυθοποίηση, η παρεξήγηση - πλάνη, ο κατ' ιδίαν σχολιασμός όσων συμβαίνουν στη σκηνή από κάποιο πρόσωπο, το κωμικό λεξιλόγιο, η παρουσία κάποιου προσώπου σε απροσδόκητο ρόλο. Αναζητήστε τα στο κείμενο.
4. Φανταστείτε και εικονογραφήστε τις διαμετρικά αντίθετες σκηνές που εκτυλίσσονται ταυτόχρονα σε δύο διαφορετικούς χώρους του παλατιού: τον θρήνο για την πρόωρα χαμένη βασίλισσα και το γλέντι του μισομεθυσμένου Ηρακλή.

ΑΛΚΗΣΤΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ: ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Θέματα συζήτησης

1. Χωριστείτε σε δύο ομάδες, μία υπέρ και μία κατά του Άδμητου, και, αφού συγκροτήσετε κατάλογο με τα επιχειρήματά σας, στηριγμένοι σε όσα λένε τα πρόσωπα αλλά και ο ίδιος σε ολόκληρο το έργο ως τώρα, αντιπαραθέστε τα σε ένα αγώνα λόγων/αντιλογίας.
2. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, σώζεται η Άλκηστη; Ποιο, δηλαδή, στοιχείο του μύθου και των προσώπων υπήρξε το καθοριστικό: η παρέμβαση του Απόλλωνα, η φιλοξενία του Άδμητου, η αρετή της ίδιας, η γενναιότητα και το φιλότιμο του Ηρακλή; Υποστηρίξτε την άποψή σας με επιχειρήματα σε μια συζήτηση μέσα στην τάξη.
3. «Τώρα περάσαμε σε μια ζωή ωραιότερη από πριν» (στ. 1157): γιατί είναι ωραιότερη τώρα η ζωή για το βασιλικό ζευγάρι των Φερών; Τι κέρδισε η Άλκηστη και τι ο Άδμητος από αυτή την περιπέτεια;
4. Η τελευταία σκηνή, περιλαμβάνοντας στοιχεία τελετουργίας γάμου και αναγνώρισης, οδηγεί το έργο σε «happy end». Κάποιοι μελετητές, λαμβάνοντας υπόψη το ευτυχισμένο τέλος και τη θέση του έργου στην τετραλογία (τέταρτο, στη θέση σατυρικού δράματος), δεν θεωρούν την Άλκηστη τραγωδία (χαρακτηρίζοντάς την «τραγικωμωδία» ή «παραμυθοδραμα»), ενώ άλλοι μιλούν για γνήσια τραγωδία. Χωριστείτε σε δύο ομάδες και αναζητήστε σε ολόκληρο το έργο στοιχεία που συνηγορούν υπέρ της μιας ή υπέρ της άλλης άποψης.

Εργασίες για το σπίτι

1. Σκεφτείτε ένα από τα βασικά θέματα του έργου και παρουσιάστε το σε ένα μικρό δοκίμιο.
2. Πιστεύετε ότι αξίζει σήμερα να παίζεται στο θέατρο η Άλκηστη του Ευριπίδη; Αιτιολογήστε τη θετική ή αρνητική απάντησή σας.
3. Αν συμμετείχατε σε μια παράσταση της Άλκηστης, ποιον ρόλο θα θέλατε να παίξετε και γιατί;
4. Έστω ότι θέλετε να πάρετε μέρος σε μια θεατρική οντισιόν (ακρόαση ηθοποιών υποψήφιων για την ανάληψη ενός ρόλου). Επιλέξτε έναν μονόλογο του έργου, προετοιμαστείτε και παρουσιάστε τον στην τάξη σας.
5. Βρείτε στο διαδίκτυο μια προβολή αρχαίας ελληνικής τραγωδίας και γράψτε μια θεατρική κριτική. Μην ξεχάσετε να βρείτε και να αναφέρετε τους συντελεστές.
6. Σχεδιάστε σκηνικά για μια σχολική παράσταση της Άλκηστης.

Παιχνίδι με τα πρόσωπα του έργου

Άλκηστη. Εθνικό θέατρο (2017)
(slide show)

Άλκηστη. Fresh Theatre Ensemble (2018)
(slide show)

Εταιρεία Θεάτρου Monks (2023)
(slide show)

Γλωσσάριο με τους κύριους όρους της τραγωδίας

άγγελος: πρόσωπο του έργου που έρχεται στη σκηνή και φέρνει ειδήσεις για γεγονότα που συνέβησαν μακριά, σε άλλο τόπο. Η εκτεταμένη αφήγησή του ονομάζεται αγγελική ρήση· **εξάγγελος:** ο άγγελος που παρουσιάζει αφηγηματικά επί σκηνής όσα έγιναν σε κάποιον κοντινό εσωτερικό χώρο, π.χ. το παλάτι ή τον ναό.

αγώνας λόγων: λεκτική σύγκρουση δύο προσώπων στο έργο. Απαρτίζεται από δύο μονολόγους, στους οποίους κάθε πρόσωπο παραθέτει την επιχειρηματολογία του, και μια στιχομυθία, κατά την οποία η σύγκρουση κορυφώνεται, ενώ ανάμεσα στα παραπάνω μέρη συχνά παρεμβάλλονται δίστιχα του Χορού.

αδόμενα μέτρα: ποιητικά μέτρα τα οποία ο ποιητής χρησιμοποιεί σε τραγούδια του Χορού ή των προσώπων της τραγωδίας. Διακρίνονται από τα απαγγελλόμενα μέτρα.

αμαρτία: η εσφαλμένη ενέργεια ενός προσώπου του έργου. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, η αμαρτία του τραγικού ήρωα τον οδηγεί από την ευτυχία στη δυστυχία.

αναγνώριση: στοιχείο του μύθου· δηλώνει το πέρασμα ενός προσώπου από την άγνοια στη γνώση ή την αυτογνωσία. Στην πιο απλή μορφή της ταυτίζεται με την ανακάλυψη της ταυτότητας ενός προσώπου.

αντιλαβή: η διάσπαση ενός στίχου σε δύο μέρη (ημιστίχια), ώστε αυτά να εκφέρονται από διαφορετικά πρόσωπα, σε έντονες διαλογικές σκηνές (στιχομυθίες).

εκκύκλημα: τροχοφόρο φορείο. Καθώς φόνοι ή αυτοκτονίες πολύ σπάνια παρουσιάζονταν επί σκηνής, οι νεκροί μεταφέρονταν στη σκηνή με το εκκύκλημα. Επίσης, το εκκύκλημα χρησίμευε για να παρουσιάσει, σε ένα ταμπλό, μια εικόνα εσωτερικού χώρου.

έλεος: η συμπόνια των θεατών για τον τραγικό ήρωα, ο οποίος υποφέρει χωρίς να το αξίζει.

ενόπτια δράσης ή μύθου: βασική αρχή της τραγωδίας, σύμφωνα με την οποία ο μύθος παρουσιάζει ένα μόνο σημαντικό γεγονός της ζωής του ήρωα και όχι πολλά επεισόδιά της (όπως συμβαίνει στο μυθιστόρημα).

ενόπτια τόπου: βασική αρχή της τραγωδίας, σύμφωνα με την οποία ο μύθος διαδραματίζεται σε ένα μόνο τόπο, συνήθως μπροστά σε ανάκτορο ή ναό.

ενόπτια χρόνου: βασική αρχή της τραγωδίας, σύμφωνα με την οποία ο μύθος εκτυλίσσεται σε μία ημέρα (ένα εικοσιτετράωρο).

Έξοδος: ένα από τα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας, το τελευταίο διαλογικό μέρος της. Μετά την Έξοδο ο Χορός αποχωρεί από τη σκηνή.

Επεισόδιο: ένα από τα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας. Έχει αφηγηματικό – διαλογικό χαρακτήρα. Στα επεισόδια εκτυλίσσεται η δράση του έργου και προωθείται ο μύθος· μιλούν και δρουν κυρίως τα πρόσωπα του δράματος και ο Κορυφαίος ή η Κορυφαία του Χορού.

επιβράδυνση: σκόπιμη εκ μέρους του τραγικού ποιητή καθυστέρηση στην εξέλιξη της δράσης, ώστε να ενισχυθεί το ενδιαφέρον και να αυξηθεί η αγωνία των θεατών.

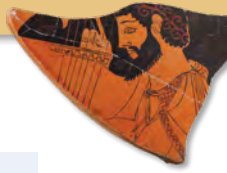
κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας: τα μέρη από τα οποία απαρτίζεται μια τραγωδία. Είναι:

α) **Επικά-διαλογικά:** ο Πρόλογος, τα Επεισόδια και η Έξοδος· ήταν γραμμένα σε έμμετρους στίχους και απαγγέλλονταν (χωρίς τη συνοδεία μουσικής) κυρίως από τους υποκριτές.

β) **Λυρικά:** η Πάροδος και τα Στάσιμα. Ήταν γραμμένα, επίσης, σε έμμετρους στίχους και τα τραγουδούσε, με συνοδεία μουσικής, ο Χορός· γι' αυτό λέγονται και χορικά. Στα λυρικά μέρη εντάσσονται και τα τραγούδια που ερμήνευαν οι υποκριτές (βλ. κομμός και μονωδίες).

κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας: δομικά (και αναπόσπαστα) στοιχεία μιας τραγωδίας και της παράστασής της από τα οποία ορίζεται η ποιότητά της. Ο Αριστοτέλης επισήμανε έξι τέτοια: μύθος, ήθος, λέξις, διάνοια, όψις και μέλος.

κατά τὸ εἶκός ἢ τὸ ἀναγκαῖον: σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, στοιχεία ενός καλοφτιαγμένου τραγικού μύθου αποτελούν

το *εἰκός* και το *ἀναγκαῖον*. Η διαδοχή των γεγονότων που παρουσιάζει ο μύθος, η πλοκή του, πρέπει να χαρακτηρίζεται από φυσικότητα και αληθοφάνεια (*εἰκός*). Η αλληλουχία των γεγονότων, όμως, πρέπει να διέπεται και από λογική αναγκαιότητα, με άλλα λόγια το επόμενο να επέρχεται όχι απλώς μετά αλλά εξαιτίας του προηγούμενου γεγονότος (*ἀναγκαῖον*)· η συγκεκριμένη διαδοχή των γεγονότων εξυπηρετεί συγχρόνως και την ανάγκη να φτάσει το έργο στο τέλος του (δραματουργική αναγκαιότητα).

κόθορνοι: υποδήματα με πολύ χοντρό πέλμα· έδιναν στον ηθοποιό ύψος και έτσι εμφανιζόταν πιο επιβλητικός.

κομμός: θρηνητικό άσμα που το τραγουδούσαν εναλλάξ ο Χορός και ένας ή δύο ηθοποιοί.

μετάσταση Χορού: η προσωρινή αποχώρηση του Χορού από την ορχήστρα, κατά τη διάρκεια της τραγωδίας· συναντάται σε λίγες τραγωδίες· το τραγούδι του Χορού με το οποίο συνοδευόταν η επάνοδός του στη σκηνή ονομαζόταν επιπάροδος.

μονωδίες ή διωδίες: τραγούδια τα οποία ερμήνευαν οι ηθοποιοί, ένας ή δύο αντίστοιχα.

Πάροδος: ένα από τα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας. Ταυτίζεται με το τραγούδι του Χορού κατά την είσοδό του στην ορχήστρα. Πάροδοι ονομάζονται και οι δύο εισοδοί στην ορχήστρα, μία δεξιά και μία αριστερά.

Πρόλογος: ένα από τα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας. Το πρώτο μέρος του έργου, πριν από την είσοδο του Χορού. Έίχε αφηγηματικό ή διαλογικό χαρακτήρα.

προοικονομία: προετοιμασία ή πρόδρομη ανακοίνωση για μελλοντικά γεγονότα.

σκευή: τα ρούχα και η προσωπίδα που φορούν τα πρόσωπα του έργου, καθώς και τα αντικείμενα που κρατούν.

σκηνικό ή φροντιστηριακό αντικείμενο: οποιοδήποτε κινητό ή φορητό αντικείμενο χρησιμοποιείται στη σκηνή του θεάτρου από τους ηθοποιούς κατά τη διάρκεια μιας παράστασης. Περιλαμβάνει ό,τι δεν αποτελεί μέρος του σκηνικού, των κοστούμιών ή του ηλεκτρικού εξοπλισμού.

Στάσιμο: ένα από τα κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας. Τα στάσιμα αποτελούν το κυριότερο από τα λυρικά μέρη του έργου. Είναι τραγούδια του Χορού που άδονται ανάμεσα στα επεισόδια. Σπανίως προωθούν την εξέλιξη του μύθου.

στιχομυθία: διάλογος μεταξύ των υποκριτών με πυκνή και σύντομη διατύπωση· η στιχομυθία διεξάγεται με μονόστιχα, ημιστίχια (αντιλαβές) ή δίστιχα.

στροφή: Τμήμα ενός Στασίμου του Χορού, το οποίο παρουσιάζει μορφική και νοηματική ενότητα. Τη στροφή μπορεί να την τραγουδά το ένα ημικόριο, ενώ το άλλο τραγουδά, με τη σειρά του, την **αντιστροφή**, δηλαδή ένα επόμενο ομοίотροπο τμήμα του Στασίμου.

συμβάσεις αρχαίας τραγωδίας: σταθερά, μη ρεαλιστικά χαρακτηριστικά του ποιητικού αυτού είδους, τα οποία προκύπτουν από μια σιωπηρή συμφωνία ανάμεσα στους ποιητές και τους θεατές. Οι ενόπτες δράσης, τόπου και χρόνου αποτελούν χαρακτηριστικές συμβάσεις της αρχαίας τραγωδίας.

τραγική ειρωνεία: διαφορά μεταξύ της γνώσης που έχουν τα πρόσωπα του δράματος και της υπέρτερης γνώσης που έχουν οι θεατές. Επίσης, χρήση αμφίσημων λέξεων, τις οποίες οι αποδέκτες του λόγου ή οι θεατές κατανοούν με διαφορετικό νόημα από αυτό που τους προσδίδει ο φορέας του λόγου.

υποκριτής: ηθοποιός. Από το ρήμα *ὑποκρίνομαι*, που σημαίνει απαντώ.

φόβος: Το αίσθημα αγωνίας και φόβου που νιώθουν οι θεατές, καθώς παρακολουθούν τον τραγικό ήρωα να πάσχει και να κινδυνεύει. Καθώς, μάλιστα, ο κάθε θεατής συναισθάνεται ότι στη θέση του δοκιμαζόμενου ήρωα θα μπορούσε να βρίσκεται και ο ίδιος, ο φόβος περιλαμβάνει και τη δική του μοίρα.

